

TAKA-TÖÖLÖ

KAUPUNGINOSAN OMINAISPIIRTEET

2018

KANTAKAUPUNGIN ASEMAKAAVOJEN UUDISTAMINEN

Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy
Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy
Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson

TAKA-TÖÖLÖN OMINAISPIIRTEET

Helsingin kantakaupungin kaupunginosakohtaiset kulttuuriympäristöselvitykset

Tilaaaja

Helsingin kaupunki Kaupunkiympäristön toimiala
Maankäyttö ja kaupunkirakenne
Asemakaavoitus / Kantakaupunkitiimi

Ohjausryhmä

Crista Toivola, arkkitehti Kympp/Aska
Sakari Mentu, arkkitehti Kympp/Aska
Kerttu Kurki-Issakainen, johtava arkkitehti Kympp/Aska
Tommi Suvanto, arkkitehti Kympp/Aska
Hanna Pikkarainen tiimipäällikkö Kympp/Aska
Aino Leskinen, maisema-arkkitehti Kympp/Kamu
Jouni Heinänen, tiimipäällikkö Kympp/Kamu
Leena Makkonen, arkkitehti Kympp/Rakennusvalvonta
Valtteri Suontausta, arkkitehti Kympp / Rakennusvalvonta
Mikko Lindqvist, arkkitehti Kuva/Kaupunginmuseo
Henrik Wager, ylitarkastaja, Ely-keskus

Tekijät

Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy
Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy
Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson

Matti Liski, maisema-arkkitehti MARK
Tiina Perälä, maisema-arkkitehti MARK
Mona Schalin, arkkitehti SAFA
Kristina Karlsson, arkkitehti SAFA
Varvara Protassova, arkkitehti
Liisi Wartainen, tait. yo.
Lilja Palmgren, maisema-arkkitehti yo.

Valokuvat

Arkistokuvat:
ks. kuvatekstit

Uudet valokuvat:
Liisi Wartainen
Mona Schalin
Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy

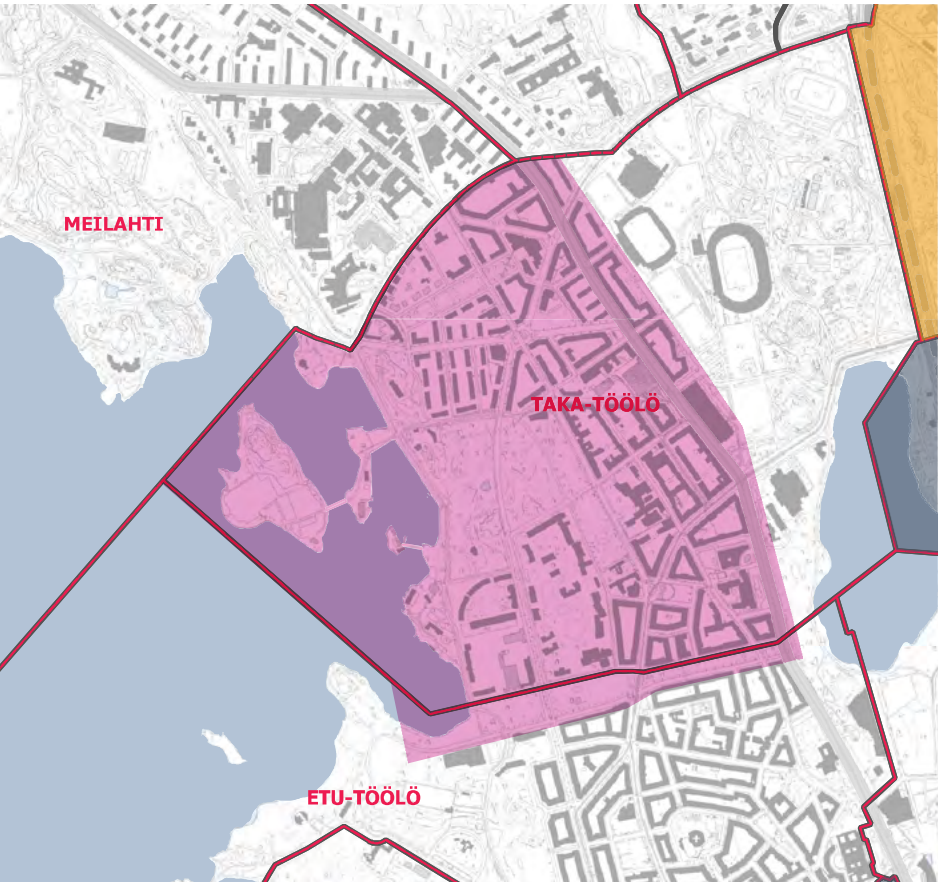
Raportin toimitustyö ja tekstit

Mona Schalin

Viheralueita koskevat tekstit on laadittu yhteistyössä Maisema-arkki-
tehtitoimisto Näkymä Oy:n kanssa

Raportin taitto

Mona Schalin, Liisi Wartainen

Selvitysalue

Karttakaaviossa esitetty selvitysalueen laajuus ei täysin nou-
data punaisella viivalla merkittyä kaupunginosan rajaa, vaan
Eläintarhan alue ja Töölönlahden ranta on rajattu varsinaisen
selvitystyön ulkopuolelle. Selvitystyön kannalta keskeisessä
asemassa ovat Taka-Töölön kortteli- ja ranta-alueet, mukaan
lukien Humalluodot, Rajasaarenpenger ja Rajasaari. Tarkas-
telualueeseen sisältyy myös Etu-Töölön puolella oleva Eteläi-
sen Hesperiankadun rakennusrintama.

SISÄLLYSLUETTELO

s. 4	JOHDANTO
s. 6	TAKA-TÖÖLÖ 14. KAUPUNGINOSA
s. 9	1. RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET
s. 11	1.1 Maamerkit, näkymät ja reunavyöhykkeet
s. 13	1.2 Kadut, aukiot ja keskeiset solmukohdat
s. 17	1.3 Katuympäristön kannalta merkittävä puusto, puurivit ja istutukset
s. 19	1.4 Asuinkortteleiden ja julkisten rakennusten pihat
s. 21	1.5 Puistot ja viheralueet
s. 25	2. SUOJELUTILANNE, SUOJELUTAVOITTEET JA SUOSITUKSET
s. 30	3. TAKA-TÖÖLÖN KAAVOITUS- JA RAKENNUSHISTORIAA
s. 31	3.1 Töölön alueen vaiheet 1800-luvulla
s. 35	3.2 Asemakaavoituksen vaiheet
s. 52	3.3 Kaupunkirakenne muotoutuu
s. 55	3.4 Toteutunut kaupunkirakenne
s. 59	3.5 Taka-Töölön korttelitypologiaa
s. 63	4. RAKENNUSKANTA JA ARKKITEHTUURI
s. 63	4.1 Asuntoarkkitehtuurin ominaispiirteet
s. 84	4.2 Asutokortteleiden pihat
s. 98	4.3 Julkiset rakennukset, laitos-, liike- ja toimistorakennukset
s. 143	5. KADUT, AUKIOT JA KATUALUEISIIN LIITTYVÄT ISTUTUKSET
s. 145	5.1 Katuympäristö ja katunäkymien merkittävä puusto
s. 158	5.2 Etupuutarhat - kaupunginosalle ominainen piirre
s. 164	5.3 Keskeiset aukiot ja aukiomuodostelmat
s. 193	5.4 Katutasen tilojen käyttö
s. 195	6. PUISTOT, ISTUTUKSET JA PUISTOALUEIDEN RAKENNUKSET
s. 198	6.1 Puistojen kehitys ja typologiaa
s. 199	6.2 Taka-Töölön suuret puistot
s. 220	6.3 Pienet puistot ja puistikot
s. 232	6.4 Rannan viheraluevyöhyke ja saaret
s. 247	6.5 Rantavyöhykkeen huvila-asutuksen säilyneet rakennukset ja pihapiirit
s. 254	LÄHTEET

JOHDANTO

Taka-Töölön ominaispiirteitä käsittelevä selvitys kuuluu Helsingin kantakaupungin kaupunginosakohtaisten kulttuuriympäristöselvitysten kokonaisuuteen, jonka Helsingin kaupunki Kaupunkiympäristön toimiala Maankäyttö ja kaupunkirakenne on asemakaavatyötä varten käynnistänyt. Konsulttityön tehtävänä on määritellä Taka-Töölön kaupunginosan erityiset ominaispiirteet. Selvitysten mallina toimivat tilaajan laatimat ominaispiirreselvitykset koskien Kamppia ja Kalliota. Konsulttityössä on pyritty kehittämään työmenetelmiä ja analyysimalleja tehtävän kannalta tarkoituksenmukaisella tavalla. Taka-Töölön kaupunkitilan ja kaupunkikuvan ominaispiirteiden graafisen analyysin sekä maisemakysymysten ja puistojen tarkastelun metodit ovat muotoutuneet keväällä 2018 valmistuneen, Alppiharjua, Vallila ja Vanhaa Hermannia käsittelevän konsulttityön yhteydessä.

Taka-Töölöä koskevan selvitystyön ovat suorittaneet Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy, Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy ja Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson.

Kuten vastaavissa tehtävissä yleensä, työvaiheet ovat olleet lähdeaineiston kokoaminen ja siihen tutustuminen, lukuisat maastokäynnit, joihin on kuulunut laaja valokuvadokumentointi, alueiden keskeisten suunnittelu- ja rakennusvaiheiden historian tarkastelu, ominaispiirteiden analyysi sekä raportin kokoaminen ja taitto. Ohjausryhmä ja konsultit ovat kokoontuneet useita kertoja työn aikana ja raporttiaineistosta on käyty laajaa keskustelua kokouksissa.

Helsingin 14. kaupunginosa Taka-Töölö rajautuu etelässä Hesperian esplanadiin ja lännessä Seurasaarenselkään. Kaupunginosan pohjoisen rajan muodostavat Stenbäckinkatu ja Nordenskiöldinkatu, idässä alue rajautuu Töölönlahteen.

Selvitysalueen rajausta ei täysin noudata kaupunginosan rajaa, vaan Eläintarhan alue ja Töölönlahden ranta on rajattu varsinaisen selvitystyön ulkopuolelle. Selvitystyön kannalta keskeisessä asemassa ovat Taka-Töölön kortteli- ja ranta-alueet, mukaan lukien Humalluodot, Rajasaarenpenger ja Rajasaari. Tarkastelualueeseen sisältyy myös Etu-Töölön puolella oleva Eteläisen Hesperiankadun rakennusrintama, joka muodostaa Hesperian esplanadin kaupunkitilan eteläisen rajauksen.

Taka-Töölön selvitysalueen raportissa analysoidaan seuraavia keskeisiä ominaispiirteitä määrittäviä tekijöitä:

- asemakaava ja kaupunkirakenne, niiden topografiset ja historialliset lähtökohdat, rakentumisvaiheet ja muutokset
- katutilan hierarkia ja luonne, pääkadut ja solmukohdat
- kaupunkikuvan kannalta olennaiset maamerkit, näkymä-akselit, reunavyöhykkeet ja yhtenäistä kaupunkikuvaa muodostavat tekijät
- julkisten rakennusten asema kaupunkirakenteessa
- korttelirakenne ja -typologia, rakennushistorian aikakerrokset ja eri vaiheiden arkkitehtuurin tunnusomaiset piirteet, rakennustypologia, julkiset rakennukset ja alueen asuinarkkitehtuuria edustavat esimerkkikohteet
- viheraluerakenne, puistojen ja istutusten typologia ja asema kaupunkirakenteessa, maisema-arkkitehtuurin erityispiirteet

Raportissa tarkastellaan alueita ja rakennuksia koskevia ajan-kohtaisia suojelutavoitteita sekä kaavallisen suojelutilanteen

ajantasaisuutta suhteessa havaittuihin arvoihin.

Kaupungin tuottamana paikkatietoaineistona raportteihin sisältyvät rakennuskannan ikäjakautumaa, käyttöä, kaavoitus- ja suojelutilannetta koskevat teemakartat.

Raportin toimitustyö ja viimeistely on suoritettu tammikuussa 2019. Raportin sisältö on tuotettu konsulttien yhteistyönä, raportin toimitustyön ja analyysitekstien pääasiallisen kirjoittamisen on suorittanut Mona Schalin. Puistoja, pihoja ja istutuksia koskevan tekstin on kirjoitettu ja toimitettu käyttäen mm. Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy:n kokoamaa aineistoa.

Raportin taittotyön ovat suorittaneet Liisi Warttinen ja Mona Schalin. Viheralueita, puistoja, istutuksia ja pihoja koskevat analyysikartat ovat Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy:n laatimat ja kaupunkikuva-analyysikartat arkkitehti Kristina Karlssonin laatimat.

Ortokuva 2015 Helsingin kaupunki

TAKA-TÖÖLÖ 14. KAUPUNGINOSA

Sijainti

Helsingin 14. kaupunginosa Taka-Töölö rajautuu etelässä Hesperian esplanadiin, lännessä Seurasaarenselkään, pohjoisen rajan muodostavat Kesärannan pohjoisraja, Stenbäckinkatu ja Nordenskiöldinkatu, idässä alue rajautuu Töölönlahteen.

Luonnonolot ja topografia

Taka-Töölö erottuu suurmaisemassa selänteiden ja merenlahtien väleihin jäävänä kannaksena. Kaupunginosa on sijoittunut kannaksen harjalle ja reunarinteille sekä rantojen alaville maille. Pinnanmuodostuksen osalta koko alueella on suhteellisen suuret korkeuserot ja loivat rinteet. Alueen poikki kulkee pohjois-eteläsuuntainen kannaksen harjanne, jolta rinteet viettävät alas länteen rantaa kohti ja itään Töölönlahtea ja urheilukenttiä kohti. Maasto laskee alueen eteläreunassa Hesperian esplanadin pitkulaista laaksoa kohti. Pohjoisosassaan se rajautuu Meilahtea päin nousevaan selänteen rinteeseen.

Topografia vaihtelee välillä 0-21,3 m merenpinnan yläpuolella (mpy). Alueen matalimman kohdan muodostaa länsireunan rantaviiva. Julkisen alueen korkein kohta on Töölön kirkon edustalla, pohjoispuolella, jossa maaston korkeus on tasossa 20,6 m mpy. Alueen korkein kohta sijoittuu korttelin nro 475 sisään, jonka sisäpihalla korkeus on 21,3 m.

Asemakaava

Kaupunginosan ensimmäinen varsinainen asemakaava on vahvistettu 1906, osana vuonna 1899 järjestetyn asemakaavakilpailun ja sen eri vaiheiden lopullisena tuloksena laadittua 13., 14. ja 15. kaupunginosien asemakaavaa. Kaupunginosan muototumiseen vaikuttaneita keskeisiä asemakaavoja ovat lisäksi vuosina 1917 ja 1935-1937 vahvistetut asemakaavan muutokset.

Kaupunkirakenne, kadut, aukiot ja puistot

Taka-Töölö on rakentunut pääosin vuosina 1907-1940. Kaupunginosan läpi kulkevat pääliikenneväylät, kuten Mannerheimintie, Mechelininkatu-Nordenskiöldinkatu, Runeberginkatu, Topeliuksenkatu ja Linnankoskenkatu sekä läntisiin ranta- ja puistoalueisiin rajautuva Merikannontie, hallitsevat kaupunkirakennetta. Muut kadut ovat luonteeltaan pääosin hiljaisempia, kortteleiden reunustamia asuntokatuja tai puistoihin ja sairaala-alueisiin rajautuvia katuja.

Keskeiset aukiot, ennen kaikkea Töölöntori ja Nordenskiöldin aukio, ovat saaneet paikkansa keskeisten katujen risteyksen yhteyteen.

Taka-Töölön kaupunginosalle ovat ominaisia laajat puistoalueet, jotka liittyvät laajempiin, suunnitelmallisesti muodostettuihin viheraluekokonaisuuksiin, kuten länsiosan Sibeliuksen puisto ja Topeliuksen puisto, eteläosan Hesperian esplanadi ja itäosan Eläintarhaan kuuluva puistoalue sekä Hesperianpuisto Töölönlahden rannalla. Pitkänomainen Kirjailijanpuisto sijaitsee erillään korttelialueen keskellä.

Rakennuskanta

Taka-Töölön kaupunginosan valtaosan muodostaa maan suurin yhtenäinen 1930-luvun asuinkerrostalokorttelien alue. Asuinrakennusten ja asuinkortteleiden typologia vaihtelee monikerroksisten kerrostalojen reunustamista umpikortteleista ja suurpihakortteleista kolmikerroksisten lamellitalojen muodostamiin vehreisiin, funktionalistisiin avokortteleihin ja kaupunkihuviloiden muodostamaan puutarhakaupunkikortteliin.

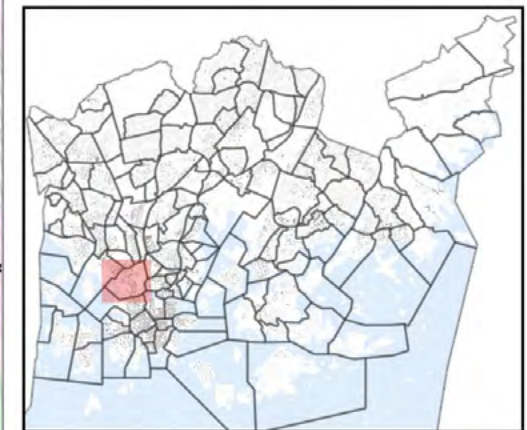
Taka-Töölölle ominaiset laitosympäristöt, kuten sairaalat ja Taivallahden autokomppanian alue, ovat 1800-luvulla perustetun köyhäintalon, tykistöpihan ja ruutivaraston perinteen jatkajia. Kaupunginosan julkista tai siihen verrattavaa rakentamista edustavat sairaaloiden lisäksi kirkko, muutama koulu ja entinen koulurakennus, Kansaneläkelaitos, kirjasto, sähköasema, raitiovaunuvarikko ja näyttelyhalliksi rakennettu nykyinen Kisahalli. Taka-Töölölle ominaisia, puistoympäristössä sijaitsevia urheilurakennuksia edustavat tarkastelualueella Soutustadion ja melojien rakennukset. Eläintarhan urheiluun liittyvät rakennukset, mm. Olympiastadion, on rajattu selviytyksen ulkopuolelle. Taka-Töölön kaakkoisosassa Mannerheimintien katunäkymää hallitsevat entisen Tykistöpihan paikalle 1970-luvun vaihteessa rakennetut suuret hotellit.

Valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä

Taka-Töölön kerrostaloalue, Soutustadion ja Kisahalli, Meilahden huvila-alueeseen liittyvä Kesäranta ja Taivallahden autokomppanian entinen kasarmialue edustavat valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY).

[illegible]

	K-alueet
	Y-alueet
	T-alueet
	C-alueet
	A-alueet
	P-alueet
	R-alueet
	L- tai E-alueet
	V- tai U-alueet
	S-alueet
	M-alueet
	W-alueet
	Ei tietoa
	Osa-alueen raja

Ominaispiirteet Taka-Töölö

1. RAKENNETUN KULTTUURIYMPÄRISTÖN VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET

Selvitysraportin luvuissa 1-4 on analysoitu Taka-Töölön kaavoitus- ja rakennusvaiheiden tuloksena toteutuneen kaupunkirakenteen elementtejä, korttelitytologiaa, rakennuskantaa, arkkitehtuuria, kaupunkitilaa ja kaupunkikuvaa, puistoja, viheralueita ja istutuksia.

Raportin viimeisessä luvussa esitetään teemakarttoja, johtopäätöksiä ja suosituksia koskien kaupunginosan erityisiä ominaispiirteitä ja niiden vaalimista kiinnittäen erityistä huomiota seuraaviin näkökulmiin:

- maamerkit, näkymät ja reunavyöhykkeet
- kadut, aukiot ja keskeiset solmukohdat
- katuympäristön kannalta merkittävä puusto, puurivit ja istutukset
- julkisten rakennusten asema kaupunkirakenteessa
- asuinkortteleiden ja julkisten rakennusten pihat
- puistot ja viheralueet

TAKA-TÖÖLÖ

VAALITTAVAT
OMINAISPIIRTEET 1 / 5

MAAMERKIT, NÄKYMÄT JA
REUNAVYÖHYKKEET

- TÄRKEÄ NÄKYMÄAKSELI
- ✳ KOKO KANTAKAUPUNGIN
MITTAKAAVASSA MERKITTÄVÄ,
HYVIN TUNNISTETTAVA
MAAMERKKI
- ✳ MAAMERKKI
- ✳ PAIKALLINEN MAAMERKKI /
KIINTOPISTE
- MERKITTÄ KAUPUNKIKUVALLINEN
REUNAVYÖHYKE
- TARKASTELUALUEEN RAJA

Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy
Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson
20.12.2018

1.1 MAAMERKIT, NÄKYMÄT JA REUNAVYÖHYKKEET

Kaupunkitilan vaalittavat ominaispiirteet

Teemakartta 1/5 esittää Taka-Töölön tarkastelualueen keskeisiä kaupunkikuvallisia ominaispiirteitä. Näitä piirteitä käsitellään laajemmin ja esimerkein luvuissa 4 ja 5.

Kaupunkitilan ja kaupunkikuvan hahmottamisen ja orientoitavuuden teorian keskeisiä teoksia on Kevin Lynchin vuonna 1960 julkaistu *The Image of the City*. Lynchin kaupunkianalyysin keskeiset käsitteet ovat paths, edges, districts, nodes ja landmarks, suomeksi kulkureitit, reunat, osa-alueet, solmukohdat ja maamerkit.

Taka-Töölön kaupunkikuvan tunnistettavuuden, orientoitavuuden ja kaupunkitilan yleisen hahmottamisen näkökulmasta vaalittavia ominaispiirteitä ovat:

- Maamerkit
- Tärkeät näkymäakselit
- Merkittävät kaupunkikuvalliset reunavyöhykkeet

Maamerkit

Maamerkkejä (engl. landmark) ovat esimerkiksi arkkitehtonisesti tai kaupunkikuvallisesti erityiset, tunnetut rakennukset tai poikkeukselliset arkkitehtoniset aiheet kuten torni tai ympäristöstään poikkeava rakennushahmo.

Stadionin torni on valtakunnallisesti tunnettu ja koko kantakaupungin seudun mittakaavassa ja mereltäkin näkyvä, merkittävä maamerkki, jota kohti Taka-Töölön korttelialueelta avautuu näkymälinjoja katutasolta erityisesti Mannerheimintieltä Paavo Nurmen tien akselia pitkin, viistosti Toivonkadun suunnalta ja Nordenskiöldinaukion suunnalta. Monien asuntojen ikkunoista näkyvä torni on asukkaiden kannalta merkittävä ominaispiirre.

Olympiarakennuksiin kuuluva Töölön Kisahalli on tunnettu maamerkki pääliikenneväylien risteyksen kohdalla ja Mannerheimintien katukuvassa.

Mannerheimintietä pitkin liikuttaessa katse kiinnittyy kahteen kohteeseen, joilla on maamerkin asema ja merkitys, Töölön raitivaunuhalleihin tunnistettavaan kaarihalliriviin ja Kansaneläkelaitoksen punatiiliseen rakennukseen, joka kohoaa loivasti viettävän etuaukion taustalla.

Mikael Lybeckin kadun päätteessä sijaitseva Lastenlinnan torni on tunnistettava, eri suunnilta näkyvä maamerkki.

Kivelän sairaalan eteläosassa, sijaitsevat Martta ja Ragnar Ypyän suunnittelemaat tornitalot kohoavat Taka-Töölön eteläosan maamerkeiksi avaran Hesperian Esplanadin puistonäkymässä.

Paikallisia maamerkkejä ovat puistoympäristössä tai aukion varrella sijaitsevat julkiset rakennukset, kuten Töölön kirkko, Sandelsin musiikki- ja kulttuurikoulu, Sibeliusakatemian rakennuksen pääsisäänkäynti Töölönkadulla ja Zacharias Topeliusskolanin punatiilipalatsi.

Läntisen puisto- ja rantavyöhykkeen maisemassa hahmottuvien maamerkkien kannalta suuret mitat eivät ole ratkaiseva ominaisuus. Maamerkkeinä toimivat Soutustadionin katso-mo, Merimelojien rakennusryhmä, Cafe Regatta, Pauligin huvila, Sibelius-monumentti ja pääministerin edustusasunto Kesäranta.

Hesperian esplanadin suunnalta katsoen Runeberginkadun näkymäakselin päätteessä kohoaa kauas näkyväksi maamerkiksi Jalmary Peltosen suunnittelema, Töölöntorin kulmassa sijaitseva funktionalistinen asuinrakennus.

Taka-Töölön kaupunkikuvassa asuinkortteleiden kulma-torneiksi kohoavat rakennukset on suunniteltu toimimaan yhtenäisten, horisontaalisuutta korostavien kattolistojen kontrastina ja niitä on pidettävä yhtälailla tunnistettavina maamerkkeinä. Tällaisia kaupunkikuvallisia aiheita tarkastellaan teemakartassa 2/5.

Tärkeät näkymäakselit

Teemakarttaan 1/5 merkityt näkymäakselit perustuvat kaupunkitilan ja näkymien tarkasteluun katutasolta katsoen. Keskeiset näkymät kohdistuvat esimerkiksi alueen maamerkeihin tai noudattavat katulinjoja, joiden päätteessä on tunnistettava aihe tai avara maisematila.

Merikannonrannalta, Toivon Kuulan puistosta ja Taivallahden rannalta avautuu laajoja maisemanäkymiä Seurasaarenselän suuntaan. Näiden panoraamanäkymien merkittävyys on tunnistettu ja ymmärretty jo 1900-luvun alkuvuosikymmeninen kaupunkisuunnittelutyössä, jonka tuloksena on synytynyt rannan viheraluevyöhyke rantapromenadeineen.

Merkittävät kaupunkikuvalliset reunavyöhykkeet

Taka-Töölön tarkastelualueen reunavyöhykkeet (engl. edges) ovat ennen kaikkea laajoihin puistoalueisiin tai avaraan maisematilaan rajautuvat korttelirintamat. Alueen sisällä muodostuu kaupunkitilan reunavyöhykkeitä esimerkiksi tiiviin asuinkorttelirakenteen ja varikkoalueen tai puistomaisen sairaala-alueen rajakohtaan.

TAKA-TÖÖLÖ

VAALITTAVAT
OMINAISPIIRTEET 2 / 5

KAUPUNKIKUVA

- MERKITTÄVÄ YHTENÄINEN KATUTILA
- KATUAUKIO, KATUALUEESEEN LIITTYVÄ JULKINEN TILA
- KAUPUNKIKUVASSA MERKITTÄVÄ YHTENÄINEN JULKISIVU
- KAUPUNKIKUVASSA MERKITTÄVÄ JULKISIVUJAIHE / KOROSTUS
- MERKITTÄVÄ SOLMUKOHTA
- MERKITTÄVÄ ASEMAKAAVALLINEN PUISTOAKSELI
- MERKITTÄVÄ LUONTEELTAAN JULKINEN RANTAPROMENADI
- KOKONAISUUTENA VAALITTAVA JULKISEN RAKENNUKSEN PIHA-ALUE
-
- ALUEKOKONAISUUDET**
- SULJETTU KORTTELI, JOSSA ON PIHASIIPPIÄ TAI VUODEN 1916 ASEMAKAAVA ON TOTEUTETTU
- SULJETTU KORTTELI SISÄISELLÄ RAKENNUSSRAJALLA
- PUOLISULJETTU KORTTELI, JOSSA RAKENNUSSRIVISTÖ ON KATKAISTU YHDESTÄ TAI USEAMMASTA KOHDASTA
- PUOLIAVOIN KORTTELI
- AVOIN KORTTELI
- HUVLAKORTTELI
-
- KAUPUNKIRAKENTEELLINEN HIERARKIA**
- JULKINEN RAKENNUS, HOITOALAN RAKENNUS, OPETUSRAKENNUS, LIIKUNTARAKENNUS, HOTELLI

Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy
Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson
31.12.2018

1.2 KADUT, AUKIOT JA KESKEISET SOLMUKOHDAT

Kaupunkikuvan vaalittavat ominaispiirteet

Teemakartta 2/5 esittää Taka-Töölön tarkastelualueen keskeisiä kaupunkikuvallisia ominaispiirteitä. Näitä piirteitä käsitellään laajemmin ja esimerkein luvussa 5.

- Merkittävä yhtenäinen katutila
- Katuaukio, katualueeseen liittyvä julkinen tila
- Kaupunkikuvassa merkittävä yhtenäinen julkisivu
- Kaupunkikuvassa merkittävä julkisivuaihe / korostus
- Merkittävä solmukohta
- Merkittävä asemakaavallinen puistoakseli
- Merkittävä luonteeltaan julkinen rantapromenadi

Katuverkoston hierarkkinen rakenne

Taka-Töölön kaupunkirakennetta voidaan kuvailla kudoksena, jonka loimia ovat kaupunginosan läpi kulkevat pääliikenneväylät, kuten Mannerheimintie, Mechelininkatu-Nordenskiöldinkatu, Runeberginkatu, Topeliuksenkatu, Linnankoskenkatu ja läntisiin ranta- ja puistoalueisiin rajautuva Merikannontie. Pääliikenneväylien pohjois-eteläsuuntaiset rinnakkaiskadut, Töölönkatu ja Ruusulankatu, on suunniteltu siten, että ne eivät toimi läpikulkuväylinä vaan päättyvät T-risteykseen. Katuverkostoa täydentävät itä-länsisuuntaiset kadut, kuten Hesperian esplanadia reunustavat kadut, Sibeliuskatu ja Humalistonkatu. Mannerheimintien itäpuolelle jatkuvia poikittaisia katulinjoja ovat Humalistonkadun jatkeena toimiva Sallinkatu ja Ruusankadun jatkeena toimiva Savilankatu.

Taka-Töölön kaupunkirakenteelle ominaisia ovat korttelirakenteen läpi leikkautuvat diagonaalikadut, kuten edellä mai-

nittujen Nordenskiöldinkadun ja Linnankoskenkadun lisäksi Eino Leinon katu ja Messeniuksenkatu.

Pääliikenneväyliä lukuun ottamatta Taka-Töölön kadut ovat enimmäkseen rauhallisia, kortteleiden reunustamia asuntokatuja tai puistoihin ja sairaala-alueisiin rajautuvia katuja.

Merkittävä yhtenäinen katutila

Taka-Töölön kaupunkikuvalla ominainen piirre on yhtenäisten katujulkisivujen rajaamat katutilat. Teemakartassa 2/5 on esitetty kaupunginosan merkittävien, yhtenäisten katujulkisivujen sijainti. Kartta on laadittu havaintojen ja kaupunkitiila-analyysin perusteella.

Keskeiset aukiot

Kaupunkikuvaa käsittelevässä teemakartassa 2/5 on esitetty keskeisten liikenneväylien risteykseen muodostuneet aukiot ja kaupunginosan merkittävät solmukohdat.

Keskeiset aukiot, kuten Töölöntori, Nordenskiöldin aukio ja Messeniuksenkadun ja Nordenskiöldinkadun risteyskohdalla sijaitseva Kansaneläkelaitoksen etuaukio, ovat saaneet paikkansa tärkeiden liikenneväylien risteyskohdalla. Ne muodostavat kaupunkikuvan ja kaupunkirakenteen ”solmukohtia”. Tunnusomaisia solmukohtia ovat myös Runebergin ja Mannerheimintien vilkas risteys sekä Runeberginkadun ja Hesperian esplanadin risteys, jonka kohdalla esplanadiakseli aukeaa leveäksi puistovyöhykkeeksi.

Aukioiden asema keskeisten liikenneväylien risteyskohdassa määrittelee pitkälti niiden luonteen. Neljäs näihin rinnastettava aukio, mutta huomaamattomampi ja vailla nimeä on Topeliuksenkadun, Eino Leinon kadun ja Humalistonkadun

risteys Töölön kirjaston koillispuolella.

- Aukiot sisältyvät Taka-Töölön kerrostaloalueen valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön (RKY).
- Helsingin Taka-Töölön kaupunginosan valtaosan muodostaa maan suurin yhtenäinen 1930-luvun asuinkerrostalokorttelien alue, joka kuuluu kansainvälisen DOCOMO-MO-järjestön hyväksymään suomalaisen modernismin merkkiteosvalikoimaan.
- Aukiot ovat osa maakunnallisesti arvokasta kulttuuriympäristöä ”Helsingin empire-keskusta ja kivikaupunki”.
- Töölöntori on kaupungin arvoympäristökohde

TÖÖLÖNTORI

Töölöntori on kaupunginosan keskeinen, tunnusomainen aukio ja samalla merkittävä solmukohta.

Nykyinen Töölöntori sai asemakaavassa 1906 nimen Isotori / Stortorget. Aukiotilan kannalta keskeisiä kaavallisia ratkaisuja olivat nykyisen Runeberginkadun ja Topeliuksenkadun katulinjaukset ja Runeberginkadun pitkän näkymäakselin päätteeksi muotoiltu korttelin kärki sekä lounais- ja kaakkoskulman puoliavoin rajausta vastakohtana luoteis- ja koilliskulmista avautuviin katunäkymiin.

Töölöntoria kehystävien asuinkerrostalojen mitoitukset ja ominaispiirteet ovat lähtöisin asemakaavan ja Töölön oman rakennusjärjestyksen luomista puitteista.

Pääkatujen toria kohti suuntautuvat näkymäakselit osuvat

torin varrella sijaitseviin rakennuksiin, joiden julkisivut on suunniteltu näkymien kohokohdaksi ja alueen maamerkeiksi. Etelästä katsoen Runeberginkadun näkymäakselin päätteenä kohoaa kauas näkyväksi maamerkiksi Jalmari Peltosen suunnittelema funktionalistinen asuinrakennus (1937). Adlonin talon koilliskulma kohoaa Topeliuksenkadun ja Runeberginkadun katunäkymän päätteeksi. Muiden rakennusten yläpuolelle kohoaa Töölöntorinkadun 7-kerroksinen rakennus. Vaikka aukiolle ei ole muodostettu mitään erityisiä, itä-länsisuuntaista keskiakselia korostavia aiheita, ovat itä-länsisuuntaiset näkymät aukion laidasta toiseen merkittäviä jalankulijan näkökulmasta ja orientoitavuuden kannalta.

Töölöntori on pituudeltaan verrannollinen Helsingin monumentaaliaukioon Senaatintoriin. Töölöntorista ei kuitenkaan ole muodostunut julkisten rakennusten kehystämää pääaukiota, vaan tori on olemukseltaan varsin toisenlainen. Se jakautuu tilallisesti ja toiminnallisesti kahteen erilaiseen osaan, joiden välissä kulkevat vilkkaat pääkadut. Aukion kahtiajakoa korostaa 1960-luvulla rakennetun kioskin, nurmikaistaleen ja 1930-luvulla istutettujen isojen vaahteroiden muodostama saareke. Itäosan pohjois- ja itäreunalle istutetut puurivit ovat torialueen viihtyisyyttä ja tilantuntua luova tekijä ja urbaaniin kulttuuriympäristöön olennaisesti kuuluva, arvokas elementti. Torikauppa ja pohjakerrosten myymälät ja kahvilat tekevät tästä alueesta kaupunginosan keskuksen.

Vaalittavat ominaispiirteet

- Kehystävät puurivit
- Torikauppa ja pohjakerrosten myymälät
- Näkymäakselit ja itä-länsisuuntaiset näkymät aukion laidasta toiseen
- Maamerkkien asema

NORDENSKIÖLDIN AUKIO

Nordenskiöldin aukio on säteittäisten liikenneväylien risteyskohdassa sijaitseva, suorakaiteen muotoiseksi venytetty tähtiaukio. Topeliuksenkadun molemmiin puoliin sijaitsevien rakennusten lähes symmetriset julkisivut muodostavat porttiaiheeseen aukion etelä- ja pohjoissivulla. Pohjois-eteläsuuntaisen akselin hallitsevaa asemaa vahvistavat edelleen länsisivun vaatimaton virastorakennus ja itäsivun vehreä korttelipuisto. Aukion keskisaarekkeella on ainakin 1940-luvun alusta sijainnut tunnusomainen lippakioski

Tähtiaukion kannalta olennainen kysymys liittyy aukion keskialueen ja jalankulkuliikenteen järjestelyyn, siihen onko ajateltu, että jalankulkijat ylittävät aukion sen reunoja pitkin vai aukion keskelle sijoitetun keskisaarekkeen välityksellä. Nykyasussaan liikenteen saartaman keskialueen nurmipintaiset saarekkeet eivät varsinaisesti houkuttele viipymään lippakioskin ääreen.

Vaalittavat ominaispiirteet

- Pohjois- ja etelä sivun rakennusten muodostama porttiaihe
- Aukiota kehystävät puurivit
- Lippakioski
- Linnankoskenkadun suuntainen näkymäakseli kohti Olympiastadionin tornia.

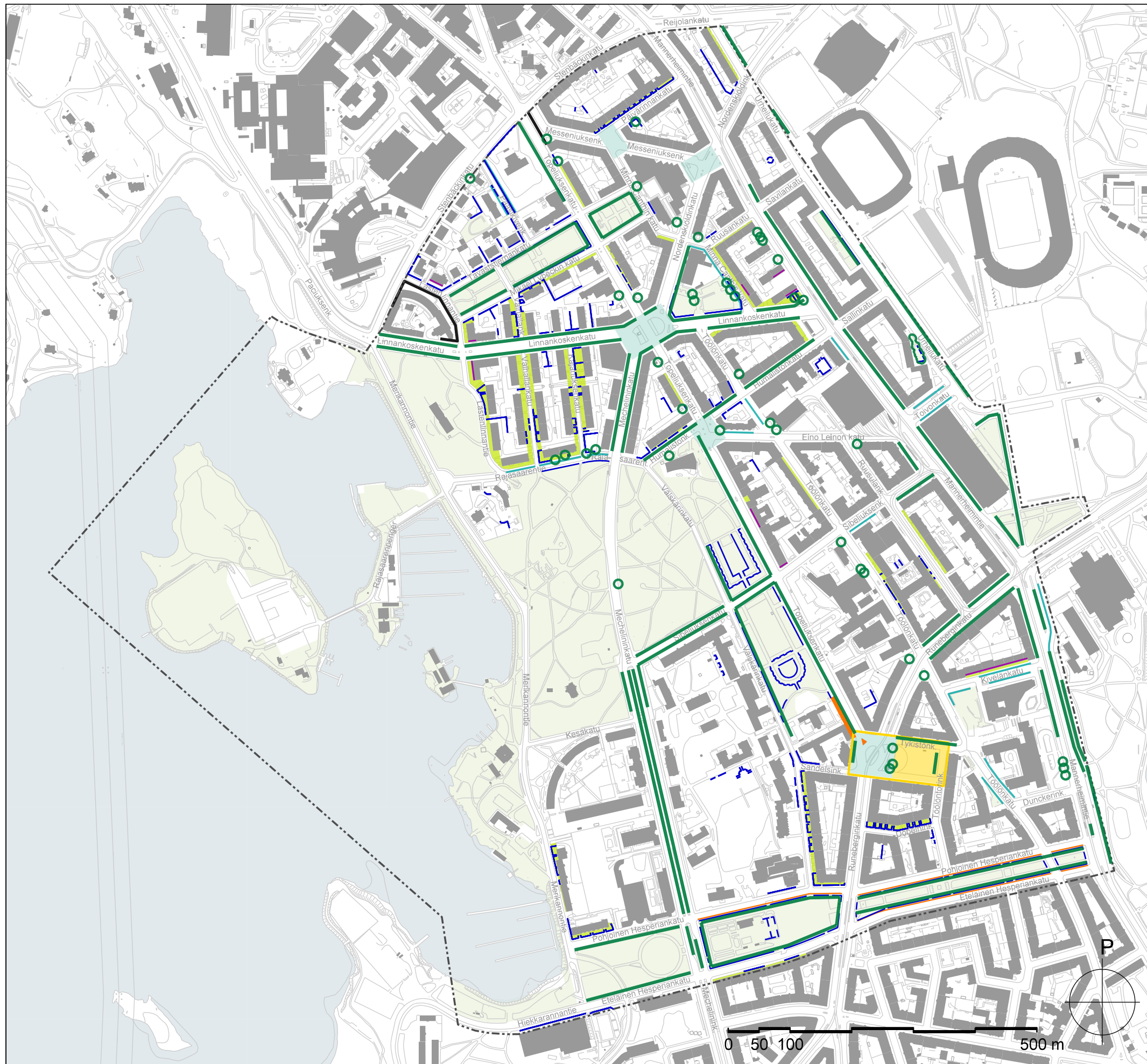
AUKIO NORDENSKIÖLDINKADUN JA MESSENIUKSENKADUN RISTEYKSEN KOHDALLA

Nordenskiöldinkadun ja Messeniuksenkadun risteyskohdalla sijaitseva aukio on saanut nykyisen hahmonsaa vuoden 1916 asemakaavassa. Alvar Aallon suunnittelema Kansaneläkelaitoksen päätoimitalo rakennettiin 1950-luvun alussa aukion länsisivulle. Mannerheimintien suunnalta katsoen Kansaneläkelaitoksen punatiilinen rakennus loivasti viettävien etuaukioineen muodostaa merkittävän kaupunkikuvallisen maamerkin. Julkisen rakennuksen merkittävyttä korostavat aukiota kehystävät, vähäeleiset korttelijulkisivut, joille on ominaista asemakaavassa määritelty kattolistan korkeus, vaaleahko rapattu julkisivu, ulkoneva kattolista ja laakea vesikatto.

Aukioon liittyviä jalkakäytäviä on laajennettu myötäilemään risteävien katujen diagonaalisuuntaa. Vaikka aukion pohjois- ja etelä sivulle on esitetty puurivit 1930-luvun asemakaavassa, nykyiset katupuut aukion sivuilla on valokuvista päätellen istutettu vasta 1980-luvun alussa. Nykyisten puurivien epä säännöllisyydelle ei löydy perusteita aukion asemakaavaratkaisun näkökulmasta katsoen. Kansaneläkelaitoksen edessä oleva istutusalue esiintyy jo rakennuksen suunnitteluvaiheen asemapiirroksissa.

Vaalittavat ominaispiirteet

- Julkisen rakennuksen hallitseva asema
- Aukiota kehystävien puurivien symmetria ja järjestys
- Katutaso ja pintareliefin aukiomaisen jäsentelyn vahvistaminen
- Esteetön näkymä Mannerheimintieltä kohti Kansaneläkelaitoksen rakennusta

TAKA-TÖÖLÖ

OMINAISPIIRTEET 3 / 5

KATUVIHREÄ JA KATUTILAAN
MERKITTÄVÄSTI VAIKUTTAVA
TONTTIKASVILLISUUS, KATUTILA JA
SEN PINNOITTEET JA RAKENTEET

KASVILLISUUS

- Kaupunkikuvallisesti merkittävä puu/-ryhmä
- Kaupunkikuvallisesti merkittävä puurivi
- Muu puurivi
- Kaupunkikuvallisesti merkittävä köynnösten peittämä seinä
- Kaupunginosalle ominaiset etupuutarhat (nurmi, leikatut pensasaidat, pienpuut ja pensasryhmät tai yksittäispensaat)
- Kaupunginosalle ominaiset pensasaidanteet

KATUTILA

- Kaupunkikuvallisesti merkittävä muuri/aita
- Kaupunginosalle ominaiset keraamisilla laatoilla päällystetyt katualueet
- Kaupunkitilassa oleva aukiomainen risteysalue
- Töölöntori: Etu- ja Takatöölön ainoa torialue, muodostaa kaupunginosien "keskustan" ja kokoontumisalueen
- Puisto
- Tarkastelualueen raja

maisema-arkkitehtitoimisto
NÄKYMÄ Oy
Mechelininkatu 34 B, 00260 Helsinki, p. 09-622 717 27

14.12.2018

1.3 KATUYMPÄRISTÖN KANNALTA MERKITTÄVÄ PUUSTO, PUURIVIT JA ISTUTUKSET

Töölön alueen asemakaavatyössä on 1900-luvun alusta 1930-luvulle vallinnut määrätietoinen pyrkimys luoda uudesta kaupunginosasta puistomaisen vehreä. Tähän ovat vaikuttaneet erityisesti kansainvälisen kaupunkisuunnittelun uusiin virtauksiin perehtynyt asemakaava-arkkitehti Bertel Jung ja hänen avustajansa ja seuraajansa Birger Brunila, joiden laatiin ja kaupunginvaltuuston hyväksymiin asemakaavoihin on piirretty Hesperian esplanadi, Topeliuksen ja Sibeliuksen puistokokonaisuus, Kirjailijanpuisto ja Humallahden rantapromenadi sekä lisäksi kaupunginosan monia katuja reunustavat puurivit ja etupuutarhat.

Katutilaa rajaavien kortteleiden edustama typologia, jota käsitellään tarkemmin luvussa 2, vaikuttaa merkittävästi Taka-Töölön katu ympäristön vehreyteen.

- Suljettujen umpikortteleiden rajaamassa katu ympäristössä korostuu puistojen, puurivien ja etupuutarhojen merkitys.
- 1930-luvulla muuttuneen korttelirakenteen puolisoljettujen korttelipihojen katutilaan näkyvä tonttikasvillisuus, varsinkin kookas puusto, vaikuttaa puistojen, puurivien ja etupuutarhojen lisäksi merkittävästi katunäkymään.
- 1930-luvun loppuvuosina rakennetun luoteisosan avokorttelien katuja reunustavat leveät istutusvyöhykkeet ja lamellirivien välissä näkyvät pihastutukset luovat vehreän, puistomaisen katutilan.
- Puistomaista vehreyttä luovat myös kaupunkihuvilakorttelin etu- ja pihapuutarhat.

Laajojen puistoalueiden läpi ja rantavyöhykettä noudattavien katujen varsille on 1900-luvun asemakaavoissa merkitty joka katualueelle tai puistojen reunoille istutettavat puurivit. Merikannontien varrella tämä periaate on vain osittain toteutunut. Puistoalueita reunustavia puurivejä on mm. Hesperian esplanadin, Helsingin puistikon, Topeliuksenkadun, Sibeliuksenkadun, Välskärinkadun ja Urheilukadun kohdalla, yleensä

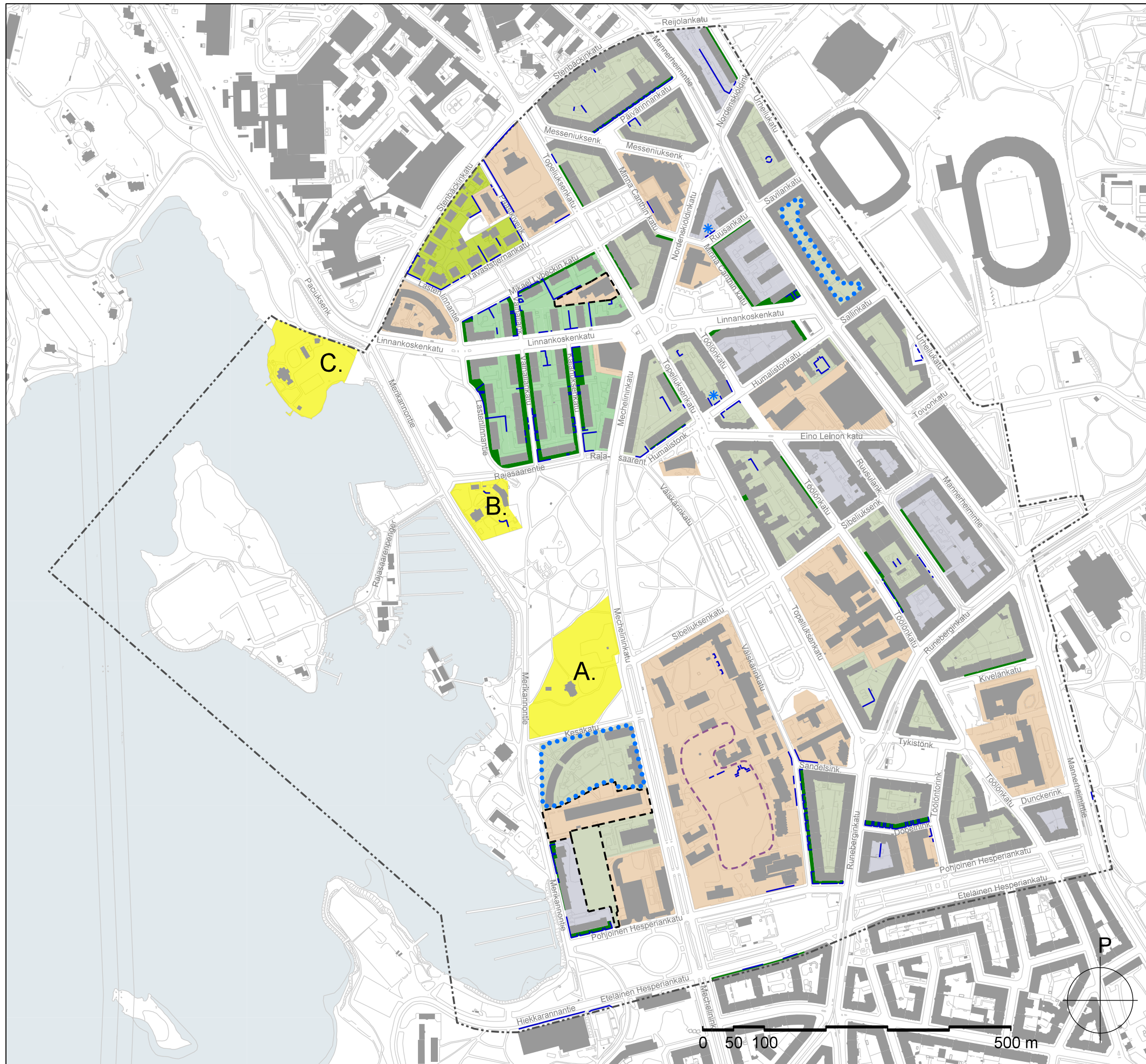
joko puistoalueella tai jalkakäytävän reunalla.

Aukiotilaa rajaavat, 1930-luvun asemakaavatavoitteiden mukaiset puurivit ovat Töölöntorille, Nordenskiöldinaukiolle ja Messeniuksenkadun ja Nordenskiöldinkadun risteykselle ominainen piirre.

Katu ympäristöön merkittävästi vaikuttavat puurivit ja yksittäispuut, muut puurivit sekä kaupunginosalle ominaiset etupuutarhat ja pensasaidat on esitetty teemakartassa 3/5.

Vaalittavia ominaispiirteitä ovat

- asemakaavojen tavoitteleva ja toteutunut vehreä kaupunkiympäristö katupuuriveineen, yksittäispuineen, pensasaitoineen ja istutuksineen
- etupuutarhojen alkuperäisten suunnitelmien ja parhaiten säilyneiden mallien mukaiset leikatut pensasaidat, muotoon leikatut pienpuut ja muut istutukset

TAKA-TÖÖLÖ

OMINAISPIIRTEET 4 / 5

ALUEELLE LUONTEENOMAISET
PIHATYYPIT / -AIHEET

- Alueelle tunnusomaiset vehreät korttelipihat (runsas puusto ja muu kasvillisuus)
- Alueelle tunnusomaiset pinnoitetut korttelipihat (pysäköintipainotteinen asfaltoitu piha)
- Erittäin vehreät avokorttelit, jotka muodostavat nauhamaisia pihakokonaisuuksia
- Puutarhamaiset matalien pistetalojen/huviloiden korttelipihat
- Julkisten toimijoiden piha/korttelit
- Säilyneen huvilan puutarha / puutarhan jäänteet
 - A. Pauligin huvila, entinen Villa Hummelvik
 - B. Päiväkotikatu Päiväpirtin hallussa oleva rakennus, entinen Villa Brävalla
 - C. Pääministerin edustusasunto Kesäranta, entinen Villa Bjälbo
- Kortteliin liittyvä kadunpuoleinen etupuutarha
- Piholla olevat pensasaidanteet
- Kaupunginosassa poikkeukselliset korttelipihat, joiden aitaamattomat tontit muodostavat yhtenäisen, vehreän kokonaisuuden
- Poikkeuksellisen korkeatasoiset tonttien viherpihat
- Osa julkisen toimijan hallinnassa olevasta pihasta, joka on potentiaalinen uusi puisto
- Kaavoitettu uusi asuintontti
- Tarkastelualueen raja

maisema-arkkitehtitoimisto
NÄKYMÄ oy
Mechelininkatu 34 B, 00260 Helsinki, p. 09-622 717 27

14.12.2018

1.4 ASUINKORTTELEIDEN JA JULKISTEN RAKENNUSTEN PIHAT

Taka-Töölön asuinkortteleiden typologia on pääosin muotoutunut vaiheittain asemakaavojen, rakennusjärjestyksen ja kaavamuutosten myötä. Korttelitypologiaa käsitellään luvussa 3.6 ja korttelipihojen ominaispiirteitä luvussa 4.2. Tontti-alueeseen kuuluvia etupuutarhoja käsitellään luvussa 5.2.

Korttelitypologian mukaiset pihatyyppit

- Suljettujen umpikortteleiden pihat
- 1930-luvulla muuttuneen korttelirakenteen puolisoljetut korttelipihat
- Korttelin 498 puoliavoimen rakenteen pihat
- 1930-luvun loppuvuosina rakennettujen avokortteleiden pihat
- Kaupunkihuvilakorttelin 517 pihat

Pihojen nykyasuun perustuva tyypittely

Pihojen nykyasuun jaottelu perustuu pihojen tarkasteluun kesällä ja syksyllä 2018:

- Vehreät korttelipihat joilla on runsas puusto ja muu kasvillisuus
- Pysäköintipainotteiset pinnoitetut pihat
- Avokorttelit jotka muodostavat nauhamaisia, vehreitä pihakokonaisuuksia
- Kaupunkihuviloiden puutarhamaiset pihat

Korttelipihojen nykyasuun perustuva tyypittely ja pihoja koskevat havainnot esitetään teemakartassa 4/5.

Varhaisten asemakaavojen mukaan rakennettujen umpikortteleiden pihoille ja myöhemmin kaavoitetuille puolisoljetuille korttelipihoille on tyypillistä, että ne on jaettu aidoilla tonttikohdiksi pihajärjestelmiksi. Pihojen korkeuseroja on tasattu muurein. Useimmilla pihoilla kasvaa suuria puita, jotka luo-

vat korttelin vehreän yleisilmeen. Pihoja on useimmiten jäsennetty siten, että huoltotoiminnot sijoittuvat asfalttipäällysteiselle alueelle ja oleskelutoiminnot istutusten lomaan. Osa korttelipihoista on selkeästi vehreämpiä oleskelupihoja kun taas muualla suuri osa pihasta on pinnoitettu ja muutettu autopaikoiksi.

Urheilukadun ja Mannerheimintien välissä sijaitseva kortteli 523 on poikkeuksellinen, yhtenäisesti suunniteltu ja toteutettu umpikortteli, jonka tonttien pihat muodostavat pitkänomaisen, puistomaisen kokonaisuuden. Pihan puutarhamaisuutta lisää se, ettei pihalla ole pysäköintiä.

Mannerheimintien, Linnankoskenkadun, Minna Canthin kadun ja Ruusankadun rajaama kortteli 498 edustaa perusratkaisultaan funktionalistista korttelimallia. Taka-Töölön korttelitypologian jaottelun mukaan kortteli on puoliavoin, koska sen pohjois- ja länsisivulle sijoitettu L-muotoinen rakennus muodostaa umpinaisen kulman. Mannerheimintien suuntaan avautuvan korttelin rinnakkaisten lamellien väliset piha-alueet ovat osittain asfalttipäällysteistä pysäköintialuetta, osittain istutettua oleskelualueutta, jonka suuret pihapuut työntyvät talojen väleistä katutilaan.

Luoteisosan avokorttelipihat ovat vehreitä. Katuja reunustavat leveät istutusvyöhykkeet, sekä etupuutarhat että sisäpihat, muodostavat nauhamaisia pihasarjoja. Pihoilla on yleensä koristekasvillisuutta ja puita. Rinnakkain oleskelualueiden kanssa rakennusten puoleisella pihakaistaleella on usein autopaikkoja.

Kaupunkihuviloiden pihat ovat ilmeeltään pääosin puutarhamaisia.

Etupuutarhat

Suljettujen ja puolisoljetujen kortteleiden etupuutarhojen parhaiten säilyneet esimerkit ilmentävät hyvin alkuperäisten suunnitelmien esteettisiä tavoitteita. Ne ovat usein leikatuin orapihlaja-aidoin rajattuja nurmialueita, joilla kasvaa kukkivia

pensaita ja leikattuja pienpuita. Etupuutarhoista edustavimmat sijaitsevat Döbelninkadun ja Välskärinkadun lisäksi Päivärinnankadulla ja Minna Canthin kadulla.

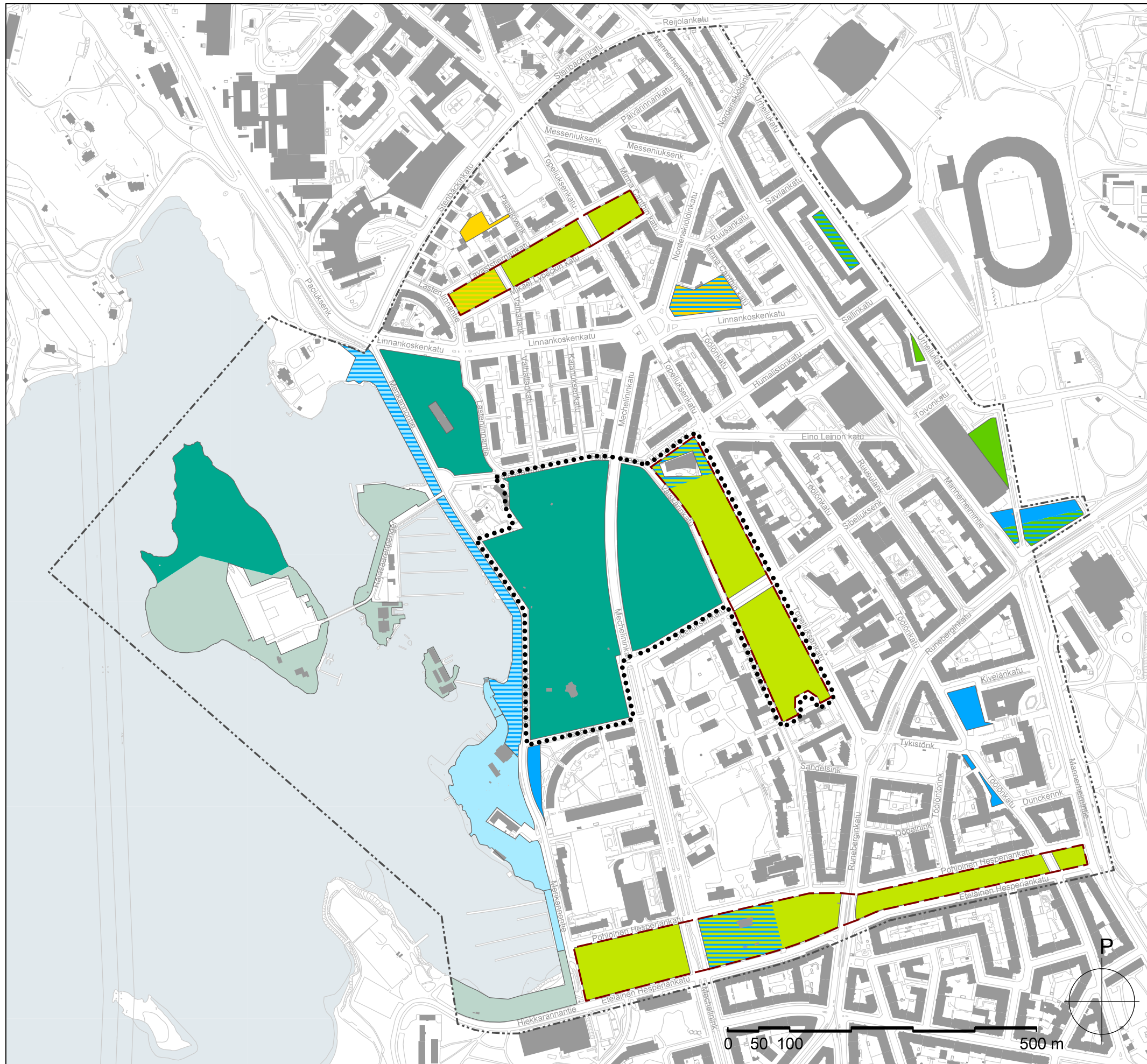
Kolme huvilapuutarhaa

Alueella on kolme huvilaa, joiden vanhojen puutarhojen säilyneisyys vaihtelee. Pauligin huvilan puutarhan jäänteet kuuluvat Sibeliuksen puistoalueeseen ja Villa Bråvallen piha on muutettu palvelemaan päiväkodin leikki- ja huoltotarpeita. Pääministerin edustusasuntona toimivan Kesärannan piha on korkealla aidalla rajattu rehevä puutarha, joka on kokonaisuutena parhaiten säilynyt. Muiden huvilapuutarhojen puistoalueella säilyneitä jäänteitä käsitellään luvussa 5 ja 6.

Julkisten rakennusten pihojen vaalittavat ominaispiirteet

Alueella on mm. kirkon, koulujen, sairaaloiden, entisen kasarmin, kirjaston, raitiovaunumuseon, toimistorakennusten ja hotellien pihoja. Pihojen luonne, käsittely ja säilyneisyys vaihtelee suuresti. Piha-alueiden ominaispiirteitä tarkastellaan rakennuksia käsittelevässä luvussa 4.

Töölön kirkon pihajärjestelyt on äskettäin uudistettu hienovaraisesti rakennuksen korjaus- ja restaurointityön yhteydessä. Sairaaloiden ympäristöistä erityisesti Kivelän sairaalan piha-alue on ajallisesti kerroksellinen ja muodostaa korttelin sisään laajan, puistomaisen, osittain kallioisen alueen. Lastenlinnan sairaalan piha leikkialueineen on suojeltu asemakaavassa. Töölö gymnasiumin ja Töölön ala-asteen koulupihat ovat tyypilliseen tapaan pinnoitettuja koulupihoja. Sen sijaan Zacharias Topeliusskolanin koulupiha on poikkeuksellisen vehreä laajan nurmialueensa ja runsaan puuston vuoksi. Töölön kirjaston pihat on suunniteltu ja myös kunnostettu arkkitehtoniseen kokonaisuuteen kuuluvana osana. Alvar Aallon suunnitteleman Kansaneläkelaitoksen arkkitehtoninen ratkaisu perustuu rakennusmassojen ja puutarhamaisten pihatilojen vuorotteluun. Lisäksi rakennuksen länsipuoleinen piha muodostaa Kirjailijanpuiston näkymäakselin päätteen.

TAKA-TÖÖLÖ

OMINAISPIIRTEET 5 / 5

PUISTOT

- 1930-luvulla rakennetut laajat puistoalueet
- 1930-luvulla rakennetut puistikot
- 1940-50-luvuilla rakennetut ranta- ja promenadipuistot
- Puistot, jotka on 1950-luvulla tai sen jälkeen rakennettu entiseen huvila-ympäristöön. Niissä on vaihtelevissa määrin säilynyt luonnonpuustoa ja huvilaympäristön piirteitä
- 1950-60-luvuilla rakennetut puistot, joissa leikki, oleskelu ja kasvillisuus-sommitelmat ovat suuressa roolissa
- 1970-90-luvuilla tai 2000-luvun alussa rakennetut puistot ja puistikot
- Suojaviheralueen omaiset puistot, jotka ovat jääneet kaupunkirakenteeseen ja perustettu puistoiksi 1900-luvun loppupuolella tai 2000-luvulla
- Historiallinen ja kaupunkikuvallisesti erittäin merkittävä eri aikakausina rakennettu puistojen sarja, joka koostuu Topeliuksen puistosta, Sibeliuksen puistosta ja yhdistyy Merikannonrannan kautta mereen.
- Historiallisesti merkittävät akselipuistot:
 - Hesperian esplanadi, joka yhdistyy lännessä Taivallahdenrannan kautta mereen ja idässä Hesperianpuiston kautta Töölönlahteen
 - Topeliuksenpuisto, joka sijoittuu Töölön kirkon ja Töölön kirjaston väliin
 - Asuinkortteleiden väliin jäävä Kirjailijanpuisto, jonka päätteinä on julkisten toimijoiden rakennukset (Kansaneläkelaitos ja Lastenlinnan sairaala)

---- Tarkastelualueen raja

maisema-arkkitehtitoimisto
NÄKYMÄ Oy
 Mechelininkatu 34 B, 00260 Helsinki, p. 09-622 717 27

14.12.2018

1.5 PUISTOT JA VIHERALUEET

Alueen puistot voidaan jakaa laajoihin puistoalueisiin, pienempiin puistikoihin ja rannan viheraluevyöhykkeeseen. Laajat puistoalueet ovat peräisin 1900-luvun alun asemakaavoista ja asemakaavan muutoksista. Humallahteen liittyvän huvila-asutuksen kohdalle perustetuista puistoista Sibeliuksen puisto on laajin. Linnankoskenkadun puisto ja Rajasaaren koirapuisto ovat myös entistä huvilapalsta-aluetta. Nämä ovat Sibeliuksen puistoa luonnontilaisempia.

Alueella on pienempiä korttelipuistikkoja 1930-luvulta. Niiden lisäksi on uudempia pienehköjä puistoja ja puistikoita, joista leikki ja oleskelu ovat etusijalla 1950-60-luvuilla rakennetuissa kohteissa. Olympiastadionin 1930-luvulla suunniteltuun ympäristökokonaisuuteen kuuluvat Töölön Kisahallin itä- ja eteläpuolella sijaitsevat puistikot. Rannan ja saarten viheraluevyöhykkeen muodostavat ranta- ja promenadipuistot sekä suojaviheralueiden omaiset alueet.

Tekstissä käytetyt kohdenumerot viittaavat puistokarttaan sivulla 197, ks luku 6.

PUISTOT

Taka-Töölön kaupunginosalle ovat ominaisia laajat puistoalueet, jotka liittyvät laajempiin, suunnitelmallisesti muodostettuihin viheraluekokonaisuuksiin, kuten länsiosan Sibeliuksen puisto ja Topeliuksen puisto, eteläosan Hesperian esplanadi ja itäosan Eläintarhaan kuuluva puistoalue sekä Hesperianpuisto Töölönlahden rannalla. Pitkänomainen Kirjailijanpuisto sijaitsee erillään korttelialueen keskellä.

Hesperian esplanadi (10)

Hesperian esplanadi, joka kuuluu valtakunnallisesti arvokkaaseen rakennettuun kulttuuriympäristöön (RKY 2009), on yksi Töölön kolmesta suuresta, keskiakselin varaan rakennetusta puistosta. Puistoa halkovine katualueineen Hesperian esplanadi kuuluu Helsingin arvoympäristökohteisiin.

Etu- ja Taka-Töölön rajalla sijaitsevan puiston jäsentely on saanut alkunsa vuoden 1911 asemakaavan muutoksessa ja länsiosan laajempi puistovyöhyke Birger Brunilan aikana laadituissa asemakaavapiirustuksissa 1920-luvun lopulla.

Hesperian esplanadi on kaupunkirakenteellisesti merkittävä kahta merenlahtea yhdistävänä puistoakselina. Puiston alkuperäinen yleisilme ja keskeiset tyylipiirteet ovat säilyneet melko vähäisin muutoksin.

Puistoakselin tulisi sommitelmallisesti päättyä merenlahden rantapuistoon tai alkuperäisen asemakaavan kaltaiseen aukioon, mutta nykyisin päätteenä on koirapuisto sorakenttineen.

Vaalittavia ominaispiirteitä

- hevoskastanjarivit ja yleensäkin katuja ja puistoa rajaavat puurivit
- leikatut orapihlaja-aidat puiston reunoilla
- promenadimainen käytäväverkosto ja selkeät nurmikentät

Topeliuksen puisto (11)

Topeliuksen puisto, joka kuuluu valtakunnallisesti arvokkaaseen rakennettuun kulttuuriympäristöön (RKY 2009), on yksi Töölön kolmesta suuresta, keskiakselin varaan rakennetusta puistosta. Puisto kuuluu Helsingin arvoympäristökohteisiin.

Topeliuksen puisto sai alkunsa vuoden 1906 asemakaavassa ja toteutettiin 1930-luvulla Birger Brunilan ja Ola Mannströmin suunnitelmien mukaan. Puiston pääaihe on arkkitehtonisen tyylin leimaama pitkä akselisommitelma, joka alkaa Töölön kirkolta.

Puisto muodostaa merkittävän kaupunkikuvallisen ja maisema-arkkitehtonisen kokonaisuuden Taka-Töölön rakennetussa kulttuuriympäristössä. Puistoa rajaava, Topeliuksenkadun katualueelle istutettu lehmusrivi kuuluu olennaisesti puiston kokonaissommitelmaan.

Puiston perusrakenne on hyvin säilynyt.

Puiston ominaispiirteitä ovat:

- alkuperäinen sommitelma eli muotopuutarhatyyliä noudattavat kentät ja käytäväverkosto
- leikatut pensasaidan ja muotoon leikatut puut
- puurivit
- säännönmukaiset kukkaistutukset
- pohjoispään vapaamuotoinen puistosommitelma
- aksiaaliset näkymät puistossa ja näkymät puiston leikattuihin muotoaiheisiin

Sibeliuksen puisto (12)

Sibeliuksen puisto kuuluu Helsingin arvoympäristöihin. Puisto on vanhaa huvila-aluetta. Puiston alueella tai siitä erotetulla tontilla on säilynyt kaksi entistä huvilaa ja jäänteitä useammista huvilapuutarhoista.

Mechelininkatu jakaa puiston kahtia. Itäpuolisen osan luonnonpuuston lomaan on sommiteltu pääosin vapaamuotoinen käytäväverkosto ja näköalapaikat. Länsipuolella sijaitseva, Merikannontien reunalle ulottuva puistoalue on luonteeltaan maisemallisesti vaihteleva ja monipuolisen kasvillisuuden leimaama. Säilyneet avokalliot ovat puistolle tunnusomainen piirre. Sibelius-monumentin ympäristö edustaa uudempaa ajallista kerrostumaa. Muistomerkin lähellä on Miramarin huvilan kivijalan varaan istutettu puutarha.

Sibeliuksen puiston vaalittavia ominaispiirteitä ovat:

- runsas, suureksi kasvanut luonnonpuusto, lajeina etenkin koivu ja mänty
- huvilapuutarhojen jäänteet
- kalliopaljastumat
- istutetun puuston monilajisuus
- muistomerkit ja veistokset
- puutarhataiteellisen sommitelman elementit, kuten terrassit ja näkymäakselit

Kirjailijan puisto (14) ja Arvo Ylpön puisto (13)

Kirjailijan puisto ja sen jatkeena oleva Arvo Ylpön puisto kuuluvat valtakunnallisesti arvokkaaseen rakennettuun kulttuuriympäristöön (RKY 2009). Puistokokonaisuus on yksi Töölön kolmesta suuresta, keskiakselin varaan rakennetusta puistosta. Puistoalue ja sen välissä kulkeva Topeliuksenkadun osa kuuluvat Helsingin arvoympäristökohteisiin.

1930-luvun lopulla Taka-Töölön pohjoisosan vilkkaan rakentamisen vuosina valmistunut puisto jakaantuu sen päissä oleviin oleskelu- ja koristepuutarhoihin. Puistolle ominainen geometrinen jäsentely sorakenttineen on lähtöisin asemakaavoista, alkaen vuoden 1916 kaavamuutoksesta. Länsipään vapaamuotoisempi osa, jossa on säilynyt luonnonpuustoa, on saanut hahmonsa Lastenlinnan valmistumisen aikoihin.

Topeliuksenkadun varrella olevat, puistoa rajaavat puurivit ovat olennainen osa kokonaissommitelmaa.

Puiston kokonaissommitelma ja kaupunkikuvallinen asema on hyvin säilynyt. Puiston ominaispiirteitä ovat:

- symmetria ja aksiaalisuus: puistoakseli, käytävät ja kentät
- lehmusrivit ja leikatut orapihlaja-aidat
- runsaslajiset koristeistutukset (perenna, pensas ja koristeomenapuu) ja niiden puutarhataiteellinen jäsentely
- puistoakselin päätteinä merkittävät, arkkitehtonisesti korkeatasoiset laitosrakennukset

Linnankoskenkadun puisto (15)

Linnankoskenkadun puisto on Sibeliuksen puiston tavoin entistä huvilaympäristöä, joka on 1916 asemakaavoitettu puistokokonaisuuden osaksi. Puistoa leimaa hoitamattomuus ja laajalle levinnyt kylväytynyt puusto, joka on pääosin vaahteraa.

Ulfåsan vanhasta huvilapuutarhasta on jäljellä kaksi lehmusistutuksilla rajattua lehtimajaa. Huvilakaudelta on säilynyt jäänteitä kalliolle johtaneesta, luonnonkivimuureilla tuetusta polusta reunustavine syreeneineen.

Puiston varsinaisia rakennettuja ja puistomaisina ylläpidettyjä alueita on lähinnä luoteis- ja koilliskulmassa. 1950-luvun lopulla puiston luoteiskulmaan rakennettu vapaamuotoinen puistikko käytävineen on pääosin säilynyt. Tämä, Linnankoskenkadun ja Merikannontien kulmauksessa sijaitseva puiston osa on kaupunkikuvallisesti merkittävä.

Puiston vaalittavia ominaispiirteitä ovat:

- vehreys ja runsaspuustoisuus
- kaupunkikuvallisesti merkittävä kalliorintama
- huvilapuutarhan jäänteet
- luoteiskulman 1950-luvulla suunniteltu puistoalue

PIENEHKÖT PUISTOT JA PUISTIKOT

Urheilukadun varrella on kaksi 1920-1930-luvun vaihteessa rakennettua puistikkoa, Urheilukadun kolmio ja Urheilukadun puistikko, jotka on suunniteltu kortteleiden osaksi jo 1914 hyväksytyn asemakaavan muutoksen yhteydessä, liittyen Eläintarhan alueeseen. Urheilukadun varrella on näiden lisäksi kolmionmuotoinen puiden reunustama aukio Urheilukadun ja Toivonkadun kulmassa.

Ainoastaan Urheilukadun puistikoon on rakennettu leikki-alue. Muut puistot ovat nurmikkoalueineen ja lehmusriveineen niukasti varustettuja oleskelua ajatellen.

Näille puistikoille ominaista on:

- lehmusrivit
- vähäeleinen geometrinen jäsentely

RANNAN VIHERALUEVYÖHYKE JA SAARET

Taivallahden ja Humallahden rannan viheraluevyöhyke on muodostettu vaihteittain vuosien 1906-1942 asemakaavojen ja kaavamuutosten myötä. Ajatus kasvavan kaupungin läntisille ranta-alueille Lapinlahdelta Meilahteen ulottuvasta puistovyöhykkeestä nousi esiin Helsinkiä koskevien suurkaupunkivisioiden yhteydessä Eliel Saarisen ja Bertel Jungin Pro-Helsingfors-ehdotuksessa. Kun kaupunginvaltuuston 1914 hyväksymästä Keskuspuistosta aiottiin lohkaista osia laajaa sairaalahanketta varten, Birger Brunila ehdotti 1920-luvulla läntisen rantavyöhykkeen kehittämistä korvaamaan Keskuspuistosta menetettyjä viheralueita.

Taka-Töölön rantavyöhykkeen eteläosassa on useiden erikoisten puistoalueiden muodostama mosaiikki. Hesperian

esplanadin päätteenä on Sigurd Frosteruksen puistoksi nimetty rantakaistale (24) ja tämän jatkeena jyrkkä Taivallahden ranta (23) venelaitureineen. Puistoalue laajenee Merikannontien länsipuolella Toivo Kuulan puistoksi, jossa on 1930-luvulla rakennetun Soutustadionin katsomon, kerhorakennuksen ja venevajan lisäksi mattolaituri, kesäkahvila ja ravintolarakennus terasseineen. Puisto on osittain säilyttänyt luonnollisen rantaviivansa. Cafe Regatan pengerretty rantakaistale on nimeltään Humalluodon ranta (29), sieltä johtaa silta merimelolajakerhon Humalluodolle, jonka linjakkaat rakennukset ovat 1930-luvulta.

Töölön 1800-luvun huvilamiljööön muistumana säilyneen Cafe Regatan kohdalla alkaa Merikannonranta (16), joka on rakennettu täyttömaalle ja jonka rantaluiska on viimeisessä kunnostusvaiheessa koneladottu isoilla maakivillä. Merikannontien ja rantapromenadin välisellä viherkaistalla kasvaa muutamien isojen puiden lisäksi kukkivia pienpuita. Rantapromenadi myötäilee oikaistua rantaviivaa ja ylittää matkalla Rajasaarenpenkereelle johtavan ajotien. Rantapromenadin pohjoispäässä tulee vastaan Kesärannan huvila ja sen niemelle työntyvä vihreä puutarha. Taivallahden poukaman rannalta käytävä nousee Paciuksenkatua kohti.

Taka-Töölön ranta-alue on yleisilmeeltään puistomainen ja varsin vihreä. Sen viheralueiden vaalittavia ominaispiirteitä ovat:

- luontainen suureksi kasvanut rantapuusto
- rantaviivan vaihtelu luonnontilaisesta rakennettuun
- rantapromenadi tai -käytävä veden äärellä
- laajat sisälahtipanoraamat merelle päin
- kalliot ja männyt

Taka-Töölön kaupunkivihreän yleisiä, säilytettäviä ominaispiirteitä ovat:

- etupuutarhat
- puurivit sekä kaduilla että puistoissa
- leikatut orapihlaja-aidat sekä etupuutarhoissa että puistoissa
- asemakaavoihin perustavat akselipuistot (Hesperian esplanadi, Topeliuksen puisto ja Kirjailijanpuisto)
- rantapuistojen luonnonpuusto
- yleinen vehreys
- huvilapuutarhojen jäänteet

KULTTUURIYMPÄRISTÖT OSA-ALUEELLA - Taka-Töölö

Kulttuuriympäristöt

Huomioitavat erityisalueet

- RKY 2009 -alue
- Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue
- Maakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö
- Helsingin kulttuuriympäristöt (YK 2002)
- Unesco:n maailmanperintökohde
- Docomomo-kohde

Suojellut kohteet ja alueet

- Rakennussuojelulla suojeltu rakennus
- Asemakaavalla suojeltu alue
- Asemakaavalla suojeltu rakennus
- Muinaisjäännösalue
- Muinaisjäännöskohde

Osa-alueen rajaus

Huom. Katso ajantasainen tieto rakennussuojelulla suojelluista rakennuksista ja muinaisjäännöksistä Museoviraston aineistoista sekä asemakaavalla suojellut ajantasaisista asemakaavoista.

© Helsingin kaupunki
Aineistot: Museovirasto 2018,
Uudenmaan liitto 2016, Unesco 2017,
Docomomo 2018, Yleiskaavoitus 2002,
Asemakaavoitus 2018, Kaupunkimittaus
Pohjakartta: Kaupunkimittaus 2018
Toteutus: PS/Kymp/Aska/Ase 16.11.2018

2. SUOJELUTILANNE, SUOJELUTAVOITTEET JA SUOSITUKSET

RAKENNUSSUOJELULAILLA SUOJELLUT KOHTEET

Alueella ei ole rakennussuojelulailla suojeltuja kohteita. Tarkastelualueen itäpuolella sijaitseva Olympiastadion on suojeltu rakennussuojelulailla 2006 ja suojelupäätös on uudistettu 2015 rakennusperinölain nojalla (Laki rakennusperinön suojelemisesta).

ASETUKSELLA 480/85 SUOJELLUT RAKENNUKSET

Pääministerin virka-asuntona toimiva Kesäranta on suojeltu valtion omistamien rakennusten suojelusta annetun asetuksen nojalla.

KIRKKOLAILLA SUOJELLUT KOHTEET

Töölön kirkko on suojeltu kirkkolaiilla 8.6.20014. (www.kyppi.fi/to.aspx?id=130.200932)

VALTAKUNNALLISESTI ARVOKAS RAKENNETTU KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Taka-Töölön tarkastelualueella sijaitsevat valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristökohteet tai kohdekokonaisuuksiin kuuluvat osa-alueet ovat Taka-Töölön kerrostaloalue, Olympiarakennukset, Meilahden sairaala-alue, Meilahden huvila-alue ja Puolustusvoimien 1930-luvun arkkitehtuuri Helsingissä. (www.rky.fi)

Taka-Töölön kerrostaloalue

Helsingin Taka-Töölön kaupunginosan valtaosan muodostaa maan suurin yhtenäinen 1930-luvun asuinkerrostalokorttelien alue, joka kuuluu kansainvälisen DOCOMOMO-järjestön hyväksymään suomalaisen modernismin merkkiteosvalikoimaan.

Olympiarakennukset

Helsingin olympialaisia varten valmistuneet urheilurakennukset muodostavat kansainvälisestäkin arvioituna hyvin säilyneen olympiarakennuskokonaisuuden, joka kuuluu myös kansainvälisen DOCOMOMO-järjestön hyväksymään suomalaisen modernin arkkitehtuurin merkkiteosvalikoimaan.

Taka-Töölön tarkastelualue rajautuu laajempaan Olympiastadionin ympäristöön. Olympiarakennusten RKY-kokonaisuuteen kuuluvat Taka-Töölössä Soutustadion ja Messuhalli, nykyinen Kisahalli.

Soutustadion sijaitsee Taivallahteen pistävällä niemellä, jonne suunniteltujen kanootti- ja souturatojen maaliviivalla on katettu betonikatsomo. Katsomon taustalla on kerhorakennus ja venevaja puusta.

Kisahalli Olympiastadionin lounaispuolella on suurten salien kaarihalli, joka alunperin rakennettiin messu- ja näyttelykäyttöön sekä suuria yleisötapauksia varten.

Meilahden sairaala-alue

Meilahden sairaala-alueen kulttuuriympäristön kohdekokonaisuuteen kuuluva, Taka-Töölön luoteisrajalla sijaitseva Lastenlinnan sairaala on valmistunut 1948. Lastenlinna koostuu korkeasta, pyöreämuotoisesta sairaalarakennuksesta ja siihen liittyvästä matalasta siipirakennuksesta. Rakennus kuuluu kansainvälisen DOCOMOMO-järjestön hyväksymään suomalaisen modernin arkkitehtuurin merkkiteosvalikoimaan.

Meilahden huvila-alue

Meilahden huvila-alue, joka on 1800-luvun lopulta alkaen rakentunut kaupungin ulkopuolelle, ilmentää aikansa näyttävää huvilakulttuuria ja huviloiden puistot ja puutarhat edustavat aikansa puutarhakulttuuria. Alueella sijaitsevat päämiesten virka-asunnot Kesäranta, Tamminiemi ja Mäntyniemi.

Taka-Töölön tarkastelualueen luoteisosassa sijaitseva, pääministerin virka-asunto Kesäranta on alueen vanhimpia huviloita. Vuonna 1873 rakennettu päärakennus on kaksikerroksinen, tornillinen ja koristeellinen puuhuvila. Pihapiiriin kuuluvat myös 1950-luvulla rakennettu rantasauna sekä talousrakennus, vahtitupa, huvimaja, laituri ja tenniskenttä.

Puolustusvoimien 1930-luvun arkkitehtuuri Helsingissä

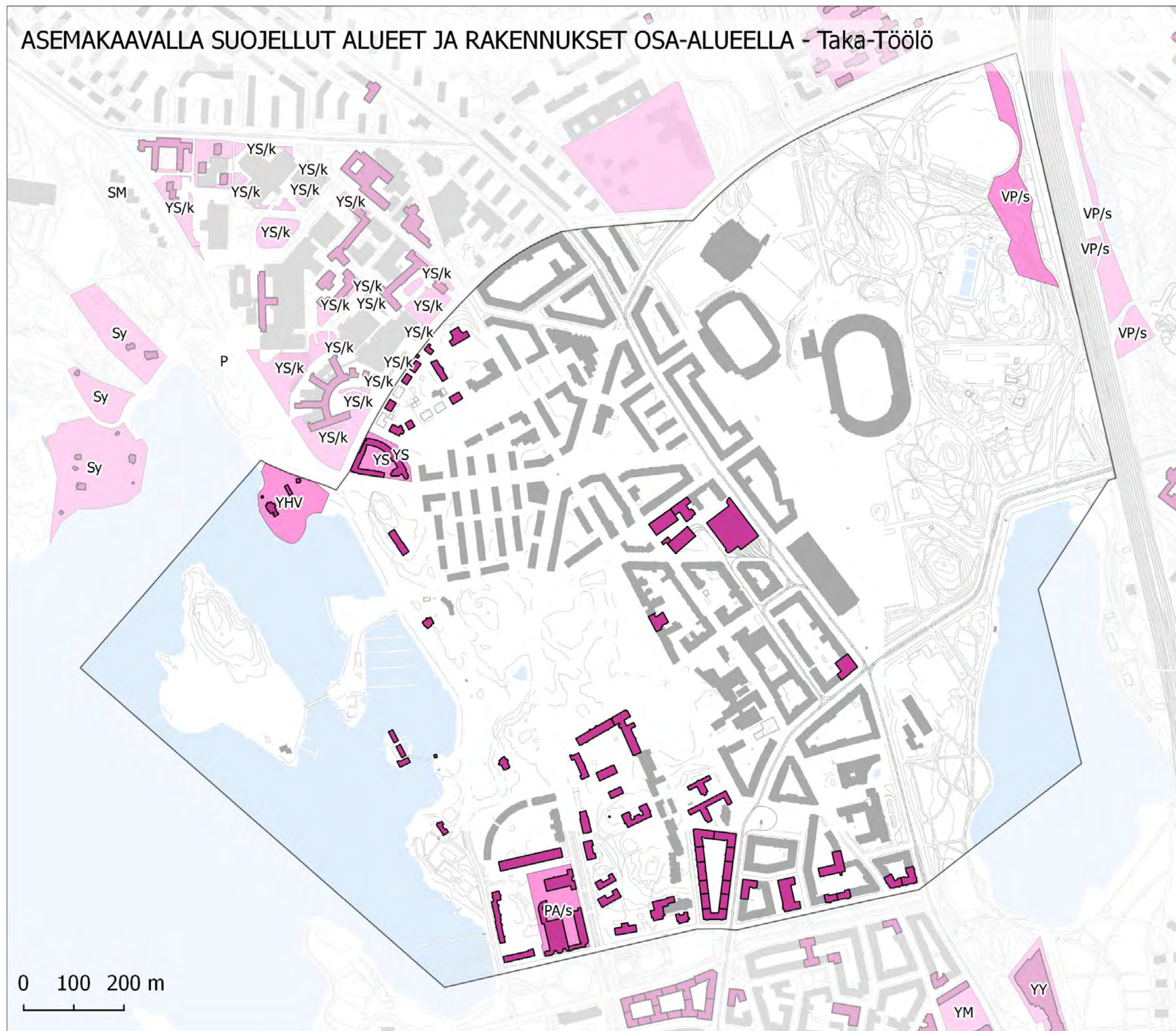
Puolustusvoimien 1930-luvun rakentamisessa on hyödynnetty aikakauden uusinta arkkitehtuurikehitystä ja kansainvälisiä vaikutteita armeijan uudenaikaisiin rakentamistarpeisiin ja suomalaisiin oloihin sovitettuna. Suomen puolustusvoimien edistysellinen arkkitehtuuri tältä aikakaudelta ilmentää halua rakentaa arkkitehtuurilla myös kuvaa dynaamisesta puolustuslaitoksesta ja nykyaikaisesta maasta.

Taivallahden autokomppania tunnetaan vaaleasta nauhaikkunallisesta kasarmirakennuksesta, jonka Mechelininkadun siivessä oli miehistö- ja huoltotilat ja Pohjoisen Hesperiankadun siivessä esikunta- ja opetustilat. Rakennuksissa on nykyään mm. asuntoja, ravintola ja elintarvikemyymälä.

Autokomppanian kasarmi Taivallahdessa kuuluu myös kansainvälisen DOCOMOMO-järjestön hyväksymään suomalaisen modernismin merkkiteosvalikoimaan.

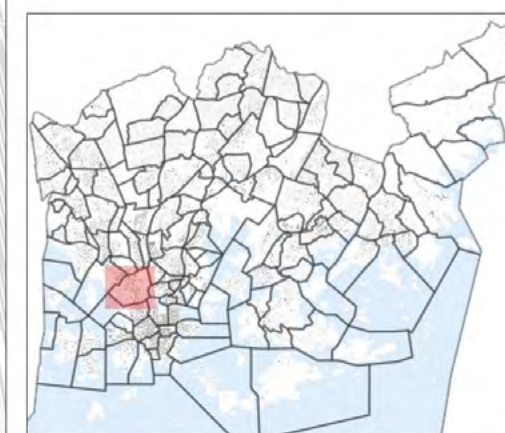
(www.rky.fi)

ASEMAKAAVALLA SUOJELLUT ALUEET JA RAKENNUKSET OSA-ALUEELLA - Taka-Töölö

- Suojeltu rakennus
- Suojeltu alue
- Osa-alueen raja

0 100 200 m

© Helsingin kaupunki
Aineistot: Kaupunkimittaus,
Asemakaavoitus 2018
Toteutus: AM/Kymp/Aska/Ase
13.8.2018

ARVOKKAAT VAALITTAVAT JULKISET RAKENNUKSET

Taka-Töölön kaupunginosan rakennusperintöä on inventoitu ja arvioitu mm. seuraavissa Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuissa: Opintielä- helsinkiläisiä koulurakennuksia 1880-1980, Alvar Aallon kädenjälki Helsingissä ja Modernismia Helsingissä.

Rakennusperinnön vaaliminen ei välttämättä edellytä asemakaavallista suojelua. Ajantasa-asemakaavojen perusteella voidaan todeta, että Taka-Töölön arvokkaista julkisista rakennuksista asemakaavamääräyksiin ei ole toistaiseksi suojeltu esimerkiksi Alvar Aallon suunnittelemaa Kansaneläkelaitoksen päätoimitaloa, Aarne Ervin suunnittelemaa Töölön kirjastoa, arkkitehtien Hytösen ja Luukkosen suunnittelemaa Töölön Kisahallia, Theodor Höijerin suunnittelemaa koulurakennusta, Erkki Huttusen suunnittelemaa entistä koulua, Hilding Ekelundin suunnittelemaa Soutustadionin katsomoa tai Selim A. Lindqvistin suunnittelemaa entistä sähköasemaa.

ASEMAKAAVALLA SUOJELLUT ALUEET JA RAKENNUKSET

Asemakaavalla suojellut alueet ja rakennukset on esitetty teemakartassa sivulla 28.

Rakennusten suojelu asemakaavassa on Taka-Töölön alueella saanut alkunsa 1980-luvun alussa vahvistetuissa asemakaavan muutoksissa. Sen jälkeen suojelumerkintöjä on lisätty kortteli- tai osa-aluekohtaisten kaavamuutosten yhteydessä.

RAKENNUKSIA JA RAKENNUSRYHMIÄ KOSKEVIA SUOJELUTAVOITTEITA

Vaikka vuonna 1993 on valmistunut perusteellinen rakennusinventointi ja vaikka Tommi Lindhin lisensiaatintyö vuodelta 2002 on tuonut esiin Taka-Töölön asemakaavahisto-

rian ja asuinarkkitehtuurin merkittävyyttä, tämä ei sinänsä ole johtanut laajamittaiseen asemakaavalliseen suojeluun. Asemakaavallinen suojelun ulkopuolella ovat toistaiseksi esimerkiksi merkittävä, yhtenäinen kortteli 523, varhainen modernistinen lamellitalokortteli 498 ja Linnankoskenkadun ympäristön avoimeen korttelirakenteeseen perustuva funkialue. Tommi Lindh on selvittänyt, että Suomessa on kaikkiaan vain viisi 1930-luvulla rakennettua, avoimeen asemakaavaan perustuvaa Siedlung- tyyppistä aluetta, joista kaksi, Taka-Töölön luoteisosan korttelit ja Olympiakylä, sijaitsevat Helsingissä. (Lindh 2001, 86-87).

Tärkeiden näkymäakselien päätteenä maamerkin asemassa olevista rakennuksista esimerkiksi Runeberginkadun päätteessä kohoavaa Töölöntorin luoteisosan kulmataloa tai katunäkymien porttiaiheina toimivia rakennuksia ei ole suojeltu asemakaavassa.

Alueen kaupunkikuvallisten ominaispiirteiden säilymistä eivät yksittäisten rakennusten suojelumääräykset voi turvata. Siksi on RKY-alueen kaupunkikuvallisen kokonaisuuden vaalimisen kannalta suositeltavaa, että tässä selvityksessä esiin tuodut ominaispiirteet, kuten yhtenäiset korttelijulkisivut, kattolistat, materiaalit ja julkisivujen tunnusomaiset yksityiskohdat, toimitsevat laajemmin viitekehyksenä ja suojelutavoitteina.

ARVOYMPÄRISTÖT

Helsingin kaupungin paikkatietoaineistossa esitetyt, yleisten alueiden arvoympäristöt ovat Helsingin kaupungin kaupunkiympäristön toimialan inventoimia yleisten alueiden arvoympäristöjä. Ne ovat historiallisesti tai kulttuurihistoriallisesti merkittäviä kohteita tai edustavat tietyn aikakauden kaupunkirakennustaidetta, suunnitteluihanteita tai tunnettujen suunnittelijoiden töitä esimerkillisellä tavalla.

(kartta.hel.fi/paikkatietohakemisto?id=207)

PUISTOALUEET, PUURIVIT JA ISTUTUKSET - VAALITTAVAT OMINAISPIIRTEET, SUOJELUTAVOITTEET JA SUOSITUKSET

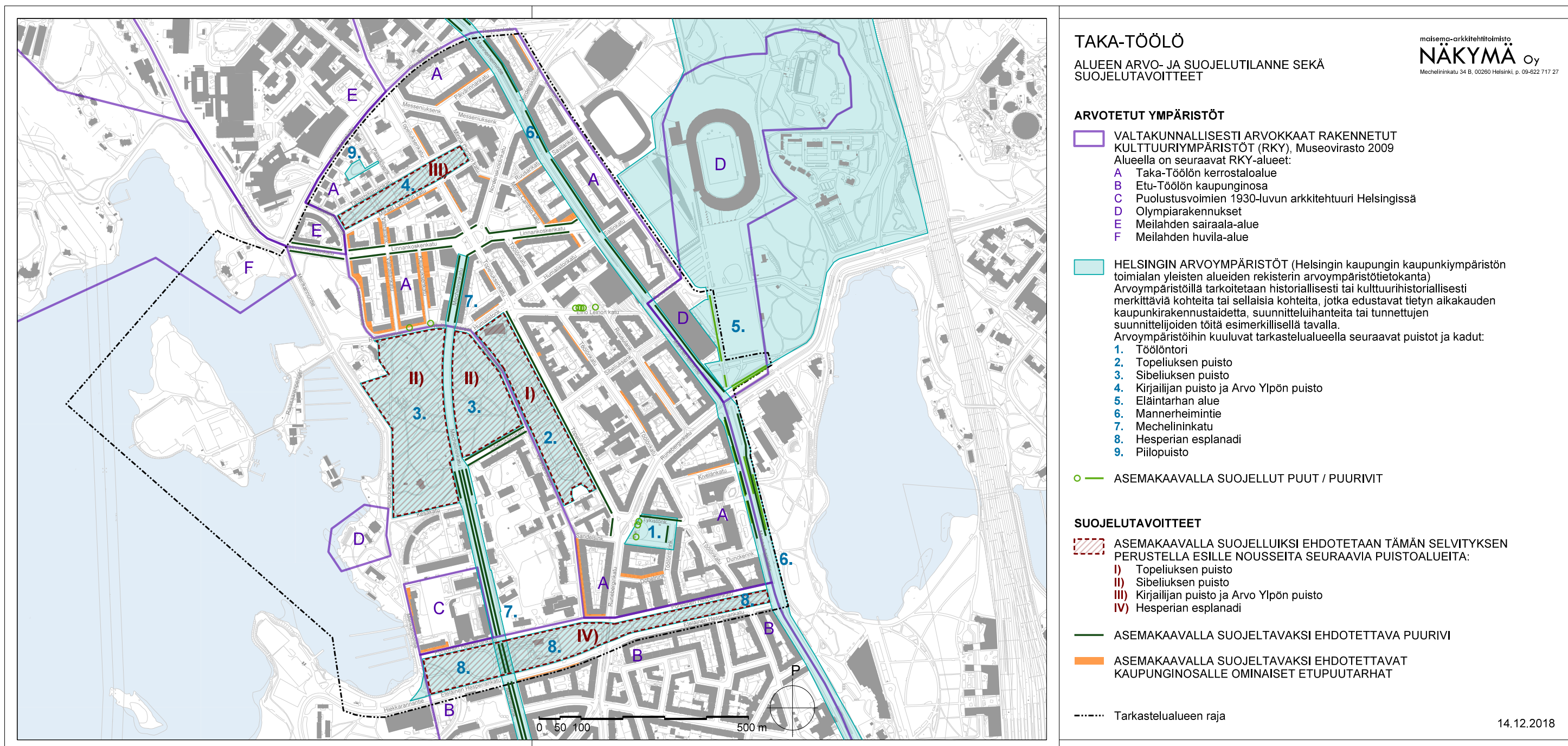
Maankäyttö- ja rakennuslain 118 § mukaan ”rakentamisessa, rakennuksen korjaus- ja muutostyössä ja muita toimenpiteitä suorittaessa samoin kuin rakennuksen tai sen osan purkamisessa on huolehdittava siitä, ettei historiallisesti tai rakennustaiteellisesti arvokkaita rakennuksia tai kaupunkikuvaa turmella”.

Tarkastelualueen suojelutavoitteiden osalta voidaan todeta, että tilanne on suhteellisen hyvä, sillä suurella osalla alueesta on RKY-aluestatus. Suuri osa puistoista (Topeliuksen puisto, Sibeliuksen puisto, Kirjailijanpuisto ja Arvo Ylpön puisto, Helsingin puistikko ja Töölön Kisahallin puistikko, Piilopuisto ja Hesperian esplanadi) sekä Töölöntori ja kaksi katua (Mechelininkatu ja Mannerheimintie) kuuluvat Helsingin arvoympäristötietokantaan.

Alueen julkisesta ulkotilasta on suojeltu jonkin verran yksittäisiä puita ja puurivejä. Niiden lisäksi tässä raportissa esitetään suositus Mannerheimintien, Mechelininkadun, Topeliuksenkadun, Linnankoskenkadun ja Töölöntorin puurivien suojelemiseksi.

Alueella on säilynyt neljä laajaa puistoaluetta, joilla on aivan erityistä historiallista, kaupunkikuvallista, maisema-arkkitehtonista ja kaupunkirakenteellista arvoa. Nämä puistot, Topeliuksen puisto, Sibeliuksen puisto, Kirjailijanpuisto ja Arvo Ylpön puisto sekä Hesperian esplanadi suositellaan tässä raportissa suojeltavaksi kokonaisuudessaan.

Taka-Töölön kaupunginosalle ovat ominaisia sen etupuutarhat, jotka vaikuttavat kaupunkikuvaan huomattavasti. Alueella säilyneet etupuutarhat suositellaan asemakaavalla suojeltavaksi.

Alueesta suuri osa kuuluu valtakunnallisesti arvokkaisiin rakennettuihin kulttuuriympäristöihin (RKY). Asemakaavalla on suojeltu osa alueen yksittäispuista ja puuriveistä. Osa alueen puistokaduista ja suuri osa alueen puistoista kuuluvat Helsingin kaupungin kaupunkiympäristön arvoympäristökohteisiin. Sibeliuksen puisto ja Topeliuksen puisto muodostavat yhdessä historiallisen ja kaupunkikuvallisesti erittäin merkittävän

puistojen sarjan. Niiden lisäksi Kirjailijanpuiston ja Hesperian esplanadin akselipuistot ovat historiallisesti merkittäviä. Sibeliuksen puisto, Topeliuksen puisto, Kirjailijanpuisto ja Hesperian esplanadi suositellaan suojeltavaksi asemakaavalla. Mannerheimintie, Linnankoskenkatu, Topeliuksenkatu ja Mechelininkatu ovat tärkeitä puistokatuja. Niiden puurivien suojelu on suositeltavaa.

Kaupunginosalle ominaiset etuputarhojen asemakaavallista suojelua suositellaan selvitystyön perusteella. Pinnoitettujen suorkorttelipihojen osalta kasvillisuuden määrää tulisi lisätä. Alueelle tunnusomaisten suorkortteleiden mahdollisuus korttelipihan yhteiskäyttöön tulee säilyttää ja sen mahdollisuutta tulee vahvistaa.

3. TAKA-TÖÖLÖN KAAVOITUS- JA RAKENNUSHISTORIAA

Taka-Töölön kaavoitushistoriaa käsittelevä teksti on suurelta osalta tiivistelmä Tommi Lindhin lisensiaatintutkimuksesta Töölöläisfunktionalismin neljä vaihetta (Lindh 2002). Muita keskeisiä lähteitä ovat mm. Riitta Nikulan uraauurtavat tutkimukset sekä Sven Erik Åströmin, Pekka Korvenmaan ja Maunu Häyrysen tutkimukset. Tommi Lindhin ja kumppaneiden konsulttityönä laatima kaupunginosainventointi vuodelta 1993 on ollut arvokas lähde, joka sisältää mm. rakennuskohtaiset arkkitehtisuunnittelija- ja rakennusvuositiedot. Lindhin kehittämä korttelitypologia ja aluejako ovat olleet olennaisen tärkeitä lähteitä, kun on pyritty hahmottamaan kaupunginosan rakentumista. Lindhin esittämää typologiaa on hieman muunneltu ajankohtaisen ominaispiirretarkastelun kannalta soveltuvien tarkistuksien.

Taka-Töölön asemakaavoitusta ja rakentumista tarkastellaan kronologisesti käyttäen seuraavaa vaiheistusta:

1. Töölön alueen vaiheet ja rakennettu ympäristö ennen Helsingin keskustan luoteisen laajennuksen asemakaavahanketta
2. Töölön asemakaavakilpailusta ensimmäiseen asemakaavaan ja rakennusjärjestykseen
3. Asemakaavan muutos 1916-1917 ja sen valmistelu
4. Aluetta koskevat hankkeet ja asemakaavamuutokset 1920-luvulta 1930-luvun lopulle. Yhtenäisen kaupunkikuvan ihanne. Kohti avointa asemakaavaa.
5. Eläintarhan aluetta koskevat suunnitelmat
5. Asemakaavamuutokset 1930-luvun jälkeen

Asemakaavahistorian ensimmäiset tärkeät ajankohdat liittyvät Töölön asemakaavakilpailuun 1898 alkaen, 1906 vahvistettuun asemakaavaan ja 1917 vahvistettuun asemakaavan muutokseen.

Seuraavia Taka-Töölön kannalta keskeisiä hankkeita ovat Eliel Saarisen Suur-Helsingin ehdotus 1918 ja Birger Brunilan laatima koko Helsinkiä koskeva asemakaavaesitys 1921, Eelis Kaalamon 1927 laatima läntisten ranta-alueiden puistojärjestelmää koskeva kartta ja Brunilan 1920-luvulla laatimat osittaiset asemakaavamuutokset. Asemakaavamuutosten keskeisin vaihe ajoittuu 1930-luvun puoleenväliin, jolloin funktionalistiset kaavoitusperiaatteet vaihteittain vaikuttivat yhä avoimemman korttelirakenteen syntyyn. Erityisesti Mannerheimintien itäpuolella sijaitsevan tarkastelualueen kannalta Eläintarha-alue ja Olympialaisia koskevat suunnitelmat ovat muovanneet tarkastelualueeseen liittyvää rakennettua kulttuuriympäristöä. Samaan ilmiöön liittyvät Humalahden rannalle rakennetut soutua ja melontaa palvelevat rakennukset.

Taka-Töölön rakentuminen tapahtui pääosin vuosina 1900-1940. Näin ollen myöhemmät asemakaavalliset vaiheet ovat olleet kaavamuutoksia, joista laajimmat asemakaava-alueet sisältyvät vuosina 1980 ja 1982 vahvistettuihin kaavoihin. Tuolloin kaavoihin alettiin sisällyttää suojelumääräyksiä, jotka koskivat sekä asuinrakennuksia että jonkin verran julkisia rakennuksia.

3.1 TÖÖLÖN VAIHEET 1800-LUVULLA

Pekka Korvenmaa on tarkastellut Töölön vuokra-alueen vaiheita Helsingin kaupunginmuseon vuoden 1983 Narinkka-julkaisussa.

Helsingistä länteen johtavan maantien länsipuolella Töölössä sijaitseva maa-alue oli vielä 1800-luvun alussa luonnontilaista niittyä ja metsikköä. Maantien itäpuolella oli tiilitehdas. Helsingin tultua pääkaupungiksi 1812 nousi keskustan uudelleenrakentaminen päähuomion kohteeksi, mutta varsin pian heräsi kiinnostus myös laita-alueiden kehittämiseen ja uudelleenrakentamiskomitea teki maistraatille aloitteen niiden jakamisesta palstoihin. Suunnitelmaan liittyi läntisen maantien oikaiseminen.

Länteen johtavan maantien molemmiin puoliin sijaitseva Töölön alue jaettiin vuokratonteiksi 1820-luvulla. Tavoitteena oli kartuttaa kaupungin kassaa ja luoda alueelle edustava ilme. Töölön tonttien vuokraajajoukko koostui pääosin käsityöläisistä ja porvareista, joiden tarkoitus oli hyötyä tonteistaan lähinnä niitä viljelemällä. Joukossa oli säätyläinen, vapaaherra Otto Wilhelm Furuhjelm, jonka poikkeuksellisen suurisuuntaiset suunnitelmat muovata vuokraamistaan tonteistaan edustava kokonaisuus löivät leimansa alueen rakentamisen varhaisvaiheisiin. Furuhjelm vuokrasi osan tonteista, rakennutti kartanomaisen päärakennuksen ja perusti alueella laajan, säteittäiskäytävän ja puukujantein jäsennetyn puutarhan. Samaan aikaan ympäristön tontit olivat pääosin viljelyksinä.

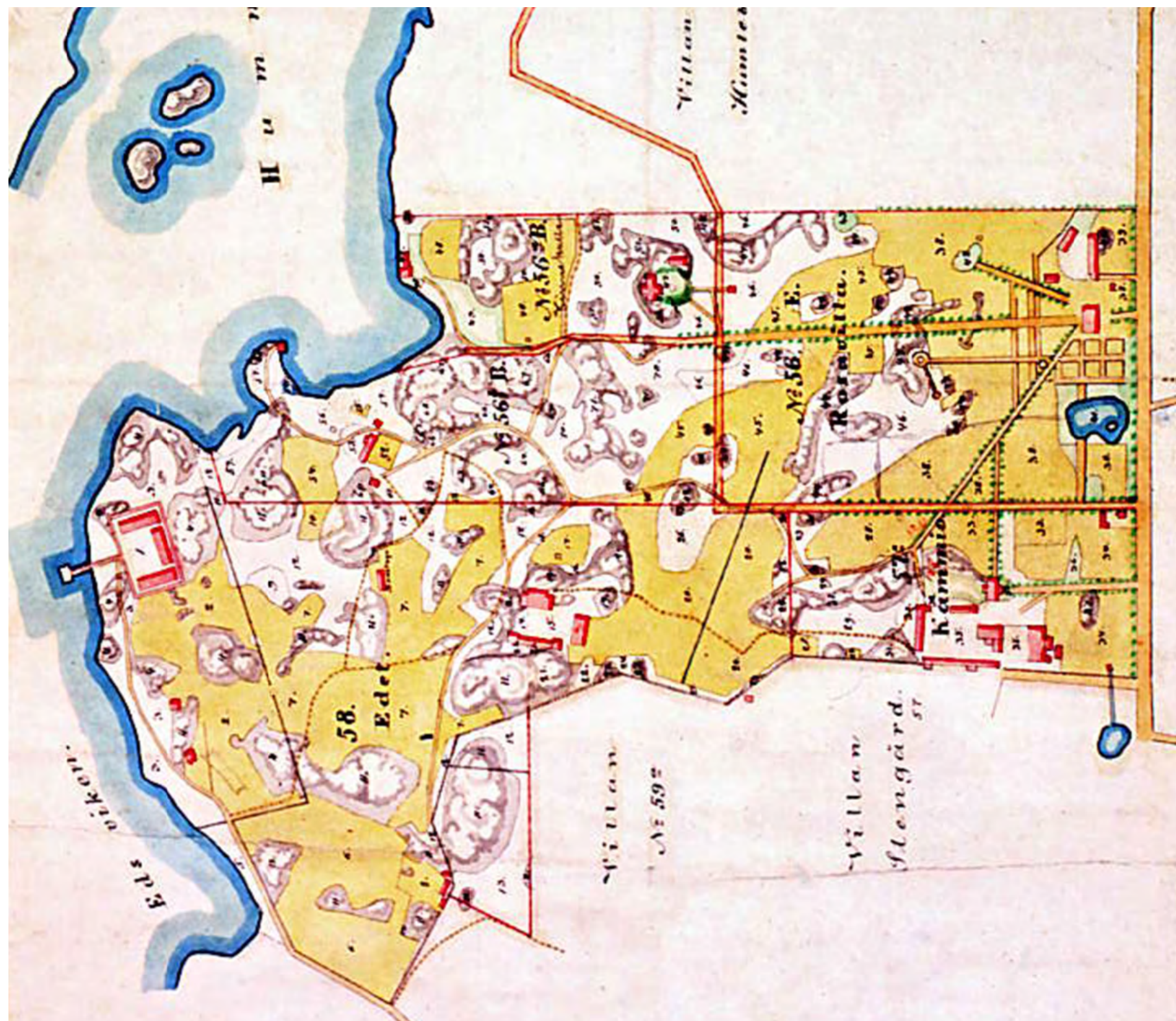
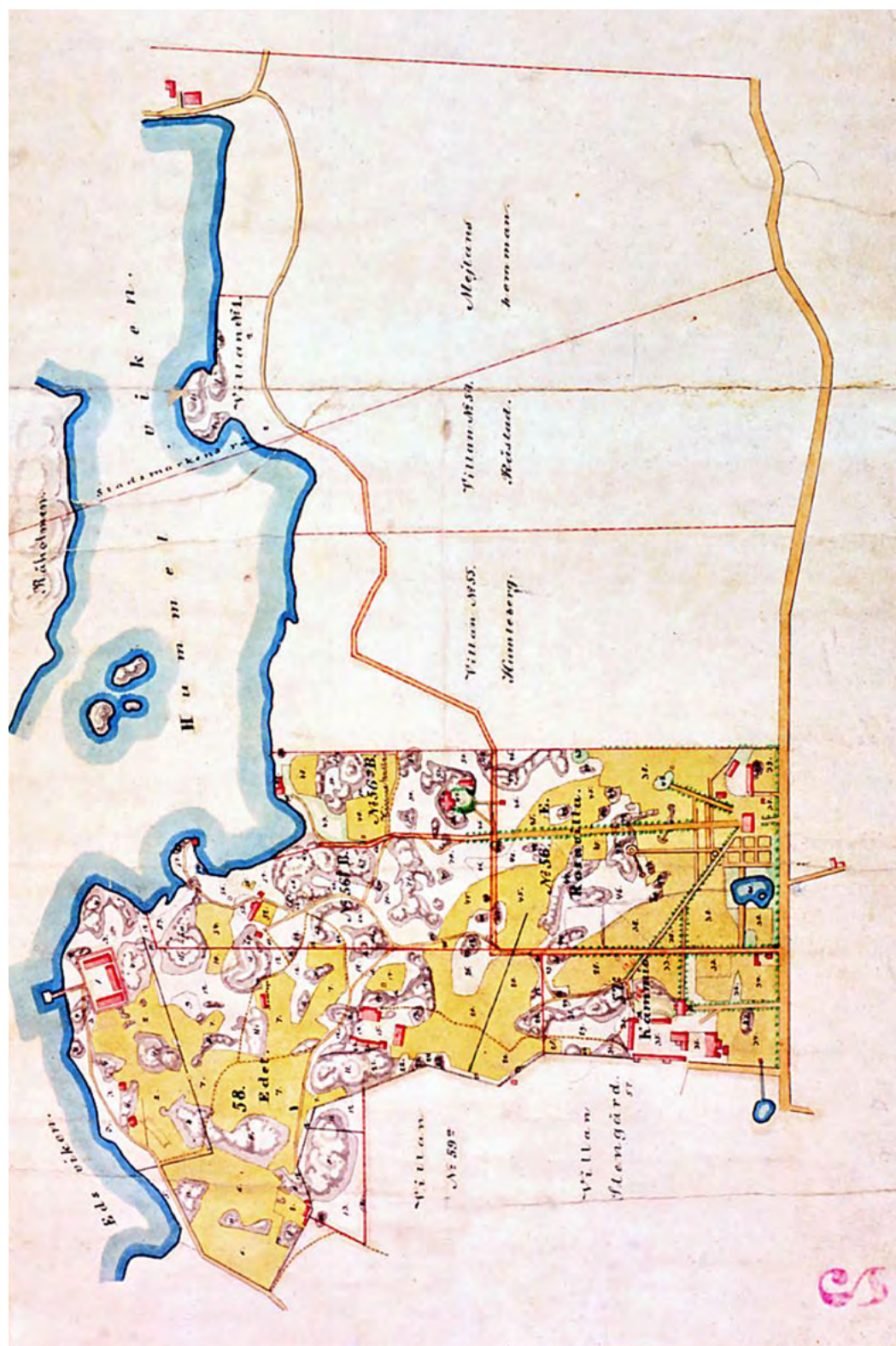
Furuhjelm myi vuokrasopimuksensa ja rakennuksensa 1838. Seuraavia vuosikymmeniä, aikakautta 1840-1872, leimasi pyrkimys luoda alueesta ylempien yhteiskuntakerrosten puistomainen huvilayhdyskunta, esikuvana Kaivopuisto. Suunnitelma jäi toteuttamatta ja 1872 alue jaettiin pienempiin tontteihin.

1800-luvun viimeisinä vuosikymmeninä alueen osittamisen jälkeen alkanut kausi toi kuvaan pienet tontit, joiden asukkaiden määrä ja yhteiskunnallinen asema vaihtelivat huomattavasti. Tilanne oli yleinen koko Töölön alueella 1800-luvun loppupuolella, kun seudun luonne kohdittain vaihteli vauraista porvarishuviloista työläiskasarmeihin. Rakennuskanta koostui lähes yksinomaan puurakennuksista. Paikoitellen alue kehittyi tyypilliseksi työläisten asuttamaksi esikaupungiksi, kun varsinkin Humallahden rantavyöhykkeen ilmettä leimasivat yläluokan suuret huvilatontit puutarhoineen, uimahuoneineen ja huvimajoineen.

1800-luvun lopulla käynnistynyt asemakaavatyö ja alueelle 1900-luvun alussa laadittu rakennusjärjestys muuttivat alueen luonteen täysin ja siitä kehittyi 1900-luvun ensimmäisten vuosikymmenien kuluessa lähinnä keskiluokan ja ylemmän keskiluokan asuttama kerrostalovaltainen kaupunginosa.

Karta öfver en del af Tölö Ägor invid Helsingfors. HKA. Töölön vuokra-alueen kartta 1830, laatinut Simon Grönlund. Otto Furuhjelmin vuokraama alue käsitti tässä vaiheessa alueet nro 8 ja 9 nykyisen Mannerheimintien varrella.

Osa Töölön vuokratonttialueen kartasta vuodelta 1872, jossa entinen Furuholmen alue on lopullisesti jaettu. HKA

Helsingin kartta vuodelta 1877, C. Reuter. HKA. Töölön topografiasta ennen kivikaupungin rakentamista saa käsityksen C. Reuterin vuonna 1876 laatimasta Helsingin kartasta.

C. Reuterin Helsingin kartta 1877 (rajattu osa oikealla)

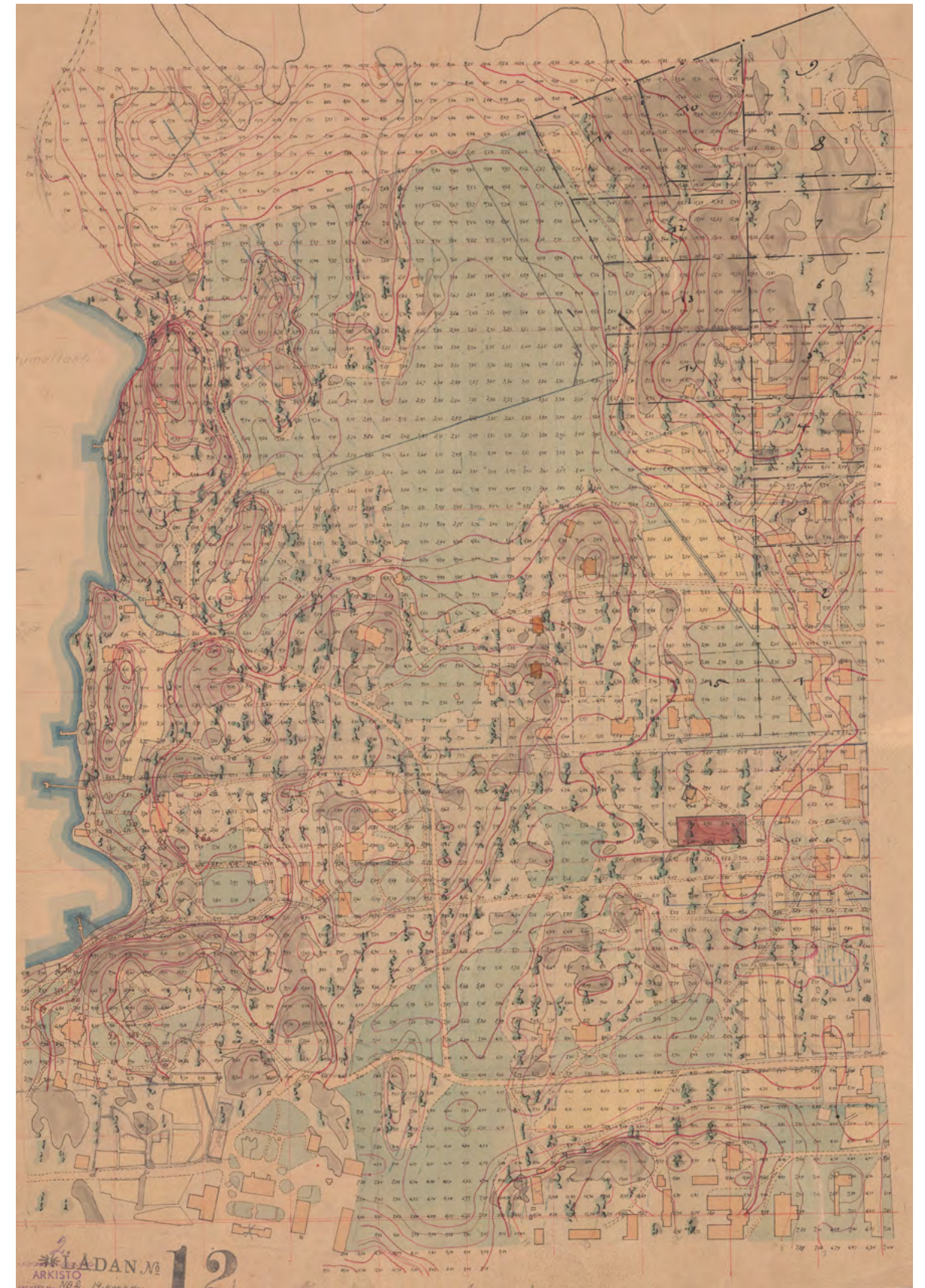
Töölön alueen rakennusryhmien kohdilla näkyvät nimetyt huvilat. Rakennusryhmien sijoittelu noudattaa huvilatonttijakoa, joka syntyi Helsinkiin kaupunginsinööri Gyldenin vuonna 1842 laatiman vuokra-alueiden jakosuunnitelman mukaisesti. Tontteja kutsuttiin ”villoiksi” ja niitä oli sekä teollisuudelle että asumiselle tarkoitettuja.

Kaupunginosan asemakaavaa edeltävältä ajalta on peräisin muutama huvila sekä muistumia huvilatonteista katujen nimissä (Ruusulankatu, Toivonkatu, Sallinkatu ja Savilankatu). Kartassa näkyy nykyisen Toivo Kuulan puiston alueella sijainnut ruutivarasto ja sen koillispuolella köyhäintalo. Mannerheimintien varrella on hotellikorttelin alueella sijainnut tykistöpiha. Töölönlahden rannalla on teollisuuslaitoksia; saippua-, tiili- ja sokeritehtaat.

Mittauskartat ovat todennäköisesti W.O. Lillen 1890-luvulla laatimat ”satapulttijärjestelmän mukaiset kartat” tai 1903-1920 laaditut uudet tarkennetut mittauskartat. (vrt. Kostet 1993, 66). HKA

3.2 ASEMAKAAVOITUKSEN VAIHEET

Töölön asemakaavakilpailusta ensimmäiseen asemakaavaan ja rakennusjärjestykseen

Vuosina 1898–1900 järjestettiin kaksivaiheinen asemakaavakilpailu, jonka molemmissa osissa menestyneet tekijät, arkkitehdit Gustaf Nyström ja Lars Sonck, työstivät ehdotuksen asemakaavaksi, joka valmistui 1902 ja vahvistettiin vuonna 1906.

Töölön asemakaavaa ovat tarkastelleet mm. Birger Brunila Helsingin kaupungin historia-teoksessa, Riitta Nikula väitöskirjassaan Yhtenäinen kaupunkikuva 1900–1930 (1981) ja Tommi Lindh lisensiaatintutkielmassaan (2002). Seuraava teksti on pääosin tiivistelmä Tommi Lindhin tutkimuksesta.

Töölön asemakaavakilpailut 1898-1900

Arkkitehti Lars Sonck esitti aloitteen julkisen kilpailun järjestämisestä Töölön asemakaavan laatimiseksi 1898 julkaistussa kirjoituksessaan Modern vandalism.

Kilpailu julistettiin samana vuonna 7. kesäkuuta. Ensimmäinen palkinto annettiin ehdotukselle, jonka tekijät olivat arkkitehti Gustaf Nyström ja kaupungininsinööri Herman Norrmén, toinen palkinto ehdotukselle, jonka tekijä oli Lars Sonck ja kolmas palkinto ehdotukselle, jonka tekijöinä olivat arkkitehdit Bertel Jung, Lars Sonck ja Valter Thomé. Kilpailun asiantuntijana toiminut Per Hallman piti parhaana ratkaisuna kahden ensimmäiseksi tulleen ehdotuksen hyvien ominaisuuksien yhdistämistä.

Tämän kilpailun jälkeen järjestettiin vuonna 1900 toinen kilpailuvaihe, joka kaupunginvaltuuston päätöksen mukaan järjestettiin kutsukilpailuna. Jatkosuunnitelmat pyydettiin kahdelta suunnittelijaryhmältä ja suunnittelualue ulottui nyt ensimmäistä kertaa kattamaan myös koko nykyisen Taka-Töölön alueen kokonaan. Kilpailun merkittävydestä kertoo se, että kilpailutuomariston asiantuntijoiksi oli kutsuttu ruotsalainen Per Hallman ja saksalainen Joseph Stübben, joka tunnetaan mm. merkittävän Der Städtebau-teoksen kirjoittajana (1890).

Katuverkosto oli toisessa kilpailuvaiheessa selkiytynyt ja monet toteutuneen kaupunkirakenteen keskeiset yksityiskohdat olivat tulleet mukaan vasta tässä vaiheessa. Tällaisia olivat mm. Töölöntori ja sen ympäristö, Topeliuksen puisto, Runeberginkadun jatkuminen loivana kaarena Kamppiin asti, Läntisen Viertotien (nyk. Mannerheimintie) varren korttelit ja aukiosommitelmat sekä Töölön keskiosien kortteleiden suuntaaminen Viertotien linjauksen mukaisesti.

Ensimmäisen palkinnon voittivat jälleen Nyström ja Norrmén. Asemakaavan laatimista varten päätettiin koota työryhmä, johon tulivat Gustaf Nyström ja Lars Sonck.

Kaavaehdotuksesta viimeiseen asemakaavaan 1902-1906

Kolmisen vuotta kestäneen prosessin tuloksena syntyi vuonna 1902 julkaistu asemakaavaluonnos. Asemakaavaehdotus, Kartta Helsingin kaupungin luoteisesta laajennuksesta, hyväksyttiin kaupunginvaltuustossa vuonna 1903 ja vahvistettiin Töölön asemakaavaksi 23.10.1906. Kaavan vahvistamisen yhteydessä muodostettiin Helsingin XIII ja XIV kaupunginosat. (Lindh 2002, Nikula 1981)

Näkymä kallioisen, tulevan Etu-Töölön suunnalta kohti Taivallahtea ja Humallahtea, kuva Signe Brander 1908, HKM

Taipaleen huvila-alue, kuva Signe Brander 1912, HKM

- Rakennusjärjestys Helsingin kaupungin XIII, XIV ja XV kaupunginosaa varten, k. senaatin vahvistama maalisk. 9 p:nä 1908, ynnä muutokset heinäk. 13 p:ltä 1909.
- Rakennusjärjestys erinäisille Helsingin kaupungin XIII, XIV ja XV kaupunginosan huvilatonteille, Senaatin vahvistama heinäk. 13 p:nä 1909.
- Kaupunginvaltuuston päätös XIII, XIV ja XV kaupunginosassa rakennettavien rakennusten julkisivupiirustusten tarkastamisesta, tammik. 31 ja maalisk. 7 p:ltä 1911.

Kartta Helsingin kaupungin luoteisesta laajennuksesta. HKA

Kaksivaiheisen asemakaavakilpailun tuloksena arkkitehdit Gustaf Nyström ja Lars Sonck työstivät kilpailussa löytyneitä ratkaisuja asemakaavaehdotukseksi, joka valmistui 1902. Kaava vahvistettiin 1906. Taka-Töölön rakentuminen perustui suurelta osin Etu-Töölön kanssa laadittuun yhteiseen asemakaavaan.

Rakennusjärjestys 1908

Asemakaavan yhteyteen laadittiin Töölölle myös oma rakennusjärjestys, joka erilaisten vaiheiden jälkeen vahvistettiin senaatissa vasta vuonna 1908. Töölön alueen rakennusjärjestys poikkesi olennaisesti Helsingin vuoden 1895 yleisestä rakennusjärjestyksestä kolmessa kohdassa.

- Rakennusten suurimmaksi sallituksi korkeudeksi määrättiin 18 metriä muualla käytetyn 21 metrin asemesta.
- Jokaisen huoneen valokulman tuli olla vähintään 45 astetta.
- Rakennuspiirustuksia edellytettiin hyväksyttäväksi kaikista kadulle tai avoimelle paikalle näkyvistä julkisivuista sekä palomureista.

(Lindh 2002, Nikula 1981; HKPA)

Asemakaavatoimikunta ja asemakaava-arkkitehti

Yksi Töölön asemakaavakilpailun välillisistä seurauksista oli Helsingin asemakaavatoimikunnan perustaminen 1907 ja arkkitehtien näkyvä mukaantulo kaupungin rakennus- ja kaavoitusasioita hoitamaan virkamieskuntaan. Karl Hård af Segerstad nimitettiin Helsingin ensimmäiseksi kaupunginarkkitehdiksi vuonna 1907. Samana vuonna valtuusto valitsi Gustaf Nyströmin asemakaavatoimikunnan puheenjohtajaksi. Bertel Jung valittiin toimikunnan sihteeriksi ja sivutoimiseksi asemakaava-arkkitehdiksi. Jung toimi asemakaava-arkkitehtinä vuosina 1908-1917. Apulaisasemakaava-arkkitehtinä toimi Birger Brunila 1912-1917, sitten Otto-iivari Meurman 1917-1918. Meurman oli aiemmin työskennellyt Eliel Saaarisen toimistossa. Jungin jälkeen Brunila toimi asemakaava-arkkitehtinä 1917- 1948.

Asemakaavakysymyksiä ja suunnitelmia 1904-1916

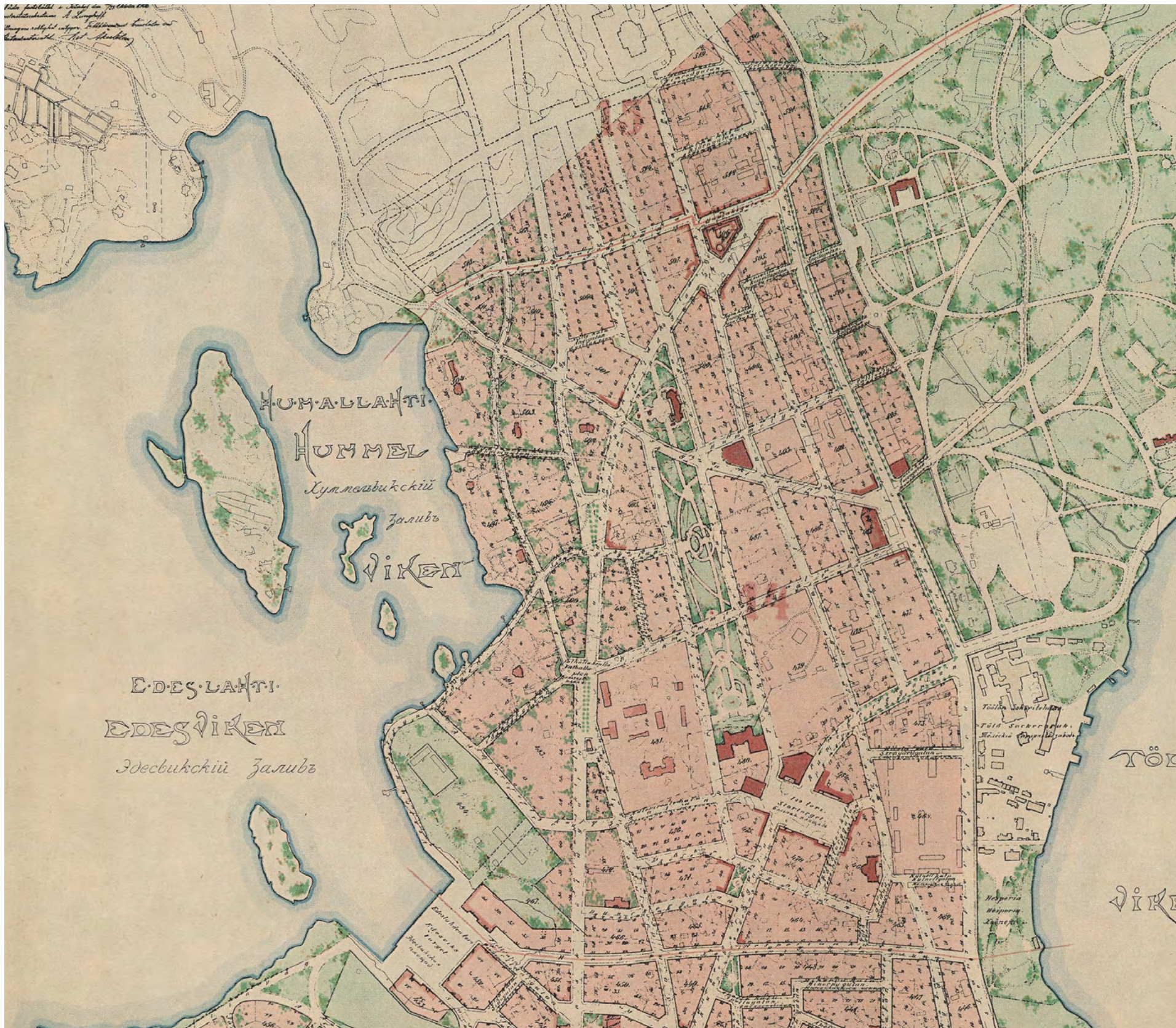
Tilanne vuoden 1906 jälkeen

Ensimmäisen asemakaavan vahvistamisen jälkeen Töölön vähitellen rakentuvassa ympäristössä törmäsivät mennyt ja tuleva. Tommi Lindh kuvailee tilannetta seuraavasti: ”Vanhat huvilatontit olivat vielä vilkkaassa käytössä ja asuttuja uuden katuverkon työntyessä vääjäämättömästi yhä pohjoisemmaksi. Toisaalta puutarhamaiden keskelle oli jo noussut joitakin kuusikerroksisia kerrostaloja yksinäisiksi torneiksi.”

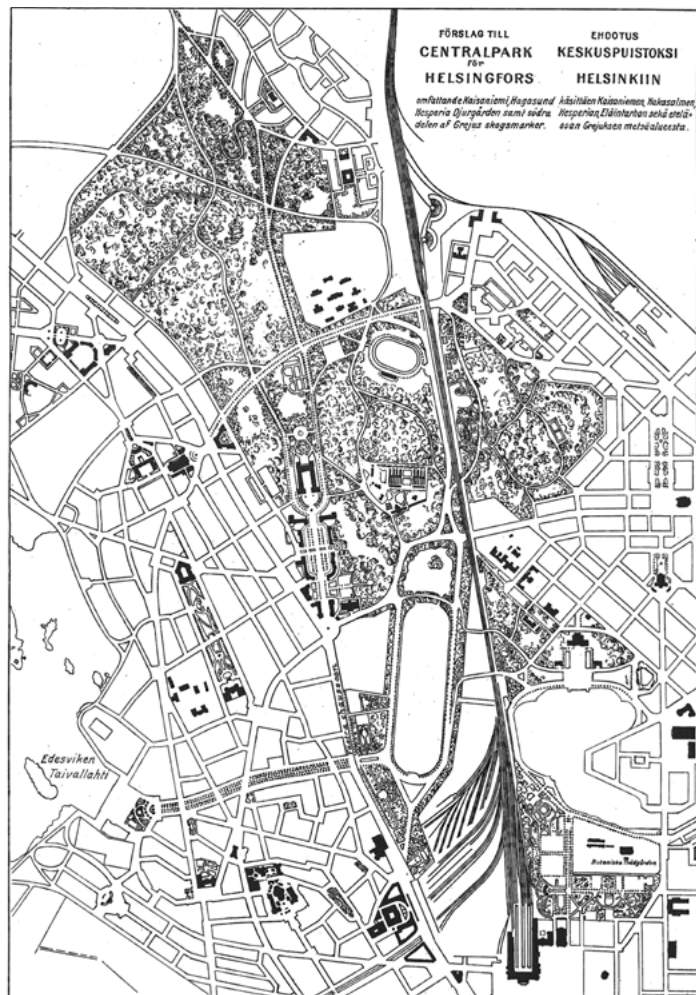
Ehdotus Töölönlahdesta Taivallahteen rakennettavasta kanavasta oli jonkin aikaa esillä kaupunginvaltuustossa kunnes hanke hautautui. Jung ehdotti sen sijaan Hesperiankadun muuttamista Taivallahteen ulottuvaksi, puukujanteiden reunustamaksi bulevardiksi. Jungin laatima asemakaavan muutos, joka käsitti myös Hesperiankadun etelä- ja pohjoispuolella sijaitsevia kortteleita, vahvistettiin Senaatin Siviilitoimituskunnassa heinäkuussa 1911.

Ennen Töölön uuden asemakaavan vahvistamista oli laadittu suunnitelma, jonka tarkoituksena oli rauhoittaa Töölönlahden rannat suurelta osalta puistoiksi, jotka ulottuisivat Nordenskiöldinkadun pohjoispuolelle käsittäen nykyisen Urheilukadun ja rautatien väliset alueet. Kaupunkisuunnittelun kansainvälisiä virtauksia ja kaupunkien puistokysymyksiä hyvin tunteva Bertel Jung julkaisi 1911 kuuluisan ehdotuksensa Keskuspuiston perustamisesta. Suunnitelma käsitti Kaisaniemmen, Hakasalmen, Hesperian ja Eläintarhan alueet sekä Reijolan metsämaiden eteläosan. Sitä täydennettiin myöhemmin kaupungin halki kulkeväksi metsä- ja puistovyöhykkeeksi.

Keskuspuiston sisäänkäyntialueen juhlavaan suunnitelmaan liittyen järjesteltiin uudelleen Läntisen Viertotien ja Florantien (Mannerheimintien ja Urheilukadun) välisten korttelien 522-525 rajoja. Vuonna 1914 vahvistetussa asemakaavan muutoksessa korttelit 523 ja 525 saivat lähes nykyisen muotonsa, pihasiipiä ja Toivonkadun viistettyä kulmaa lukuun ottamatta. Kortteli 523 muuttui myöhemmin Frosterus & Gripenbergin suunnittelemaksi suurpihakortteliksi.

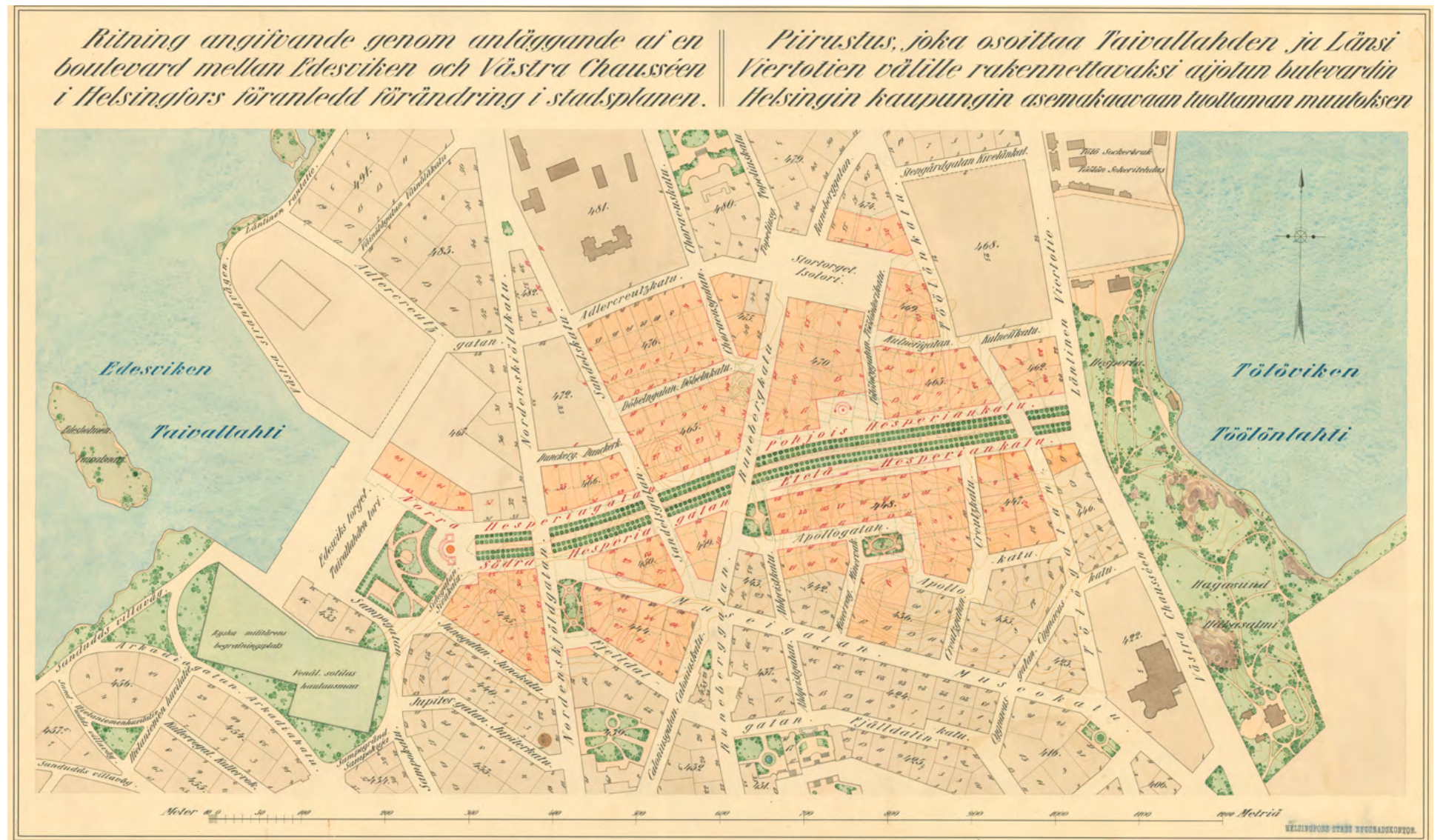
Kartta Helsingin kaupungin luoteisesta laajennuksesta, HKA. Taka-Töölön alue (asemakaavan osa)

Bertel Jungin 1911 julkaisema ehdotus Keskuspuistoksi. HKPA 1914:33.

Töölön asemakaavan muutokset 28.2.1910. HKA. Piirustuksessa on hahmoteltu Hesperian bulevardia ja siihen liittyviä kortteleita.

Piirustus Töölön- ja Taivallahden yhdistäväksi bulevardiksi. Bertel Jung 1911. Senaatin Siviilitoimituskunnan 14.7. 1911 vahvistama asema-kaavan muutos, HKA

Marraskuussa 1911 Yleisten töiden hallituksen jäsen Armas Lindgren kehotti asemakaava-arkkitehtia laatimaan ehdotuksen 13. ja 14. kaupunginosien asemakaavan muuttamiseksi. Jungin ehdotus selostuksineen valmistui 1914 ja siihen tehtiin vielä joitakin tarkistuksia. Tarkistukset koskivat mm. Kivelän sairaala-alueen laajentamista. Jung totesi, että asemakaavaa oli jo muutettu Hesperiankadun leveän bulevardin kohdalla asemakaavatoimikunnan aloitteesta.

Jungin tehtävä oli kahdella tavalla vaativa. Hän näki Töölön 1906 asemakaavan jo vanhentuneena ja halusi siihen uudistuksia. Lisäksi hän halusi paremmin ottaa huomioon olemassa olevan maa-alueen pinnanmuodot ja istutukset. (Jung 1914; Häyrynen 1994, 173-179; HKKH 1913-1916, HKPA)

Kaupunginasemakaavan muutospiirustus 1916

Vuonna 1916 Bertel Jung sai valmiiksi ehdotuksensa Helsingin XIII ja XIV kaupunginosien asemakaavan muuttamiseksi (Kaupunginasemakaavan muutospiirustus 18.2.1916). Yleisten töiden hallitukselle osoittamassaan selostuksessa hän kertoi, että Töölön asemakaavamuutoksella oli aluksi ollut tarkoitus käsitellä lähinnä Etu-Töölön aluetta, mutta työn aikana oli paneuduttu myös nykyisen Taka-Töölön alueen kysymyksiin. Muutos koski niitä alueita, jotka olivat vielä muutettavissa. Ulkopuolelle jäi Humalistonkadun eteläpuolella ja Runeberginkadun ja Topeliuksenkadun itäpuolella sijaitsevia kortteleita, joiden useimmat tontit oli jo myyty.

Jung kuvaili muuttuneita arkkitehtonisia pyrkimyksiä. Nyt haluttiin välttää edellisen asemakaavan oikullisesti sijoitettuja julkisivu-ulkonemia ja murtoviivoja, koska tällaiset olivat ”tuskien puolustettavissa nykyaikana vuokratasarmeineen ja pikaliikenteineen.” Asuinkortteleiden sisäpihojen luonne muuttui lähemmäksi suurpihakorttelin tavoitetta, koska tontteihin oli piirretty sekä ulkoiset että sisäiset rakennusrajat vahvistettaviksi asemakaavan yhteydessä.

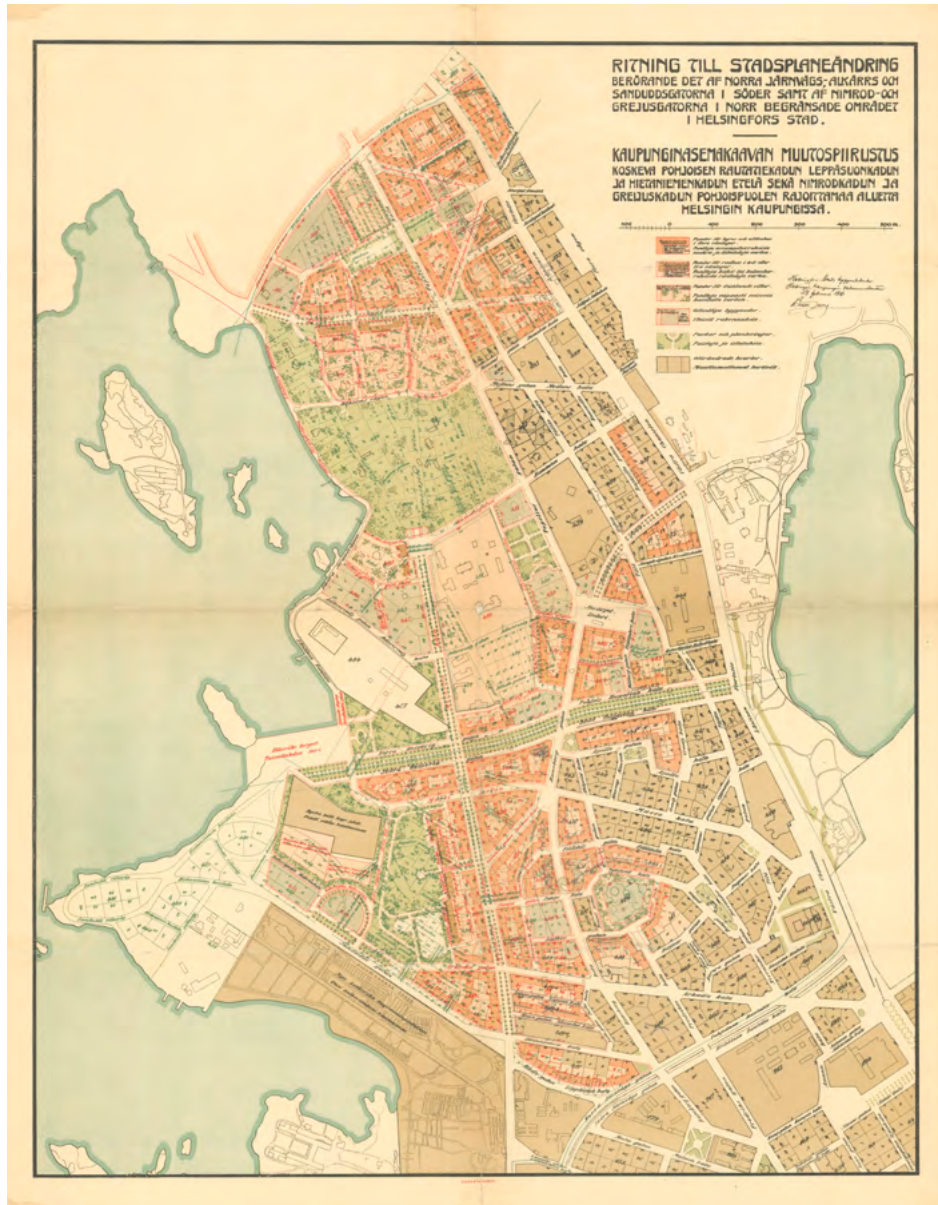
Alueen läpi etelästä koilliseen kulkeva nykyinen Mechelininkatu varustettiin puuriveillä ja katkaistiin läpiajoliikenteeltä. Perusteluna Jung esitti, että Humallahden, Miramarin, Kinnekullen, Bråvallen ja Ulfåsan vuokrapalstojen käsittämä luonnonihana alue oli varattava tulevan puiston paikaksi ja siksi säästettävä kauttakulkuliikenteeltä. Topeliuksenkatu ja Läntinen Viertotie toimivat riittävän tehokkaasti pohjoisen ja etelän välisen liikenteen pääväylinä ja siksi poistettiin myös osia Töölönkadulta ja Ruusulankadulta. Uutena katuna esitettiin nykyinen Linnankoskenkatu aukaistavaksi Viertotieltä Meilahden suuntaan. Mechelininkadun ja Linnankoskenkadun puuriveillä pyrittiin täyttämään ”usein lausuttua toivomusta lehtoteiden teettämisestä”. (Jung 1916)

Puistoilla oli keskeinen sija asemakaavan muutoksessa. Jung ehdotti uusien urheilu- ja leikkikenttiä käsittävien puistojen perustamista, joista yksi sijoitettiin Topeliuksenkadun varrelle. Hän esitti suuren puiston perustamista Topeliuksenkadun ja rannan väliselle alueelle. Puistojen ja istutusten pinta-ala, joka vanhassa asemakaavassa oli 8,6 ha, oli muutosesityksessä kolminkertaistunut yli 24 hehtaariksi. Entisille huvilapalstoille suunnitellun puistoalueen kustannukset olisivat Jungin mukaan kohtuullisia, koska alueet olivat jo sellaisenaan puistoksi soveltuvassa kunnossa.

Tommi Lindh on kiteyttänyt asemakaavan muutosta seuraavin sanoin:

”Jungin keskeisin muutos koko Töölöä ajatellen olikin puistoalueiden radikaali lisäys asuinkortteleiden läheisyydessä. Toinen keskeinen muutos liittyi kortteleiden rakenteeseen ja mittasuhteisiin. Yhdistämällä pienempiä kortteleita suuremmiksi kokonaisuuksiksi ja poistamalla pihasiipiä Jung muutti kortteleiden ilmeä lähemmäksi nk. suurpihakortteleita. Kortteleiden ulkoisilla ja sisäisillä rakennusrajoilla rajoitettiin rakennusten runkosyvyydet kohtuullisiksi ja käytännössä esitettiin muut kuin asumiseen liittyvät toiminnot pihoilta. Ainoa poikkeus olivat huvilatontit, joita asemakaavaan oli jäänyt vielä muutamia.” (Lindh 2002, 39-40)

”Jungin suunnitteluperiaatteina olivat yhtenäisen suurkaupunkimaisen katutilan luominen sekä rauhallisten suurpihojen aikaansaaminen asukkaiden omaan käyttöön. Nämä periaatteet näkyvät Töölön vuoden 1916 asemakaavassa selkeästi.” (Lindh 2002, 41).

Kaupunginasemakaavan muutospiirustus. Bertel Jung 1916. HKA

Asemakaava-arkkitehti Bertel Jungin laatima kaupunginasemakaavan muutospiirustus hyväksyttiin selitysosineen kaupunginvaltuustossa 1917 ja vahvistettiin Senaatissa 1918. Kaavassa esitetyt suurpihakorttelit olivat suosittu ratkaisu 1910- ja 1920-luvun kaupunkisuunnittelussa, erityisesti Pohjoismaissa.

RITNING TILL STADSPLANEÄNDRING BERÖRANDE DET AF NORRA JÄRNVÄGS-ÅLKÄRRS OCH SANDUDDSGATORNA I SÖDER SAMT AF NIMROD-OCH GREJUSGATORNA I NORR BEGRÄNSADE OMRÅDET I HELSINGFORS STAD.

KAUPUNGINASEMAKAAVAN MUUTOSPIIRUSTUS KOSKEVA POHJOISEN RAUTATIEKADUN LEPPÄSUONKADUN JA HIETANIEMENKADUN ETELÄ SEKÄ NIMRODKADUN JA GREJUSKADUN POHJOISPUOLEN RAJOITTAMAA ALUETTA HELSINGIN KAUPUNGISSA.

- Tomter för hyres- och affärshus i flere våningar.**
Tomteja useampi kerroksisia vuokra- ja liikealoja varten.
- Tomter för radhus i två eller tre våningar.**
Tomteja kaksi- tai kolmekerroksisia rivitaloja varten.
- Tomter för fristående villor.**
Tomteja vapaasti seisovia huviloita varten.
- Offentliga byggnader.**
Yleisiä rakennuksia.
- Parker och planteringar.**
Puistoja ja istutuksia.
- Oförändrade kvarter.**
Muuttumattomat korttelit.

Aluetta koskevat hankkeet ja asemakaavamuutokset 1910-luvulta 1930-luvun lopulle. Yhtenäisen kaupunkikuvan ihanne. Kohti avointa asemakaavaa.

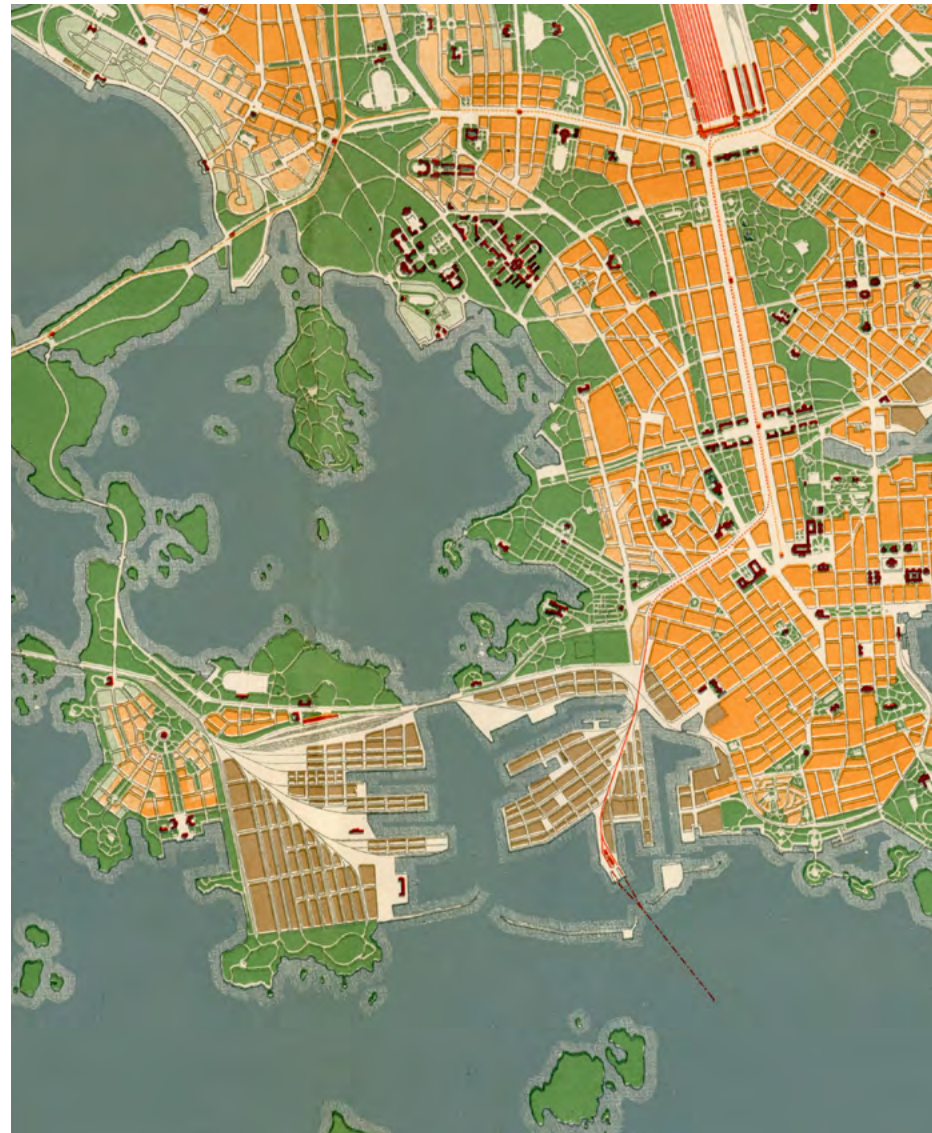
Pro Helsingfors ja Suur-Helsingin asemakaavaehdotus

Kaupunginasemakaava-arkkitehdin tehtävän 1917 jättänyt Bertel Jung kirjoitti yhdessä Eliel Saarisen ja Einar Sjöströmin kanssa laatimansa Pro Helsinki-suunnitelman selostuksen, joka julkaistiin 1918. Kantakaupungin aluetta koskeva merkittävin ehdotus oli suunnitelma Kuningasavenyyn rakentamiseksi. Töölön rantavyöhykkeen puistot oli suunnitelmassa liitetty laajan puistojärjestelmän osaksi. Tämä toistui Jungin seuraajan Birger Brunilan alustavissa suunnitelmissa koko kaupunkialuetta käsittävän Suur-Helsingin asemakaavaksi. Luonnokset on päivätty 1921. Samoihin aikoihin keskusteltiin Helsingin satama-alueiden järjestämisestä ja ruotsalaisen majuri Torulfin esittämistä vaihtoehdoista, joista Satamatoimikunta vakavasti harkitsi Taivallahden uhraamista satamatoiminnalle, siitä huolimatta että asemakaava-arkkitehti ja kaupungininsinööri vastustivat ehdotusta.

Birger Brunila otti kantaa puistojen puolesta kirjelmässään 1923, joka liittyi uutta keuhkotautiparantolaa (=tulevaa Laakson sairaalaa) koskeviin suunnitelmiin. Keskuspuistosta häviävälle puistoalalle saataisiin Brunilan mukaan osittainen korvaus Töölön asemakaavaan sisältyvillä puistoilla.

Läntinen puistovyöhyke

Keskustelu Lapinniementä Meilahteen ulottuvasta puistojärjestelmästä tuli ajankohtaiseksi kun sairaalasuunnitelmien takia jouduttiin supistamaan Keskuspuistoa. Tässä vaiheessa Taivallahden satamahankkeet eivät olleet enää ajankohtaisia. (Schalin 2001, 163-176)

Eliel Saarinen Pro Helsingfors-ehdotus, 1918. Karttaotteessa näkyy läntisten ranta-alueiden jatkuva viheraluevyöhyke. Osa kartasta, julkaisu Pro Helsingfors

Birger Brunila, Suur-Helsingin asemakaavaehdotus, osa, 1921. HKA

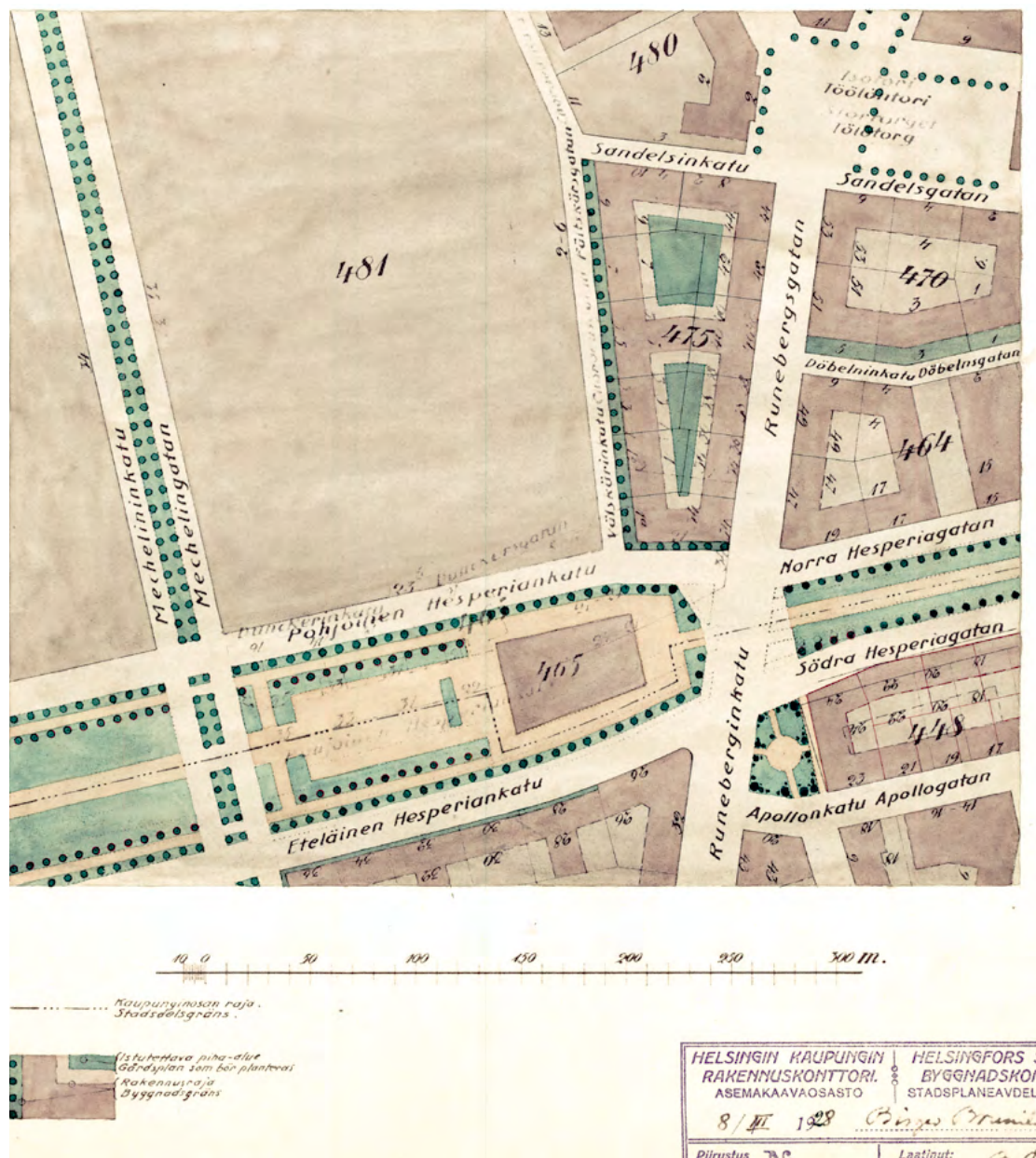

Helsingin Seurasaaren ja Lapinniemen välisen ranta-alueen järjestelyehdotus 1927, Elis Kaalamo. HKA.

Hesperian esplanadin asemakaavan muutos 1928

Birger Brunilan laatima, 1928 päivätty asemakaavan muutos koskien Runeberginkadun länsipuolella olevia kortteleita on monessa mielessä varsin mielenkiintoinen postimerkkikaa-va. Siinä Hesperian puisto on saanut nykyisen, länteen päin avautuvan symmetrisen muotonsa, jossa pohjoisreunan muoto korttelin 475 ja sairaalakorttelin 480 kohdalla heijastaa ns. Sonckin korttelin (449) loivasti kaartuvaa ääriveriä. Laajennettuun säännöllisin istutuksin jäsennettyyn puistoon on esitetty sarja kenttiä oleskelua ja leikkejä varten. Korttelin 475 reunoille on esitetty nauhamaiset etupuutarhat Välskärinkadun ja Pohjoisen Hesperiankadun varrelle. Asemakaavassa on määrätty istutettavaksi sekä piha-alueet että etupuutarhat. Piirroksessa näkyy samanlainen etupuutarha korttelin 470 reunalla Döbelninkadun varrella. Välskärinkadun ja Döbelninkadun etupuutarhat periytyivät jo vuoden 1916 asemakaavan muutoksesta.

Edelliseen alueeseen rajautuvan, entisen ruutivarastoalueen asemakaavan muutos on päivätty edellisenä vuonna (1927) ja vahvistettu 1932 (KA). Piirustuksessa esitetty Hesperian bulevardin raja-
aus on tässä piirustuksessa vielä muuttamaton Kivelän sairaalan kohdalla.

Asemakaavan muutospiirustus 1928, joka käsittää kortteleita 465 475 ja 481. Birger Brunila, HKA. Hesperian esplanadi on Brunilan suunnitelmassa muuttunut kaartuvasta bulevardista monumentaaliseksi ja symmetriseksi, leveäksi puistoksi, johon liittyy puiston keskiakseliin sijoitettu julkisen rakennuksen tontti Runeberginkadun läsipuolella. Asemakaava-arkkitehti Brunilan 1933 laatimaa tarkempaa puistopiirustusta käsitellään luvussa 6.1.

Hesperian esplanadi vuonna 1939 Birger Brunilan suunnittelemassa asussa. Kuva Veljekset Karhumäki Oy:n kokoelma.

Töölön asemakaavaan tehtiin 1930-luvulla sarja muutoksia kohti avointa modernismin mukaista avointa asemakaavamallia. Helsingin kaupunkisuunnittelua 1917-1948 johtanut Birger Brunila vaikutti Töölön aiempaa asemakaavaa edelleen kehittämällä Helsingin ensimmäisen modernismin periaatteiden mukaisen asuinalueen syntyyn Taka-Töölössä.

1930-luvun asemakaavamuutokset ovat muovanneet Taka-Töölön pohjoisosan kaupunkikuvaa. Seuraavilla aukeamilla käsitellään vuosina 1930-1942 vahvistettujen, toisiinsa lomittuvien asemakaavamuutosten muodostamaa mosaiikkia. Kaaviopiirros MSKS Oy 2019.

Avoimeen asemakaavaan

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen kehittyneen arkkitehtuurin uudistuspyrkimysten keskeisissä teemoja oli ihmisten elinolojen parantaminen. Tähän pyrittiin mm. kehittämällä sosiaalista asuntotuotantoa ja suunnittelemalla vehreitä, avoimeen asemakaavaan perustuvia asuntoalueita ja valoisia, helposti tuuletettavia asuntoja. Modernistiset arkkitehtuurivaikutteet johtivat funktionalismin läpimurtoon Pohjoismaissa noin vuoden 1930 paikkeilla. Asuinympäristöjen uudistuvan suunnittelun tärkeitä esikuvia olivat saksalaiset Siedlung-alueet ja Kvarnholmenin ja Hjorthagenin uudet asuinalueet Tukholmassa. Helsingin kaupunkisuunnittelua 1917-1948 johtanut Birger Brunila sai uusia vaikutteita mm. opintomatkoillaan ja osallistuessaan kansainvälisiin kongresseihin Wienissä 1926 ja Berliinissä 1931. (Brunila 1966, 164-174).

Kolmekymmenluvun kuluessa kortteleita alettiin uudistaa asemakaavamuutoksilla avoimempaan suuntaan ja hieman väljentämään niitä rakennusrajoja tiukentamalla. Katuverkko säilyi kuitenkin lähes ennallaan. Usein tyydyttiin avaamaan yksi tai useampi kulma vielä rakentamattomista umpikortteleista. Näin saatiin syntymään paitsi väljyyttä ja uusia näkymiä, myös runsaasti uusia päätytalotontteja.

Asemakaavamuutosten keskeisin vaihe ajoittuu 1930-luvun puoleenväliin, jolloin funktionalistiset kaavoitusperiaatteet vaihteittain vaikuttivat yhä avoimemman korttelirakenteen syntyyn. Merkittävimmät muutokset koskivat korttelia 498 Mannerheimintien varrella sekä Topeliuksenkadun länsipuolisia kortteleita Rajasaarentien pohjoispuolella ja Mikael Lybeckin kadun eteläpuolisella alueella.

Asemakaavan muutos 1930

Birger Brunilan 14.2.1929 allekirjoittama asemakaavan muutospiirustus nro 1087 koski Stenbäckin- ja Kammionkatujen välistä aluetta Taka-Töölön pohjoisosassa. Kaava vah-

vistettiin 20.1.1930.

Asemakaavan muutos vaikutti alueen liikennejärjestelyihin. Mechelininkatu ja Nordenskiöldinkatu yhdistettiin Humalahden puiston läpi kulkevalla osuudella. Näin saatiin suora liikenneväylä Länsisatamasta Töölön pohjoisosiin, Pasilaan ja Kallioon. Vuoden 1916 kaavamuutokseen verrattuna, kaupunginosasta kaavailtiin puistomaisempaa sijoittamalla puurivit keskeisten katujen ja aukoiden varsille.

Rajasaarentien ja Linnankoskenkadun varrella olevia huvila- ja rivitalokortteleita muutettiin jonkin verran ja useita tontteja varattiin julkisia rakennuksia varten. Vuoden 1929 asemakaavan muutos aloitti kehityksen, joka jatkui eri puolilla Taka-Töölöä koko 1930-luvun. (HKKH 1929, 4-5; Lindh 2002)

Asemakaavan muutos 1935, korttelit 499, 500, 505, 507, 509, 512, 513 ja 518

Töölön ensimmäinen vahvistettu funktionalistinen asemakaava oli Birger Brunilan 20.7.1935 laatima kaava nro 1550, joka vahvistettiin 12.12.1935. Taka-Töölön koillisosan kaavamuutosalue käsitti yhdeksän korttelia Humalistonkadun ja Stenbäckinkadun välisellä alueella. Muutos ei koskenut kortteleita 498 ja 506, joista oli vireillä oma kaavamuutos.

Asemakaavan muutos 1936, korttelit 498 ja 506

Taka-Töölön koillisosan asemakaavan muutos ei koskenut korttelia nro 498. Korttelin järjestelyä koskeva radikaali muutos oli esitetty 3.6.1935 päivätyssä ehdotuksessa nro 1551. Yhdessä viereisen korttelin 506 kanssa asemakaavan muutos nro 1580 vahvistettiin 3.1.1936. Korttelin suunnitteli arkkitehti Ole Gripenberg. Tommi Lindh on todennut, että Gripenbergin suunnittelema ja myöhemmin rakennuttama kortteli 498 oli Töölön ensimmäinen funktionalistinen kortteli, jota jo rakentamisensa aikoihin kutsuttiin lamellitalokortteliksi. (Lindh 2002)

1930-luvulla uudelleen kaavoitetun alueen rakenne näkyy hyvin viistokuvassa vuodelta 1939. Kuva Veljekset Karhumäki, HKM.

Asemakaan muutos 1937, Taka-Töölön luoteisosan korttelit

Birger Brunilan laatima, Rajasaarentien ja nykyisen Mikael Lybeckin kadun välisen alueen asemakaavan muutos nro 1748 on vahvistettu 29.12.1937. Suunnitelman mukaan huvila- ja rivitaloalue sai väistyä uuden, kolmikerroksisista lamelleista muodostetun korttelirakenteen tieltä.

Tommi Lindhin mukaan Brunila laati asemakaavan muutoksen yhdessä gryndereiden kanssa: ”Kaava pohjautuu 1929 laadittuun huvilakaavaan, jota vuoden 1908 rakennusjärjestyksen ohella pyrittiin noudattamaan siitä huolimatta, että suurin osa huvilatonteista oli muutettu kerrostalojen rakentamista varten. Huvilakaavasta periytyi mm. 14 metrin räystääskorkeus, joka tosin mahdollisti kolmikerroksiset kerrostalot maksimirakennusalan puitteissa. Yhdessä alueen

kaavoitushistorian ja kansainvälisen funktionalismin hengen soveltamisen kanssa syntyi näin Helsingin ensimmäinen varsinainen Siedlung-tyyppinen alue. Matalat kadunvarsille lamelleihin sijoitetut kerrostalot, suurehkot korttelipihat ja kadunvarsien etuistutusalueet tekevät tästä Taka-Töölön osasta olennaisesti muusta kivikaupungista poikkeavan alueen.”

Linnankoskenkadun molemmin puolin jatkuvat talorivit, joiden välissä pihat ja pihakadut vuorottelivat, edusti Taka-Töölön rakentamisessa viimeisintä ja kaikkein moderneinta vaihetta. Pohjoisesta etelään suunnatut lamellit tarjoavat pienillekin asunnoille varsin hyvät valaistusolosuhteet ja kolmikerroksisten rakennusten reunustamat pihat ovat vehreitä ja valoisia. (Lindh 2002, 86-87)

Taka-Töölön lounais- ja länsiosaa koskevat asemakaavan muutokset 1932-1942

Vuonna 1932 vahvistettiin lounaisosan korttelin 484 alueen asemakaava, jossa ranta-alueet, mm. tuleva Soutustadionin alue ja Toivo Kuulan puisto, merkittiin puistoalueiksi.

Asemakaavan 1942 vahvistettu muutos nro 2107 koski ennen kaikkea puisto- ja ranta-alueita sekä puistoalueilla sijaitsevia kortteleita Etu- ja Taka-Töölön alueella. Läntisen Rantatien, nykyisen Merikannontien linjausta tarkistettiin ja Rajasaaren pengerriltoineen esitettiin laajennettavaksi.

Asemakaavan muutosalue 1932

Asemakaava on vahvistettu 1932. Korttelin 484 muodostaminen yhdistämällä aiemmin kaavoitettuja kortteleita. Rannan puoleiset osat ovat puistoaluetta.

Asemakaavan muutosalue 1930

Asemakaavan muutos nro 1087, vahvistettu 1930. HKA, muutos koskien Stenbäckinkadun ja Kammionkadun välistä aluetta.

Asemakaavan muutosalue 1935

Asemakaavan muutos nro 1550, vahvistettu 1935, korttelit 499, 500, 505, 507, 509, 512, 513 ja 518

Asemakaavan muutosalue 1936

Asemakaavan muutos nro 1551, vahvistettu 1936, lamellitalokorttelit 498 ja julkisen rakennuksen kortteli 506.

Asemakaavan muutosalue 1937

Asemakaavan muutos nro 1748, vahvistettu 1937, Taka-Töölön luoteisosan korttelirakenne muuttuu.

Asemakaavan muutosalue 1942

Asemakaavan muutos nro 2107, vahvistettu 1942, koskee ennen kaikkea puistoalueita ja puistoalueissa sijaitsevia kortteleita Etu- ja Taka-Töölön alueella.

Asemakaavamuutokset 1980-1982

Vuosina 1980-1982 vahvistetut asemakaavan muutokset koskivat suuria aluekokonaisuuksia. Asemakaavanmerkinnät ja määräykset koskivat mm. istutettavia piha-alueita, etupuu-tarhoja ja katupuurivejä. Istutusten osalta määriteltiin erikseen, minne oli istutettava puita ja pensaita. Asemakaavojen ilmeisenä pyrkimyksenä oli 1910-1930-luvun asemakaavoista periytyvän, puistomaisen kaupunkiympäristön säilyttäminen.

Korttelipihojen osalta määräykset koskivat istutusten lisäksi mm. autopaikkojen lukumäärää ja piha-alueille rakennettavien, usein myös maanalaisten autopaikkojen sijoitusta.

Rakennusten suojele asemakaavassa on Taka-Töölön alueella saanut alkunsa 1980-luvun alussa vahvistetuissa asemakaavan muutoksissa. Asemakaavan muutoksessa 8044 So-merkinnällä varustetut suojelukohteet ovat esimerkiksi

- Töölön kirkko ja seurakuntatalo
- Kortteli 475, Pohjoisen Hesperiankadun, Välskärinkadun, Sandelsinkadun ja Runeberginkadun rajaaman korttelin kaikki rakennukset (valmistuneet 1929-1935, 1938).
- Kortteli 464, Runeberginkatu 49 (1928, Kaarlo Borg)
- Kortteli 463, Pohjoinen Hesperiankatu 9 ja 11 (1932, Kaarlo Borg)
- Kortteli 462, Pohjoinen Hesperiankatu 1 ja 3 (1914, Karl Lindahl)
- Kortteli 487, Topeliuksenkatu 11, "Eureka" (1923, Armas Lindgren)
- Kortteli 477, Runeberginkatu 60, Mannerheimintie 58 (AOY HOK, 1929, Kaarlo Borg)

Kaakkoisosan asemakaavan muutos 8044, vahvistettu 21.8.1980

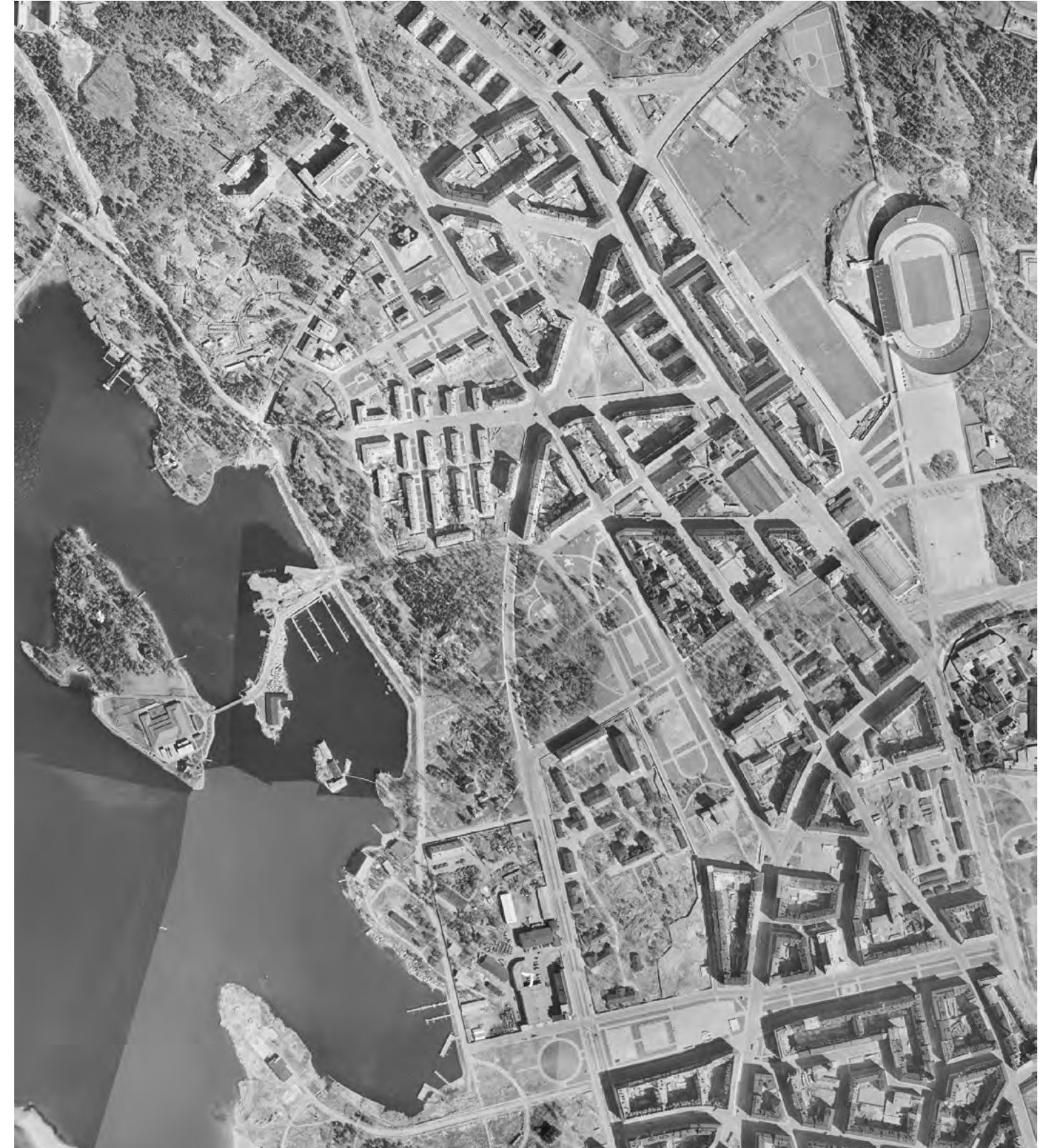

Pohjoisosan asemakaavan muutos 7995, vahvistettu 16.8.1982

3.3 KAUPUNKIRAKENNE MUOTOUTUU

Ortokuva 1932

Ortokuva 1943

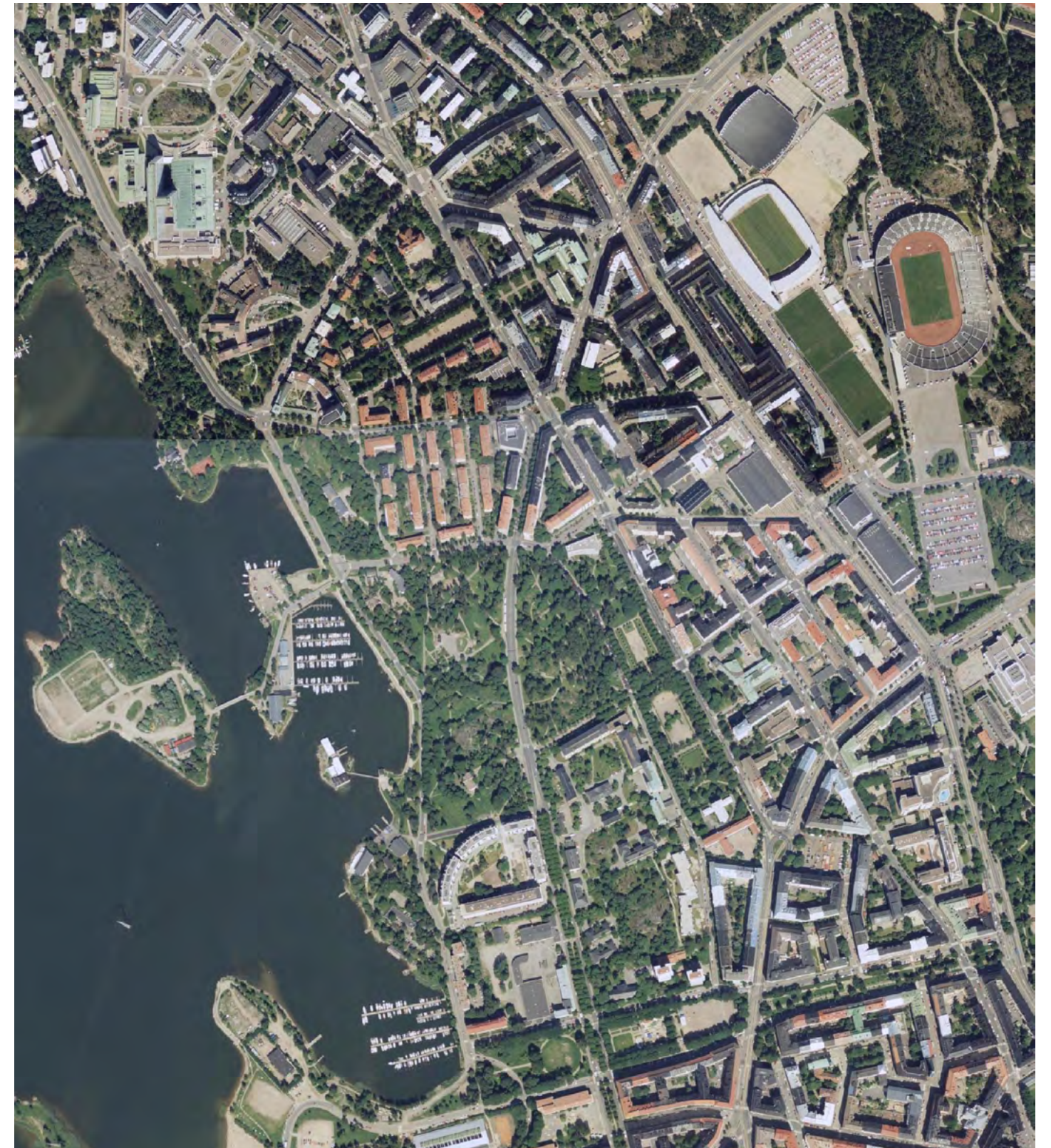
Ortokuva 1956

Ortokuva 1969

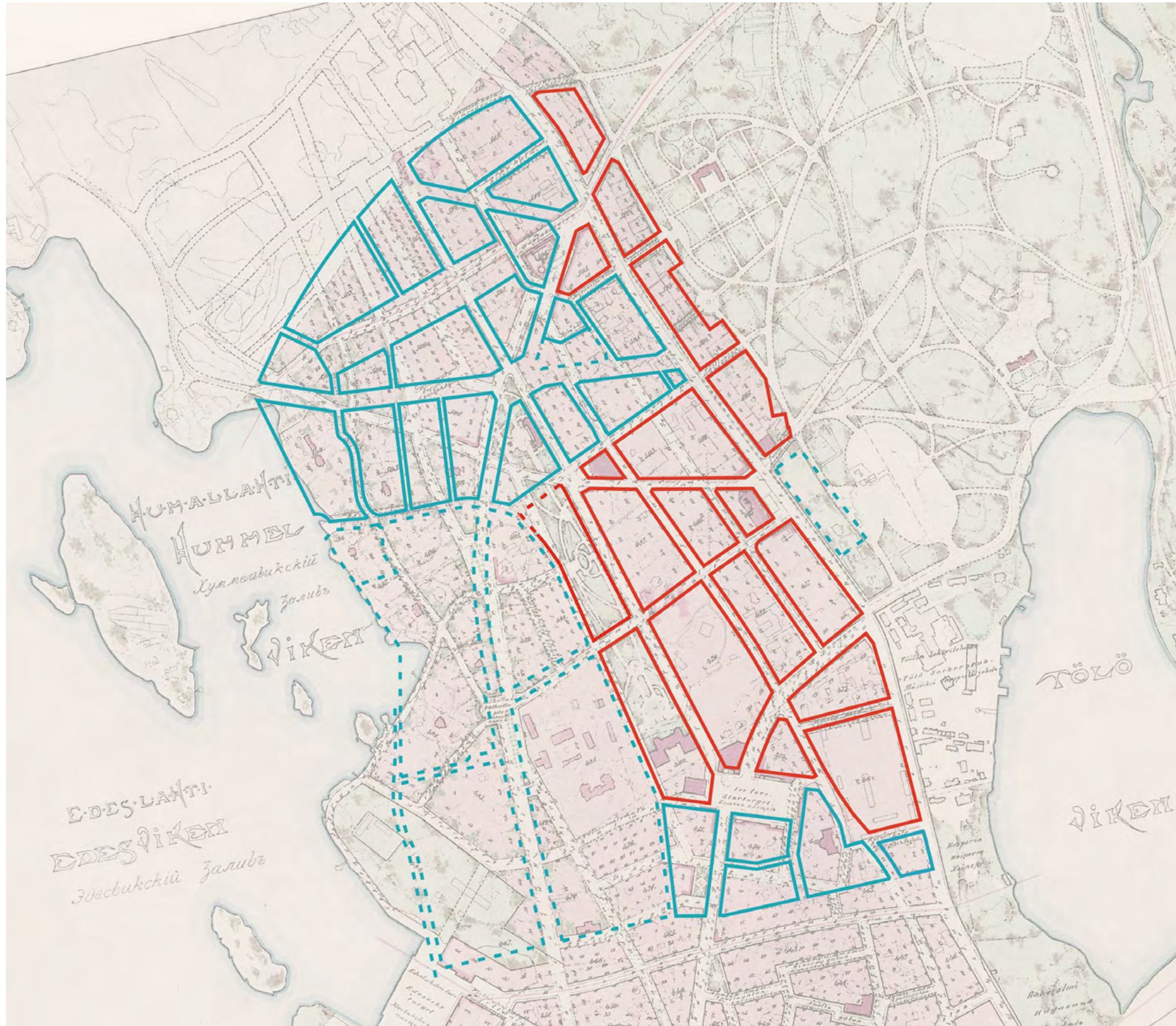

Ortokuva 1988

Ortokuva 2001

3.4 TOTEUTUNUT KAUPUNKIRAKENNE

TOTEUTUNUT KORTTELIJAKO VERRATTUNA ENSIMMÄISEEN ASEMAKAAVAAN

Taka-Töölön korttelit esitetään piirrettynä Töölön vuonna 1906 vahvistetun asemakaavan päälle. Tommi Lindh on todennut, että Taka-Töölön keskiosat ja nykyisen Mannerheimintien varsi on rakennettu melko tarkkaan vuoden 1906 asemakaavan mukaisesti. Sen sijaan Humalistonkadun ja Stenbäckinkadun välinen osuus on muuttunut eniten. Kaavio on muunnelma Lindhin vuonna 2002 esittämästä kaaviosta.

- Vuoden 1906 asemakaavan korttelijakoa noudattava kaupunkirakenne
- Asemakaavamuutosten mukaan v. 1906 asemakaavan korttelijaosta poikkeava kaupunkirakenne
- Muut eri vaiheissa muodostuneet alueet, sairaalat, kasarmialue, puistot jne.

TÄRKEIMMÄT LIIKENNEVÄYLÄT

Pääkatujen leveysmitta:

Mechelininkatu 26-32 m, keskimäärin n. 30 m

Topeliuksenkatu – Töölöntorin lähellä 24m, pohjoisempänä n.20m, keskimäärin n. 22m

Runeberginkatu kaarevassa osassaan 29-30 m, eteläosassa kapeimmillaan 24 m

Linnankoskenkatu n 30 m

ASEMAKAAVAAN MERKITYT VIRKISTYS- JA VIHERALUEET - Taka-Töölö

0 100 200 m

RAKENNUSTEN PÄÄKÄYTTÖTARKOITUKSET OSA-ALUEELLA - Taka-Töölö

Pääkäyttötarkoitus:

- Asuinrakennukset
- Toimistorakennukset
- Julkiset rakennukset
- Teatterit yms.
- Liikerakennukset
- Hotelli- ja majoitus
- Kokoontumis- ja liikunta
- Teollisuusrakennukset
- Varastorakennukset
- Voimalaitosrakennukset
- Muut rakennukset
- ▨ Ei tietoa
- Osa-alueen raja

0 100 200 m

© Helsingin kaupunki
 Pohjakartta: Kaupunkimittaus 2018
 Aineistot: Facta/Maankäyttö ja kaupunkirakenne 2016
 Toteutus: KYMP/ASKA/ASE/E-MN
 27.8.2018

3.5 TAKA-TÖÖLÖN KORTTELITYPOLOGIA

Viistokuva Hesperian Esplanadilta pohjoiseen vuodelta 2006, kuva 4919A, KMO. Etualalla oikealla olevat korttelit edustavat enimmäkseen suljettua umpikorttelityyppiä, jossa on paikoin pihasiipiä, pääosin kuitenkin korttelityyppiä, jonka pihasiipien rakentaminen on estetty asemakaavan sisäisellä rakennusrajalla. Taustalla vasemmalla näkyvät luoteisosan 1930-luvulla kaavoitetut avoimet funkiskorttelit ja niistä itään tarkastelualueen koillisosan puolisoljetut ja puoliavoimet korttelit.

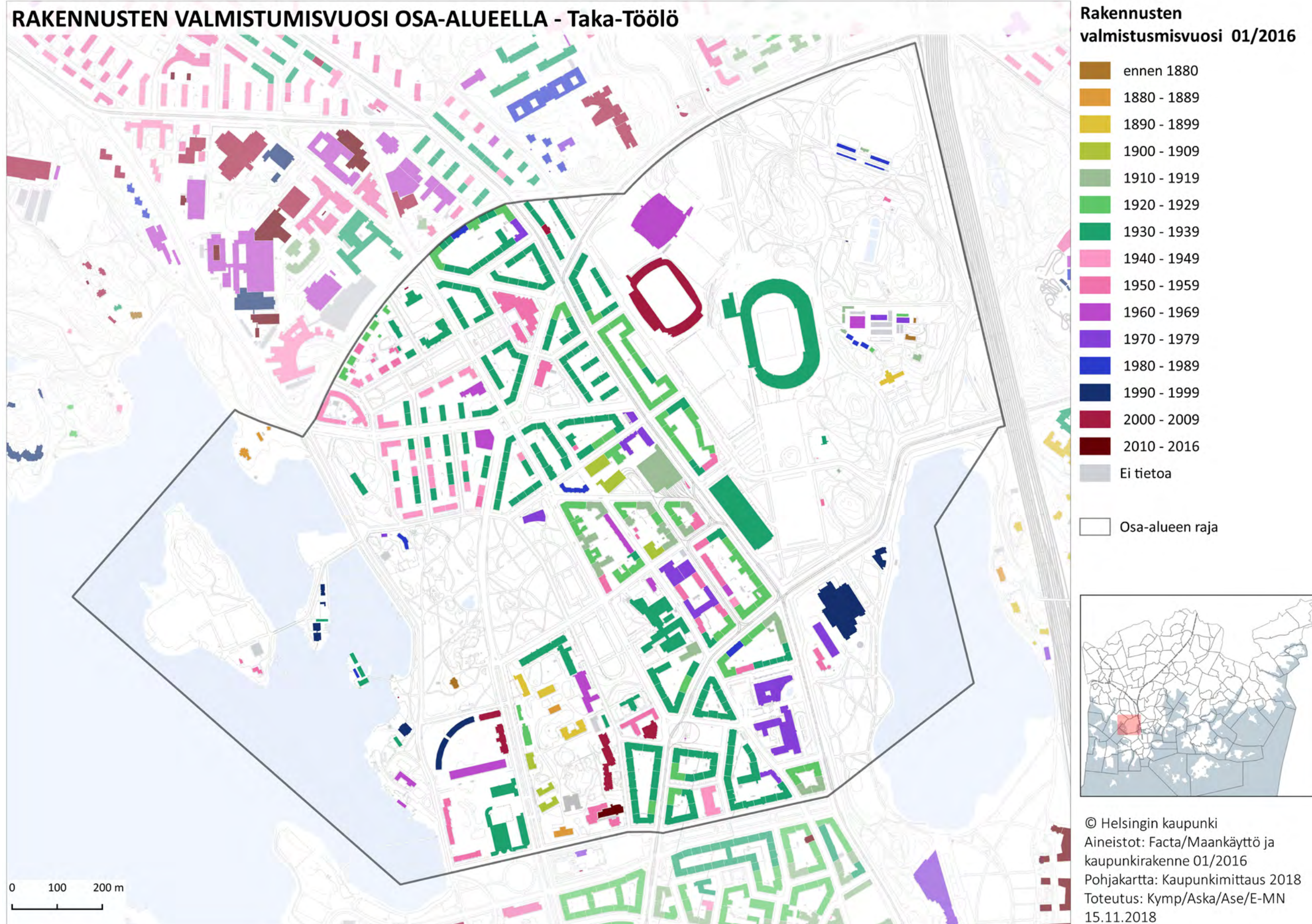
KORTTELITYPOLOGIAA

Karttakaavio perustuu pääasiassa Tommi Lindhin esittämään korttelityypologiaan (Lindh 2002). Korttelitypologian muotoutumista on käsitelty asemakaavamuutosten historian yhteydessä.

- suljettu kortteli, jossa on pihasiipiä tai vuoden 1916 asemakaava on toteutettu
- suljettu kortteli sisäisellä rakennusrajalla
- puolisoljettu kortteli, jossa rakennusrivistö on katkaistu yhdestä tai useammasta kohdasta
- puoliavoin kortteli
- avoin kortteli
- kaupunkihuvilakortteli

Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy
Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson
20.12.2018

RAKENNUSTEN VALMISTUMISVUOSI OSA-ALUEELLA - Taka-Töölö

4. RAKENNUSKANTA JA ARKKITEHTUURI

4.1 ASUNTOARKKITEHTUURIN OMINAISPIIRTEET

Taka-Töölön kerrostaloalueen valtakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö

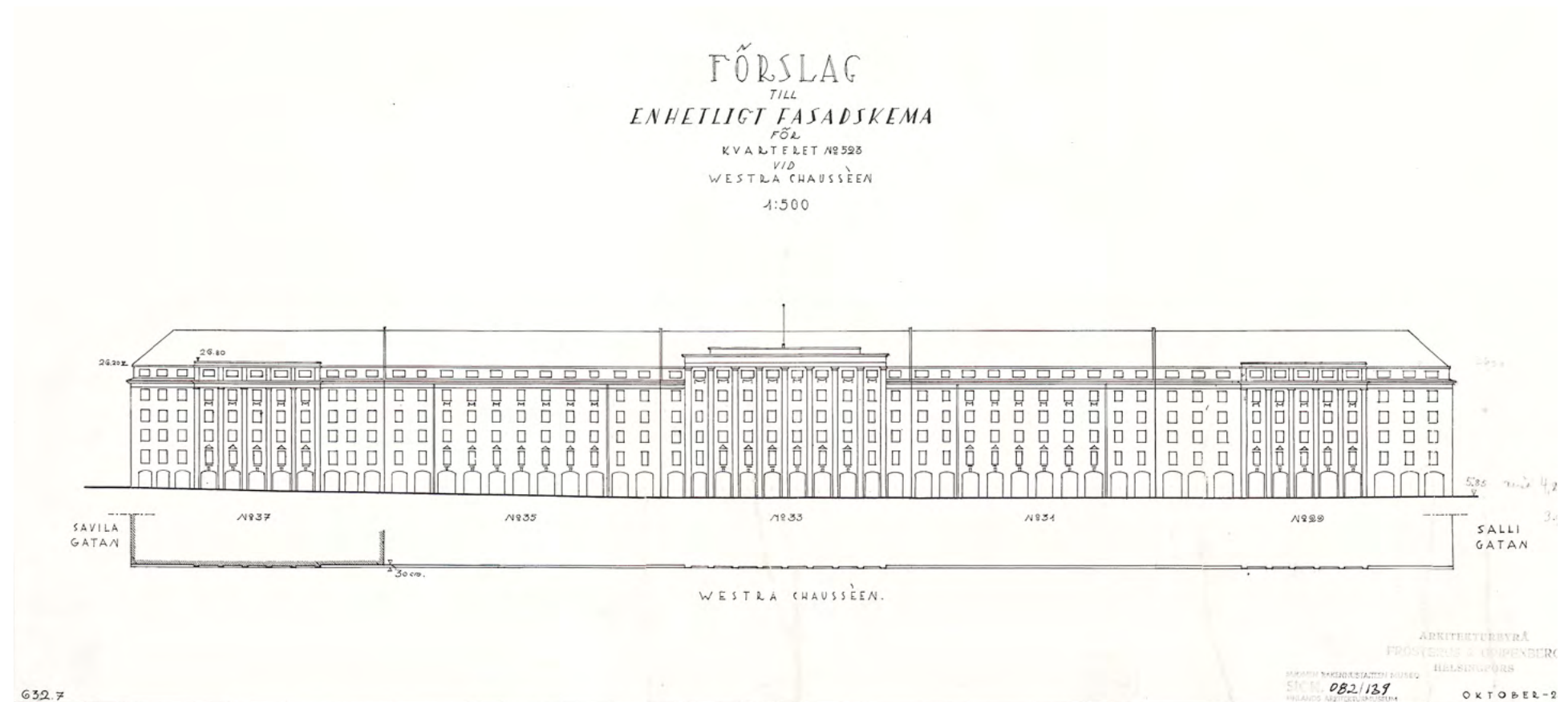
Taka-Töölön kaupunginosan valtaosan muodostaa maan suurin yhtenäinen 1930-luvun asuinkerrostalokorttelien alue, joka kuuluu kansainvälisen DOCOMOMO-järjestön hyväksymään suomalaisen modernismin merkkiteosvalikoimaan.

RKY-kohteen asuntoarkkitehtuuria kuvataan seuraavasti:

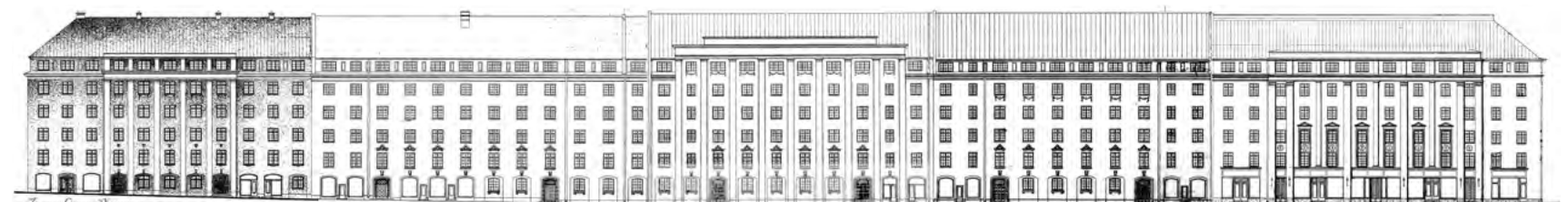
”Taka-Töölön 1930-luvun alun asuinkerrostaloarkkitehtuurissa on piirteitä klassismista ja Suomessa lyhyeksi jääneestä art deco -kaudesta. Vuosikymmenen lopulla rakennetut talot ovat jo puhtasoppisemman modernismin mukaisia ja suuri osa Sibeliuksenpuiston pohjoispuolisista kortteleista on funktionalismin periaatteiden mukaisesti avokortteleita. Taka-Töölön 1930-luvulta olevan 215 asuinkerrostalon joukosta mainittakoon Välskärinkadun talorivistö (arkkitehti Jalmari Peltonen) art deco-kaudelta, Töölön Helmi (arkkitehti Kaarlo Borg) 1930-luvun alusta ja Spennertin lamellitalokortteli (arkkitehti Ole Gripenberg) 1930-luvun lopulta.”

RKY-kohdekuvauksen lisäksi alueella on 1910-1920-luvulla ja 1950-luvulla rakennettuja asuinkerrostaloja, jotka hyvin edustavat oman aikansa arkkitehtuurisuuntausta. 1920-luvulla virinnyt pyrkimys julkisivukaavioiden käyttöönottoon ja kaupunkikuvan yhtenäisyyteen on osaltaan vaikuttanut siihen, että kaupunginosassa on huomattavan paljon yhtenäisiä korttelijulkisivuja.

Taka-Töölön rakennuskannan ja asuntoarkkitehtuurin ominaispiirteiden tarkastelun tärkeimmät lähteet ovat kanta-kaupungin rakennuskulttuuri-inventointi vuodelta 1993, Tommi Lindhin lisensiaatintutkimus vuodelta 2002 ja Riitta Nikulan väitöskirja vuodelta 1981. Rakennusten ominaispiirteitä ja nykytilaa on tarkasteltu ja dokumentoitu paikan päällä syksyn 2018 kuluessa.

Arkkitehtitoimisto Frosterus&Gripenbergin lokakuussa 1925 laatima ehdotus korttelin 523 julkisivukaavioksi. Piirustus esittää Mannerheimintien puoleista julkisivua. MFA

Korttelin 523 toteutunut, yhtenäinen klassistinen julkisivu Mannerheimintielle on arkkitehtien Frosterus&Gripenbergin suunnittelema. Pääpiirustusten yhdistelmä KSMS Oy 2018.

Kaupunkikuvalliset ihanteet ja kaupunkirakentamista koskeva säätely

Helsingin rakennusjärjestystä ja korttelijulkisivujen yhtenäistämispyrkimyksiä käsittelevän tekstin lähteenä on Riitta Nikulan väitöskirja Yhtenäinen kaupunkikuva 1900–1930.

Rakennusjärjestykset ja rakentamisen säätely

Verrattuna 1800-luvun loppuvuosien ylimitoitettuihin rakennusoikeuksiin, muuttui suhtautuminen kaupunkiympäristön rakentamiseen Helsingissä Töölön kaavoitustyön myötä ja varsinkin kaupungin saatua ensimmäisen asemakaava-arkkitehtinsa 1908. Rakennusjärjestyksen uudistamista varten asetettiin 1905 komitea ja samaan aikaan käsiteltiin ensimmäisen kerran kysymystä rakennuslautakunnan asettamisesta.

Töölön asemakaavan yhteydessä vahvistettiin 1908 kaava-alueelle uusi räätälöity rakennusjärjestys, ks. asemakaavoitusta käsittelevä luku.

Kaupungin rakennustarkastajan, arkkitehti Mauritz Gripenbergin aloitteesta rakennuslautakunta-asia pantiin uudestaan vireille 1909. Rakennusjärjestyksen ja rakennustarkastuksen kehittämistä varten asetettu komitea luovutti kaksi mietintöä rakennusjärjestysehdotuksineen 1913-1914. Komitean ehdotusten pohjalta Senaatti vahvisti 1917 uuden rakennusjärjestyksen.

Rakennusjärjestysehdotus sisälsi sekä asemakaavan että tonttien osalta täsmälliset määräykset rakennettavien rakennusten päämitoista. Rakennuskorkeudeksi esitettiin kadunvarsitontilla korkeintaan kadun leveyttä lisättynä puoleltoista metrillä kuitenkin niin, ettei rakennus asemakaavaan merkittyjen vyöhykejakojen mukaisesti saanut missään olla korkeampi kuin erikseen sallittu 23 metriä tai yleisemmin käytetty 20 metriä.

Valtuustokäsittelyssä ehdotettiin suuremman korkeuden sal-

limista avonaisten paikkojen varsille, mutta komitea tyrmäsi ajatuksen vedoten pohjoisten leveysasteitten valaistusoloihin. Pilvenpiirtäjiä ei ollut syytä rakentaa, koska tonttimaan hinta oli kohtuullinen ja tarjonta riittävä. Komitean erityisperusteluissa vedottiin laajaan pohjoismaiseen vertailuaineistoon.

Uusi rakennusjärjestys salli myös naapuritonttien yhteiset pihamaat, joista edellytettiin tehtäväksi viranomaisille luovutettavat sopimukset. Se myös edisti kortteleita kaunistavaa kasvillisuutta lupaamalla niille, joilla oli asemakaavaan piirretty ”avonainen tai puutarhaksi laitettu tai puilla istutettu etupiha”, erityisetuna lisäkorkeutta aina korkeimpaan 23 metriä, vaikka alueelle olisi muuten kaavoitettu vähemmän. (Nikula 1981, 156-158)

Julkisivutarkastus ja julkisivukaaviot

Arkkitehtikunta kävi rakennusjärjestyksen valmisteluaikana jatkuvaa keskustelua kaupunkikuvan esteettisen hallinnan järjestämisestä. Julkisivupiirustusten ennakkotarkastus haluttiin siirtää yleisten rakennusten ylihallitukselta kunnalle. Kun Helsingissä vuodesta 1908 alkaen oli oma asemakaava-arkkitehti ja rakennustarkastajana toinen arkkitehti, alettiin kaupungin taholla pyrkiä vapautumaan ylihallituksen muodolliseksi muuttuneesta tarkastuksesta.

Asia kirjattiin 1917 rakennusjärjestykseen siten, että julkisivupiirustukset määrättiin jätettäväksi muiden rakennuspiirustusten mukana alustavaan tarkastukseen kaupungin rakennustarkastuskonttoriin ja sen jälkeen vasta ylihallitukseen. Vasta uusi asemakaavalaki 1931 ja uusi rakennussäännöstö lopettivat tämän menettelyn.

Asemakaava-arkkitehti Jung ehdotti 1912 että osalle myytäväksi ehdotetuista tonteista hankittaisiin rajoitetulla arkkitehtikilpailulla julkisivupiirustukset, joita ostajat velvoitettaisiin noudattamaan. Jung mainitsi esitelmässään 1912,

että kaupunki oli jo vanhan asemakaavatoimikunnan aikana hyväksynyt Hesperiabulevardin rakennettavaksi siten, että tonteille vahvistettaisiin ensin tulevien rakennusten julkisivujen päälinjat.

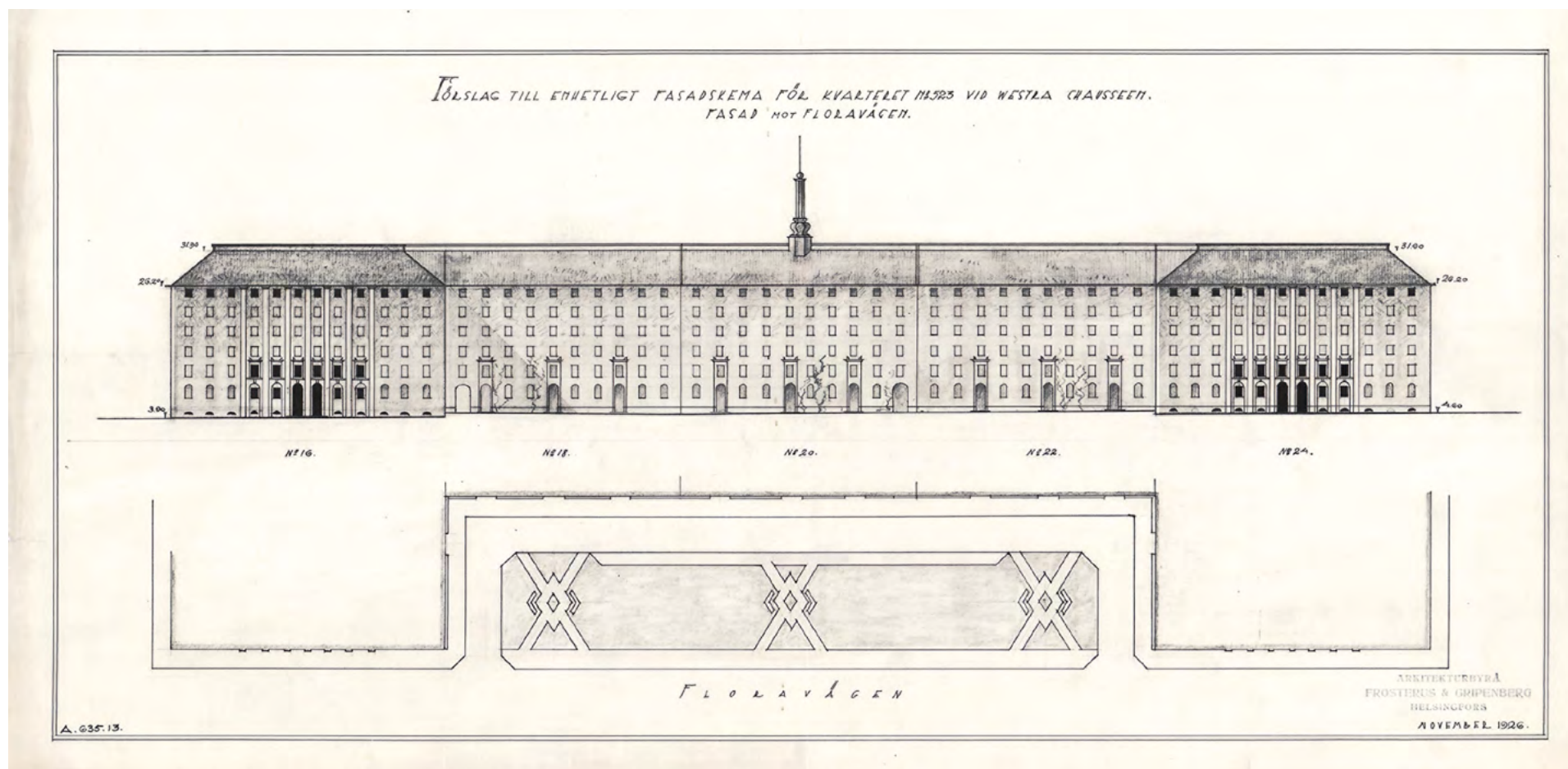
Julkisivutarkastus- ja julkisivukaavioasiaa selvittämään ehdittiin asettaa useita komiteoita ennen kuin kolmas, vuonna 1920 työnsä aloittanut toimikunta sai aikaan asiasta mietinnön. Esitys vietiin kaupunginvaltuuston päätettäväksi 1923. Komitean jäsenenä asemakaava-arkkitehti Birger Brunila huomautti kirjoituksessaan, että esimerkiksi barokin aikana ja 1700-luvulla oli Euroopan kaupungeissa laadittu rakennustyyliä koskevia määräyksiä, joiden yhteydessä taiteellinen yksilöllisyys oli saanut alistua kokonaisuuteen ja mukautua viranomaisten antamiin yksityiskohtaisiin ohjeisiin. Brunilan mukaan Saksassa ja Ruotsissa, ennen kaikkea Göteborgissa, käytettiin nytkin onnistuneesti julkisivukaavioita ajan uudisrakentamisessa.

Mietinnössään 1923 komitea ehdotti julkisivutarkastuksen keskittämistä rakennustarkastuskonttorin toimikunnalle, johon kuuluisivat rakennustarkastaja, kaupunginarkkitehti ja asemakaava-arkkitehti. Toimikunnan tehtäväksi tuli myös hankkia yhtenäisiä julkisivukaavioita ja liittää ne yksityisoikeudellisina rasiitteina tonttikirjoihin. Valtuusto päätti 12.9.1923 asiasta mietinnön mukaisesti, mutta jätti pois komitean ehdottaman Arkkitehtiliiton edustuksen.

Julkisivutoimikunta aloitti heti julkisivukaavioiden tuottamisen. Nikula toteaa, että tyypillisesti yhtenäiset 1920-luvun katukuvat luotiin jatkossa suurelta osalta juuri tämän tarkoituksella kunnallisen julkisivuharrastuksen ansiosta.

1920-luvun jälkipuoliskon vilkkaina rakennusvuosina julkisivukaavioiden säätelämät yhtenäiset katukuvat muodostuivat lähes itsestäänselvydeksi.

Nikula huomauttaa että uuteen asemakaavalakiin, joka valmistui vasta 1931, julkisivukaavioita ei kuitenkaan otettu mu-

Ehdotus yhtenäiseksi julkisivukaavioksi Läntisen Viertoitien, nyk. Mannerheimintien varrella sijaisevaa korttelia 523 varten. Florantien, ts. Urheilukadun puoleisen julkisivun ja edessä olevan puistikon luonnoksessa näkyy ajankohtaisen art-decö-suuntauksen vaikutteita, Arkkitehtitoimisto Frosterus & Gripenberg 1926. MFA

kaan, koska kaupunki-ihanne oli muuttunut eikä katukuvaan enää kiinnitetty samaa huomiota. ”Funktionalismin oppien korostaman hygieenisyyden nimissä lähdettiin rikkomaan klassismin kunnioittamaa kortteli- ja katutilarakennetta ja julkisivukaavioiden vaihe jäi muutamaksi vuosikymmeneksi historiaan”. (Nikula 1981, 158-163)

Asemakaava-arkkitehti yhtenäisen kaupunkikuvan puolesta

Birger Brunila kirjoitti otsikolla Yhtenäisiä katukuvia Arkkitehti-lehteen vuonna 1927: ”Käynti Töölön ja Vallilan uudemmissa osissa Helsingissä tarjoaa arvostelukykyiselle tarkastelijalle ainakin yhden miellyttävän yllätyksen: yhtenäisiä katukuvia. Jos kohta siellä on arkkitehtuuria, jota ei ehkä kaikissa suhteissa hyväksy ja jota kohtaan ei tunne mieltymystä, niin kuitenkin on suorastaan lievityksenä silmälle päästä näkemästä aikaisemmin rakennetuissa kaupunginosissa monin paikoin

vallitsevaa muoto- ja värisotkua. Ajateltakoon toisaalta esim. Topeliuskadun julkisivuja Kammio- ja Meilahdenkatujen välisellä osalla, jotka ovat syntyneet 12—15 vuoden kuluessa. Kuinka suorastaan kiduttava näky: erilaisia rakennuskorkeuksia ja kattomuotoja, aineen- ja värinkäsittely keskenään ristiriidassa, kokonaisvaikutus särkyy tykkänään. Ajateltakoon toisella puolen Savilan- ja Sallinkatujen välistä osaa L. Viertotiellä, Museokatua Runeberginkadun länsipuolella taikka Paakaankatua Vallilassa! Kuinka virkistävä levollisuus ja suoraan monumenttaalin massavaikutus onkaan saavutettu yhtenäisillä kattolistoilla, kattojen samanlaisella käsittelytavalla ja yhteensoveltuvalla rakennusaineella! Kaupunkikuva on täydellisesti muuttanut luonnettaan, käynyt puhtaammaksi, eheämmäksi, arvokkaammaksi ja saanut uudenaikaista suloa, suurkaupunkimaisen monumenttaalisuuden tunnelmaa.

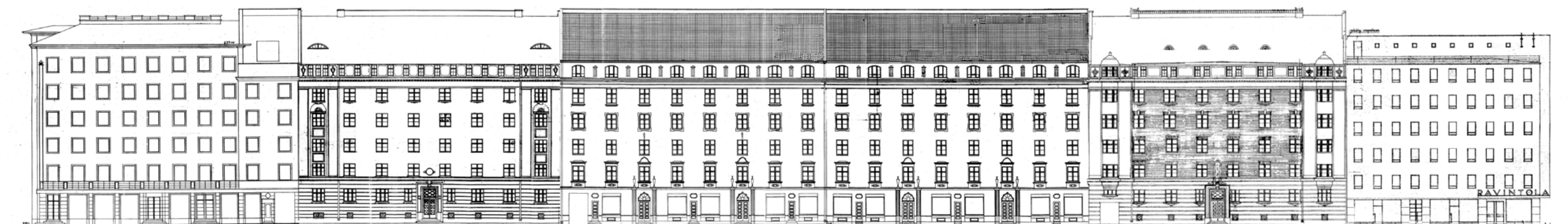
Näin sopusointuisien kaupunginosien syntymisestä ja siitä, että asuntorakennukset, jotka käsittävät vallitsevan enemmistön kaupunkitaloista, vihdoinkin taipuisasti alistuvat kokonaisuuteen, rivimiehen asemaan, saadaan kiittää osaksi viranomaisten noudatettaviksi määrittämiä julkisivukaavioita, osaksi rakennusarkkitehtien itsehillintää ja heidän yhä vilkastuvaa mielenkiintoaan kaupunkikuvan kauneutta kohtaan, kaupunkia kohtaan ymmärrettynä kokonaiskäsitteenä.---

Mikäli julkisivukaavioiden noudattamisesta on määrätty jo rakennusjärjestyksessä, on siitä tykkänään voitu poistaa määräykset rakennuskorkeudesta ja kerrosluvusta, jotka ovat vaikeasti määriteltävissä ja usein antavat aiheen erilaisiin tulkintoihin. Monisanaiset korkeusmääräykset korvaa yksinkertainen piirustus, joka muutamien harvojen viivoin ilmaisee kaiken olennaisen ja jota tarpeen vaatiessa voidaan helposti muuttaa. Ei vähemmän tästä syystä ovat nämä kaaviot herättäneet vilkasta mielenkiintoa ulkomaisten ammattimiehissä, jotka ovat tutkineet asemakaava- ja rakennustaidettamme.” (Arkkitehti 6/1927)

Toteutuneita korttelijulkisivuja, korttelit 475 ja 477

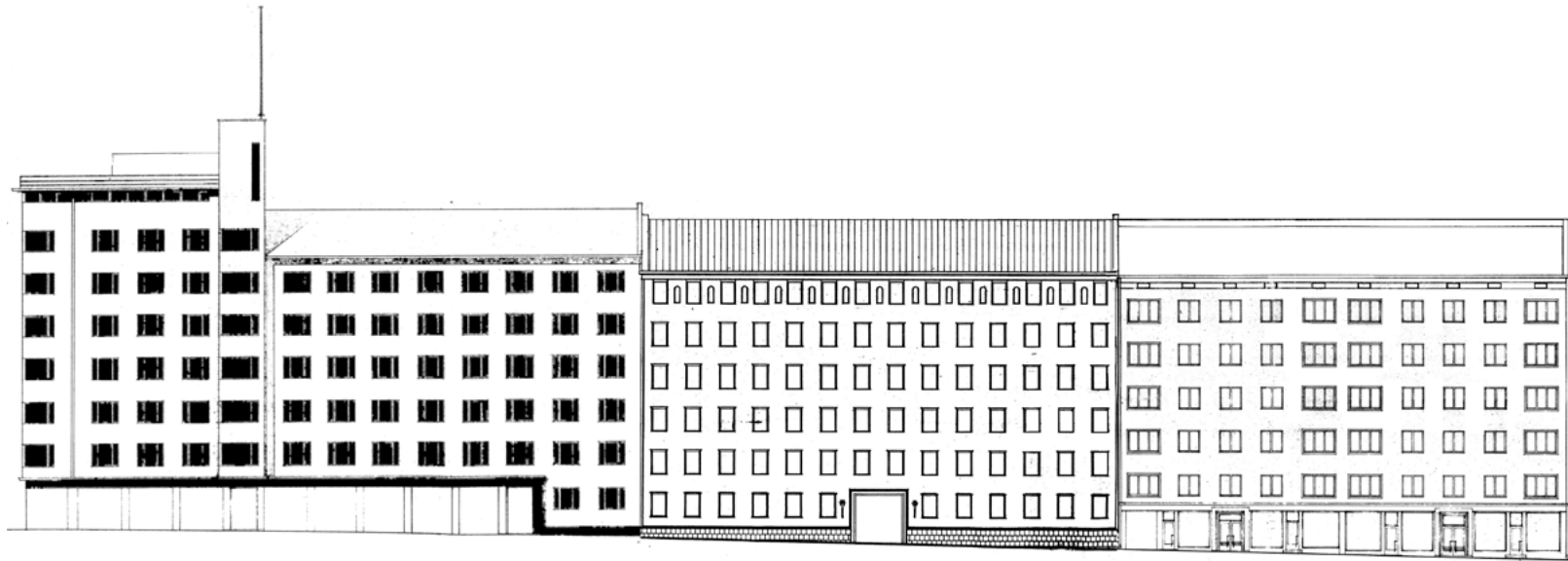

Runeberginkadun porrastuva rakennusrintama Kortteli 475. Julkisivupiirustusten yhdistelmä KSMS Oy 2018. Koko kortteli on suojeltu asemakaavassa.

Kortteli 477, Mannerheimintie 58-68. Julkisivupiirustusten yhdistelmä KSMS Oy 2018.

Toteutuneita korttelijulkisivuja, korttelit 479 ja 522

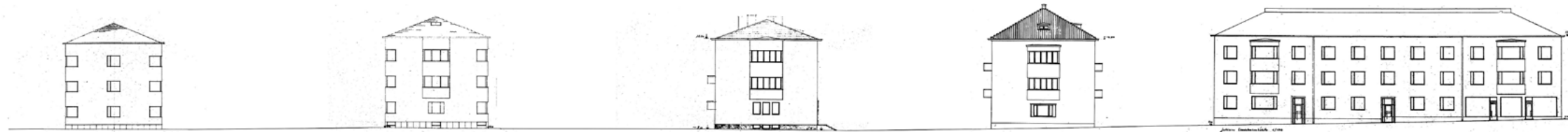

Kortteli 479, Runeberginkatu 46-50. Julkisivupiirustusten yhdistelmä KSMS Oy 2018. Vasemmalla Jalmari Peltosen suunnittelema kulmatalo.

Kortteli 522, Mannerheimintie 39-43. Julkisivupiirustusten yhdistelmä KSMS Oy 2018.

Toteutuneita korttelijulkisivuja 1930-luvulta, avoin ja puoliavoin korttelityyppi

Linnankoskenkatu, korttelit 496 497 ja 508. Avoin modernistinen asemakaava. Julkisivupiirustusten yhdistelmä KSMS Oy 2018.

Kortteli 498. Julkisivut Mannerheimintielle. Julkisivupiirustusten yhdistelmä KSMS Oy 2018.

Rakennusten valmistumisvuodet

ennen 1880	1950 - 1959
1880 - 1889	1960 - 1969
1890 - 1899	1970 - 1979
1900 - 1909	1980 - 1989
1910 - 1919	1990 - 1999
1920 - 1929	2000 - 2009
1930 - 1939	2010 - 2016
1940 - 1949	Ei tietoa

Asuntorakentamisen vuosikymmenet

Taka-Töölön eteläosaan (ks. sivun karttakaavio) valmistui vuoteen 1920 mennessä 14 kivitaloa. Ensimmäinen valmistunut asuntokortteli oli nro 462 Mannerheimintien ja Pohjoisen Hesperiankadun kulmassa, jonka vanhimmat rakennukset ovat vuodelta 1914.

Mannerheimintien varsi täydentyi pääosin nykyasuunsa ja kolme pohjoisinta kortteliä rakennettiin valmiiksi muutamaa tonttia lukuunottamatta 1920-luvulla.

Kortteli 475 valmistui kahta rakennusta lukuunottamatta kokonaan 1930-luvun ensimmäisellä puoliskolla, samoin suurempi osa korttelista 463. Töölöntorin seutu rakennettiin 1930-luvun jälkimmäisellä puoliskolla, viimeisinä ennen talvisotaa Runeberginkadun molemmin puolin kohoavat Töölöntorin aukion etelälaidan ”porttirakennukset”.

Rakennustoiminnan elvyttyä 1950-luvulla alueen asuntorakentaminen saatiin päätökseen. Täydennysrakentaminen tapahtui pääasiassa 1910- ja 1920-luvulla aloitetuissa kortteleissa.

Arkkitehtuurille ominaiset piirteet eri vaiheissa

Töölön asemakaavan ja rakennusjärjestyksen mukaisesti rakennukset ovat pääasiassa kuusikerroksisia, satulakattoisia kivirakennuksia, jotka ovat kiinni katulinjassa ja toisissaan. Maantasokerros, jossa usein on liikehuoneistoja, on erotettu muusta julkisivusta rappauslistan avulla. Toisessa kerroksessa ja siitä ylöspäin julkisivua on usein elävöitetty erkkerein ja pohjakerroksesta poikkeavalla julkisivun käsittelytavalla tai värillä. Nämä pääperiaatteet pätevät 1910- ja 1920-luvun taloista aina funktionalismiin. Myös myöhemmin 1900-luvun loppupuolella toteutettu täydennysrakentaminen on pyrkinyt noudattamaan näitä periaatteita.

Alueen 1910-luvulla rakennetut asuinkerrostalot edustavat Helsingin eteläisemmissä kaupunginosissa yleisempää Jugend-vaikutteista klassismia.

Taka-Töölössä esiintyy melko säästeliäästi Etu-Töölön asuntoarkkitehtuurille ominaista 1920-luvun punatiiliklassismia. Tummat punatiilirakennukset ovat Taka-Töölössä suorastaan harvinaisuuksia ja 1920-luvun rakennuksetkin ovat yleensä rapattuja, niukin koristeaihein ja vaalein värisävyin viimeistelyä klassismia.

Funktionalismin läpimurto tapahtui Taka-Töölössä samoihin aikoihin kuin koko maassa eli vuoden 1930 paikkeilla. Koristeellisuus ei kuitenkaan kadonnut rakennusten julkisivuista vielä 1930-luvun alussa. Tommi Lindhin mukaan voidaan puhua eräänlaisen art deco-vaikutteisen arkkitehtuurin pyrähdyksestä Helsingissä, varsinkin arkkitehti Jalmari Peltosen 1930-luvun alun Välskärinkadun rakennusten kohdalla.

Tyypillisempää funktionalismia alueelle rakennettiin 1930-luvun puolestavälistä lähtien. Julkisivut tehtiin sileiksi rappamalla. Kattolistat olivat edelleen melko leveät. Suorakaiteenmuotoiset erkkerit olivat Taka-Töölölle ominainen piirre. Julkisivuväriytykset vaihtelevat vaalean harmaasta vaalean ruskean kautta tummempaan harmaaseen. Vaalea keltainen ja erilaiset vihreät ovat tunnusomaisia. (Lindh e.a.1993)

Karl Lindahlin suunnittelema asuinrakennus Pohjoisen Hesperiankadun kulmassa.

Leuto A. Pajusen suunnittelema, Mannerheimintien ja Runeberginkadun risteyksessä sijaitseva asuinrakennus 1910-luvulta, kortteli 473.

Asuinrakennuksia 1910-luvulta

1910-luvun jugend-vaikutteista klassismia edustavat korttelissa 462 arkkitehti Karl Lindahlin suunnittelemat, symmetrisen parin muodostavat rakennukset vuodelta 1914. Tyypillisiä piirteitä ovat kulmikkaat puolipyöreät erkkerit ja koristeaiheet. Voimakas lista ja erilainen väritys erottavat ylimmän kerroksen muusta rapatusta julkisivusta. Tämän periodin rakennuksia on yksi korttelissa 473 ja yhdeksän kortteleissa 485, 486 ja 487. Ne ovat kaikki rapattuina, koristeellisin listoituksin ja usein puoliplastisin figurein varustettuja.

Väriyksessä, joka on saattanut muuttua vuosien saatossa, on käytetty melko voimakkaita sävyjä, jotka erottavat 1910-luvun rakennukset ympäristöstään. Kaikissa näissä rakennuksissa on käytetty useampia värejä koristeaiheita ja rakennusosia artikuloimassa. Katemateriaalina on nykyisin pelti. Kymmenluvun merkittävimpiä asuntoarkkitehteja olivat Karl Lindahlin lisäksi Selim A. Lindqvist ja Werner von Essen.

Armas Lindgrenin suunnittelema 1923 valmistunut Eureka oli aikoinaan harvinaiseksi jääneen palveluasumisen esimerkki. Rakennuksessa toimi alun perin keskuskeittiö ja ruokahissi. Topeliuksenkatu 11, kortteli 487.

Töölönkadun ja Dunckerinkadun kulmassa, korttelin 462 luoteiskulmassa sijaitseva Toivo A. Elon suunnittelema klassistinen punatiilirakennus on valmistunut 1925.

1920-luvun arkkitehtuurin esimerkkejä

Etu-Töölössä yleisempää punatiliityyliä edustaa ehkä koimeimmillaan Armas Lindgrenin ja Bertel Liljeqvistin Asunto-osakeyhtiö Eureka Topeliuksenkatu 11:sta. Toivo A. Elon suunnittelemat rakennukset korttelissa 462 edustavat 1920-luvun tunnusomaista punatiiliklassismia.

1920-luvun rapattujen, niukin koristeaihein ja vaalein värisävyin viimeistelyjen klassististen rakennusten parhaita esimerkkejä lienevät arkkitehti Georg Nummelinin Asunto Oy Sibeliuksenkatu 11 vuodelta 1925 (kuva sivulla 75) ja arkkitehti Kaarlo Borgin Asunto Oy Runeberginkatu 49 vuodelta 1928 (kuvat sivulla 74).

Mannerheimintie 39, Savilankadun kulmatalo, kortteli 522. Vuonna 1927 valmistuneen rakennuksen on suunnitellut Ole Gripenberg. Julkisivun tunnusomaisia piirteitä ovat viistokulmaiset erkkerit ja raskas kattolista.

Yksityiskohta Ole Gripenbergin suunnittelemasta, 1926 valmistuneesta rakennuksesta, joka kuuluu yhte-näisen korttelisuunnitelman mukaan rakennettuun kortteliin 523, Mannerheimintie 35. Pohjakerroksen syvälle julkisivupintaan nähden sijoitetut, segmenttikaareen päättyvät ikkunakomerot ja syvennykseen sijoitettu ulko-ovi ovat pohjoismaisen klassismin tunnusomaisia tehokeinoja.

Mannerheimintien ja Urheilukadun välissä sijaitseva, yhtenäisen suunnitelman mukaan suunniteltu suurpihakortteli 523 on Taka-Töölössä poikkeuksellinen kokonaisuus. Erilliset rakennukset on sommiteltu klassistisen, keskirisaliittiin ja sivurisasiitteihin perustuvan symmetrisen kaavion mukaan. Viittaukset empire-keskustan julkisiin rakennuksiin ovat tuskin tahattomia. Arkkitehtina oli Ole Gripenberg (Frosterus&Gripenberg). Arkkitehdin oma asunto, joka sijaitsi ylimässä kerroksessa Savilankadun kulmassa, esiteltiin Arkkitehti-lehdessä 1929/12.

Mehiläisen sairaalan korttelissa 464, Döbelninkadun ja Runebergin kulmassa sijaitseva, Kaarlo Borgin suunnittelema klassistinen rakennus on valmistunut 1928. Rakennuksen ylimmän kerroksen pilasterit luovat vaikutelman kattokerroksessa sijaitsevasta loggiasta. Julkisivulinjasta sisään vedetty ikkunarivi tuo esille poikkeuksellista kattoalista, jota vielä korostaa punainen väri. Porrashuoneet pystysuuntaisine ikkunoineen sijaitsevat Döbelninkadun puolella.

Kapean Döbelninkadun varrella sijaitsevan klassistisen rakennuksen on suunnitellut Elias Paalanen. Korttelissa 474 sijaitsevan rakennuksen etupuutarha on ilmeisesti seurannainen rakennusjärjestyksen edellyttämästä valokulmasta.

Arkkitehti Georg Nummelinin AOY Sibeliuksenkatu 11 vuodelta 1925.

Jalmari Peltosen suunnittelema Välskärinkatu 5 naapurirakennukseen edustavaa art-deco-suuntauksen leimaamaa modernismia.

Jalmari Peltosen suunnittelema Välskärinkadun ja Sandelsinkadun näyttävä kulmarakennus (1933).

Koristeellisen funkisarkkitehtuurin esimerkkejä

Funktionalismin läpimurto tapahtui Taka-Töölössä samoihin aikoihin kuin koko maassa eli vuoden 1930 paikkeilla. 1920-luvun klassisimille ominainen koristeellisuus ei kadonnut rakennusten julkisivuista vielä 1930-luvun alussa.

Välskärinkadulla, Döbelninkadulla ja Topeliuksenkadun alkupäässä on useita erityisen koristeellisia funkisrakennuksia. Leveät kattolistat, komeat porrashuoneet, joiden ikkunoissa

on usein lasimaalauksia, suorakaide-erkkerit, joissa on joskus koristeita, rappauslistoin kehystetyt ikkunat ja melko kirkkaat polykromaattiset värit antavat omaperäisen leiman tälle funktionalismin varhaiselle vaiheelle Taka-Töölössä. Jalmari Peltosen töiden lisäksi art deco -leimaa on joissakin Kaarlo Borgin, T. A. Elon ja Helge Lundströmin 1930-luvun alun töissä. Kaarlo Borgin Asunto Oy HOK vuodelta 1929 ja Peltosen Välskärinkadun ja Sandelsinkadun kulmatalo vuodelta 1933 ovat ajanjakson maamerkkejä.

Kaarlo Borgin suunnittelemien Taka-Töölön rakennusten tunnetuimpia edustajia on 1929 valmistunut Asunto Oy HOK Mannerheimintien ja Runeberginkadun risteyksessä. Leveä, alapinnaltaan punaiseksi maalattu kattolista, kahdeksan kerroksen läpi kohoavat julkisivupilasterit kapiteliaiheineen ja julkisivun ornamentit ovat klassismin ja art-deco-suuntauksen piirteitä. Kulman torniaihe on Taka-Töölössä suosittu teeman poikkeuksellisen vaikuttava esimerkki, joka toimiakseen vaatii ympäristön rakennuksilta rauhallista, yhtenäistä horisontaalisuutta.

Töölöntorin katseenvangitsijana Runeberginkadun päätteessä toimivan rakennuksen sivujulkisivu Töölöntorin pohjoispuolella. Jalmari Peltosen suunnittelema funktionalistinen rakennus valmistui 1937.

Taka-Töölön porttiaiheen muostaa viereisen Mehiläisen sairaalan kanssa Töölön Helmi, Kaarlo Borgin suunnittelema asuinrakennus tunnusomaisine ateljeeikkunoineen vuodelta 1932. Koko kortteli on suojeltu asemakaavassa. Julkisivun symmetrinen jäsentely ja itsenäinen ilme liittyvät rakennuksen asemakaavalliseen sijaintiin Pohjoisen Hesperiankadun kääntyvän katulinjan kohdalla. Hesperian esplanadin länsiosa oli saanut lopullisen, länteen avautuvan muotonsa Birger Brunilan asemakaavatyön yhteydessä vuoteen 1928 mennessä. Vastapäätä Hesperian esplanadin eteläpuolella sijaitsivat 1920-luvun lopulla valmistuneet, ns. Sonckin korttelin (449) klassistiset rakennukset. Töölön Helmen länsipuolella näkyvät sairaala-alueen tornitalot valmistuivat 1955.

Heikki Kaartisen suunnittelema Tykistökadun ja Runeberginkadun kulmarakennus vuodelta 1936. 1936.

Töölöntorin itäisivulla kohoavan korkean talon päädyssä on Taka-Töölölle tunnusomaiset kulmikkaat nauhaikkunaerkerit ja modernistiset kulmaikkunat. Rakennuksen on suunnitellut Helge Lundström 1935.

Tyypillisempää funktionalismia rakennettiin 1930-luvun puolestavälistä lähtien. Julkisivut tehtiin sileiksi rappaamalla. Erilaisia rappausmenetelmiä kokeiltiin. Kesto-, terasti- ja Magnesiittirappaus-nimitykset esiintyivät piirustuksissa. Kattolistat olivat edelleen melko leveät. Vaikuttaa toisinaan siltä kuin kattolistan tarkoituksena olisi peittää näkyvistä funktionalismille vieras harjakatto. Suorakaiteenmuotoiset erkkerit olivat edelleen Taka-Töölön tavaramerkki. Julkisivuväriytykset vaihtelevat vaalean harmaasta vaalean ruskean kautta tummempaan harmaaseen. Vaalea keltainen ja erilaiset vihreät ovat tunnusomaisia. Taka-Töölön erikoisuutena voidaan pi-

tää lukuisia raidallisia taloja. Niiden kohdalla värityksen suunnittelijana mainitaan usein taiteilija Eino Rapp.

Pyöreäkulmaisia funkiskulmataloja ovat rakennusmestari Heikki Kaartisen Tykistönkadun ja Runeberginkadun kulmaan vuonna 1936 suunnittelema sekä arkkitehti Matti Finellin Pohjoisen Hesperiankadun ja Töölönkadun kulmaan 1938 valmistunut rakennus.

Pohjoinen Hesperiankatu 5-13 vuonna 1938, kuva Aarne Pietinen Oy. HKM. Horisontaalisuutta korostava kattolista yhdistää vierekkäiset rakennukset. Kattolistan päältä kohoaa yhtenäinen attika, joka muuttuu kulmarakennuksessa pyöreään kulmaan päättyväksi paviljongiksi. Kattolistan läpi leikkaava erkkeri on funktionalismille ominainen, usein kulman lähellä sijaitseva aihe.

Töölönkadun ja Pohjoisen Hesperiankadun kulmassa on Matti Finellin suunnittelema, 1938 valmistunut asuinrakennus. Pyöristetty kulma, korostettu kattolista ja terastirappaus ovat tunnusomaisia piirteitä.

Toivo A. Elon suunnittelema Messeniuksenkatu 1a, vasemmalla Matti Finellin suunnittelema 1b. Kuva vuodelta 1940. Liiketiloissa toimivat HOK:n ravintola ja Renlundin rautakauppa. Valokuva Aarne Pietinen Oy, HKM. Korttelin 512 rakennukset ovat valmistuneet 1937-1939. Laakea vesikatto ja ulkoneva kattolista luovat vaikutelman modernismille ominaisesta tasakatosta.

Sama näkymä 2018. Vasemmalla taustalla näkyvät uudemmat ullakkoasuntoikkunat ovat poikkeava piirre, joka hämärtää rakennusrintaman levollista siluettia.

Yhtenäinen korttelijulkisivu Töölönkadun pohjoispäässä edustaa tunnusomaista töölöläisfunkista kulkimikkaine erkkereineen ja pyöristettyine parvekkeineen.

Väinö Vähäkallion suunnittelema, 1932 valmistunut Topeliuksenkatu 3a, kortteli 479. Harvinaisella pitkällä kattoterassilla varustettu rakennus valmistui 1932 ja tunnetaan siitä, että asuntoihin saatiin kaupungin ensimmäiset sähköhellat (Lahti 1960, 195). Rakennuksen edessä olevan jalkakäytävän päällystysnä on aiemmin ollut Höganäsin keltaisia, diagonaaliladottuja klinkkerilaattoja. Ainoat säilyneet laatat on siirretty vastapäiselle jalkakäytävälle.

Linnankosken kadun molemmin puolin sijaitsevat, 1930-luvun kaavamuutoksella muodostetut lamellitalokorttelit muodostavat arkkitehtuuriltaan ja asemakaavaltaan yhtenäisen funktionalistisen kokonaisuuden, joka on Suomen oloissa harvinainen. Kolmikerroksiset rakennukset noudattavat pidätyväistä yhtenäistä linjaa rapattuine julkisivuineen, ikkuna-aukkoineen ja erkereineen.

Mechelininkadun pohjoisosan porttiaiheen muodostavat Humalistonkadun puoleiset korkeat, kapeat päädyt. Edessä olevan, Jalmari Peltosen 1938 suunnitteleman rakennuksen päätyerkkereihin liittyvät funktisarkkitehtuurille tunnusomaiset, pyöristetyt parvekkeet.

Pohjoisen Hesperiankadun ja Merikannontien risteyksessä sijaitsevat, arkkitehti Elsi Borgin suunnittelemat kerrostalot (1950-1952) on sijoitettu kulmittain avointa korttelirakennetta noudattaen.

Vuosina 1949 ja 1952 korttelista 484 lohkaistiin ja kaavoitettiin tontit Merikannontien varrella kahta asuinkerrostaloa varten. Arkkitehti Elsi Borgin suunnittelema Asunto Osakeyhtiö Läntinen Rantatie 3 sai rakennusluvan elokuussa 1950 ja As. Oy. Taivalkulma 8.11. 1952. Elsi Borg oli sukupolvensa suomalaisista naisarkkitehteistä tunnetuimpia. (Henttonen 1995)

Tontit kuuluvat RKY-alueeseen Puolustusvoimien 1930-luvun arkkitehtuuri Helsingissä.

Merikannontie 3, arkkitehti Elsi Borgin 1950 suunnittelema Asunto Osakeyhtiö Läntinen Rantatie 3. Kuva 2014 MS

4.2 ASUNTOKORTTELEIDEN PIHAT

Näkymä kohti umpikorttelin vihreää pihaa.

Korttelissa 463 asuinrakennusten muurien ja pengerrysten erottamat pihat rajautuvat oikealla sijaitsevan Sibeliuksen tontin kunnostettuun pihaan.

Taka-Töölön asuinkortteleiden typologia on pääosin muotoutunut vaiheittain asemakaavojen, rakennusjärjestyksen ja kaavamuutosten myötä. Korttelitypologiaa käsitellään luvussa 3.5 ja tonttialueeseen kuuluvia etupuutarhoja käsitellään luvussa 5.2.

Korttelitypologian mukaiset pihatyytit

- Suljettujen umpikortteleiden pihat
- 1930-luvulla muuttuneen korttelirakenteen puolisoljetut korttelipihat
- Korttelin 498 puoliavoimen rakenteen pihat
- 1930-luvun loppuvuosina rakennettujen avokortteleiden pihat
- Kaupunkihuvilakorttelin 517 pihat

Pihojen nykyasuun perustuva tyypittely

Pihojen nykyasuun jaottelu perustuu pihojen tarkasteluun keuhalla ja syksyllä 2018

- Vihreät korttelipihat joilla on runsas puusto ja muu kasvillisuus
- Pysäköintipainotteiset pinnoitetut pihat
- Avokorttelit, jotka muodostavat nauhamaisia, vihreitä pihakokonaisuuksia
- Kaupunkihuviloiden puutarhamaiset pihat

Korttelipihojen nykyasuun perustuva tyypittely ja pihoja koskevat havainnot esitetään luvussa 5 ja teemakartassa 4/5.

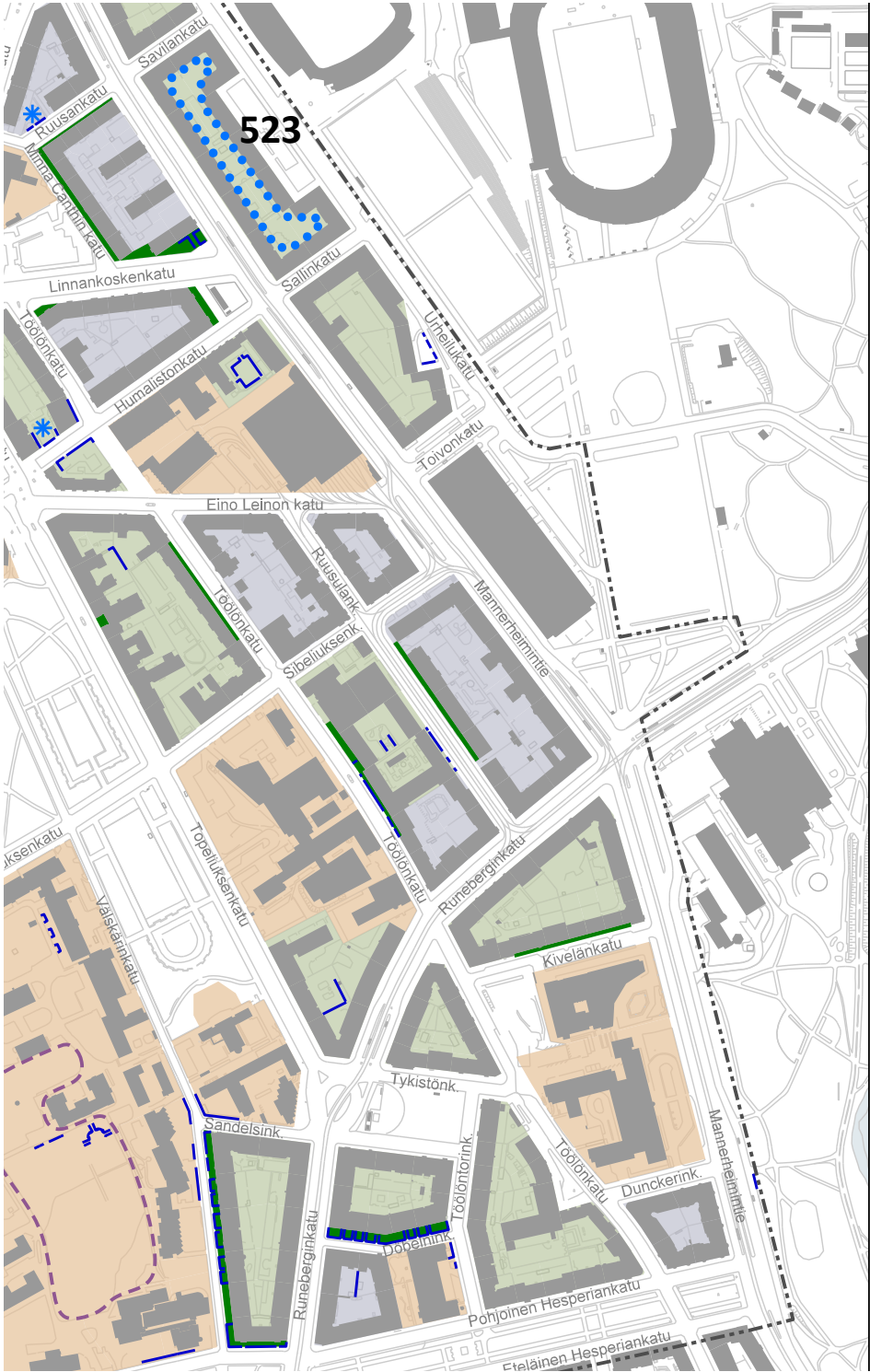
Mechelininkadun talojen laaja piha-alue, edessä vasemmalla Mechelininkatu 39. Ajoramppi johtaa pihatason alle. Kuva vuodelta 1950, Eero Heinonen, HKM.

Umpikortteleiden pihat

- suljettu kortteli, jossa on pihasiipiä tai vuoden 1916 asemakaava on toteutettu
- suljettu kortteli sisäisellä rakennusrajalla

Ote kartasta, sivu 60.

- Vehreät korttelipihat joilla on runsas puusto ja muu kasvillisuus
- Pysäköintipainoitteiset pinnoitetut pihat

Ote kartasta 4/5, sivu 18

Töölön varhaisten asemakaavojen mukaan rakennettujen umpikortteleiden pihoille on tyypillistä, että tontit on rajattu aidoilla. Yhdessä korttelissa voi olla montakin pihaa, joissa on tonttikohtainen jätehuolto, omat pyörätelineet ja pienet oleskelualueet istutuksineen. Pihojen korkeuseroja on tasattu pääosin betonimuurein. Useimmilla pihoilla kasvaa suuria puita, joiden ansiosta koko kortteli saa vihreän yleisilmeen. Pihat on useimmiten jäsennetty siten, että huoltotoiminnot sijoittuvat asfalttipäällysteiselle alueelle ja oleskelutoiminnot istutusten lomaan. Kiveys on kunnostettujen pihojen tyypillinen kova päällyste. Osa korttelipihoista on selkeästi vihreämpiä kuin taas toisissa suuri osa pihasta on pinnoitettu ja muutettu autopaikoiksi.

Frosterus&Gripenbergin suunnittelema, Urheilukadun ja Mannerheimintien sijaitseva kortteli 523 on poikkeuksellinen, yhtenäisesti suunniteltu ja toteutettu umpikortteli, jonka tontteja ei ole eroteltu toisistaan aidoilla.

Umpikorttelien pihoilla on suhteellisen tavallista, että pienetkin alueet on otettu pysäköintikäyttöön, esimerkiksi kortteli 462.

Melko suurikokoisen umpikorttelin 477 pihaa ei ole hyödynnetty oleskelualueena vaan piha on pinnoitettu ja sitä käytetään lähinnä pysäköintiin.

Kapea, pinnoitettu piha sijaitsee laajan umpikorttelin 473 länsikärjessä. Pihakatos sulkee näkymän laajemman korttelipihaan suuntaan.

Yksittäisen isokokoisen puun merkitys korostuu umpikorttelin pinnoitetulla pihalla.

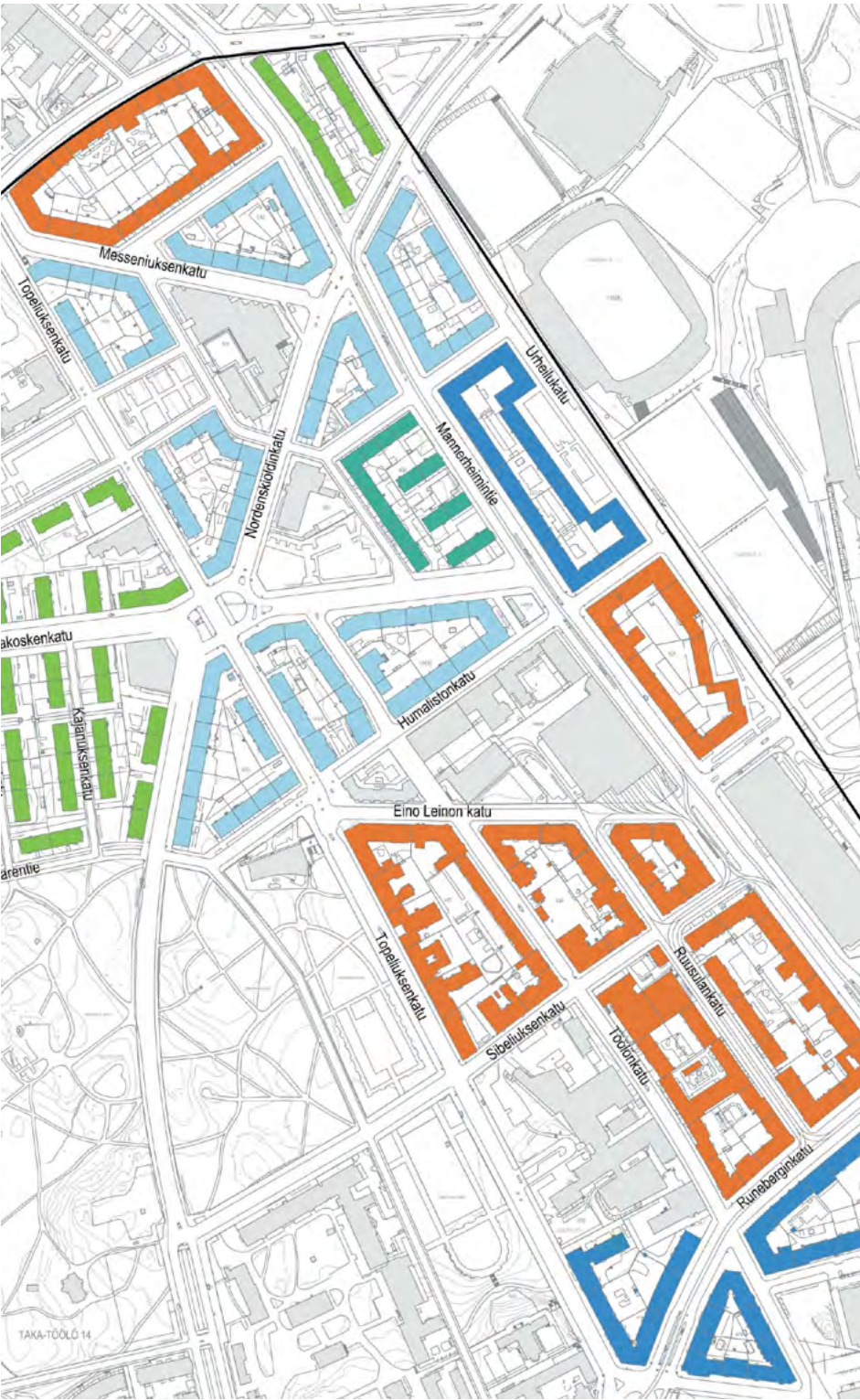

Kortteli 523

Urheilukadun ja Mannerheimintien sijaitseva, Frosteru & Gripenbergin suunnittelema kortteli 523 on poikkeuksellinen, yhtenäisesti suunniteltu ja toteutettu umpikortteli, jonka tontteja ei ole eroteltu toisistaan aidoilla. Piha on suunniteltu ja rakennettu kerralla. Pihan kunnostuksen suunnitelma on päivätty 1996. Tontteihin kuuluvat pihat muodostavat yhdessä pitkänomaisen, puistomaisen kokonaisuuden. Yhtenäisyyttä luovat mm. koko pihan alueella käytetyt hopeapajut ja syreenit. Pihan puutarhamaisuutta lisää se, ettei pihalla ole pysäköintiä.

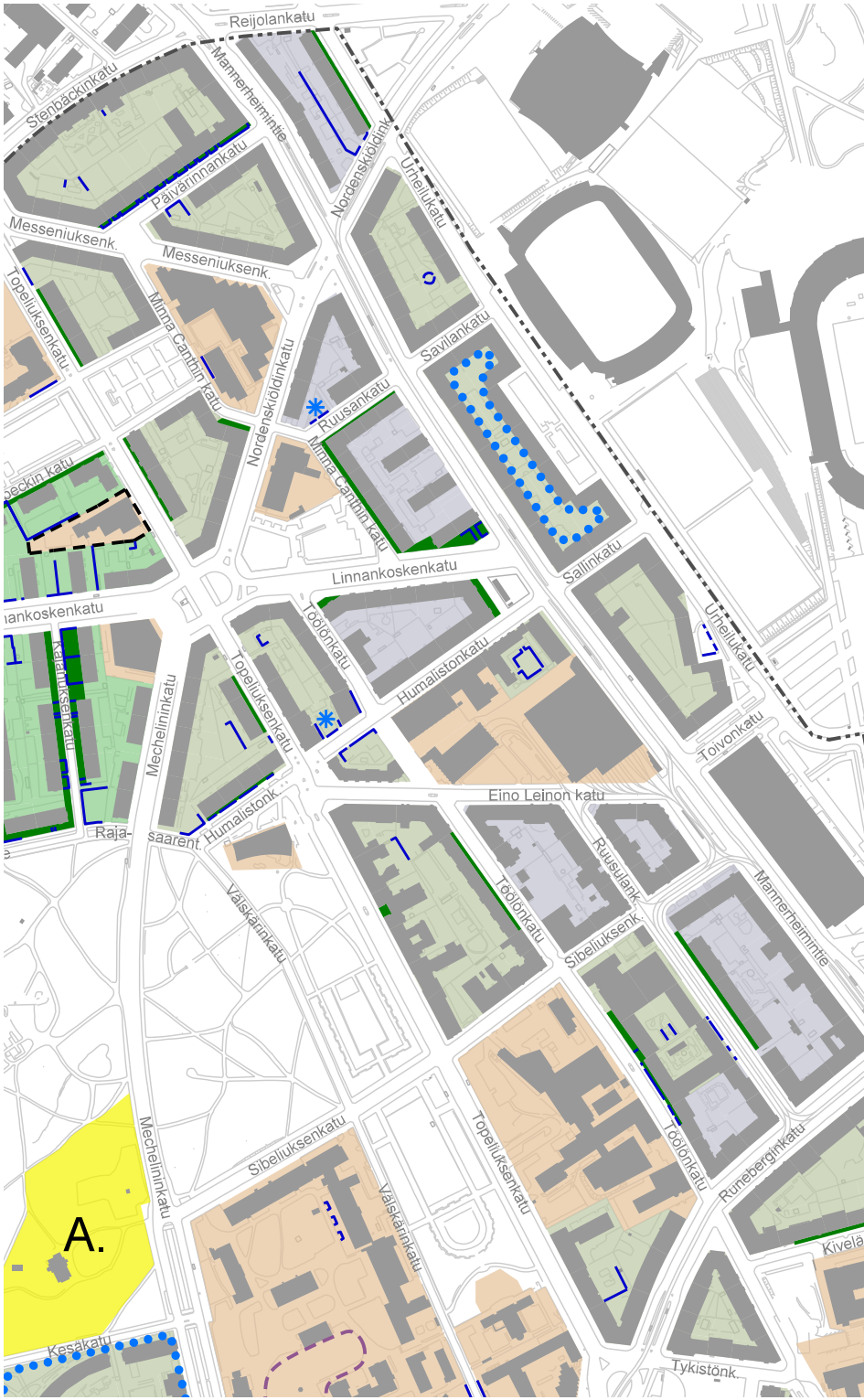

Puolisuljetun ja puoliavoimen korttelityypin pihat

- puolisuljettu kortteli, jossa rakennusrivistö on katkaistu yhdestä tai useammasta kohdasta
- puoliavoin kortteli

Ote kartasta, sivu 60.

- Vehreät korttelipiha-alueet joilla on runsas puusto ja muu kasvillisuus
- Pysäköintipainotteiset pinnoitetut pihat

Ote kartasta 4/5, sivu 18.

Puolisuljetuista kortteleista osa on suhteellisen vehreitä. Useimpien tonttien pihat on rajattu toisistaan aidoilla.

Kuten umpikortteleiden pihoille, myös puolisuljetuille korttelipihoille on tyypillistä, että ne on jaettu aidoilla tonttikohdiksi piha-alueiksi. Useimmilla pihoilla kasvaa suuria puita. Pihoja on useimmiten jäsennetty siten, että huoltotoiminnot sijoittuvat asfalttipäällysteiselle alueelle ja oleskelutoiminnot istutusten lomaan. Osa korttelipihoista on selkeästi vehreämpiä oleskelupihoja kun taas muualla suuri osa pihasta on pinnoitettu ja muutettu autopaikoiksi.

Mannerheimintien, Linnankoskenkadun, Minna Canthin kadun ja Ruusuankadun rajaama kortteli 498 edustaa perusratkaisultaan funktionalistista korttelimallia.

Töölönkadun ja Topeliuksenkadun välisen korttelin 500 pitkänomainen, istutettu piha liittyy avoimesti Humalistonkadun katutilaan. Korttelitypologian mukaan kortteli edustaa puolisoljettua tyyppiä.

Kirjailijapuiston suuntaan avautuva kortteli 504 edustaa puolisoljettua tyyppiä. Vihreän piha-alueen reunalle on rakennettu autopaikkoja (kuva alla).

Urheilukadulle avautuvan, puolisoljetun korttelin 522 pihanäkymiä.

Puolisuljettujen korttelien pihojen puusto näkyy katutilassa, kuten tämä Topeliuksenkadulle ulottuvan verivaahteran lehvästö.

Puolisuljetun korttelityypin pihoilla on paikoin alkuperäisten suunnitteluihanteiden hengessä rakennettuja keidasmaisia, runsaasti istutettuja oleskelualueita.

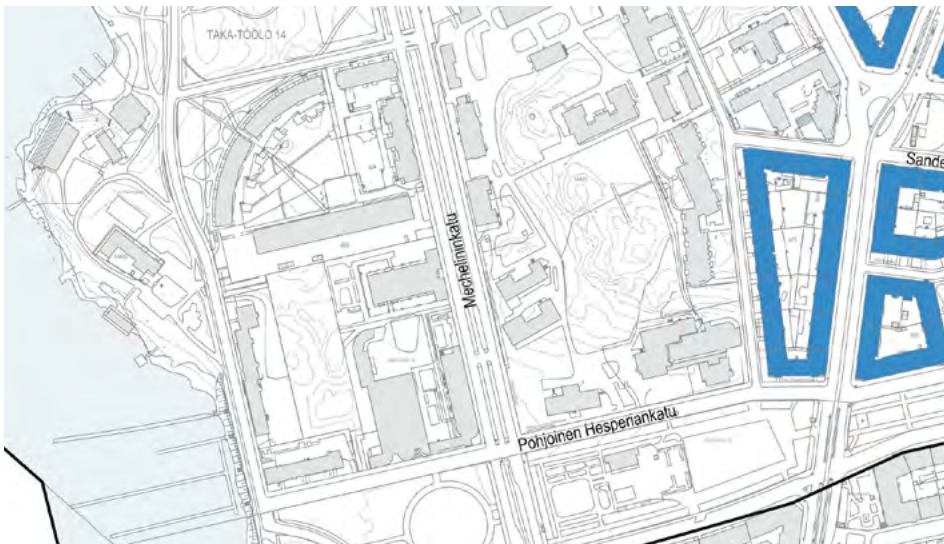
Kortteli 498

Mannerheimintien varrella, Linnankoskenkadun ja Ruusankadun välinen kortteli 498 edustaa perusratkaisultaan funktionalistista korttelimallia. Taka-Töölön korttelitypologian jaottelun mukaan kortteli on puoliavoin, koska sen pohjois- ja länsisivulle sijoitettu L-muotoinen lamellitalo muodostaa umpinaisen kulman. Mannerheimintien suuntaan

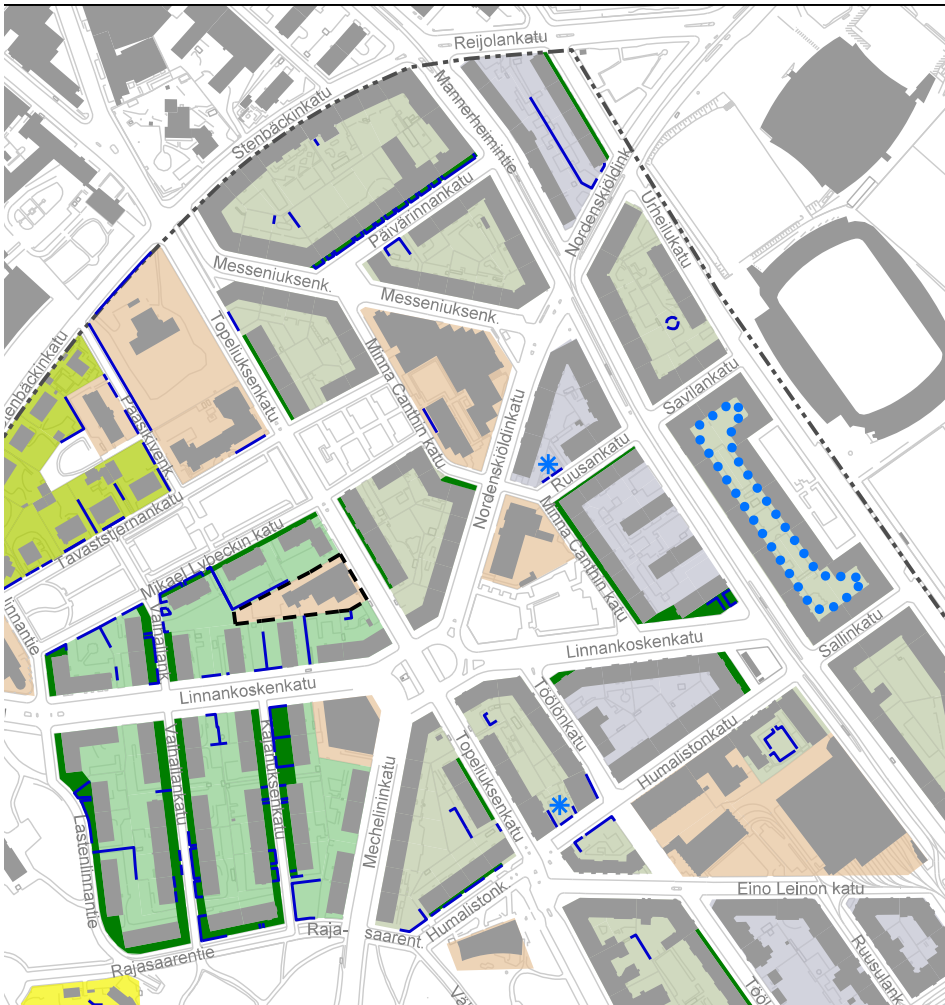
avautuvaa korttelia leimaavat rinnaikkaiset lamellipäädyt. Mannerheimintien katutilaan liittyvät piha-alueet ovat osittain asfalttipäällysteistä pysäköintialuetta, osittain istutettua oleskelu-aluetta. Talojen väleistä katutilaan työntyvät suuret pihapuut ovat epätyypillinen näky umpikorttelien tiukasti rajaamalla Mannerheimintiellä.

Avokortteleiden pihat

avoin kortteli
Ote kartasta, sivu 60.

Avokorttelit jotka muodostavat nauhamaisia vehreitä pihakokonaisuuksia
Ote kartasta 4/5, sivu 18.

Rajasaarentie ja Mikael Lybeckin kadun rajaamat avokorttelit sijoittuvat Taka-Töölön luoteisosaan. Kaupunginosan muusta korttelirakenteesta poikkeavan, 1930-luvun asemakaavan muutoksissa muotonsa saaneen alueen tyypillinen rakennus on kolmikerroksinen lamellitalo. Pääosin pohjois-eteläsuuntaiset lamellitalot muodostavat joko yhden porrashuoneen yksiköistä yhteen liitettyjä, usein loivasti porrastettuja rakennusrivejä tai erillisiä, kahden tai useamman portaan rakennuksia. Matalan ja avoimen rakenteen ansiosta korttelirakenne on väljä ja piharakenne toistuu yhtenäisenä koko tällä osa-alueella.

Viereisten tonttien pihat muodostavat nauhamaisia, vehreitä pihasarjoja ja kadun suuntaan avautuvia, leveitä etupuutarhoja. Osa etupuutarhoista on rajattu leikatulla orapihlaja-aidalla, mutta monissa on nykyään vapaata nurmipintaa ilman pensasrajausta. Etupuutarhoissa kasvaa yleensä pienpuita, mm. omenapuita, kirsikoita ja orapihlajaa. Alueen pienpuut ovat suurempia ja leveämpiä kuin muualla Taka-Töölössä, ja paikoin talojen edustalla on suuria jalopuita. Alueella esiintyy erityisen paljon hevoskastanjoita mutta myös jo alkuperäisistä istutuksista tunnettua, erikoisempaa kasvilajistoa kuten kartiojalavaa, riippajalavaa, punalehtistä vaahteraa ja hopeapajua.

Rakennusten reunustamat pihat liittyvät kiinteästi toisiinsa istutusten ansiosta. Sisäpihoilla on yleensä asfalttipäällysteinen vyöhyke talojen seinustalla ja autopaikkoja pinnoitetun pihan reunalla. Kortteleiden keskilinjaa myötäilevillä pitkänomaisilla nurmialueilla kasvaa suuria puistopuita, pääosin jalopuita. Osa niistä on kylväytynyt raja-aitoihin. Havupuita kasvaa pihoilla vain muutamia, ja niistä suurin osa on säilyneitä komeita luonnonmäntyjä. Sisäpihoilla on vähemmän pensailta muodostettuja rajauksia kuin etupuutarhoissa.

Alueen vehreyttä lisäävät ympäröivät puistoalueet sekä Linnankoskenkadun ja Rajasaarentien katupuuistutukset. Rajasaarentiellä katupuuna on poikkeuksellisesti koivu.

Taka-Töölön avokorttelit viistokuvassa noin 1960, Constantin Grünberg. HKM.

Nauhamaiset, istutetut pihat ja etupuutarhat leimaavat alueen ilmettä.

Avokortteleiden pihat muodostavat nauhamaisia pihasarjoja.

Monissa avokorttelipihoissa on kasvillisuuden lisäksi pysäköintiä

Monissa avokortteleiden vehreissä pihoissa on asukkaiden yhteisiä oleskelualueita.

Pihan istutusten lomassa on pieni suihkulähde.

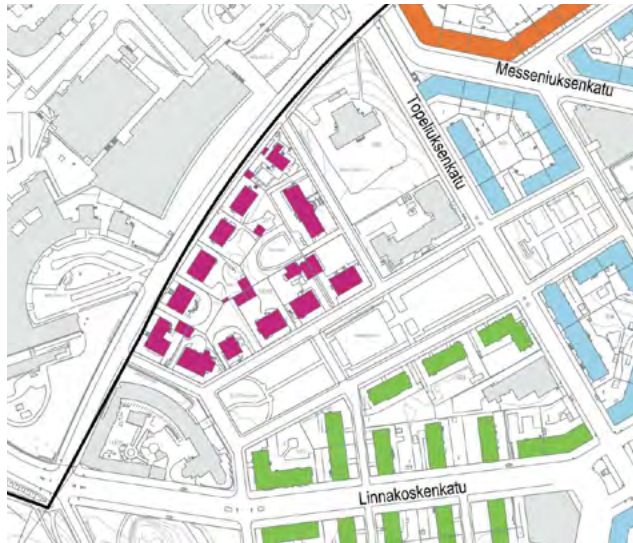

Urheilukadun ja Nordenskiöldinkadun risteyksessä sijaitsevan, avointa korttelityyppiä edustavan korttelin 521 pihaa reunustavat korkeat lamellitalot. Piha avautuu etelään ja pohjoiseen. Keskialueella on runsasta kasvillisuutta ja leikattu pensasaita, rakennusten seinustalla asfalttia, huoltoalueita ja autopaikkoja.

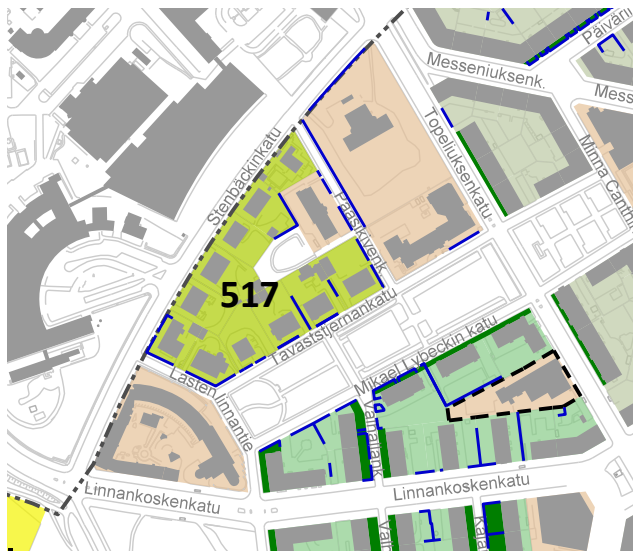

Pohjoiseen Hesperiakadun ja Merikannontien risteyksessä sijaitsevat, arkkitehti Elsi Borgin suunnittelemat kerrostalot on sijoitettu kulmittain avointa korttelirakennetta noudattaen.

Kaupunkihuvilakorttelin pihat

kaupunkihuvilakortteli

Kaupunkihuviloiden puutarhamaiset pihat

Lastenlinnantien, Stenbäckinkadun, Paasikivenkadun ja Tavaststjernankadun rajaama kortteli 517 on Taka-Töölön ainoa kortteli, jossa on puutarhakaupunkimaisia kaupunkihuiloita, paritaloja ja kaksikerroksisia pienkerrostaloja puistomaisilla tonteilla. Alueen erityisyyttä ja yksityisyyttä luovat tontteja rajaavat pensasaidat, aidat ja muurit. Muutamissa huviloissa toimivien suurlähetystöjen suljetut portit ja valvontakamerat korostavat tätä tunnelmaa. Taloja ympäröivät vanhat puutarhat, joiden suureksi kasvaneet puut tekevät alueesta vehreän oloisen.

Korttelin keskellä on tonttien reunustama Piilopuisto.

Kuva oikealla: urakoitsija Jalo Syvähuokon rakennuttaman ja arkkitehti Väinö Vähäkallion suunnitteleman palatsimaisen huvilan pihaterassit, Stenbäckinkatu 24. Valokuva n. 1930 R. Roos. HKM

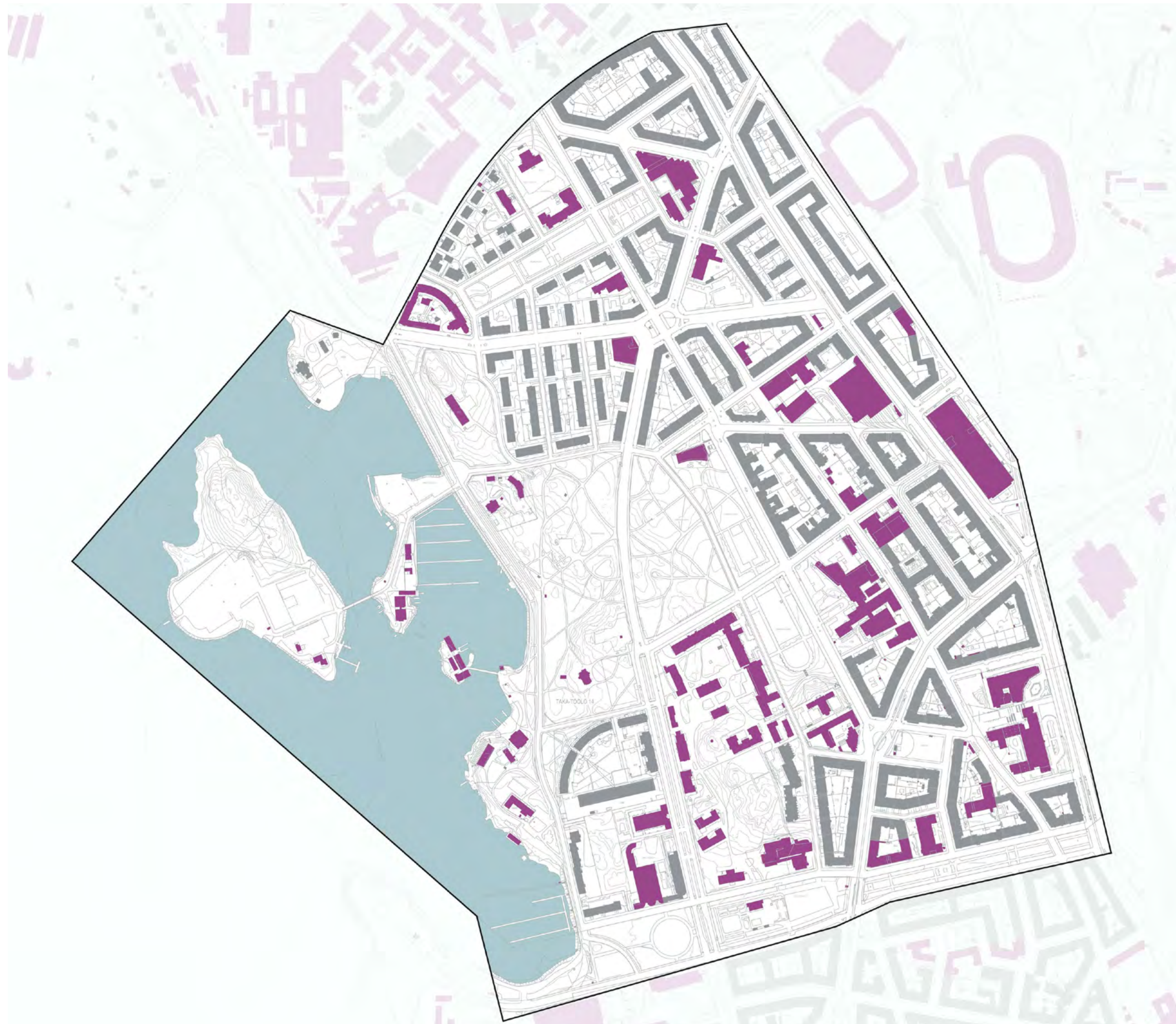

Säilyneet huvilapihat ovat vehreitä ja puutarhamaisia.

Yksityisiin pihoihin on käytetty laadukkaita materiaaleja ja niiden istutukset ovat runsaita.

Kun pihan ja etuistutusten puita ja pensaita on poistettu, vaikutelma on melko karu.

4.3 JULKISET RAKENNUKSET, LAITOS-, LIIKE- JA TOIMISTORAKENNUKSET

Julkinen rakennus, laitos-, liike- tai toimistorakennus. Karttakaavio 2018.

Töölön varhaisissa asemakaavoissa varattiin kaupunkikuvallisesti merkittävät paikat julkiselle rakentamiselle. Vaikka monet Taka-Töölön julkisista rakennuksista ovat paljon myöhemmältä ajalta, niiden rakennuspaikka on yleensä merkitty 1900-luvun alun asemakaavoihin.

Seuraavassa jaksossa esitetään alueen julkisten tai luonteellisesti julkisten rakennusten osalta tietoja niiden sijainnista, historiasta, arkkitehtuurista, ominaispiirteistä ja rakennuksia koskevia suojelutavoitteita tai voimassa olevia suojelumääräyksiä. Asemakaavallinen suojelu koskee yllättävän harvoja rakennuksia.

Luvuissa 4.3 ja 6.5 käsitellyt julkiset rakennukset, valmistumisvuodet ja suunnittelijat

- Töölön kirkko, 1929, Hilding Ekelund
- Töölön ala-asteen koulu, 1908, Theodor Höijer
- Ammattienedistämislaitos, nyk. Sibeliusakatemia, 1928-1931, Väinö Vähäkallio
- Zacharias Topeliuskolan, 1915, Karl Hård af Segerstad
- Tölö Gymnasium, 1954, Hilding Ekelund
- Töölön yhteiskoulu, 1926, Aarre Ekman
- Entinen Töölön koulu, 1937, Erkki Huttunen
- Svenska Social- och kommunalshögskolan, 1964, Erik Kråkström
- Musiikki- ja kulttuurikoulu Sandels, 2007, Juha Leiviskä
- Töölön kirjasto, 1970, Aarne Ervi
- Venäjän kulttuuri- ja tiedekeskus, 1956, Jussi Lappi-Sepälä
- Kivelän sairaala, useita arkkitehteja, muun muassa Gunnar Taucher, Martta ja Ragnar Ypyä
- Töölön sairaala, 1933, Jaakko Paatela; 1957, Veli ja Kaija Paatela
- Mehiläisen sairaala, 1931-1936, Kaarlo Borg
- Entinen tohtori Länsimäen sairaala 1930 ja Radium 1953, Elsi Borg, Iiro Tukkila
- Folkhälsan, 1933, Gunnar Nordström
- Lastenlinna, 1948, Elsi Borg, Olavi Sortta, Otto Flodin
- Soutustadion, 1940, Hilding Ekelund
- Merimelojien maja ja kanoottivajat, 1939, P.E. Blomstedt
- Kisahalli, entinen Messuhalli, 1935-1950, Risto-Veikko Luukkonen ja Aarne Hytönen
- Töölön varikko ja korjauspaja, 1900-1918, mm. Selim A. Lindqvist
- Sähköasema, 1911, Selim A. Lindqvist
- Autokomppania, Taivallahden kasarmit, 1935-1938, Martta Martikainen, Märtha Lilius-Tallroth
- Kansaneläkelaitos, 1956, Alvar Aalto
- Entinen suojelukuntatalo, 1940, Toivo Jäntti
- Yleisradion entinen toimitalo, 1968, Kurt Simberg
- Virastotalo ja posti, Linnankoskenkatu 4, 1965, Kalle Räike
- Puistoalueisiin liittyvä entinen huvila-asutus, ks. luku 6.5
- Villa Paulig ja Cafe Regatta, 1873, F.A.Sjöström
- Villa Bråvalla, 1870-l., Theodor Höijer ym.
- Kesäranta, 1873, Elia Heikel

TÖÖLÖN KIRKKO

Topeliuksenkatu 4

Hilding Ekelundin suunnittelema Töölön kirkko on rakennettu 1929. Rakennus sijaitsee mäen laella Topeliuksen puiston kaakkoispäässä puiston keskiakselin linjassa.

Vuonna 1927 järjestetyn Töölön kirkon ja seurakuntatalon yleisen suunnittelukilpailun ensimmäisen palkinnon sai Hilding Ekelund. Hän oli sijoittanut kaksi seurakuntasalia peräkkäin Topeliuksenpuiston pituusakselin suuntaan. Rakennuksen keskellä kohosi suorakulmainen kellotorni. Alkuperäisen kilpailuehdotuksen mukaan melko massiivinen, isompi seurakuntasali olisi työntynyt Topeliuksenpuiston puoleiseen rinteeseen, jalustanaan laaja kaareva terassi.

Alkuaan Töölön rukoushuoneeksi nimitetyn rakennuksen toteutusvaiheessa jätettiin pois myöhemmin toteutettavaksi aiottu suurempi sali, kellotornista tehtiin puolta pienempi ja siipirakennuksista rakennettiin vain alkuosat. Ekelundin mukaan kirkkorakennuksen massa levitettiin puistoa vasten toimimaan Topeliusesplanadin (sic) taustana lisärakentamista odoteltaessa. Rukoushuoneesta tuli Töölön kirkko, kun Töölö pohjoisine takamaineen erotettiin omaksi seurakunnakseen 1941. (Ekelund 1930, Paavilainen 1983, Lindh e a 1993, Keinänen 1997)

Ensimmäisessä kerroksessa sijaitsevat seurakunnan kerho- huoneet ja rippikoulusalit, toisessa kappelit ja kirkkosali. Interiöörit ovat rakennustaiteellisesti arvokkaita.

Klassisistisine yksityiskohtineen ja vaaleanpunertavine väri-tyksineen Töölön kirkko edustaa aikansa pohjoismaista klassismia, jossa on havaittavissa italialaisia vaikutteita.

RKY-kuvauksessa (2009) kirkon arkkitehtuuria kuvaillaan seuraavasti:

”Töölön kirkon hahmossa ja yksityiskohdissa on vaikutteita italialaisista maalaiskirkosta ja renessanssiarkkitehtuurista. Vaaleaksi rapatun suorakaiteisen runkokuoneen ulkoinen koristelu keskittyy muuta kirkkoa korkeammalla ko- hoavaan pohjoispäätyyn. Kirkon pääoven yläpuolella on kuvanveistäjä Gunnar Finnen betonireliefi Taivaalliset pidot.”

Arkkitehtuuritoimisto Käpy ja Simo Paavilainen Oy:n suunnittelema kunnostus ja restaurointityö valmistui 2015. Hankkeeseen sisältyivät myös piha-alueiden järjestelyt.

Töölön kirkko on suojeltu asemakaavassa nro 8044 vuodelta 1980 merkinnällä so. Kirkko on suojeltu kirkkolain turvin Kirkkohallituksen päätöksellä 8.6.2004.

Kuva puiston suunnalta 1940, Väinö Kannisto, HKM. Kilpailuehdotukseen kuulunut isompi seurakuntasali, joka jätettiin rakentamatta, olisi kohonnut Topeliuksenpuiston puoleiseen rinteeseen suunnitellun kaarevan terassin päältä.

Töölön kirkon ja Töölö gymnasiumin väliin istutettiin kunnostuksen yhteydessä pylväshaapoja. Niiden alla oleva pienistä kivistä ladottu kenttäkiveys on näyttävä. Osa pihasta on luonnonkiveystä ja pihan käytäviä rajaa sahatut punaiset graniittireunakivet.

Tontti on T-muotoinen ja jäsentyy siten, että tontin lounais- ja kaakkoiskulmaan muodostuvat kirkon runkokuoneen, siipiosien ja taustalla olevan, 1950-luvulla valmistuneen koulurakennuksen rajaamat pengerrettyt piha-alueet. Hilding Ekelund kertoi eräälle kollegalle suunnitelleensa koulurakennuksen sijoitettavaksi niin lähelle kirkon absidia seuraavin sanoin: ”kun sen kirkon persepuoli on niin ruma”. (Keinänen 1997, 153).

Topeliuksen puiston puolella tonttiin sisältyy pääsisäänkäynnin edessä oleva kallioinen rinne. Siellä kasvaa muutama puu ja kenttäkasvillisuutta, jonka hoito on jäänyt melko vähäiseksi.

Kirkon kunnostuksen yhteydessä rakennettiin uusi, arkkitehtuuriltaan viimeistelty pihavarasto. Pihassa on runsaasti muureja, penkkejä, valaisimia ja luiskia. Oikealla Hilding Ekelundin suunnittelema koulurakennus.

TÖÖLÖN ALA-ASTEEN KOULU

Sibeliuksenkatu 7

Sibeliuksenkadun ja Töölönkadun risteyksessä sijaitseva koulurakennus on vankkaa, kestäväää tiiliarkkitehtuuria. Aumattu, loiva vesikatto kattaa rapatun attikakerroksen.

Arkkitehti Theodor Höijerin suunnittelema koulurakennus vuodelta 1905 on korttelin 486 ja lähialueen vanhin rakennus. Alue kaavoitettiin alun perin 1906 ja edustaa Taka-Töölön sitä osaa, missä kortteleita ei ehditty modernisoida asemakaavamuutoksien ennen kuin rakentaminen oli lähtenyt liikkeelle.

Hesperian puistoon, lasten kannalta ihanteelliseen ympäristön sijoitettavaa Töölön kansakoulua varten tilattiin Höijeriltä piirustukset 1904. Tutkija Eeva-Maija Viljon mukaan arkkitehti sovelsi puistoon vapaasti sijoitettavassa koulussa aiempaa vapautuneempaa pohjaratkaisua, jonka esikuvina olivat mm. Lontoon uudet koulut. Kaupungin puutarhalautakunnan vastustus johti siihen, että valtuuston enemmistö päätöksellä 1904 päätettiin sijoittaa koulu Töölön valmisteilla olevan asemakaavan mukaan muodostettavalle korttelialueelle.

Höijerin alkuperäisestä Z-muotoisesta pohjaratkaisusta jäi

joitakin piirteitä korttelin kulmaan sijoittuvaan L-muotoiseen rakennukseen. Luokahuoneet sijoitettiin sivukäytävän varrelle kolmikerroksiseen siipeen, veistos- ja voimistelusalit toiseen siipeen. Voimistelusalin alkuperäisen sisäkaton puurakenteinen, paneliverhottu holvi on purettu ja muutettu 1950-luvulla. Tiilestä muurattuja julkisivuja Höijer jäsenteli käyttäen vaak- ja pystysuuntaisia rappauspintoja, yhdistämällä kahden kerroksen ikkunoita rapattuihin seinäsyvennyksiin ja käyttämällä eri kerroksissa vaihtelevia ikkunamalleja, joiden yläosassa oli tiheä puitejako. Pääsisäänkäyntiä on korostettu ja suojattu sijoittamalla ovi syvennykseen. (Viljo 1985, 126-127; Viljo 1987, 21; Makkonen 2004,)

Töölön ala-asteen koulua ei ole pidetty arkkitehtuuriltaan täysin verrannollisena samoina vuosina rakennettuihin Jugend-vaikutteisiin kouluihin, esimerkiksi 1905 valmistuneeseen

Töölön kansakoulun veistosali, kuva n. 1909-1910. Tuntematon kuvaaja, HKM.

Töölön peruskoulun piha on yksinkertainen, asfaltilla pinnoitettu kenttä, jonka länsireunalla on aita ja matalat rakennukset.

seen Kruununhaan ala-asteen kouluun. Opintielä-julkaisussa vuodelta 2004, jossa helsinkiläisiä koulurakennuksia on luokiteltu arkkitehtonisten, historiallisten ja kaupunkikuvallisten arvojen sekä säilyneisyyden perusteella, Töölön koulu on sijoitettu 2-luokkaan, tarkoittaen että yleisesti ottaen koulurakennus on ajalleen tyypillinen, arkkitehtuurissa on laadukkaita elementtejä, rakennus on pääosin hyvin säilynyt alkuperäisessä asussaan ja siihen liittyy historiallisia arvoja. Opintielä-julkaisussa on esitetty suuntaa antava luokitus, joka voi olla apuna koulurakennusten suojelumerkintöjä pohdittaessa asemakaavan muuttamisen yhteydessä: ”useimmat luokan 2 kohteet ovat kaupunkikuvallisesti arvokkaita. Mahdollisesti niillä on myös rakennustaiteellista ja / tai kulttuurihistoriallista merkitystä. Joissakin on myös arvokkaita sisätiloja.” Julkaisussa esitetään myös kunnossapitoa ja korjausta koskevia tavoitteita. (Makkonen 2004, 88-93).

AMMATTIENEDISTÄMISLAITOS NYK. SIBELIUS-AKATEMIA

Töölönkatu 28

Vuosina 1928-1931 suunniteltu ja rakennettu Ammatti-
edistämisenlaitoksen (AEL) rakennus on aikoinaan rakennet-
tu useiden järjestöjen yhteisvoimin. Maataloustuottajien
Keskusliiton, Suomen Työnantajain Keskusliiton ja Teolli-
suusvaltuuskunnan Keskuskomitean 1922 perustamaa am-
matinharjoittajien jatkokoulutuslaitosta varten haettiin uu-
disrakennuksen tonttia. Rahatoimikamari puolsi Töölönkatu
8:n kallioisen tontin luovuttamista hankkeelle, joka toteutet-
tiin valtion ja kaupungin myöntämien lainojen turvin. Väinö
Vähäkallion suunnitteleman koulun rakennustyöt alkoivat
1930 ja valmistuivat 1931.

Pohja oli L-muotoinen, toisessa siivessä oli toimisto- ja luok-
kahuoneita, pihasiivessä työpajasaleja. Vähäkallion arkki-
tehdintyötä tutkinut Aino Niskanen kirjoittaa: ”Koulun luok-

kahuoneita sisältävä osa nousee Dunckerinkadun rinte-
n päättävällä kukkulalla. Mannerheimintieltä lähestyvää kävi-
jää houkuttelee ensin suora, tummasta graniitista hakattu
portaikko ja sitten ulospäin kaartuva punagraniittinen por-
taikko kohden kuusikerroksista punatiilimuuria. Rakennusta
kruunaa spiira ja kulmikkaan sisäänkäyntisyvennyksen yllä
on leveitä vaakasuuntaisia ikkunoita...Toteutuksessa pääsi-
säänkäynnin kovertuva osa muuttui kokonaan lasiseksi. Sen
keskelle tuli pronssipuitteinen ovipari reunustettuna kiiltä-
vänmustalla graniittikehyksellä...katufasadi muurattiin Pa-
loheimon tehtaiden julkisivutillestä jäsentäen muurausta
lapeellaan asetettujen tiilien nauhoin.” (Niskanen 2005,
191-194).

Koulun muutettua uuteen rakennukseen 1980, talo peruskor-

Sibelius-akatemian tontin piha erottuu umpikorttelin muista tonteis-
ta.

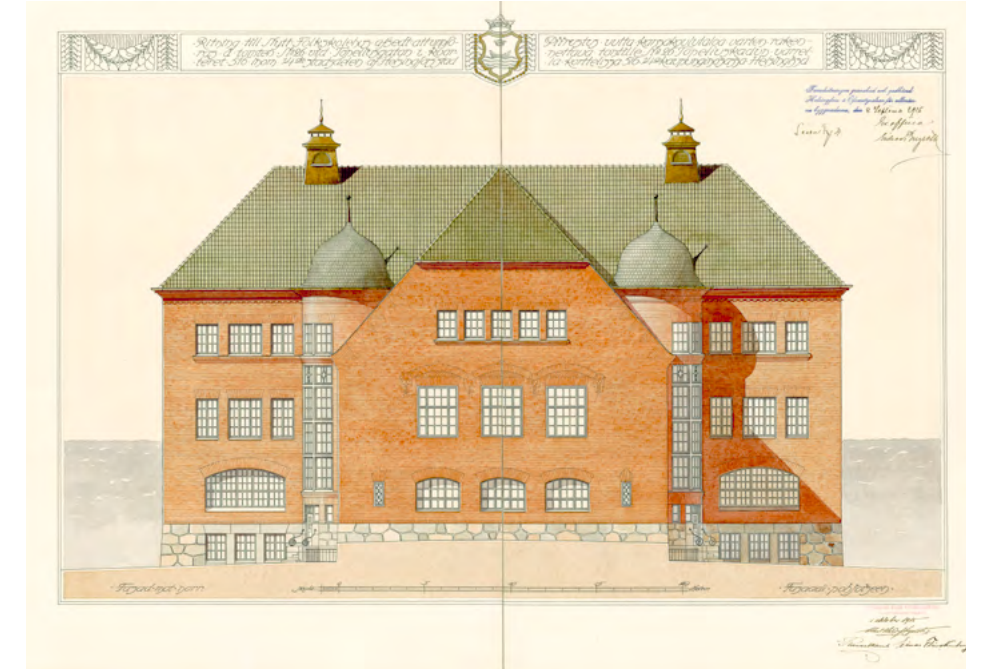

Sisäpihalle on rakennettu amfikatsomo.

jattiin Sibelius-Akatemiaa varten ja sitä laajennettiin. Hyvin
säilyneitä ovat Aino Niskasen mukaan alkuperäiset toimiston
ovet, porrashuoneen valaisimet ja lattioiden art-deco-henki-
nen koristelu. Rakennus on suojeltu asemakaavassa 12309
merkinnällä sr-1.

ZACHARIAS TOPELIUSSKOLAN

Stenbäckinkatu 14

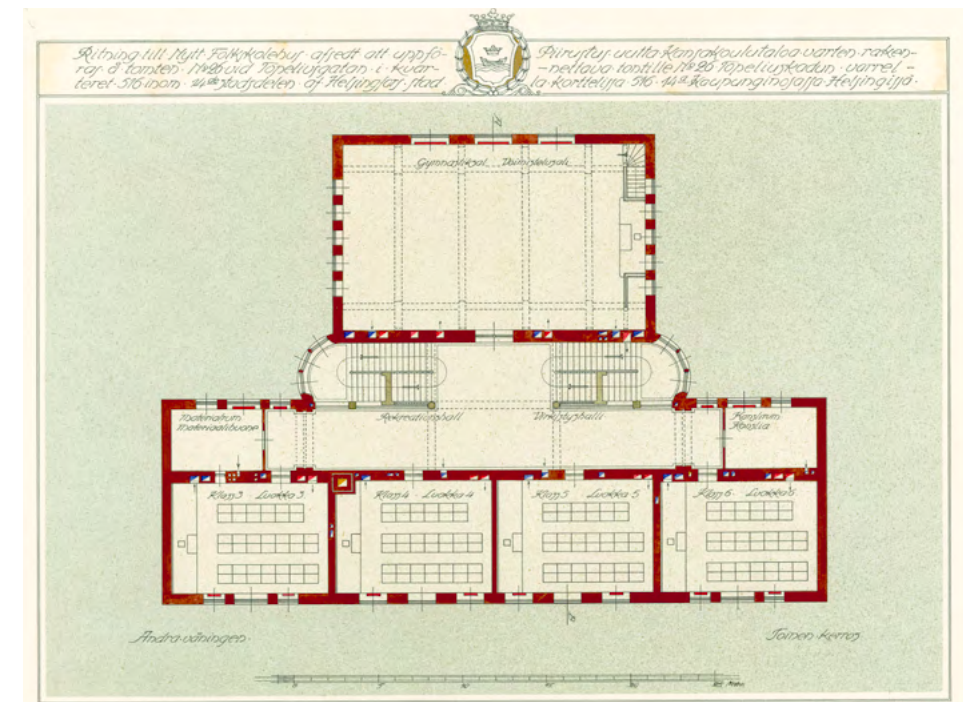
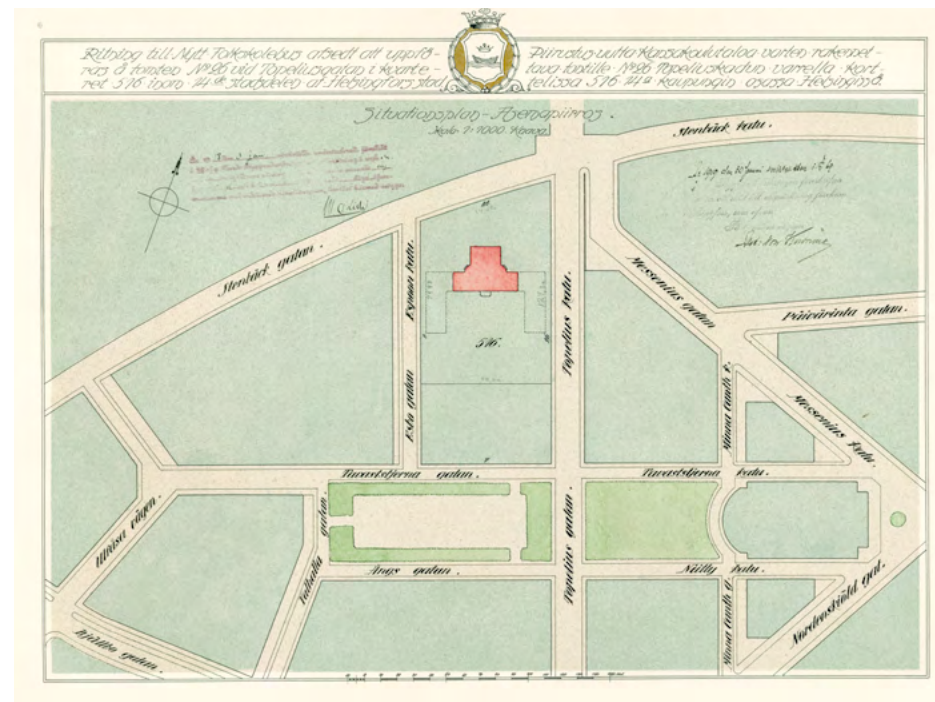
Julkisivupiirustus, HKA.

Taka-Töölön metsäiseen rinteeseen alun perin suunniteltu kansakoulu on kaupunginarkkitehti Karl Hård af Segerstaadin yhdessä Runar Eklundin ja Einar Flinckenbergin kanssa suunnittelema komea tiilikatteinen punatiilirakennus (1917). Koulun pohjaratkaisuja, suunnitteluvaiheita ja rakenteita on tarkkaan selostettu kaupunginvaltuuston painetuissa asiakirjoissa 1915.

Opintielä-julkaisussa vuodelta 2004, jossa helsinkiläisiä koulurakennuksia on luokiteltu arkkitehtonisten, historiallisten ja kaupunkikuvallisten arvojen sekä säilyneisyyden perusteella, Topeliuskoulu on sijoitettu luokkaan 1, tarkoittaen että koulurakennus luetaan kuuluvaksi kuuluu Helsingin arvokkaiden koulurakennusten joukkoon. Rakennus edustaa korkealuokasta arkkitehtuuria sekä ulko- että sisätilojensa suhteen, se on hallittu kokonaisuus, detaljit ovat hallittuja, koulu on säilynyt hyvin alkuperäisessä asussaan, sillä on oma identiteetti ja sillä on historiallisia arvoja. Opintielä-julkaisussa on esitetty suuntaa antava luokitus, joka voi olla apuna koulu-

rakennusten suojelumerkintöjä pohdittaessa asemakaavan muuttamisen yhteydessä: ”luokan 1 kohteet tulisi suojella asemakaavalla kulttuurihistoriallisesti arvokkaina niiden rakennustaiteellisten, kaupunkikuvallisten ja / tai historiallisten arvojen perusteella. Myös sisätiloista tulee olla maininta asemakaavamääräyksissä.” Julkaisussa esitetään myös kunnossapitoa ja korjausta koskevia tavoitteita. (Makkonen 2004, 88-93).

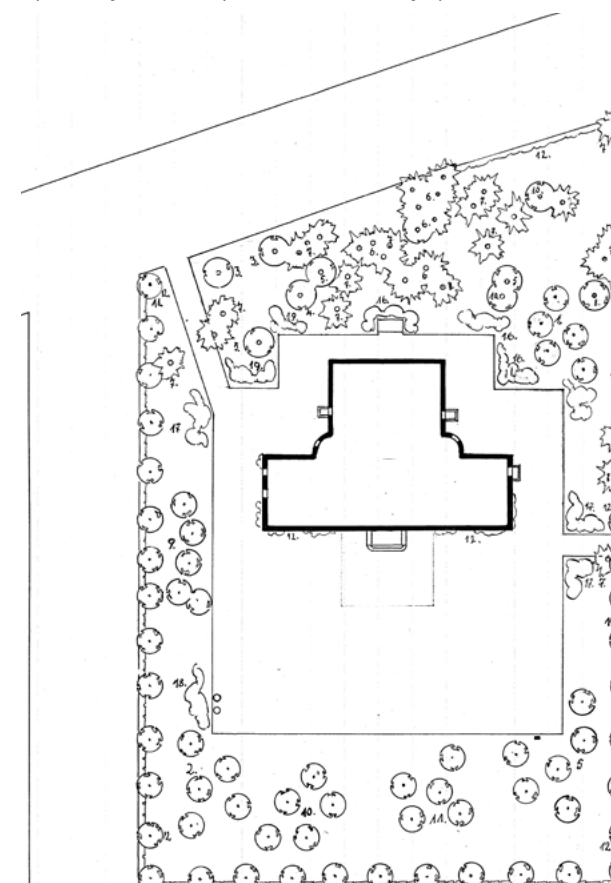

Asemapiirroksessa näkyy myös Kirjailijapuiston perusjäsentely. HKA. Pohjapiirros, HKA.

Alueen pohjoisreunassa, Topeliuksenkadun varrella sijaitsevan Zacharias Topeliusskolanin pihan istututussuunnitelma. Ajoittamaton ja signeeraamaton piirustus saattaa olla kaupunginpuutarhuri J. E. Arangon (virkakausi 1924-1941) käsialaa. HKA.

Runsaan varttuneen puuston lisäksi koulun tontti on rajattu kauttaaltaan lehmusrivistöin, mikä tekee siitä puistomaisen.

Istutussuunnitelma Topeliuksen kansakoulun alueelle.

Kasviluettelo:

1. *Acer negundo*.
2. -- *platanoides*.
3. *Alnus glutinosa*.
4. -- *incana*.
5. *Betula odorata*.
6. *Picea excelsa*.
7. *Pinus silvestris*.
8. *Populus tremula*.
9. *Quercus pedunculata*.
10. *Salix alba spl.*
11. *Sorbus aucuparia*.
12. *Tilia*.
13. *Ampelopsis quinquefolia*.
14. *Crotaegus coccinea*.
15. *Cornus sibirica*.
16. *Lonicera tatarica*.
17. *Rosa rugosa*.
18. *Sambucus laciniata*.
19. *Symphoricarpos racem.*

M. 1:500.

TÖLÖ GYMNASIUM

Sandelsinkatu 3

Tölö gymnasiumin piha on jakautunut kahteen osaan. Tässä osassa on säilytetty hieman avokalliota. Pihan etelälaidassa on maanalaisten tilojen päälle rakennettu katsomo. Pihan jakavat muuri ja koulun sisäisen, maanalaisen käytävän ikkunat. Piha tekee pirstaleisen vaikutelman.

Hilding Ekelund, joka ei koskaan saanut tilaisuutta toteuttaa Töölön kirkolle laatimiaan lisärakentamissuunnitelmia, suunnitteli 1950-luvulla kirkon eteläpuolelle sijoitettavan koulurakennuksen, vuonna 1954 valmistuneen Nya Svenska Samskolanin. Rakennuksen pohjoissivulle hän suunnitteli muurimaisen ilmeen pienine ikkuna-aukkoineen. Ratkaisu korostaa kirkon siipien rajaamien pihojen luostaripihaan viittaavaa ilmettä.

F-kirjaimen muotoisen koulun rakennussiivet jakavat koulun piha-alueen kahtia. Varsinainen pääsisäänkäynti on Välskä-

rinkadun ja Sandelsinkadun kulmassa. Ulkoseinärakenteet, ikkuna-aukotus ja materiaalit vaihtelevat eri puolilla eikä rakennuksella tunnu olevan varsinaista pääjulkisivua.

Valoisine sisätiloineen koulu edustaa Ekelundin tunnusomaista 1950-luvun kouluarkkitehtuuria. Sisätilojen aula- ja porraskäytävät muodostavat Ekelundille tunnusomaista monipuolisen interiöörimaailman.

Opintielä-julkaisussa vuodelta 2004, jossa helsinkiläisiä koulurakennuksia on luokiteltu arkkitehtonisten, historiallisten ja

Salisiiven päädyssä vuorottelevat rapatut ja tiilestä muuratut pinnat.

kaupunkikuvallisten arvojen sekä säilyneisyyden perusteella, entinen Högstadieskolan Lönkan on sijoitettu luokkaan 1+, tarkoittaen että koulurakennus luetaan kuuluvaksi kuuluu Helsingin arvokkaimpien koulurakennusten joukkoon. Rakennus edustaa korkealuokkaista arkkitehtuuria sekä ulko- että sisätilojensa suhteen, se on säilynyt hyvin alkuperäisessä asussaan, sillä on huomattava identiteetti ja sillä on erityisiä historiallisia arvoja. Opintielä-julkaisussa on esitetty suuntaa antava luokitus voi olla apuna koulurakennusten suojelumerkintöjä pohdittaessa asemakaavan muuttamisen yhteydessä:

Sandelsinkadun ja Välskärinkadun puoleinen piha.

”luokan 1+ kohteet tulisi suojella asemakaavalla kulttuurihistoriallisesti arvokkaina niiden rakennustaiteellisten, kaupunkikuvallisten ja / tai historiallisten arvojen perusteella. Myös sisätiloista tulee olla maininta asemakaavamääräyksissä.” Julkaisussa esitetään myös kunnossapitoa ja korjausta koskevia tavoitteita. (Makkonen 2004, 88-93).

Koulurakennus on suojeltu asemakaavassa 11372 merkinnällä sr-1. Nykyään koulurakennuksissa toimii ruotsinkielinen lukio Tölö gymnasi um ja Musik- och kulturskolan Sandels.

Piha-alueen piirteet

Juhla- ja voimistelusalusiipi jakaa koulun piha-aleen kahtia. Tontin kaakkoiskulmaan rakennettu Sandelsin musiikki- ja kulttuurikoulu rajaa koulun pihaa Töölöntorin suuntaan.

Uudisrakennuksen yhteydessä koulun pihalle rakennettiin istuskeluportaikko. Pihan halkoo muurirakennelma, joka rajaa pihan alla olevien tilojen kattoikkunoita. Pihalla on myös kaksi säilynyttä avokalliopaljastumaa. Läntisellä pihalla on pensastutuksia ja muutama kylväytynyt lehtipuu. Pihon käytetään pysäköintiin.

Koulurakennusten välistä näkyy pihalle sijoitettu veistos ja Töölönkadun puurivit. Anna-Kaisa Ant-Wuorisen ”Fuga” sijoitettiin pihalle vuonna 2007 Sandelsin rakennuksen valmistuessa.

Näkymä Topeliuksenkadulta kohti koulun pohjoisseinää.

TÖÖLÖN YHTEISKOULU

Urheilukatu 10

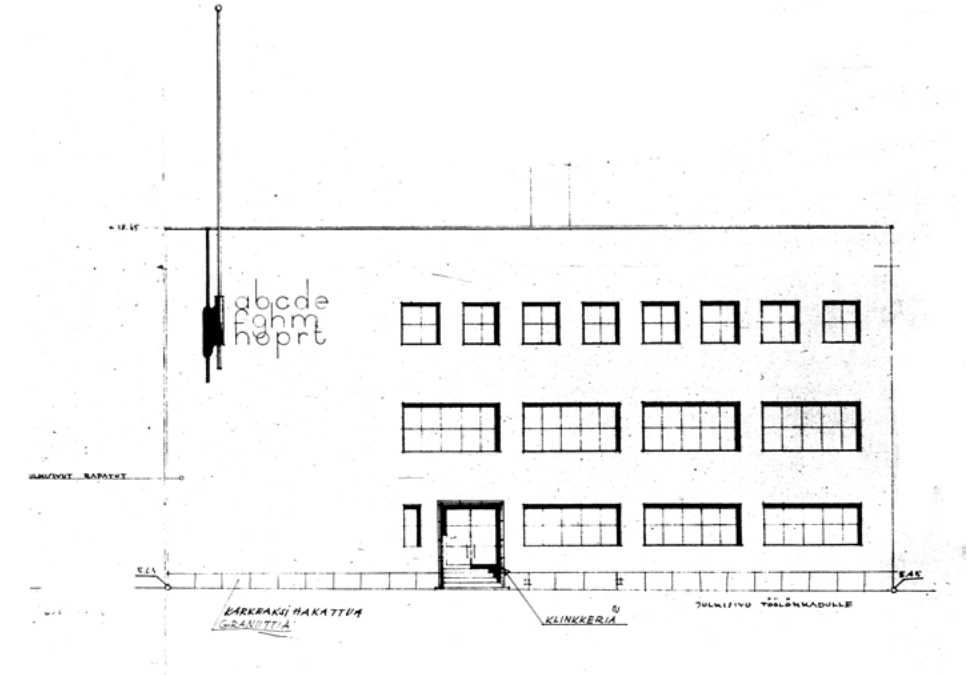

ENT. TÖÖLÖN KOULU

Töölönkatu 55

Erkki Huttusen suunnittelema funtionalistinen koulurakennus Töölönkadun varrella.

Julkisivupiirustus vuodelta 1938, arska.hel.fi

Arkkitehti Aarre Ekmanin 1926 suunnittelema koulu sai vuoden 1959 laajennus- ja muutostöiden yhteydessä kokonaan uuden ulkoasun; korotetun rakennuksen julkisivut muutettiin nauhaikkunallisiksi ja roiskerapattiin.

(Lindh e.a.1993)

Osuusliikkeen merkittävänä arkkitehtina tunnettu Erkki Huttunen on suunnitellut Töölönkadulla sijaitsevan kolmi-kerroksisen koulurakennuksen. Vuonna 1936 valmistuneen modernistisen rakennuksen julkisivut on rapattu, sokkeli on graniittia ja portaalin seinät klinkkeriä.

Rakennuksessa oli alun perin voimistelusalusi, kuusi luokkahuonetta ja asunto. Muutoslupia on haettu Dag Englundin laatimilla piirustuksilla 1962 ja 1972.

Rakennus on varhain siirtynyt Suomen kirkon Sisälähetysseuran käyttöön ja rakennuksessa harrastetaan järjestötoimintaa. (Jokinen 1992, 211)

SVENSKA SOCIAL OCH KOMMUNALHÖGSKOLAN Topeliuksenkatu 16

Kadun suuntaisen lähes umpinaisen julkisivun suojaan kätkeytyvä, vuonna 1964 valmistunut koulurakennus on arkkitehti Erik Kråkströmin suunnittelema entinen Svenska social- och kommunalhögskolan. Tilaratkasuiltaan viihtyisä ja arkkitehtonisesti johdonmukaisesti toteutettu, aikansa betoniarkkitehtuurin laadukas edustaja on jäänyt vaille käyttöä. Svenska social- och kommunalhögskolan muutti 2009 uudisrakennukseen Kruununhakaan.

Muurin suojaama puutarha on maisema-arkkitehti Måns Ginmanin suunnittelema.

Rakennuksesta on laadittu rakennushistoriaselvitys 2014, tekijänä ark-byroo. Purkamista valmisteleva asemakaavan muutos on tullut vireille 2017.

MUSIIKKI JA KULTTUURIKOULU SANDELS Topeliuksenkatu 2

Arkkitehti Juha Leiviskän suunnittelema musiikki- ja kulttuurikoulu Sandels on rakennettu Töölön kirkon ja viereisen koulurakennuksen muodostaman kokonaisuuden osaksi Töölöntorin länsireunalle. Rakennus on valmistunut 2007. Rakennukseen sisältyy kellaritasolle sijoittuva konserttisali.

Rakennus ei kohoa korkealle kilpailemaan ympäristön tornimaisten kerrostalojen kanssa, vaan toimii pikemmin jalustana takana olevan kirkon terassille. Jalkakäytävää myötäilee aulatilan rauhallinen, polveileva seinä, jossa vuorottelevat vaalet, levymäiset muurikappaleet ja pystysuuntaiset lasipinnat. Teema on Leiviskän arkkitehtuurille ominainen.

TÖÖLÖN KIRJASTO

Topeliuksenkatu 6

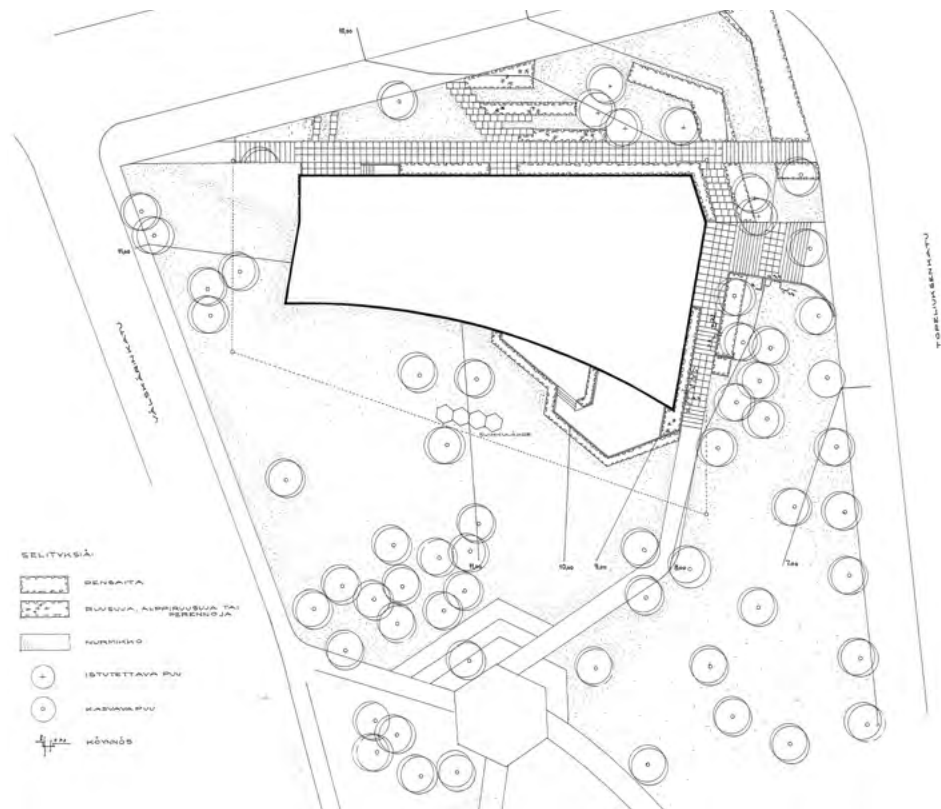
Töölön kirjaston piha on hienovaraisesti liitetty Topeliuksen puisto-alueeseen, Kuva 1969. Sky-foto Möller, HKM.

Iltavalaistus korostaa puiston puoleisen seinän merkitystä. Volker Von Bonin, 1961. HKM

Rakennuksen rajautuva piha-alue on arkkitehtonisen kokonaisuuden tärkeä osa.

Töölön kirjasto rakennettiin puiston pohjoispäähän rajattuun kortteliin 1970. Kirjaston ympäristön suunnitelma A. Hietakangas, 1968.

Arkkitehti Aarne Ervi, Tapiolan, Porthanian ja Turun yliopiston rakennusten tunnettu suunnittelija, valittiin Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston päälliköksi 1964. Virkatehtävien ohella Ervi jatkoi toimistonpitoa. Hän vetäytyi virastopäällikön tehtävistä 1969.

Ervin suunnittelema Töölön kirjasto valmistui 1970. Juha-na Lahti on kirjoittanut rakennuksesta: ”Töölön kirjasto on tyypillinen modernin arkkitehtuurin ihannetapaus: puisto-ympäristössä vapaasti seisova kulttuurirakennus. Ervin päätöistä viimeisestä on nähtävissä Ervin rakennuksille tyypillisiä modernistisiä piirteitä. Näitä ovat suuret, avoimet lasipinnat sisäänkäynnin ja keskeisten oleskelutilojen yhteydessä sekä lasipintoihin liittyvien sisätilojen ja ulkoympäristön rajan häivyttäminen sekä arkkitehtonisen tilan tekeminen rakennuksen ympärille istutuksin, terassitasoin ja laatoituksin. Myös geometriasta ammennettavien tilakappaleiden sijoittelu kantavalla pilarirakenteella toteutettuun, keveiden väliseinien rytmittävään avoimeen sisätilaan on Ervin julkisissa

rakennuksissa toistuva teema. Samoin kuin julkisivuissa käytetty pienikokoinen vaala tiili, joka on keraamisten julkisivulaattojen ohella Ervin luonteenomaisinta materiaalinkäyttöä. Töölön kirjasto valmistui sympaattisena päätöksenä 35-vuotiselle arkkitedinuralle.” (Lahti 2010, 157-158)

VENÄJÄN TIEDE- JA KULTTUURIKESKUS Nordenskiöldinkatu 1

HKR. Kirjaston peruskorjauksen yhteydessä on 2010-luvulla kunnostettu ympäröivä piha-alue.

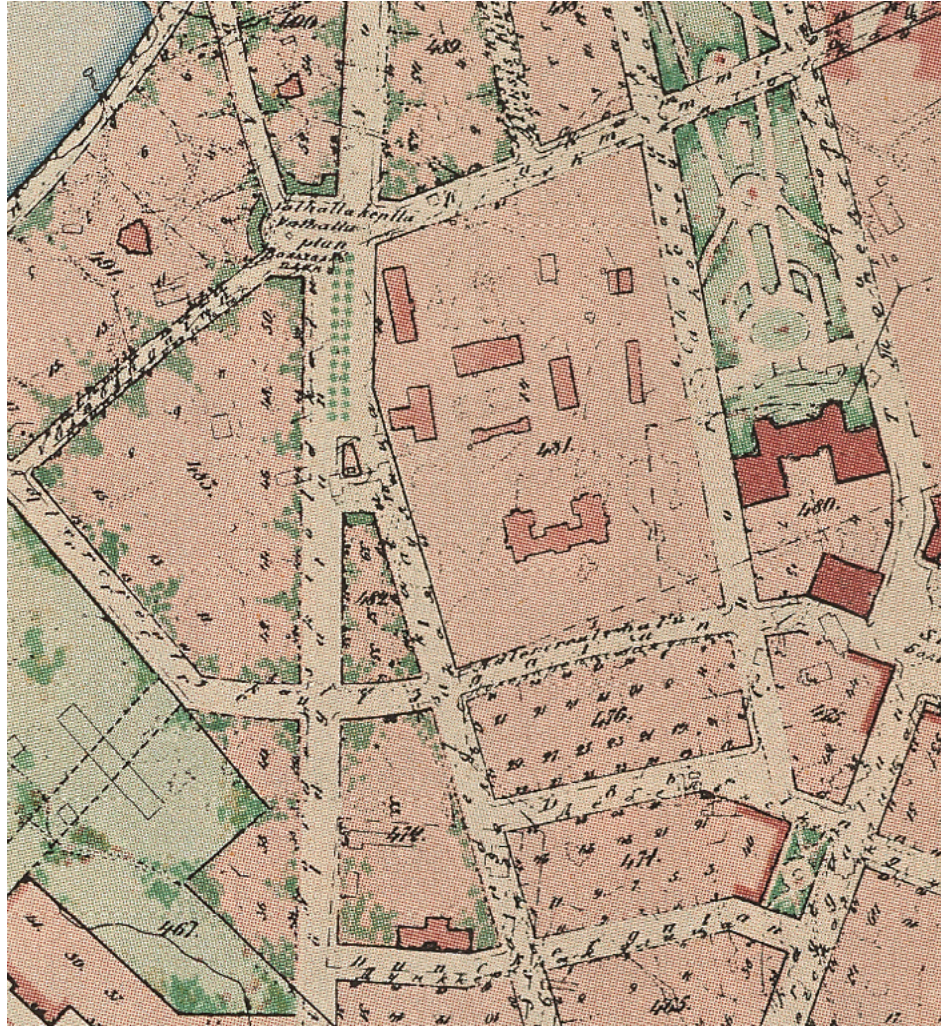

Venäjän tiede- ja kulttuurikeskuksen tontin etupuutarhoissa kasvavaa puustoa.

Linnankoskenpuiston pohjoispuolella sijaitseva entinen Helsingin Suomalainen yksityislyseo on saanut rakennusluvan 1956, suunnittelusta vastasi Arkkitehtuuritoimisto Lappi-Sepälä ja Martas. Koulu muutti Espooseen 1970-luvulla, jonka jälkeen rakennuksessa on toiminut ensin Neuvostoliiton, sittemmin Rossotrudnitshestvo-viraston edustuston Venäjän tiede- ja kulttuurikeskus. Keskuksessa järjestetään kulttuuritapahtumia ja venäjän kielen opetusta, rakennuksessa on mm. elokuvasali ja kirjasto. Julkisivun laaja punalippuaihein mosaiikki on huomattavin havaittava julkisivumuutos. Tonttia reunustava puusto luo katukuvasta vehreän.

KIVELÄN SAIRAALA

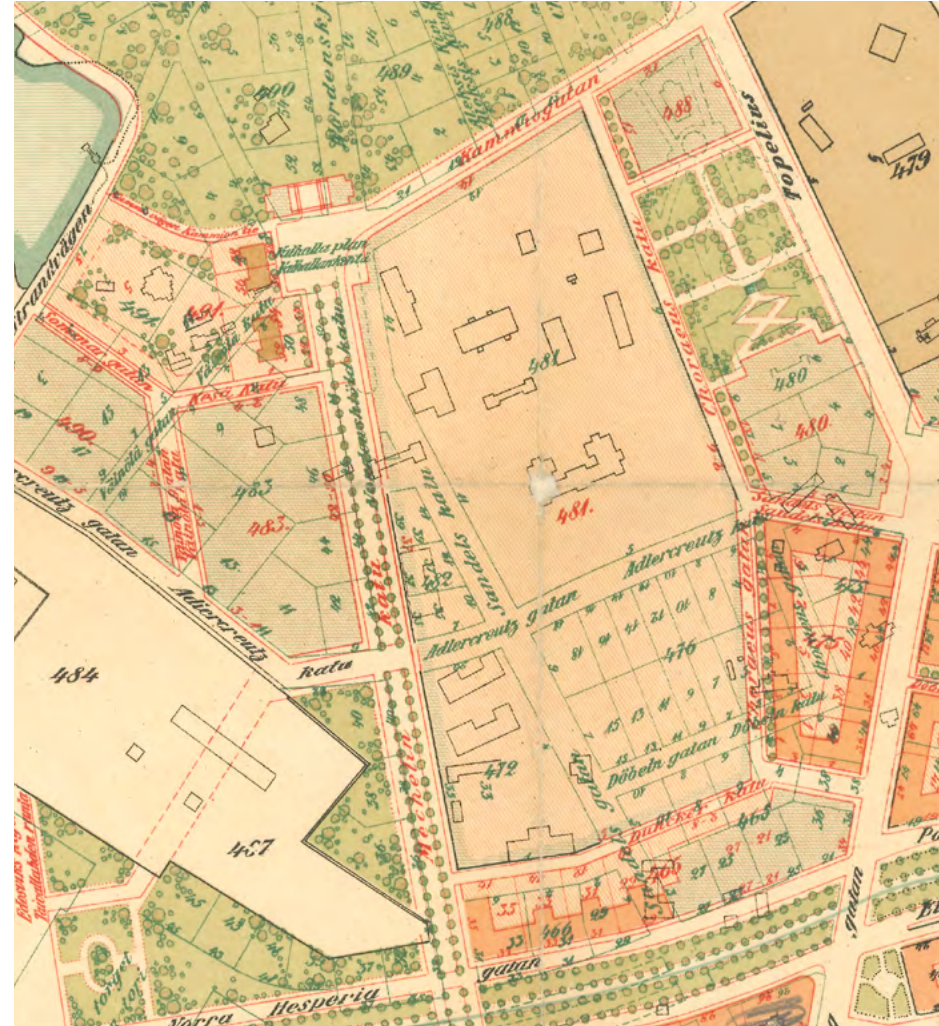
Sibeliuksenkatu 14

Töölön ensimmäisessä asemakaavassa 1906 esitetty sairaalan alue-
rajaus.

Kivelän sairaalan historia juontaa Edesvikenin työ- ja vai-
vaistalon perustamisesta 1870-luvulla entisen Edet-huvi-
lan alueelle. Köyhäintalon lasaretti otettiin käyttöön 1878.
1800-luvun lopulla rakennettiin alueelle työlaitosrakennuk-
sia, asuirakennuksia ja mielisairaala, 1900-luvun vaihteessa
tuberkuloosipaviljongit ja 1900-luvun kuluessa lisää sairaala-
ja huoltorakennuksia sekä henkilökunnan asuntoja.

Theodor Höijerin ja Sebastian Gripenbergin suunnittelemat
rakennukset muodostavat alueen sydämen ja noudattavat

Töölön 1918 vahvistetussa asemakaavamuutoksessa sairaala-alue
laajeni ja viereiselle Mechelininkadulle suunniteltiin puukujanne.
Lähikortteleiden asemakaavamuutoksessa määriteltiin 1920-luvun
lopulla Hesperian esplanadin länsiosan lopullinen muoto ja sairaala-
alueen eteläinen raja.

alkuperäistä koordinaatistoa. Gunnar Taucherin 1920–40-lu-
vuilla suunnittelema osa sijoittuu asemakaavamuutoksessa
laajennetulle alueelle. Taucherin rakennukset muodostavat
sairaala-alueelle reunat, jotka sulkevat sisäänsä puistomaisen
piha-alueen. Katuympäristöön ne liittyvät etupihojensa kaut-
ta. Ympäristöhistorian selvityksessä todetaan, että Tauche-
rin käsitys sairaala-alueen suhteesta muuhun ympäristöön
on todennäköisesti vaikuttanut myös kaikkiin alueen myö-
hempiin täydennysrakentamisen suunnitteluratkaisuihin.
(Loci 2012)

Kivelän sairaala-alueeseen kuuluu suuri joukko eri aikakau-
sien rakennuksia, jotka yhdessä vaihtelevan luonnon kanssa
luovat kokonaisuudesta vaihtelevan ja kulttuurihistoriallisesti
monipuolisen.

Rakennuskanta

Rakennusten numerointi noudattaa Kivelän sairaalan ym-
päristöhistorian selvityksessä käytettyä numerointia (Loci
2012). Nykyisen asemakaavan suojelumerkintä esitetään su-
luissa.

3. Talousrakennus (sr-1)

Edesvikenin työ- ja vaivaistalon (1873) säilynyt talousraken-
nus. Suunnittelijaksi on merkitty Theodor Höijer. Kaksikerrok-
sisen rakennuksen alempi kerros on puhtaaksi muurattua tiil-
tä ja ylempi kerros puuta. Alun perin alakerrassa oli leipomo,
varastohuone, mankeli- ja silityshuone, kellari sekä kolme
asuinhuonetta viidelletoista vaivaiselle. Yläkerroksessa oli lai-
toksen ruokasali ja keittiö, johtajan huoneisto, viisi huonetta,
keittiö, kylpyhuone sekä konttori ja asuinhuone neljälle vai-
vaiselle.

5. Köyhäintalon lasaretti (sr-1)

C. T. Höijerin suunnittelema lasaretti valmistui 1877 ja otet-
tiin käyttöön 1878. Alun perin lasaretti oli kivirakenteinen ja
siinä oli neljä suurta potilassalia, kaksi pienempää potilas-
huonetta ja sairaanhoitajan huone. Rakennusta laajennettiin
1900-luvun vaihteessa.

7. Mattila, miesten asuin- ja työrakennus sr-1

Sebastian Gripenbergin (1889) suunnittelema kaksikerroksi-
nen työrakennus. Alempi kerros on rakennettu kivistä, ylä-
osa puusta. Alempaan kerrokseen sijoitettiin materiaalihuo-
ne ja viisi työsalia sekä verstaita. Ylempään kerrokseen tuli
kuusi miesten asuinhuonetta ja hoitajan huone.

8. Köyhäntalon työlaitos (sr-1)

Sebastian Gripenberg (1889) alun perin toimeettomien miesten työlaitokseksi valmistunut, myöhemmin sairaalakäyttöön muutettu rakennus. Rakennuksen alempi kerros on puhtaaksi muurattua tiiltä ja ylempi kerros on puurakenteinen.

10. Köyhäntalon mielisairaalarakennus (sr-1)

Onni Törnqvistin suunnittelema kaksikerroksinen, punatiilinen mielisairaalapaviljonki valmistui vuonna 1894.

12. ja 13. Tuberkuloosipaviljongit (sr-1)

C.T.Höijerin suunnittelema puurakenteisia paviljonkeja. Ensimmäinen paviljonki valmistui 1902 mielisairaala- ja tuberkuloosiparantolaksi, vaikka se oli alun perin suunniteltu tuberkuloosiparantolaksi. Samoja suunnitelmia käytettiin ilmeisesti myös toisen tuberkuloosipaviljongin rakentamisessa 1905, joka sekin otettiin heti mielisairaalakäyttöön.

14. Tuberkuloosipaviljonki (sr-1)

Kolmas paviljonki vuodelta 1907 on mahdollisesti rakennettu Höijerin suunnitelmien pohjalta. Tämä oli ensimmäinen rakennus, joka (erillistä työlaitosta lukuun ottamatta) poikkesi alueen vanhasta koordinaatistosta. Alue rajautui Töölön uudessa asemakaavassa esitettyyn, nykyisen Mechelininkadun katualueeseen.

15. Keittiörakennus (sr-2)

Kaupunginarkkitehti Gunnar Taucherin suunnittelema, 1928 valmistunut keittiörakennus. Uusia rakennuksia tarvittiin kun alue oli muutettu Kivelän sairaalaksi. Taucherin ensimmäiset rakennukset jatkavat kolmannen tuberkuloosipaviljongin linjaa Mechelininkadun varrella.

16. Talli ja autovaja (ei suojeltu)

Talli- ja autovajarakennus korvasi aikaisemman tallin valmistuessaan 1928. Rakennuksen suunnitteli Gunnar Taucher.

17. Sisätautipaviljonki (sr-2)

Gunnar Taucherin johdolla rakennusvirastossa suunniteltu, pääosin vuonna 1932 valmistunut paviljonki. Sairaspaviljongin kellarikerroksessa oli vaatetilat, potilaiden kylpyosasto, vastaanottokylpyosasto, desinfioimislaitos ja ruumishuone. Ylemmät kerrokset oli tarkoitettu potilasosastoiksi, ja viiden-teen kerrokseen oli lisäksi sijoitettu sairaalan laboratorio, valohoito-osasto ja suuri makuuhalli.

18. Hallinto- ja asuinrakennus (sr-2)

Gunnar Taucherin johdolla rakennusvirastossa suunniteltu rakennus valmistui vuonna 1935. Kellarikerroksessa oli aputiloja, ensimmäisessä kerroksessa olivat sairaalan poliklinikka ja röntgenosasto, johtajan ja ylilääkärin huoneet ym., muissa kerroksissa oli sairaanhoitajien huoneita, kokoushuoneita sekä mm. apulaislääkäreiden huoneistoja.

19. Ruumishuone (ei suojeltu)

Gunnar Taucherin suunnittelema, vuonna 1940 valmistunut obduktiorakennus.

20. Hesperian sairaalan tornitalot (sr-2)

Martta ja Ragnar Ypyän kokonaissuunnitelmaan kuuluvat tornitalot, hoitajattarien (B) ja palveluskunnan (A) asuntolat, valmistuivat 1955. Asuntoloiden lisäksi B-talossa oli juhla- ja voimistelusalisiipi, jonka jatkeena oli alun perin kaksi kaksikerroksista asuntoa käsittänyt asuntosiipi eli rakennus C. Rakennus A on mitoitukseltaan hieman niukempi kuin B, muuten tornitalot ovat samankaltaiset. Vuonna 2007 alueelle vahvistettiin asemakaavan muutos ja rakennukset erotettiin sairaalan tontista kahdeksi erilliseksi tontiksi.

21. Hesperian mielisairaala

Martta ja Ragnar Ypyän kokonaissuunnitelmaan kuuluva mutta kilpailuehdotuksesta merkittävästi muuttuneena 1961 valmistunut psykiatrinen sairaala.

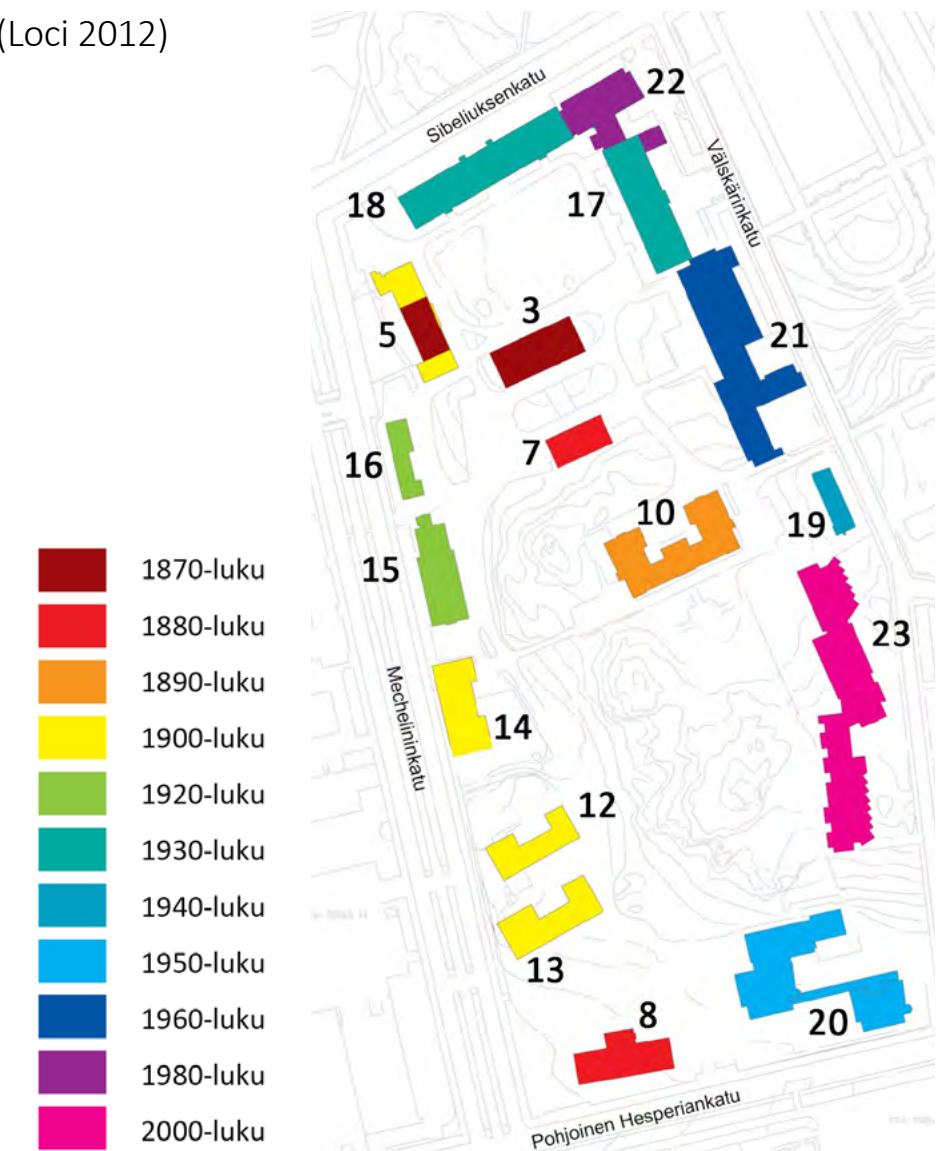
22. Uusi sisäänkäyntirakennus

Eva ja Jaakko Paatelan suunnittelema, vuonna 1985 valmistunut sisäänkäyntiosa, joka rakennettiin sisätautipaviljongin ja hallintorakennuksen väliin. Samalla muutettiin rakennuksen edustan pihajärjestelyitä.

23. Sandels senioritalo

Helin & Siitosen suunnittelema rakennus valmistui vuonna 2000.

(Loci 2012)

Karttakaavio ympäristöhistoriaselvityksen mukaan (Loci 2012)

Rakennus 7. Sebastian Gripenbergin (1889) suunnittelema kaksikerroksinen työrakennus.

Vasemmalla rakennus 5, oikealla rakennus 3, Edesvikenin työ- ja vaivaistalon (1873) talousrakennus, jonka suunnittelijaksi on merkitty Theodor Höijer.

Rakennus 10. Onni Törnqvistin suunnittelema kaksikerroksinen, punatiilinen mielisairaalapaviljonki valmistui vuonna 1894.

Rakennus 5. C. T. Höijerin suunnittelema lasaretti valmistui 1877 ja otettiin käyttöön 1878.

Rakennus 7 vuodelta 1889

Rakennus 14, Entinen sairaalapaviljonki vuodelta 1907.

Rakennukset 12 ja 13 ovat valmistuneet 1902 ja 1905.

Rakennus 8, köyhäintalon työlaitos vuodelta 1889.

Rakennus 8, entinen työlaitos.

Rakennus 15, keittiörakennus vuodelta 1928.

Kivelän sairaalan koillisosan rakennukset ja piha-alue vuonna 1950. Veljekset Karhumäki. HKM

Oikealla rakennus 17, Gunnar Taucherin johdolla suunniteltu sisätautiosasto vuodelta 1932.

Pääsisäänkäynnin ulokekatos, kuva finna.fi.

Rakennus 18, Taucherin suunnittelema hallinto- ja asuinrakennus vuodelta 1935.

Rakennus 18 pihan suunnalta, taustalla rakennus 17.

Rakennukset 20

Kaupunki järjesti 1950 Kivelän alueen suunnittelusta kutsukilpailun, jonka voittivat Martta ja Ragnar Ypyä. Kilpailusuunnitelmasta toteutui vuonna 1954 valmistunut, kahdesta 12-kerroksisesta tornista sekä niitä yhdistävästä käytävästä ja päiväkotisiivestä koostuva asuntolakokonaisuus Pohjoisen Hesperiankadun varressa. Arkkitehtuuria elävöittävät pyöreät porrastornit, katolle sijoitetut aurinkoterassit sekä yhdyskäytävän ja piha-alueen monipuolinen viimeistely.

Rakennukset on äskettäin korjattu ja muutettu hotellikäyttöön.

Rakennus 22, Töölön Terveysasema.

Rakennus 21, Hesperian mielisairaalaksi suunniteltu rakennus vuodelta 1961. Kuva Välskärinkadulta.

Kivelän sairaalan piha-alueen ominaispiirteet

Kaksikerroksinen, punatiilinen mielisairaalapaviljonki vuodelta 1894.
Rakennus 10.

Sairaala-alueen muotopuutarhasta on säilynyt piirteitä.

Etualalla näkyy myöhemmin purettu rakennus, taustalla 1930-luvun modernistiset sairaalarakennukset. Valokuva Eino Heinonen, 1949. HKM.

Alueen keskellä kohoavalle mäelle on rakennettu pieni huvimaja todennäköisesti 1900-luvun vaihteessa. Nykyisen huvimajan rakennustai korjaustietoja ei ole selvitetty.

Ehdotus puutarhan järjestelyksi Kivelän sairaalan alueella 14.5.1925. Suunnitelman on laatinut asemakaava-arkkitehti Birger Brunila Rakennuskonttorin Asemakaava-osastolla. HKA. Julkaistu Loci 2012.

Pihaympäristössä on edelleen havaittavissa 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun suunnitteluihanteiden mukaisen sairaalapuiston piirteitä. Laajan puistoalueen nykyinen hahmo on johdettavissa Birger Brunilan laatimasta puutarhasuunnitelmasta, jonka ydinosa oli sairaalarakennuksen keskiakselin linjaan sommiteltu muotopuutarha. Tästä on säilynyt jääniteitä. Myöhemmin 1900-luvulla toteutettujen rakennusten eduspuistikot edustavat kullekin aikakaudelle tunnusomaisia suunnitteluperiaatteita.

Nykyään aluetta leimaa pitkän historian tuoma kerroksellisuus. Kustakin vaiheesta on säilynyt elementtejä. Istutettu kasvillisuus on monipuolista. Vanhimpia koristekasveja ovat syreenit ja jalopuut, muotopuutarhan orapihlaja-aidat ovat säilyneet. Tunnusomainen piirre alueella on komeat vanhat luonnonmännyt, jotka rytmittävät tonttia kauttaaltaan kallioalueisiin tukeutuen. Komeat avokalliot ovatkin merkittävä osa puistoaluetta.

Alueella tapahtuva autojen pysäköinti on kehittynyt hallitsemattomaksi, mikä heikentää voimakkaasti alueen puistomaista ilmettä ja vetovoimaa.

Piha-alueen keskeisiä, arvokkaita ominaispiirteitä ovat

- vehreä ja väljä sairaalapuisto ja säilytetyt luonnonelementit: avokalliot ja männyt
- eri aikakausien sairaalarakennusten edustojen puutarhasommitelmat, joista erityisesti 1920-luvun muotopuutarhasommitelma on säilynyt ja kulttuurihistoriallisesti arvokas
- eri aikakausien osista muodostuva kerroksellinen, vaihteleva ja mielenkiintoinen kokonaisuus
- monipuolinen eri aikakausille tunnusomainen kasvillisuus

Kivelän sairaalan korttelin keskelle on jäänyt suuri puistomainen piha-alue, jossa on säilynyt luonnonpuustoa ja korkeita avokallioita.

Korttelin lounaiskulman rehevää puustoa Mechelininkadulta nähtynä.

TÖÖLÖN SAIRAALA ent. Punaisen Ristin Sairaala Topeliuksenkatu 5

Suomen Punaisen Ristin sairaala, kuva Pietinen 1932. MV

Sairaalan portaikko, kuva Pietinen 1932. MV

Alkuperäinen sairaalarakennus vuodelta 1932.

Töölön sairaala sijaitsee Topeliuksenkadun, Sibeliuksenkadun ja Töölönkadun rajaamassa pitkänomaisessa korttelissa. Rakentaminen on tapahtunut vaiheittain 1930-luvulta 1980-luvulle ja sen lisäksi on tehty useita muutoksia ja laajennuksia.

Alueen ensimmäisessä rakentamisvaiheessa toteutettiin arkkitehti Jussi Paatelan suunnittelema Suomen Punaisen Ristin sairaala. Vuonna 1933 valmistunut kolmiosainen, valkoisena hoitava sairaalarakennus on edelleen säilynyt myöhempien laajennusten keskellä. Sairaala rakennettiin SPR:n malli- ja koulutussairaalaksi, joka rauhan aikana toimisi myös kaupunkilaisten tapaturma-asemana. Sairaala edusti aikansa modernia blokkisairaalamallia. Talvisodan aikana SPR:n sairaala otettiin puolustuvoimien käyttöön ja toimi sotasairaala vuoteen 1946.

Toisessa rakentamisvaiheessa rakennettiin uuden reuma-sairaalan alimmat rakennusosat 1948-1949. Siihen liittyvä sairaalan laajennus valmistui vanhan sairaala pohjoispuo-

lalle 1957 arkkitehtien Veli ja Kaija Paatelan suunnitelmien mukaan. Rakennusohjelma sisälsi neurokirurgisen klinikan, Suomen Punaisen Ristin veripalvelun sekä vieressä olevan vanhan kirurgisen klinikan eräät erikoisosastot. Rakennus oli matala, kaksi- ja kolmikerroksinen ja levittäytyi vapaasti puistomaiselle tontille. Sen keskeiset julkisivumateriaalit olivat punatiili ja kupari. Rakennussiipien väliin muodostui vaihtelevia, puistomaisia pihatiloja. Paatelan arkkitehtisuunnan sairaala-arkkitehtuuria käsittelevässä kirjassa kuvaillaan ratkaisua seuraavasti: ”Rakennus noudattaa hajautetun sairaalan formaattia ja edustaa tyyliltään aikakautensa orgaanista arkkitehtuuria.” (Paatela toim. 2018, 56-57; 86; Ihatsu 2017))

SPR:n sairaala sai nimen Töölön sairaala 1960. 1980-luvulla rakennettiin laajennusosa alkuperäisen sairaalarakennuksen eteläpuolelle.

Töölönkadun puoleinen, pohjois-eteläsuuntainen siipi.

1930-luvulla rakennettu, myöhemmin kadonnut puutarha

Sanna Ihatsu on kuvaillut 1930-luvulla valmistuneen sairaalan piha-alueen järjestelyjä seuraavasti: ”Rakennus sijoitettiin tontin kapean muodon vuoksi sen pohjoispuolelle. Tontin itäpäässä oli muusta piha-alueesta erotettu talouspihamaa, josta oli sisäänkäynnit hiilivarastoon ja talouskellareihin. Puutarha-alue oli jaettu neljään osaan: Potilas-, hoitajatar- ja palveluskunnan puutarhaan sekä tenniskenttään. Piha-alueet olivat rauhoitetut kaikelta liikenteeltä. Nämä kaikki olivat eri tasoilla ja pihojen väleissä oli pengermät. Potilaspuutarha oli sijoitettu keskusrakennuksen eteen ja se oli suunnilleen rakennuksen levyinen. Puutarhan keskellä oli ruusupenkien keskellä suihkukaivo.” (Ihatsu 2017)

1980-luvulla vanhan osan eteläpuolelle valmistunut lisärakennus jätti alleen tuolloin jo ränsistyneen muotopuutarhan.

Nykyään suuri osa piha-alueesta on asfaltoitua pysäköintikenttää. Pihalla olevilla nurmipinnoilla on kylväytynyt puustoa, mm. vaahteroita. Pihalla on myös nuorempaa istutettua puustoa, sekä yksittäispensaita ja pensasalueita.

Klinkkerillä päällystetyt jalkakäytävät

Varsin mielenkiintoinen on Ihatsun esittämä tieto, että Topeliuksenkadun puoleinen jalkakäytävä päällystettiin Höganäsin klinkkerilaatoilla ja Topeliuksenkadun ja Punaisen Ristin kujan kulmaan rakennettiin tukimuuri. (Ihatsu 2017).

Nämä ovat samoja keltaisia, vinottain ladottuja neliömöisiä laattoja, jotka on myöhemmin siirretty Topeliuksenkadun läntiselle jalkakäytävälle. Itä sivulta 1970-luvun jälkeen purettu laatoitus ulottui alun perin Töölöntorille saakka.

Töölön sairaalan tontilla kasvaa useita vaahteroita, jotka syysväriytyksessään ovat kaupunkikuvassa katseenvangitsijoita.

Vanhoja huvilakauden kivijalkoja on säilynyt sairaalan alueella.

Suuri osa sairaalan piha-alueesta on pysäköintikäytössä.

Kuvassa näkyvä harmaa rakennus rakennettiin sairaala-alueen vanhan muotopuutarhan päälle 1900-luvun lopussa.

ENTINEN SAIRAALA JA RADIUM

Paasikivenkatu 4

Taka-Töölön huvilakorttelissa Paasikivenkadun varrella on vuonna 1930 valmistunut, arkkitehti Elsi Borgin alun perin suunnittelema tohtori Toivo Länsimäen yksityinen naistensairaala. Elsi Borg oli yksi suomalaisten naisarkkitehtien pioneereja. Hänen suunnittelemansa rakennus on aumakattoinen, rapattu, vaalean harmahtavaksi maalattu rakennus. Klassistisen, symmetrisen pääjulkisivun sisäänkäyntiä korostaa puolipyöreä erkkeri, päädyn parveke on samoin puolipyöreä. Piilopuiston puoleinen julkisivu on myös viimeistelty ja luonteeltaan julkinen.

Rakennuksen pohjoispäähän rakennettiin vuosina 1952-1953 "Sairaskoti Radium" arkkitehti Iiro Tukkilan piirustusten mukaan. Laajennusosan tunnusomaisia piirteitä ovat parantola-arkkitehtuuria muistuttavat pitkät parvekkeet ja lasitiilen käyttö.

Rakennuksessa on myöhemmin toiminut HYKS:n työterveysasema. Nykyisin rakennuksissa on senioriasumista. Asemakaavassa v. 1980 kohde on varustettu suojelumerkinnällä So, jota kaupunginmuseo on lausunnossaan pitänyt vanhentuneena, koska se ei ota huomioon sisätilojen arvoja. (Lindh e.a.1993, Henttonen 1995, HKM lausunto 23.11.2016).

FOLKHÄLSAN

Topeliuksenkatu 20

Vuonna 1933 valmistunut Folkhälsanin rakennus.

Folkhälsanin toimitalon pääsisäänkäynti ja etupiha Tavaststjernankadun puolella.

Folkhälsanin alkuperäinen rakennus vuodelta 1933 on Tavaststjernankadun varrella sijaitseva, rapattu ja valkoiseksi maalattu funktionalistinen rakennus. Arkkitehti Gunnar Nordströmin suunnittelemissa rakennuksissa on punaisella terastirappauksella korostettu sisäänkäynti ja graniittiportaat. Rakennusta on useaan otteeseen laajennettu ja muutettu. Laajennusosat sijaitsevat rakennuksen takasivulla muodostaen vaihtelevan pihapiirin. (Lindh e a 1933)

MEHILÄISEN SAIRAALA

Pohjoinen Hesperiankatu 17

Runeberginkadun tunnusomainen kulma.

Mehiläisen sairaala rakennettiin kahdessa vaiheessa vuosina 1931 ja 1936. Sairaala oli aiemmin toiminut Huvilakadulla neljän lääkärin 1909 perustamana suomenkielisenä yksityisenä sairaalana. Uudisrakennuksen suunnittelija oli teollisuuden arkkitehtina tunnettu W.G. Palmqvist, joka 1920- ja 30-luvuilla suunnitteli useita asuin- ja liiketaloja Helsinkiin. Palmqvistin suunnittelemissa rakennuksissa ovat mm. Bulevardi 5, Mikonkatu 13, Tilgmannin kirjapaino ja Hufvudstadsbladetin toimitalo, Mercatorin kirjapaino ja Amos Andersonin liike- ja asuintalo.

Sairaalarakennuksen tunnusomaisia ominaispiirteitä on julkisivun korkea, tornimainen osa, kulman erkkerin suuret ikkunat kulman balusterikaide ja ulkonevat kattolistat.

Hesperian esplanadi, tulevan Suojeluskuntatalon tontti, Mehiläisen sairaalan ensimmäinen vaihe ja "Töölön helmi", Pohjoinen Hesperiankatu, Pietinen Aarne, 1934. MV

Mehiläinen, Pohjoinen Hesperiankatu 19-17 vuonna 1938. Kuva Hesperian esplanadin suunnalta, Aarne Pietinen Oy. HKM. Parvekkeet on myöhemmin purettu.

LASTENLINNA

Lastenlinnantie 2

1948. HKM

Mannerheimin Lastensuojeluliitto hankki 1937 omistukseensa mahdollisimman läheltä Lastenklinikkaa sijaitsevan tontin korttelista 511. Liiton hallintaan saatiin 1941 myös korttelin kaksi muuta tonttia. Uuden Lastenlinnan suunnittelutehtävä annettiin 1938 arkkitehti Kaarlo Borgille, joka kuitenkin kuoli pian tämä jälkeen. Borgin suunnittelutehtävä siirtyi hänen sisarelleen arkkitehti Elsi Borgille ja arkkitehti Olavi Sorttalle. Kolmanneksi suunnittelijaksi otettiin Otto Flodin. Rakentami-

seen päästiin varsinaisesti vasta sotien jälkeen.

Vuonna 1948 Lastenlinnan vastavalmistunut uudisrakennus käsitti 12-kerroksisen asuntolaosan, nelikerroksisen hoitolaosan ja kaksikerroksisen väliosan. Tornin rakentamisen mahdollistamiseksi oli laadittu kaavamuutos.

Rakennuksen korkean ja matalien osien massoittelu sekä toimintojen erottaminen erillisin siipiin liittyvät funktionalis-

min ihanteisiin, kuten myös hoito-osastojen ja parvekkeiden suuntaaminen etelään, aurinkoon päin. Tärkeäksi vaikutustekijäksi on nähtävä myös Arvo Ylpön valistus, jonka mukaan lapsia oli ulkoilutettava vauvasta lähtien - siksi Lastenlinnan julkisivussa on pienet vauvaparvekkeet. Rakennuksen koristerappausten ja reliefien ilmeisenä tarvoitteena on sairaalarakennusten ankean yleisilmeen välttäminen lapsille tarkoitussa hoitolaitoksessa.

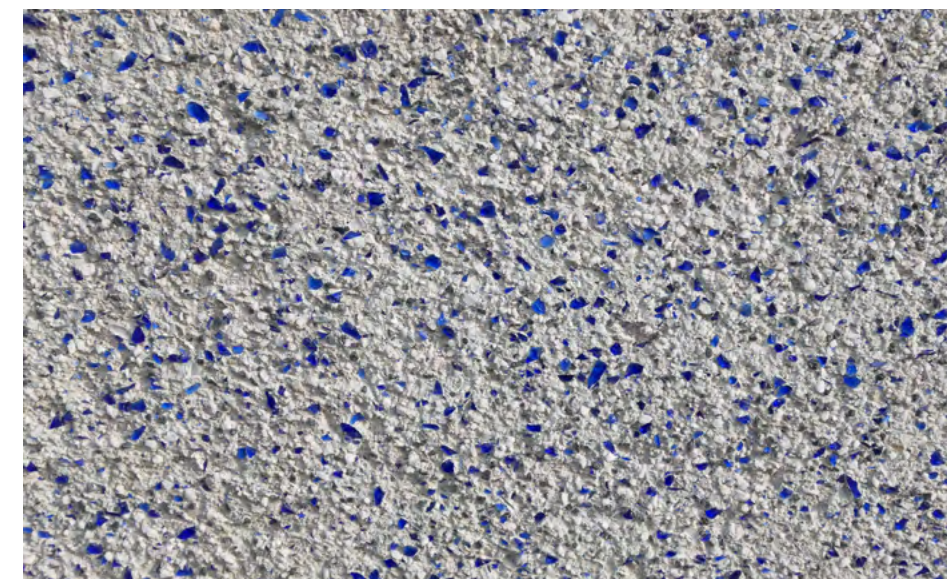
Vuonna 1958 Elsi Borg, Kaisa Harjanne ja Maija Suurla suunnittelivat päärakennuksen ja autotallin väliin lisärakennusosan, jonka julkisivukäsittely imitoi päärakennuksen koristerappausta. Lastenlinnan pihassa on Emil Vikströmin veistos Kuokkamies vuodelta 1950.

Tommi Lindh on huomauttanut, että Lastenlinna on Kauppakorkeakoulun ohella toinen 1940-luvun pula-ajan julkinen rakennuskohde Helsingissä. (Lindh ea 1993, Henttonen 1995)

Vuonna 1948 päivätty pihasuunnitelma on Bengt Schalinin laatima. (Piirustuskokoelma, MFA)

Lastenlinnan rakennus on suojeltu merkinnällä sr-1 ja katos merkinnällä kt/s (sekä alue ilman merkintää) kaavassa nro 9273 vuodelta 1987. Kaavamääräyksen mukaan YS-kortteli-alueen luonnonkivimuurit, koristeaiheiset portit, rakennusten luonnonkiviset tukimuurit ja seinät sekä piha-alueen kiveys tulee säilyttää.

Mikael Lybeckin kadun eteläpuolella on avokorttelialue ja pohjoispuolella Kirjailijanpuisto puuriveineen. Katunäkymä on hyvin vehreä. Kadun päätteenä on Lastenlinnan torni.

Vasemmalla Lastenlinna ja oikealla pistetalokorttelialuetta. Tonttien kasvillisuus tekee katutilasta vehreän.

Sky-foto Möller, 1964, HKM.

Lastenlinnan piha oli ennen avara laajoine hiekkakenttineen. Niistä suuri osa nurmetettiin 1990-luvulla toteutetun kunnostuksen yhteydessä. Pihan suurikokoinen jalava kuoli 2000-luvun alussa, kuvassa näkyvä hopeasalava jo aiemmin. Eino Heinonen, 1949. HKM.

Lastenlinnan pihassa on säilynyt mosaiikkikiveystä, vanhoja rakenteita ja kasvillisuutta, kuten tämä omenapuu.

Lastenlinnan muuri rajaa tonttia Lastenlinnantien laidassa sekä osittain Stenbäckinkadulla ja Linnankoskenkadulla. Lastenlinnan sairaalan pihan rakentaminen tapahtui tinnakkain sairaalan rakennus- ja laajennusvaiheiden kanssa. Pihaa kunnostettiin 1990-luvulla Helsingin kaupungin rakennusviraston puisto-osaston laatiman suunnitelman mukaan. Tuolloin rakennettiin uusia käytäviä, suihkuallas ja katos sekä istutettiin pensaita. (HKR-arkisto, PUO)

⁶Ihatsu, s. 22.

⁷Ihatsu, s. 36-37.

⁸Ihatsu, s. 75.

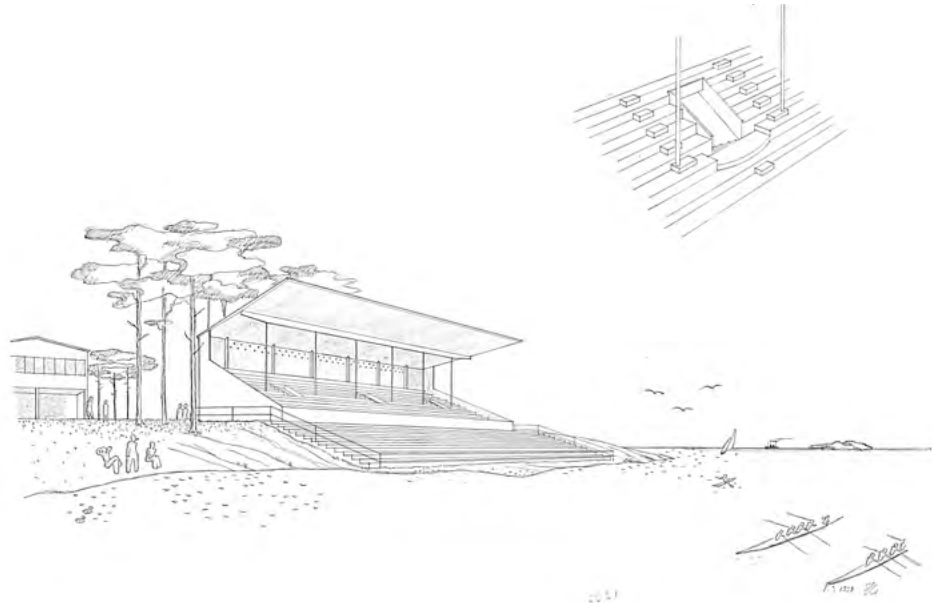
⁹Venäjäntiede- ja kulttuurikeskus Helsingissä, <http://fin.rs.gov.ru/fi/about>.

¹⁰HKR-arkisto, PUO 349.

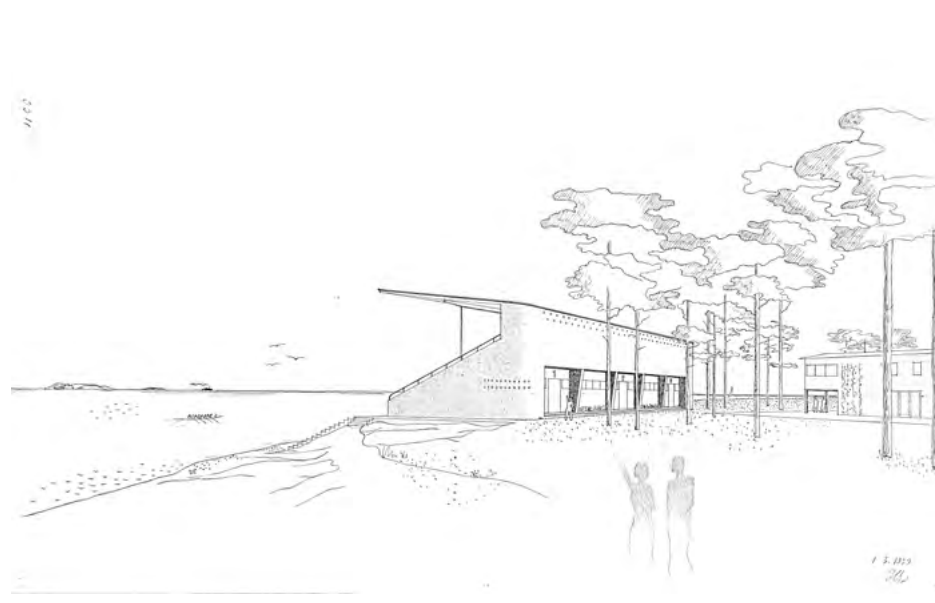
¹¹HKR-arkisto, PUO 4262.

SOUTUSTADION

Merikannontie 4

Hilding Ekelundin piirtämä luonnos, HKA.

Hilding Ekelundin piirtämä luonnos, HKA.

Soutustadion rakennettiin vuoden 1940 olympiakisojen soutu- ja melontakilpailuja varten. Rata todettiin kuitenkin liian alttiiksi kovalle merenkäynnille, minkä vuoksi 1952 kisojen soutu- ja melontakilpailut pidettiin muualla ja Soutustadionia käytettiin vain melontakilpailuihin. Maan puolelta verkkoaidalla rajattu ja toisaalla meren rajaama Soutustadion käsittää kolme vuonna 1939 valmistunutta arkkitehti Hilding Ekelundin suunnittelemaa rakennusta. Meren rannalla sijaitsee osittain katettu, valkoiseksi rapattu ja linjakas betonikatsomo alapuolisine huonetiloineen. Rakennus muistuttaa sekä ilmeeltään että rakenneratkaisuiltaan Ekelundin Käpylään suunnittelemaa Velodromia. Katsomon pohjoispäädystä maasto laskeutuu voimakkaasti kohti suurta vaakalaudoitettua, eri soutu-seuroille vuokrattavaa neliosaista venevajaa. Soutustadionin portin oikealla puolella on harjakattoinen kaksikerroksinen venekerhorakennus, jonka toisessa kerroksessa sijaitsevat kokous- ja kerhohuoneet.

Vuoden 1952 kisavalmistelujen yhteydessä arkkitehti Pauli Salomaa suunnitteli puisen alakatsomon tilalle uuden betonisen avokatsomon. Katsomo on toiminut väliaikaisena kesäteatteri- ja yhteislaulunäyttämönä 1900-luvun loppupuolella. (Lindh e.a. 1993)

Soutustadionin rakennukset, katsomo ja alue sisältyvät RKY-alueeseen Olympiarakennukset.

Kerhorakennus on suojeltu asemakaavassa 10704 merkinnällä sr-1.

Kuva Matti Pietinen, 1949. MV

Näkymä Soutustadionin katsomosta ulapalle. Kuva

Kerhorakennus

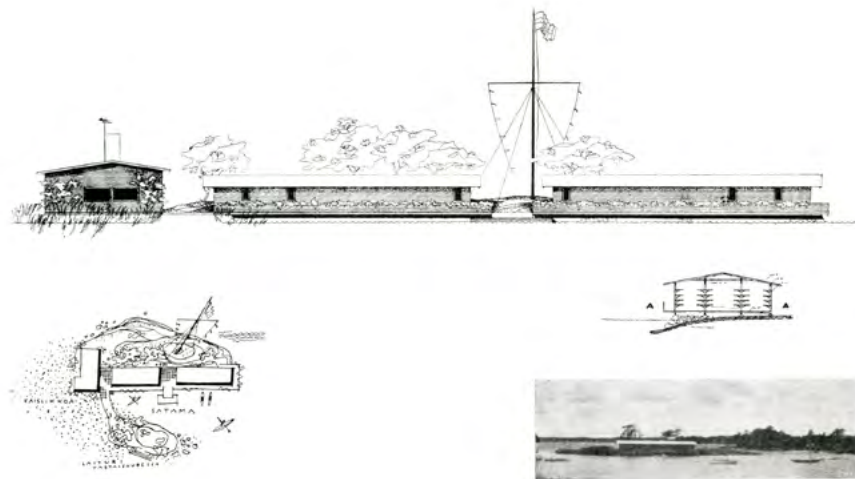
Kioski

Venevaja

MERIMELOJIEN MAJA JA KANOOTTIVAJAT

Merikannontie 4

MERIMELOJAT KANOOTTIVAJA
HELSINKI — TAIVALLAHTI 1932 197

Pauli Blomstedtin piirustus on julkaistu kirjassa P.E. Blomstedt, 1951.

Eteläisen Humalluodon kallioisella saarella sijaitsevat vuonna 1939 valmistuneet Merimelotien ry:n kerhotalo ja kaksi kanoottivajaa. Pauli Blomstedtin suunnittelemaa kokonaisuutta leimaa korostunut horisontaalisuus, jonka kontrastina kohoaa korkea lipputanko kuin laivan masto. Puurakennusten julkisivuverhouksena on valkoiseksi maalattu vaakalimilautaa. Vesikattojen loiva satulakattomuoto korostaa sommitelman vaakalinjoja. Rakennukset on suojeltu asemakaavassa 10704 merkinnällä sr-2.

MESSUHALLI nyk. Kisahalli Mannerheimintie 17

Kuva Foto Roos 1935, HKM.

Messuhalli, nykyinen Töölön Kisahalli, liittyy samaan alueelliseen kokonaisuuteen kuin Olympiastadion, Uimastadion, Töölön Pallokenttä ja Eläintarhan urheilukenttä rakennuksiin. Nämä olivat kaikki valmistuneet ennen vuoden 1940 peruuntuneita Olympialaisia ja niitä käytettiin Helsingin Olympiakisoissa 1952.

Messuhallin suunnittelusta järjestettiin yleinen kilpailu 1933. Kaksivaiheisen kilpailun jälkeen rakennettiin Risto-Veikko Luukkosen ja Aarne Hytösen suunnitelman mukaan valtakunnallisten messu- ja näyttelytilaisuuksien monikäyttöhaliksi tarkoitettu rakennus. Rakennuttajana oli suomalaisten tuotteiden tunnetuksi tekemiseksi vuonna 1919 perustettu Osuuskunta Suomen Messut.

Hallit toteutettiin kolmessa rakennusvaiheessa: A-halli vuonna 1935, sen pohjoispäähän ensin laajennus vuonna 1941 ja sitten samojen suunnittelijoiden B-halli vuonna 1950. Hallit

liittyvät toisiinsa kiinteästi. A-halli oli valmistuessaan Suomen suurin sisätila.

Suunnitelmiin kuuluneiden korkean hotellisiiven ja mainospäädyn jäätyä pois tuli teräsbetonikaarien kannattaman tynnyriholvikaton muodosta ja päätyyn sijoitetusta ravintolasta Messuhallin tunnusomainen piirre.

Vuoden 1952 olympialaisissa A-halli toimi miesten voimistelun, painin ja nyrkkeilyn, B-halli puolestaan naisten voimistelun, vapaapainin, painonnoston sekä koripallon loppuotteluiden näyttämönä. Messuhalli on 1970-luvulta lähtien ollut lähinnä urheilukäytössä ja tunnetaan Töölön kisahallina. Betonijulkisivut lämpöräpattiin rakennuksen profilia ja aukotusta turmelevalla tavalla vuonna 1988. (Lindh e a 1993; RKY 2009, Makkonen 2012)

Kisahalli kuuluu RKY-alueeseen Olympiarakennukset.

Kuva Börje Dilén 1953, HKM.

Entisen katulinjan kohdalle rakennettu sisäänkäynti Mannerheimintien puolella.

TÖÖLÖN VARIKKO JA KORJAUSPAJA

Eino Leinon katu 1, Töölönkatu 51

Vanhin säilynyt rakennus on 1900 valmistunut tiilirunkoinen, kaari-ikkunoilla varustettu vaunuhalli.

Selim A. Lindqvistin 1911 suunnitteleman kolmen raitiovaunuhallin ryhmä. Kuva HKM

Helsingin Raitiotie- ja omnibussiosakeyhtiö perustettiin 1888 ja avasi samana vuonna ensimmäisen hevosvetoisen vaunulinjansa välillä Töölö-Kaivopuisto. Yhtiön Rosavillan alueelta vuokraama tukikohta-alue oli yhtiön ainoa hevos- ja vaunupiha vielä 1890-luvulla, vaikka kaupunkiin avattiin runsaasti uusia linjoja. Raideliikenne alkoi 1891 ja kokonaan sähköistettyyn raitiotieliikenteeseen siirryttiin 1901. Helsingin kasvu ja esikaupunkimaisen asutuksen laajentuminen johtivat 1910-luvun loppuun mennessä siihen, että Rosavillan toimipaikka oli rakentunut uudenaikaiseksi halli- ja työväenasuntoalueeksi. Yhtiön työväen jugendtyylinen, Sipoon kirkkona tunnettu asuinkerrostalo, oli valmistunut 1904. Tämä Mannerheimintien katunäkymässä tunnusomainen, alueen vanhinta kerrostaloarkkitehtuuria edustanut rakennus purettiin 1978.

Korttelikokonaisuuden vanhin säilynyt rakennus on 1900 valmistunut tiilirunkoinen, kaari-ikkunoilla varustettu vaunuhalli, jonka ulkoseinät on rapattu ja maalattu keltaiseksi. Laakeine satulakattoineen ja yksinkertaisine koristeineen halli on 1800-luvun lopun teollisuusarkkitehtuurille tyypillinen, tosin nykyisin harvinainen säilynyt esimerkki.

Tämän hallin vieressä on säilynyt Richard Willmanin suunnittelema tiilinen korjaamohalli vuodelta 1909.

1910-luvun alussa alettiin rakentaa arkkitehti Selim A. Lindqvistin 1911 suunnitteleman kolmen raitiovaunuhallin ryhmää. Nämä muodostavat nykyään alueen ehjimmän rakennuskokonaisuuden. Alkuperäinen suunnitelma käsitti kolmea suurta, rinnakkaista hallia. Eino Leinon kadun puoleinen julkisivu oli kolmiosainen ja sen takana oli yhtenäinen, rautabeto-

nirakenteinen hallitila, jonka katon betonirakenteita kannattivat sirot pilarit. Yli 100 metriä pitkä ja 65 metriä leveä hallitila sisälsi 18 raideparia. Alkuperäisissä suunnitelmissa Mannerheimintien puoleinen julkisivu oli pelkistetty ja kaikki ikkunat olivat keskenään samankokoiset. Lindqvist kehitti vielä suunnitelmaa sijoittamalla pitkän julkisivun päihin kapeammat ikkunat, lisäämällä pilastereihin koristeellisia yksityiskohtia ja muuttamalla päätyjen suurten ovien ikkunajakoa. Ulkoseinät olivat tiilestä muurattuja. Läntisin halli valmistui ensimmäisenä 1912 ja kaksi seuraavaa toteutettiin Lindqvistin muutospiirustusten pohjalta 1918. Kaksi uutta hallia edustivat jonkin verran pelkistyneempää muotokieltä. Uudisosan betonityöt suoritti Finska Aktiebolaget Kreuger & Toll.

Raitiotiehallit ovat merkittävä tekijä läntisen pääväylän, nykyisen Mannerheimintien katukuvassa. Kuva HKM

Töölön raitiovaunuhallien korttelissa on edelleen raitiovaunujen varikkoja ja huoltopihoja. Mannerheimintielle 1951 rakennettu, Hugo Harmian suunnittelema matala ja kapea lisäys edustaa alueella sodanjälkeistä rakentamista.

Avarat hallit ovat edustava näyte 1910-luvun teknisesti pitkälle viedyistä tilaratkaisuista. Käyttäen hyväksi betonitekniikkaa Lindqvist kehitti Töölön halleissa ja muissa samanaikaisissa kunnallisteknisissä rakennuksissa muotokielen, jonka puitteissa moderni voimatalous, kauppa ja liikenne palveli suurkaupungiksi kehittyvää Helsinkiä. Samoihin aikoihin suunniteltiin ja toteutettiin Vallilan raitiotiehalli. (Korvenmaa 1983, 95-96; Salokorpi 2001)

Raitiotieyhtiön tilatarpeen vielä kasvaessa Lindqvist suunnitteli hallialueen Humalistonkadun puoleiselle sivulle 1927 kolmikerroksisen, 1929 valmistuneen rakennuksen, johon sijoitettiin työpajoja, ruokasali, toimistoja, ompelimo jne. Ulkoarkkitehtuurissa on samoja piirteitä kuin Töölönkadun klassistisessa asuinrakennuksessa. Nykyinen ulkoasu on peräisin vuoden 1938 korotuksesta.

TÖÖLÖN VARIKKO JA KORJAUSPAJA

Töölön hallin korttelin länsiosassa toimii Kulttuurikeskus Korjaamo, jossa on mm. raitiovaunumuseo, juhla- ja konserttisaleja sekä ravintola. Rakennusten väliin jää piha, jossa on ravintolan ulkotarjoilualueita.

Töölönkadun, Eino Leinon kadun, Humalistonkadun ja Mannerheimintien rajaamassa korttelissa on nykyään Korjaamon Ratikkamuseo ja muita tiloja, raitiovaunuhalleja, palveluasumista ja asuntoja.

Alueen rakennuksista kuusi on suojeltu kaavassa nro 9550 vuodelta 1989. Vanhin vaunuhalli vuodelta 1900 (nyk. museo) ja vuonna 1911 valmistunut suuri vaunuhalli ovat saaneet sr-1-merkinnän ja vuonna 1909 valmistunut korjaamo, nykyinen nuorisotalo vuodelta 1929 ja kaksi nykyisen raitioliikennemuseon lisärakennusta vuodelta 1932 ovat saaneet sr-2-merkinnän.

SÄHKÖASEMA

Runeberginkatu 52

Vasemmalla Töölön sähköasema kuvattuna toukokuussa 1955. Kuva HKA

Arkkitehti Selim A. Lindqvistin suunnittelema betonirunkoinen sähköjakeluasema Runeberginkadun ja Töölönkadun kulmassa on rakennettu 1911. (Salokorpi 2001,116)

Piha-alueella on vaihtelevasti toiminnallista huoltopihaa ja kulttuurikeskuksen julkista puutarhapihaa. Töölönkatu on katkaistu ajoliikenteeltä korttelin kohdalla ja muutettu rakennusten etuaukioksi.

AUTOKOMPPANIA, TAIVALLAHDEN KASARMIT

Pohjoinen Hesperiankatu 33

Kuva Aarne Pietinen 1937, HKM.

Kaartin pataljoonan rakennuksilla oli oma merkittävä roolinsa funktionalismin vakiintumisessa puolustuslaitoksen rakennusten muotokieleksi. Autokomppania oli luonteva kohde funkikselle- uuden tekniikan tyylille.

(Lindh ea 1993)

Taivallahteen ja Humallahteen rajautuva Helsingin niemen läntinen rantavyöhyke oli vielä 1900-luvun alussa sekä sijaintinsa että toimintojensa puolesta kaupungin reuna-aluetta. Köyhäintalon, myöhemmin sairaalan lisäksi alueella sijaitsivat teurastuslaitos ja Venäjän armeijan ruutimakasiinialue Taivallahden rannalla.

Töölön 1906 vahvistetussa asemakaavassa entinen ruutimakasiinialue oli merkitty puistoalueeksi. Sen lounaispuolelle oli rajattu monikulmainen kortteli, joka rajautui idässä tulevaan Mechelininkatuun. Taivallahden tuleva kasarmikortteli, Pohjoisen Hesperiankadun, Mechelininkadun, Läntisen Rantatien (nykyisen Merikannontien) ja Kesäkadun rajaama suorakulmainen kortteli 484 sai muotonsa Birger Brunilan laatimassa asemakaavan muutoksessa, joka vahvistettiin 1932. Kaupunki oli luovuttanut alueen suunniteltua uutta kasarmia varten valtion ja Helsingin kaupungin välisten maanvaihtojen

yhteydessä 1926-1927.

Kortteliin 484 eteläosaan rakennettiin vuosina 1935-1938 Autokomppanian kasarmi, autohalli ja korjauspaja. Kasarmin sekä autohallin suunnitteli arkkitehti Martta Martikainen ja korjauspajan Märtha Lilius-Tallroth Puolustusministeriön teknillisen osaston rakennustoimistossa. Helsingin Autokomppanian kasarmi ja autohalli kuuluivat sotilassairaala Tilkan lailla puolustusministeriön rakennustoimiston 1930-luvun puolivälin merkittäviin suunnittelutehtäviin. (Jetsonen Nordman 2005)

Rakennusten laaja korjaus- ja muutostyö sekä käyttötarkoituksen muutos hoivakodiksi, päivittäistavarakaupaksi ja asunnoiksi on valmistunut 2015. Rakennukset on suojeltu asemakaavassa 12193 merkinnällä sr-1 ja sr-2. Koko korttelin osa kuuluu RKY-alueeseen Puolustusvoimien 1930-luvun arkkitehtuuri Helsingissä.

Taivallahden kasarmin eli ns. autokomppanian rakennukset vastikään valmistuneen Hesperian esplanadin taustalla. Kuva 1942, Korpraali Heinänen, SA-kuva.

Hesperian esplanadin puusto on kasvanut ja peittää kesäisin suuren osan Taivallahden kasarmin rakennuksista taakseen.

Kaarevat muodot myötäilevät autokomppanian käyttämien autojen ajokaarta.

Etualalla huoltoaseman kaareva katos.

Piha-alueen ja rakennusten ilme oli päässyt rappiotilaan ennen korjaus- ja muutostöiden alkua. Kari Hakli, HKM.

Piha korjausten jälkeen.

Pihan ilme muuttui kasarmin muutos- ja korjaustyön yhteydessä. Asukkaiden käyttöön rakennettiin istutettu oleskelupiha.

ENTINEN SUOJELUSKUNTATALO

Pohjoinen Hesperiankatu 15

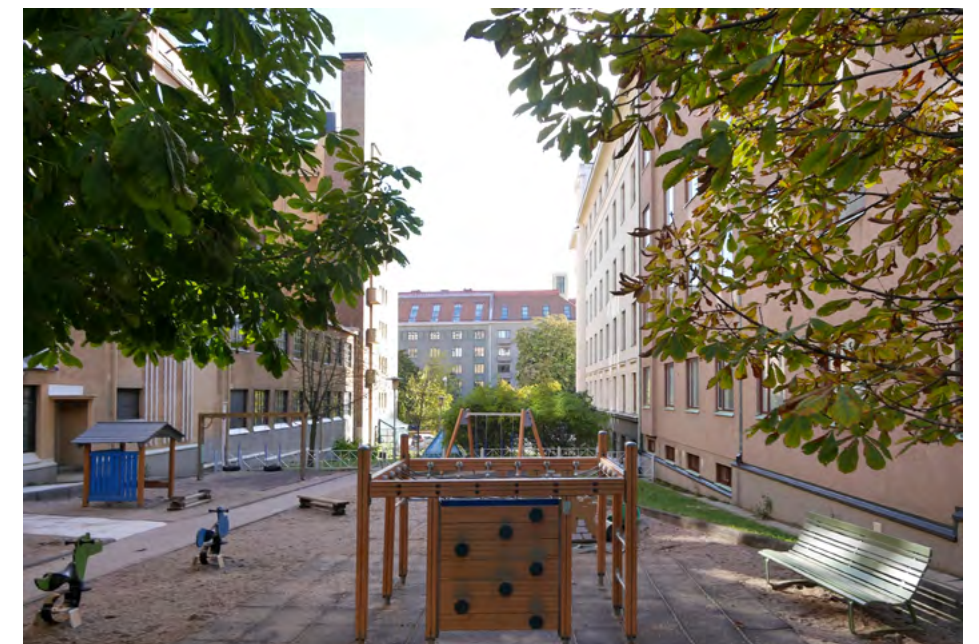

Valokuva n. 1942 A. Pietinen Oy. HKM

Arkkitehti Toivo Jäntin suunnittelema entinen Helsingin Suojauskuntatalo valmistui 1940 Mehiläisen sairaalan viereen Pohjoisen Hesperiankadun varrelle. Rakennus tunnetaan myös Motin rakennuksena siellä toimineen ravintolan nimen mukaan.

U-muotoinen modernistinen, kuutiomaiselta vaikuttava tasakattoinen rakennus on nostettu pilaririvin varaan, mikä tasapainottaa jyrkästi kohti Hesperiankatua viettävän Töölöntorinkadun puoleista julkisivujäsentelyä. Ulkoseinästä ulkonevat muuratut piiput muodostavat julkisivuun pystysuuntaisia tehosteita. Toisin kuin ympäristön rakennuksissa, Motin talossa ei ole ulkonevaa kattolistaa.

Myöhemmin mm. verovirastona toiminut rakennus on suojeltu 2015 asemakaavassa 12315 merkinnällä sr-1.

Korttelin läpi ulottuva istutettu piha-alue rakennuksen länsipuolella.

KANSANELÄKELAITOS

Messeniuksenkatu 1

Kansaneläkelaitos oli alun perin tarkoitettu rakennettavaksi Mannerheimintien varteen nykyisen suuren hotellikorttelin kohdalle. Aino ja Alvar Aalto voittivat suunnittelukilpailun 1948. Ehdotuksessaan he esittivät useasta erikokoisesta rakennuskappaleesta muodostuvan kokonaisuuden, jossa jalankulkijat ja autoliikenne oli erotettu omille tasoilleen. Vuonna 1952 rakennushanke jouduttiin sijoittamaan paljon pienemmälle puolisuunnikkaan muotoiselle tontille Töölöön. Alvar Aallon uuden suunnitelman mukaan toteutettu, noin 800 hengen suuruiselle henkilökunnalle tarkoitettu rakennus valmistui 1956. Alkuperäisen kilpailuehdotuksen keskeiset aiheet pystyttiin uudessa tilanteessa säilyttämään. Ratkaisu tarkoitti suuren tilaohjelman hajottamista pienempiin rakennusyksiköihin, joiden väliin muodostui suojaisia, puutarhamaisia pihatiloja.

Keskeisin ja kookkain salitila rakennuksessa suunniteltiin yleisöpalvelua varten. Suuri yleisösali kattoikkunoineen on kuin sisälle siirretty julkisen elämän kyläaukio. Toiminta ja tilankäyttö ovat myöhemmin muuttuneet jonkin verran.

Kaupunkirakenteessa Kansaneläkelaitoksella on keskeinen asema rinteessä puistoakselin päätteenä. Rakennusmassat on jaettu niin, että puistoakseli jatkuu tontin sisälle rakennusosien rajatessa tilan erikokoisiin istutettuihin pihoihin. Korkealle kohoava savupiippu toimii Messeniuksenkadun point-de-vue-aiheena. Kansaneläkelaitoksen julkinen asema korostuu, koska sen ulkohahmo poikkeaa ympäröivien asuinkortteleiden ulkoasusta. Rakennuksen eri osat laskevat portaittain Kirjailijanpuistoon päin. Tämä tuo mieleen italialaiset tai kreikkalaiset mäen päälle rakennetut kylät tai tempelialueet. Aalto itse puhui rakennuksen portaittain laske-

vasta ”kaskadimuodosta”. Aalto oli matkustanut Kreikassa jo 1920-luvun lopulla ja hän kävi tutustumassa uudelleen antiikin arkkitehtuuriin Kansaneläkelaitoksen toteutuksen aikana 1953.

Timo Tuomi toteaa Kansaneläkelaitoksen arkkitehtuuria käsittelevässä artikkelissaan, että kun nykyään on suljettu julkiset sisä- ja ulkotilat, Kansaneläkelaitoksen rakennus muistuttaa puiston puolelta keskelle kivikaupunkia unohdettua temppelimalmää. (Tuomi 1998 s. 81-83, Aalto 1958, 9)

Kansaneläkelaitoksen rakennussiipien reunustama piha avautuu länteen muodostaen loivasti rakennusta kohti nousevan Kirjailijampuiston jatkeen.

Kansaneläkelaitoksen talo on rakennettu kallion päälle ja siitä on jätetty muistumia porrastetun rakennusalan rajaamilla pihama-alueilla.

Tontin reunalle muodostuvassa "taskussa" kasvaa pensaita, koivuja ja suuri vaahtera. Istutusten ja vapaasti kylväytyneiden lajien hallinnan keinot olisi tarpeen selvittää.

Näkymä Minna Canthin kadulta.

Kallioisen korttelin ainoalle tontille rakennettu toimitalo sijaitsee Messeniuksenkadun, Minna Canthin kadun ja Nordenskiöldinkadun välissä. Polveileva arkkitehtuuri jättää korttelin reunoille pieniä taskumaisia viheralueita ja avokalliopaljastumia.

Näkymä Messeniuksenkadulta.

YLEISRADION ENTINEN TOIMITALO

Mechelininkatu 34

Valokuva Merikannontien suunnalta. Matti Pietinen, MFA

Osoitteensa perusteella aikoinaan tunnettu Kesäkatu 6 rakennettiin Yleisradion toimitaloksi Arkkitehtitoimisto Kurt Simberg & Co:n suunnitelmien mukaan. Korttelin 484 pohjoisosa oli asemakaavamuutoksessa 1966 muodostettu itsenäiseksi tontiksi ja yleisten rakennusten korttelialueeksi. Pyrkimyksenä oli rakennusten sijoittaminen siten, että tontti mahdollisimman saumattomasti liittyisi ympäröivään puisto- ja ympäristöön. Autopaikat sijoitettiin eteläpuolelle kahteen tasoon ja Merikannontieltä avattiin pysäköinnille ajoyhteys.

Betonirunkoinen, 8-kerroksinen toimistotalo valmistui 1968. Suunnitteluun osallistuivat arkkitehti Karl Erik Hagner ja sisustusarkkitehti Leena Kolinen. Puutarhasuunnittelutoimisto Jussi Jännes, joka tunnetaan mm. Tapiolan suunnitelmistaan, suunnitteli samanaikaisesti laajan, Sibeliuspuiden suuntaan avautuvan piha-alueen.

Rakennuttajan pyrkimyksenä oli toteuttaa aikansa tyypillinen moderni toimimistotalo. Julkisivu noudattaa pilotis-aiheineen, nauhaikkunoineen, tasakattoinen ja sisään vedettyine kattoterasseineen arkkitehti Le Corbusierin viiden kohdan ohjelmaa modernille arkkitehtuurille. Julkisivussa on korostuneita vertikaalirakenteita ja verhouksena on käytetty erikoismuotoiltua keraamista laattaa.

Yleisradion jälkeen rakennuksen vuokralaisena on ollut Suomen ympäristökeskus.

Toimistotalon ja sen ympäristön ominaispiirteitä on tarkasteltu rakennushistorian selvityksen yhteydessä (Schalin 2014). Asemakaavan muutos 12342 on saanut lainvoiman 2017 ja rakennus muutetaan asuinkerrostaloksi. Rakennus on suojeltu asemakaavassa merkinnällä sr-2 kaupunkikuvallisesti, rakennustaiteellisesti ja historiallisesti arvokkana.

POSTI

Linnankoskenkatu 14

Virasto- ja postitalo vuodelta 1965.

Taka-Töölön merkittävän modernin lamellitalokorttelialueen taakseen kätkevä, 1965 valmistunut, nykyisin postina ja terveysasemana toimiva Töölön virastotalo sijaitsee kaupunkikuvallisesti näkyvällä paikalla Linnankoskenkadun ja Mechelininkadun risteyksessä Nordenskiöldin aukion länsireunalla. Kalle Räiken suunnittelema, aikansa anonyymia hyötyrakentamista edustava rakennus neutraaleine julkisivuineen ei muodosta aukion kannalta merkittävää kaupunkikuvallista kiintopistettä. Rakennuksen ominaispiirteitä ovat tummalla klinkkerillä päällystetty sokkeli ja sen päältä kohoava, vaaleanharmaa elementtijulkisivu.

Rakennuskorkeus on sovitettu asuinkorttelin mittakaavaan.

HOTELLIKORTTELI

Mannerheimintien varrella, Hesperian puistoa vastapäätä, on kaksi suurta, hotellikompleksia, Scandic Park Helsinki sekä sen pohjoispuolella oleva Crowne Plaza Helsinki. Molemmat hotellit on rakennettu 1970-luvun vaihteessa.

Nykyisen Crown Plazan alkuperäinen nimi oli Hotelli Hesperia. Rakennuksen suunnittelija oli SOK:n arkkitehtiosaston arkkitehti Pauli Lehtinen, pääpiirustukset valmistuivat 1969.

Finnairin ja Hotelli Intercontinentalin rakennushankkeen suunnittelija oli OTK:n arkkitehtiosaston arkkitehti Jouko Ylihannu. Enimmäisessä vaiheessa, jonka pääpiirustukset valmistuivat 1969, rakennettiin Mannerheimintien suuntainen siipi. Toisessa vaiheessa rakennettiin itä-länsisuuntainen laajennus, jonka suunnittelijana oli edelleen Jouko Ylihannu, nyt KK:n arkkitehtiosastolla. Pääpiirustukset valmistuivat 1977.

Mannerheimintien varrella olevan Scandic Park Helsinki-hotellin, entisen Hotelli Intercontinentalin etupiha.

Vasemmalla entinen Hotelli Hesperia.

Hotellien pihalla on suhteellisen paljon puustoa ja pensastutuksia, mikä tekee katutilasta vihreän. Pihat palvelevat pääosin saattoliikennettä.

5. KADUT, AUKIOT JA KATUALUEISIIN LIITTYVÄT ISTUTUKSET

Pohjoinen Hesperiankatu ja Hesperian esplanadi 1950-luvulla. Kuvan keskellä Mehiläisen sairaala. Kuvaaja tuntematon, HKM.

Näkymä Topeliuksenkadun ja Runebergon ristiksestä 1958. Runeberginkatu 46, 48, 50, 52, 54ab- Topeliuksenkatu 1, 3a, 3b. Kuva Constantin Grünberg, HKM.

5.1 KATUYMPÄRISTÖ JA KATUNÄKYMIEEN MERKITTÄVÄ PUUSTO

Katuverkoston hierarkkinen rakenne

Taka-Töölön kaupunkirakennetta voidaan kuvailla kudokseksi, jonka loimia ovat kaupunginosan läpi kulkevat pääliikenneväylät, kuten Mannerheimintie, Mechelininkatu-Nordenskiöldinkatu, Runeberginkatu, Topeliuksenkatu, Linnankoskenkatu ja läntisiin ranta- ja puistoalueisiin rajautuva Merikannontie. Pääliikenneväylien pohjois-eteläsuuntaiset rinnakkaiskadut, Töölönkatu ja Ruusulankatu, on suunniteltu siten, että ne eivät toimi läpikulkuväylinä vaan päättyvät T-risteykseen.

Katuverkostoa täydentävät itä-länsisuuntaiset kadut, kuten Hesperian esplanadia reunustavat kadut, Sibeliuksenkatu ja Humalistonkatu. Mannerheimintien itäpuolelle jatkuvia poikittaisia katulinjoja ovat Humalistonkadun jatkeena toimiva Sallinkatu ja Ruusankadun jatkeena toimiva Savilankatu.

Taka-Töölön kaupunkirakenteelle ominaisia ovat korttelirakenteen läpi leikkautuvat diagonaalikadut, joita ovat Nordenskiöldinkadun ja Linnankoskenkadun lisäksi Eino Leinon katu ja Messeniuksenkatu.

Keskeiset aukiot, kuten Töölöntori, Nordenskiöldin aukio ja Kansaneläkelaitoksen etuaukio, ovat saaneet paikkansa tärkeiden liikenneväylien risteyksen kohdalla. Ne muodostavat kaupunkikuvan ja kaupunkirakenteen ”solmukohtia”. Tunnusomaisia solmukohtia ovat myös Runeberginkadun ja Mannerheimintien vilkas risteys sekä Runeberginkadun ja Hesperian esplanadin risteys.

Pääliikenneväyliä lukuun ottamatta Taka-Töölön kadut ovat enimmäkseen rauhallisia, kortteleiden reunustamia asunkatuja tai puistoihin ja sairaala-alueisiin rajautuvia katuja.

Katujen typologia ja mitoitus

Pohjois-eteläsuuntaiset pääliikenneväylät

- Mannerheimintie, leveys n. 30- 32 m
- Mechelininkatu, leveys n. 30 m, 26-32 m
- Nordenskiöldinkatu, leveys n. 24 m
- Runeberginkatu, leveys 24- 29/30 m
- Topeliuksenkatu, leveys n. 22 m; 20-24 m
-

Poikittaiset alueen läpi johtavat kadut

- Hesperian esplanadia reunustavat kadut
- Sibeliuksenkatu, leveys 18 m
- Humalistonkatu, leveys n. 18 m

Diagonaalikadut

- Eino Leinon katu, leveys n. 18 m
- Linnankoskenkatu, leveys n. 30 m
- Messeniuksenkatu, leveys n. 22 m

Pohjois-eteläsuuntaiset kadut, ei läpiajoa, ks. asemakaavan muutos 1916/1918

- Töölönkatu, leveys n. 18 m
- Ruusulankatu, leveys n. 18 m

Mannerheimintien yli jatkuvat kapeat poikkikadut

- Sallinkatu, Humalistonkadun jatke, leveys n. 18 m
- Savilankatu, Ruusankadun jatke, leveys n. 18 m

Asemakaavoissa esitetyt puurivit

- Mannerheimintien kadunvarsipuorivit Runeberginkadulta Nordenskiöldinkadulle Töölön 1906 vahvistetussa asemakaavassa; Humalistonkadulta Stenbäckinkadulle 1930 vahvistetussa asemakaavan muutoksessa.
- Runeberginkadun pohjoisosan esitettiin kadunvarsipuorivit Töölön 1906 vahvistetussa asemakaavassa ja niitä jatkettiin Töölöntorille saakka asemakaavan muutoksessa 1916(1918).
- Pohjoisen ja Eteläisen Hesperiankadun puorivit Hesperian bulevardin asemakaavan mukaan 1911; länsiosan puistoalueen muutos asemakaavapiirustuksessa 1928.
- Mechelininkadun eteläosan puorivit Sibeliuksenkadun risteykseen asemakaavan muutoksessa 1916(1918); puurivien jatkaminen Nordenskiöldin aukiolle saakka 1930; aukiomainen laajennus Sibeliuksenkadun risteyksessä ensin asemakaavassa 1906, uudelleen 1930. Jälkimmäisen asemakaavan mukaan eteläosan puorivit istutetaan kadun keskiväyhykkeelle.
- Linnankoskenkadun länsiosan puorivit asemakaavan muutoksessa 1916 (1918); Nordenskiöldin aukion ja itäosan puorivit 1930.
- Topeliuksenkadun katupuorivi Töölöntorilta Humalistonkadulle asemakaavan muutoksessa 1930.
- Sibeliuksenkadun länsiosan puorivit asemakaavan muutoksessa 1930.
- Humalistonkadun länsipään puorivit asemakaavan muutoksessa 1930; Puorivit/puurivi vain Topeliuksenkadulta itään asemakaavan muutoksessa nro 7995 1982.
- Kirjailijanpuiston etelä- ja pohjoissivun puorivit asemakaavan muutoksessa 1930.
- Merikannontien ja Rajasaarentien puorivit asemakaavan muutoksessa 1930.
- Eino Leinon kadun länsipään pohjoisreunalle ja Topeliuksenkadulle kääntyvä puorivi asemakaavan muutoksessa nro 7995 vuonna 1982.
- Töölönkadun pohjoisosan puorivit Eino Leinon kadulta pohjoiseen asemakaavan muutoksessa nro 7995 vuonna 1982.

Puurivien reunustamat kadut asemakaavojen tavoitteena

Puistokadut ovat 1800-luvun alkupuolelta kuuluneet Suomen kaupunkien katutypologiaan. Taka-Töölön asemakaavahistoria osoittaa, että katupuurivejä lisättiin lähes aina kaavamuu-
tosten yhteydessä. Puistomaiseen kaupunkikuvaan ja avoimempaan korttelirakenteeseen tähtäsivät varsinkin vuodesta 1930 alkaen vahvistetut asemakaavat. Nykyiset katupuurivit esitetään teemakartassa 3/5.

Töölön 1906 vahvistetussa asemakaavassa esitettiin kadunvarsipuuvit Runeberginkadun pohjoisosaan ja nykyisen Mannerheimintien varsille Runeberginkadun ja Nordenskiöldinkadun väliselle katuosuudelle. Asemakaavapiirustus, yksit.kok.

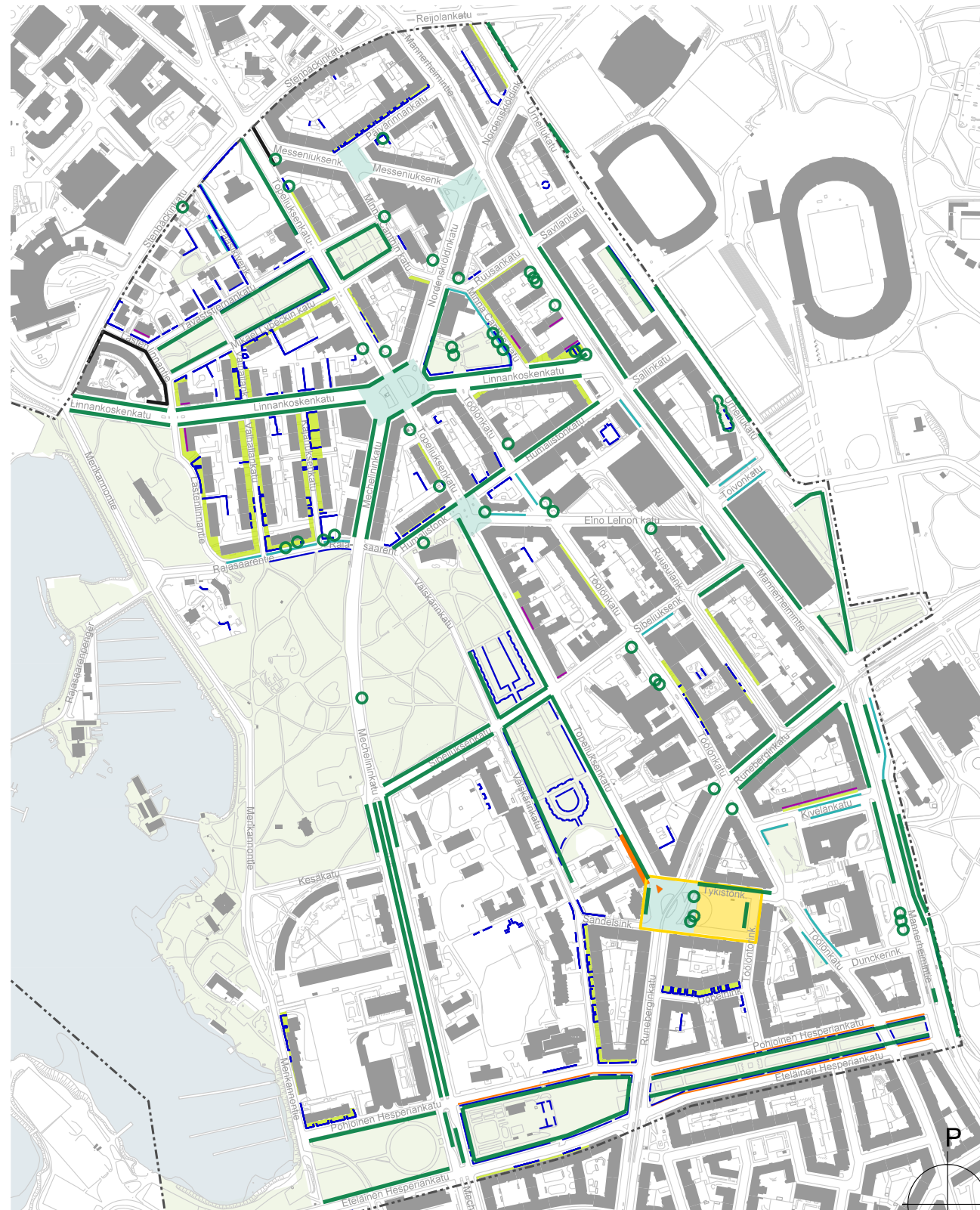

Asemakaavan muutoksessa 1916 esitettiin puurivit Runeberginkadun pohjoisosaan, Linnankoskenkadun länsiosaan ja Mechelininkadun varrelle Hesperian bulevardilta nykyiselle Sibeliuksenkadulle saakka. Hesperian bulevardin asemakaava kujanteineen oli vahvistettu jo 1911.

Katujen varsille istutettavat puurivit olivat 1930 vahvistetun asemakaavan muutoksen merkittävä piirre. Asemakaavan muutosalueen puurivit esitetään tässä piirrettynä nykyiselle karttapohjalle, MSKS Oy 2019.

Kaupunkikuvaan vaikuttava puusto, pensasaidat ja etupuutarhat (3/5)

- KASVILLISUUS**
- Kaupunkikuvallisesti merkittävä puu-/ryhmä
 - Kaupunkikuvallisesti merkittävä puurivi
 - Muu puurivi
 - Kaupunkikuvallisesti merkittävä köynnösten peittämä seinä
 - Kaupunginosalle ominaiset etupuutarhat (nurmi, leikatut pensasaidat, pienpuut ja pensasryhmät tai yksittäispensaat)
 - Kaupunginosalle ominaiset pensasaidanteet

Kaupunkikuvaan vaikuttavat puurivit, yksittäispuut, Taka-Töölölle ominaiset etupuutarhat ja pensasaidat sekä muut kaupunkikuvan kannalta huomionarvoiset istutukset on merkitty Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy:n laatimaan karttaan. Kartan selitykset, ks. luku 1.3, kartta 3/5.

Katupuurivit ja katunäkymien merkittävä puusto, esimerkkejä

- Mannerheimintien itä sivua reunustavat puurivit ovat peräisin eri vuosikymmeniltä. Yksittäisiä säilyneitä vanhoja katupuita on Hesperian esplanadin lähellä olevalla raitiovaunupysäkillä.
- Linnankoskenkadun leveää ajoväylää reunustavat tuuheat puurivit.
- Mechelininkadun katutöiden yhteydessä on 2010-luvulla uusittu suuri osa puustosta. Hesperian esplanadin ja Sibeliuksen puiston välissä olevan puistokatuosuuden puut on pystytty säilyttämään.
- Runeberginkadun varrella on paikoin puurivejä Töölöntorilta Mannerheimintielle jatkuvan katuosuuden varrella.
- Topeliuksenkadun ja Topeliuksen puiston lehmusrivit luovat väliinsä puistokatumaisen, viihtyisän kävelytien ja jalkakäytävän lehmusrivi jatkuu Töölöntorin länsireunalla.
- Humalistonkadun länsiosan puurivi on uusittu; itäosassa on pilaritervaleppäriivi.
- Töölönkadun jalankulkualueeksi muutettu katuosuus edustaa puuistutuksilla jäsennettyjä, aukiomaisia katualueita. Toivonkadun ja Urheilukadun viistetyssä kulmassa on toinen, puuistutusten kehystämä aukiomainen alue.
- Katunäkymien merkittävät yksittäispuut ovat yleensä korttelipihojen reunalla tonttialueella kasvavia puita.
- Kaupunkikuvan kannalta poikkeuksellinen yksittäispuu on Töölön kirjaston pohjoissivulla säilynyt mänty.

Merkittävät yhtenäiset katutilat

Taka-Töölön kaupunkikuvalle ominainen piirre on yhtenäisten katujulkisivujen rajaamat katutilat. Teemakartassa 2/5 on esitetty kaupunginosan merkittävien, yhtenäisten katujulkisivujen sijainti. Kartta on laadittu havaintojen ja kaupunkitila-analyysin perusteella.

Katuympäristön ja katutypologian esimerkkejä

Seuraavilla aukeamilla esitetään kaupunkikuvan ja katutypologian esimerkkikohteita. Puistoalueisiin rajautuvat kadut käsitellään yleensä puistoalueen yhteydessä luvussa 4.

Julkisivurintamat ja reunavyöhykkeet, esimerkkejä

Mannerheimintie

Mannerheimintietä reunustavat pääosin tunnusomaiset, yhtenäiset korttelirintamat, jotka toimivat kaupunkitilaa rajaavana reunavyöhykkeenä, kun vastapäätä on puistoalue tai poikkeuksellinen kortteli, kuten raitiovaunuhallien alue.

Eino Leinon katu

Eino Leinonkadun eteläpuolen julkisivurintaman edessä on raitiovaunuhallien monimuotoinen, paikoin hyvinkin vehreä korttelialue.

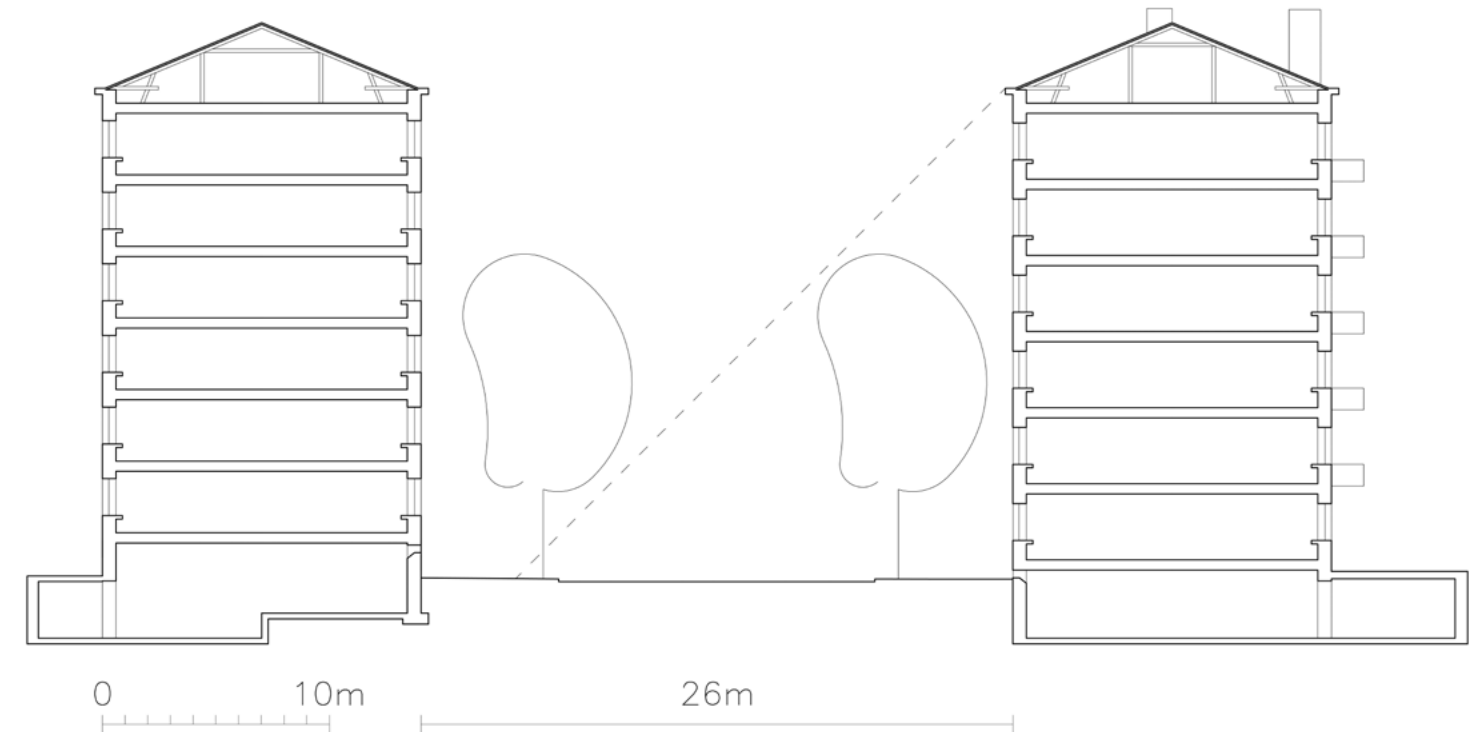
Urheilukatu

Urheilukadun varren korttelit muodostava reunavyöhykkeen jalkapallokenttien ja katsomorakennusten hallitseman Olympiastadionin ympäristön suuntaan. Korttelirintamalle ominainen piirre ovat yhtenäiset julkisivut, julkisivulinjan polveilu ja rakennusten kehystämät vehreät korttelipuistikot.

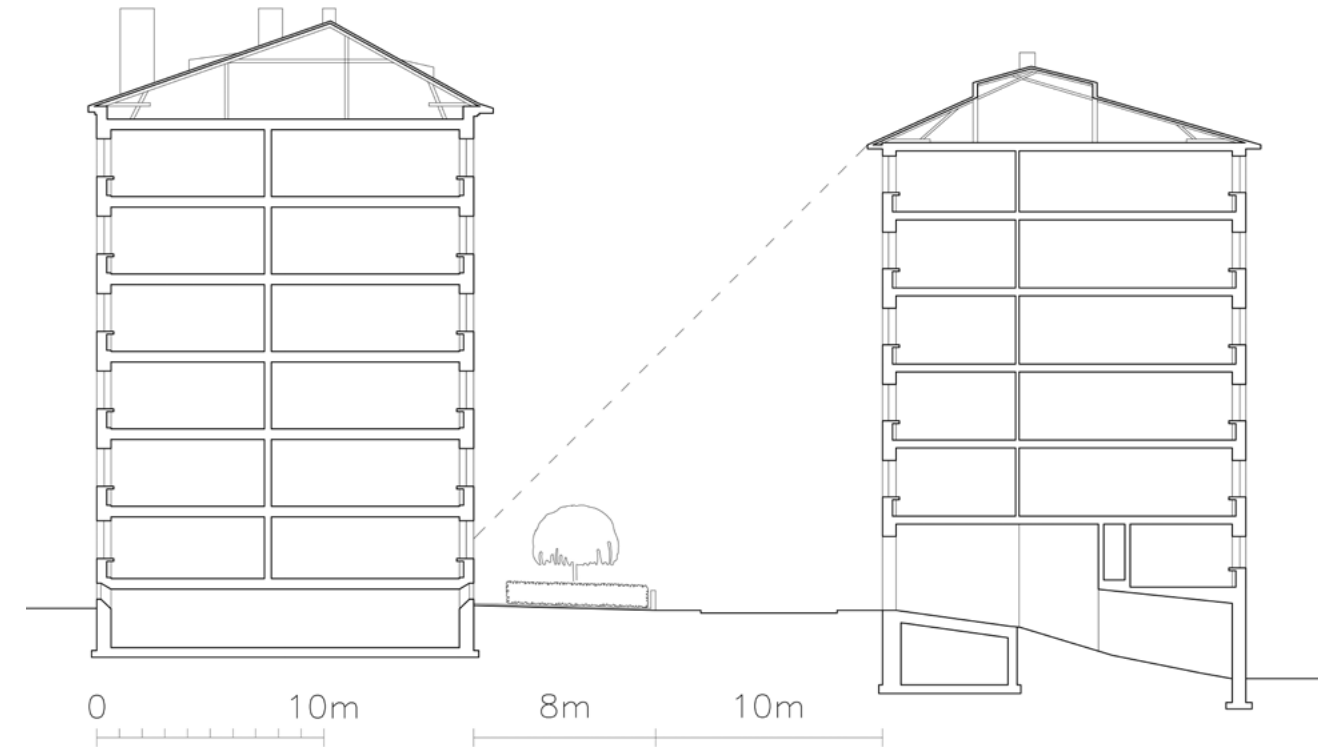
Humalistonkatu

Humalistonkadun yhtenäinen korttelirintama muodostaa reunavyöhykkeen Topeliuksen puiston suuntaan.

Katujen poikkileikkauksia

Leikkaus Mechelininkadun 40 ja 41 kohdalla Sibeliuksen puiston pohjoispuolella. Kadun leveys on 26 metriä. Puurivit reunustavat jalkakäytäviä. Rakennusjärjestyksen määräämä 45 asteen valokulma on osoitettu katkoviivalla. Piirros KSMS Oy 2019.

Vastaava leikkaus Döbelninkadun kohdalla. Katualueen leveys on vain 10 metriä ja siksi pohjoissivun rakennuksen edessä on 8 metriä leveä etupuutarha. Rakennusjärjestyksen määräämä 45 asteen valokulma on osoitettu katkoviivalla. Piirros KSMS Oy 2019.

Julkisivurintamat ja reunavyöhykkeet

Korttelin 525 tunnusomainen, yhtenäinen julkisivurintama Mannerheimintien varrella. Alla Mannerheimintien ja Runebergin risteyksen eteläpuolinen korttelijulkisivu.

Korttelin 525 kulmatalo kohoaa kerroksen verran viereisten rakennusten kattolistan yläpuolelle. Kulman korostaminen on alueelle tunnusomainen tehokeino. Alla korttelin 477 yhtenäisyyttä koostaa ukoneva kerroslista.

Julkisivurintamat ja reunavyöhykkeet

Mannerheimintien länsipuolella sijaitsevan korttelin 505 julkisivuja yhdistää klassistinen muotokieli ja yhtenäinen, leveä kattolista. Oikealla näkyvä katupuiden rivi ovat harventunut, kuten muualla Mannerheimintien varrella. Alla: Eino Leinonkadun eteläisen julkisivurintaman edessä on raitiovaunuhallien monimuotoinen, paikoin hyvinkin vehreä korttelialue.

Vastapäätä sijaitsevan korttelin 522 taempana olevissa julkisivuissa näkyy muutos modernismin suuntaan. Esimerkiksi ikkunoiden tiheästä puitejaosta on luovuttu. Yhtenäinen kattolista yhdistää vierekkäisiä julkisivuja. Oikealla näkyy yksittäinen säilynyt katupuu.

Julkisivurintamat ja reunavyöhykkeet

Urheilukadun varren korttelit muodostava reunavyöhykkeen jalkapallokenttien ja katsomorakennusten hallitseman Olympiastadionin ympäristön suuntaan. Korttelirintamalle ominainen piirre ovat yhtenäiset julkisivut, julkisivulinjan polveilu ja rakennusten kehystämät vehreät korttelipuistikot.

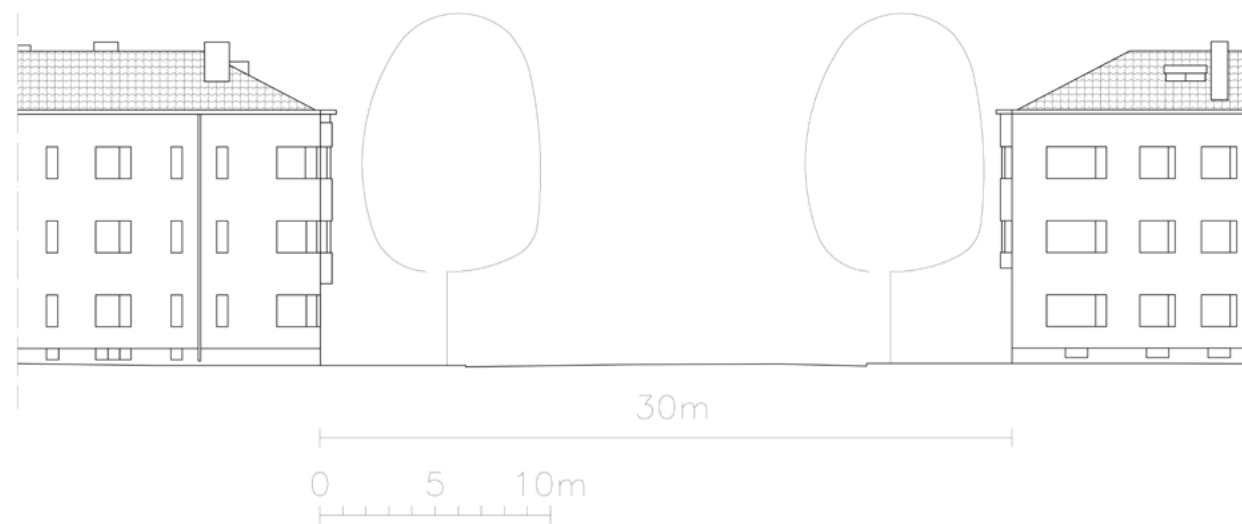

Humalistonkadun yhtenäinen korttelirintama muodostaa reunavyöhykkeen Topeliuksen puiston suuntaan. Vuoden 1930 asemakaavan mukainen katupuurivi on uusittu.

Katupuurivit ja katunäkymien merkittävä puusto

Linnankoskenkadun leveää ajoväylää reunustavat lehmusrivit.

Linnankoskenkadun poikkileikkaus. Kadun leveys on 30 metriä. Puurivit reunustavat jalkakäytäviä. Alueen asemakaavan muutos vahvistettiin 1937. Kattokulma ei asemakaavamääräyksen mukaan saanut olla 45 astetta jyrkempi. Kattolistan korkeusasema määriteltiin kaavassa. Piirros KSMS Oy 2019.

Mechelininkadun katutöiden yhteydessä on 2010-luvulla uusittu suuri osa puustosta uusittiin samalla. Hesperian esplanadin ja Sibeliuspuiston välissä olevan puistokatuosuuden puut on pystytetty säilyttämään. Alueen kunnostustyö on kuvassa vielä kesken.

Katupuurivit ja katunäkymien merkittävä puusto

Runeberginkadulla on puurivejä Töölöntorilta Mannerheimintielle jatkuvan katuosuuden varrella.

Topeliuksenkadun ja Topeliuksen puiston lehmusrivit luovat väliinsä puistokatumaisen, viihtyisän kävelytien. Osa kadun puista on uusittu, mutta niiden seassa on myös vanhempia yksilöitä.

Topeliuksenkadun puurivi jatkuu Töölöntorin puolelle. Tässä Sandelin musiikki- ja kulttuurikoulun edessä kasvava lehmusrivi.

Humalistonkadun itäosassa on pilaritervaleppäriivi.

Mannerheimintien puurivit ovat peräisin eri aikakausilta. Raitiovaunupysäkillä on säilynyt vanhaa katupuustoa. Oikealla Hesperian puisto.

Katunäkymässä poikkeuksellista puulajia edustaa Töölön kirjaston pohjoissivulla kasvava mänty.

Istutetut aukiomaiset katutilat

Eino Leinon kadun ja Humalistonkadun välinen osuus Töölönkadusta on rakennettu kävelykaduksi. Siellä kasvaa nuorehko puurivi.

Toivonkadun ja Urheilukadun kulmassa on viistokulmaisen tontin eteen muodostunut pieni aukio, joka puustonsa vuoksi muodostaa lähes puistomaisen tilan. Umpikorttelirakenteessa pienet puistikot ja puustutukset ovat tärkeitä elementtejä katuympäristössä.

Töölönkadun kävelykatuosuus.

Toivonkadun ja Urheilukadun risteys

Katuympäristöön vaikuttava pihapuusto

Mannerheimintien itäpuolta reunustavat lehmusrivit. Kadun länsireunan lamellitalokorttelin 498 puusto vehreyttää katumiljöötä.

Puolisuljetun korttelin pihapuusto näkyy katutilassa. Kuva on Topeliuksenkadulta. Pihan reunalla kasvavan verivaahteran taustalla näkyy etupuutarhan pienpuiden rivi.

Taka-Töölön pohjoisosalle ominainen näkymä, jossa Topeliuksenkadun varrella sijaitsevan, puolisoljetun korttelityypin pihapuut vehreyttävät katukuvaa. Vasemmalla näkyy lisäksi tunnusomainen etupuutarhavyöhyke, jota kehystävät leikatut pensasaidat.

5.2 ETUPUUTARHAT - TAKA-TÖÖLÖLLE OMINAINEN PIIRRE

Etupuutarhat on merkitty Birger Brunilan laatimaan asemakaavapiirustukseen. HKA

Taka-Töölön katutilalle ominainen piirre ovat kaupunginosalle ominaiset etupuutarhat, joita harvoin esiintyy muualla kantakaupungin alueella. Ensimmäiset etupuutarhat ovat ilmestyneet asemakaavan muutokseen 1916. Niiden avulla on ollut mahdollista toteuttaa vuoden 1908 rakennusjärjestyksen mukaista rakentamista liian kapeiden katujen varsille. Sekä Välskärinkadun että Döbelninkadun katualueen leveys on asemakaavan mukaan 10 metriä. Rakennusjärjestyksen salliman 18 metrin rakennuskorkeuden ja 45° valokulman saavuttamiseksi rakennusten eteen on järjestetty 18 metrin levyinen katutila tonttialueeseen kuuluvan etupuutarhan avulla.

Välskärinkadun istutusten jatkeena oleva etupuutarha Hesperian esplanadin puolella, joka on esitetty Brunilan asemakaavapiirustuksessa 1928, on tulkittavissa esteettisenä keinona tulevan Töölön Helmen erityisen rakennuspaikan korostamiseksi. Etupuutarhat ilmestyivät myös Hesperian esplanadin eteläpuolelle 1920-luvun lopulla rakennetun Sonckin korttelin rakennusrintaman eteen.

Edellä mainittujen kohteiden lisäksi mm. Topeliuksenkadun, Kivelänkadun, Töölönkadun, Ruusulankadun, Minna Canthin kadun, Päivärinnankadun ja Mikael Lybeckin kadun varrella esiintyy nauhamaisia etupuutarhoja.

Etupuutarhojen suunnitelmia

Töölön pihojen korjaustapaohjeessa mainitaan, että alkupe räisiin pääpiirustuksiin on satunnaisesti liitetty istutussuunnitelma. Sellaisia löytyy varsinkin arkkitehti Helge Lundströmin rakennussuunnitelmien yhteydessä. Pääpiirustusten perusteella etupuutarhat on suunniteltu huolella ja yksilöllisesti ja niille ovat ominaisia leikatut pensasaidat ja paikan mitta-kaavaan sopivat, rakennusajalle tyypilliset muotoon leikatut orapihlajat tai kukkivat pienpuut.

Pääpiirustuksiin liitettyjen pihasuunnitelmien lisäksi tämän selvityksen yhteydessä on havaittu, että puutarha-arkkitehti Paul Olsson on suunnitellut runsaasti etupuutarhoja ja pihais- tutuksia Linnankoskenkadun ympäristön avokorttelialueelle. (Arkkitehtuurimuseon arkisto, selv. Mona Schalin 2019)

Etupuutarhoja koskevat määräykset 1980-luvun asema- kaavoissa

Etupuutarhojen säilyttämiseen pyrittiin vuonna 1980 vahvis- tetussa asemakaavan muutoksessa, joka koski Taka-Töölön luoteisosaa. Kaavassa osoitettiin mm. istutettavia tontin osia, joissa tuli olla myös puita ja pensaita. Näitä alueita osoitet- tiin laajasti sekä kortteleiden sisäosiin että etupuutarhoihin. Puilla ja pensailla istutettavia etupuutarhoja esiintyy kaavas-

sa Välskärinkadulla, Döbelninkadulla, Pohjoisella Hesperian- kadulla Töölön Helmen kohdalla, Töölöntorinkadulla entisen suojeluskuntatalon kohdalla ja Sibeliuksenkadun itäpäässä. Kivelänkadulla, Töölönkadulla ja Ruusulankadulla on kapeita etupuutarhakaistaleita.

Etupuutarhojen lisäksi on kaavassa esitetty puilla ja pensailla istutettava tontin osa Mehiläisen sairaalan ja entisen suoje- luskuntatalon välissä Döbelninkadulta Pohjoiselle Hesperian- kadulle ulottuvalla kapealla piha-alueella.

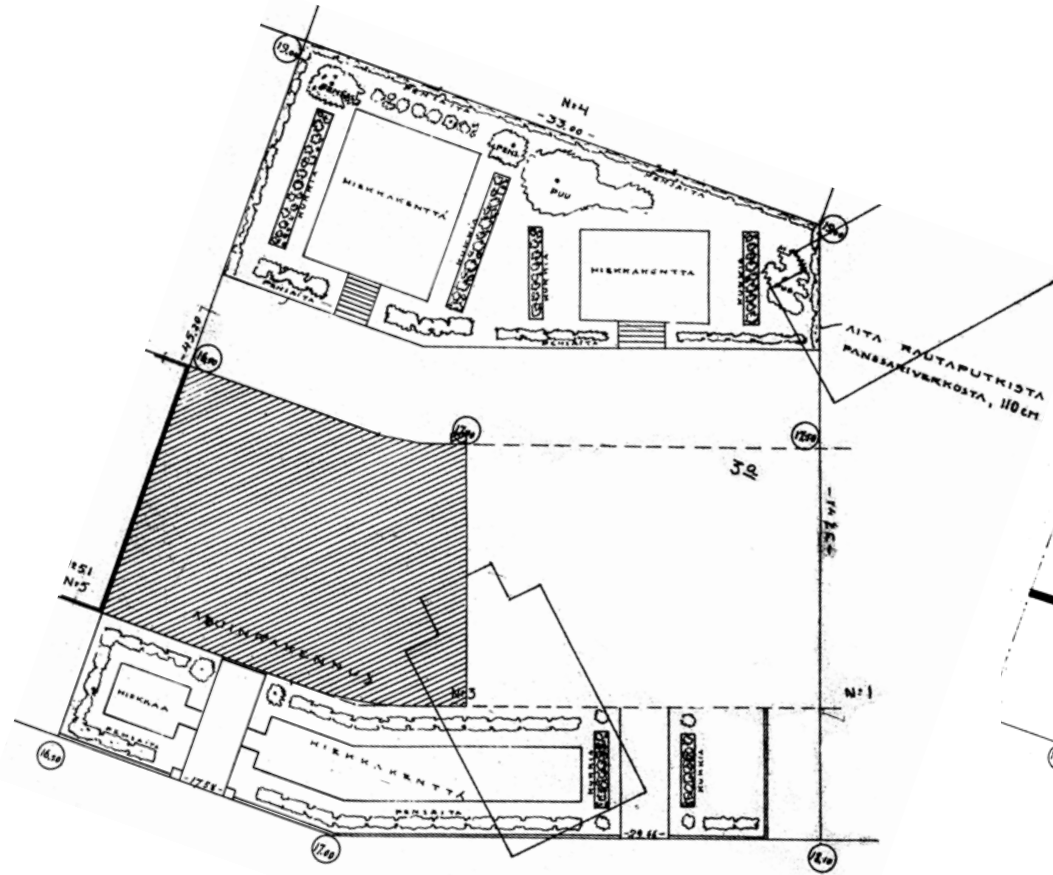
Vastaavia periaatteita on noudatettu vuonna 1982 vahviste- tussa pohjoisosan asemakaavan muutoksessa. Puilla ja pen- sailla istutettavia etupuutarhoja esiintyy Päivärinnankadun varrella, Humalistonkadulla korttelin 495 kohdalla, Topeliuk- senkadulla kortteleiden 495, 504 ja 509 kohdalla, Minna Can- thinkadun ja Ruusankadun varrella.

Linnankoskenkadun molemmin puolin sijoittuvien lamellita- lokortteleiden pohjois-eteläsuuntaisten katujen varsilla on leveät, puilla ja pensailla istutettavat etupihat. Huvilakortte- lia 517 reunustavat puilla ja pensailla istutettavat pihakaistat. (Rakennusvalvonnan arkisto, selv. Mona Schalin 2019)

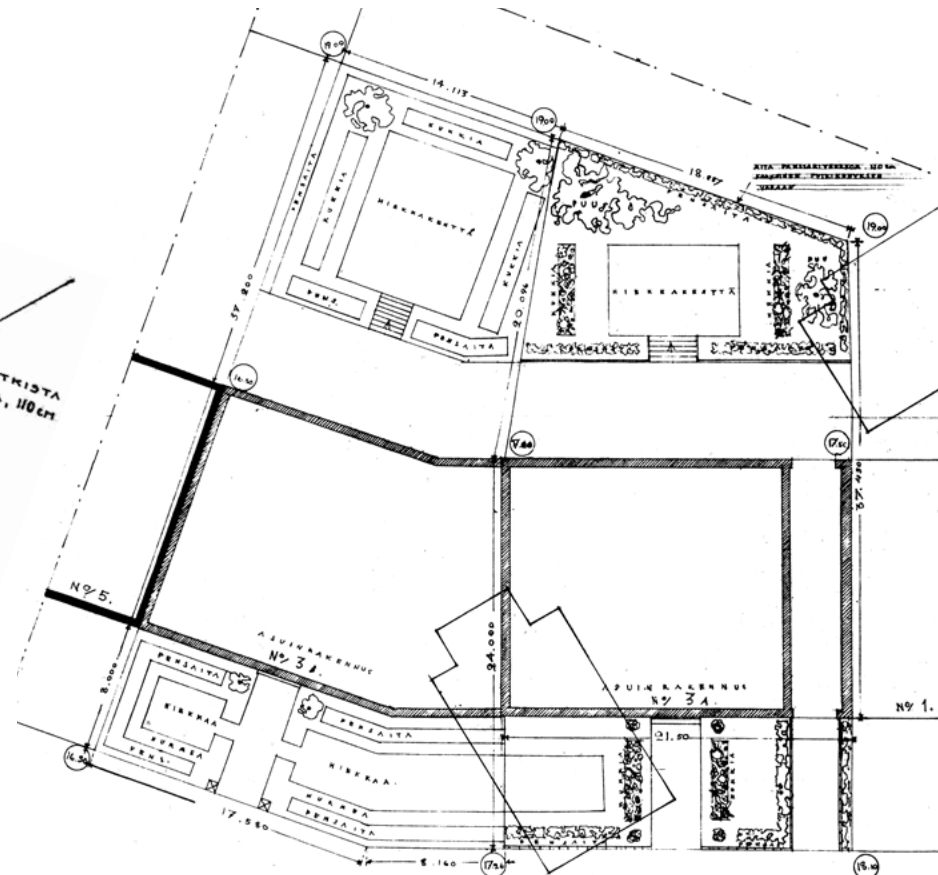
Etupuutarhojen nykytilanne ja säilyneisyys

Osa etupuutarhoista ovat leveitä, näyttäviä ja puutarhamai- sia, osa kapeampia ja vaatimattomampia. Istutuksia on pai- koin pengerretty kivimuurein. Vaatimattomimmat etupihat ovat lähinnä nurmikaistaleita.

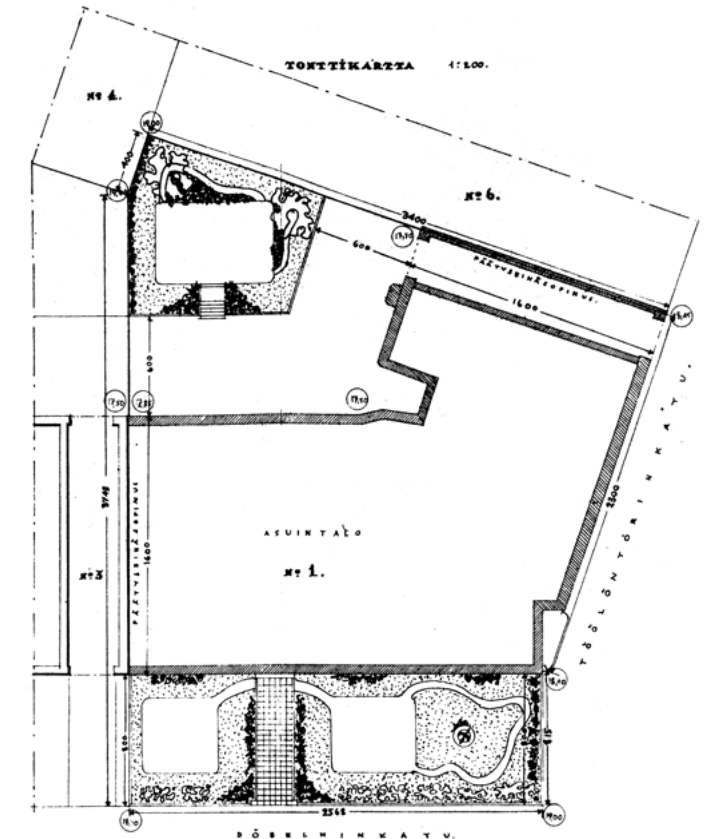
Etupuutarhojen parhaiten säilyneet esimerkit ilmentävät hyvin alkuperäisten suunnitelmien esteettisiä tavoitteita. Ne ovat usein leikatuin orapihlaja-aidoin rajattuja nurmialuei- ta, joissa yleensä kasvaa kukkivia pienpuita. Etupuutarhoista hienoimmat ja edustavimmat sijaitsevat Döbelninkadun ja Välskärinkadun lisäksi Päivärinnankadulla ja Minna Canthin kadulla. Kapeampaa ja yksinkertaisempaa tyyliä edustavat mm. Ruusankadun etupihat.

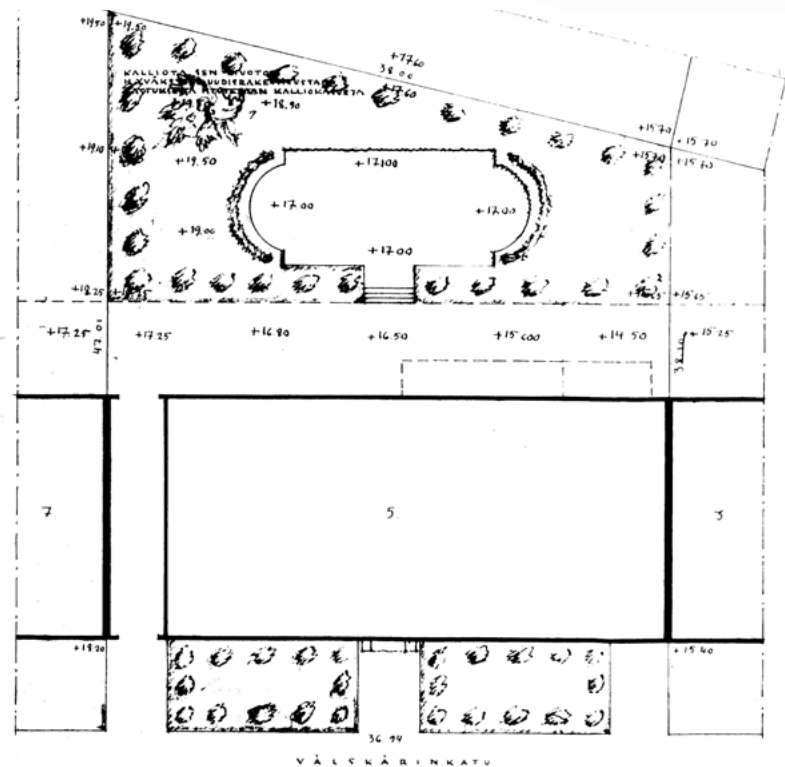
Döbelninkatu 3b, Leuto A. Pajunen 1933, RV.

Döbelninkatu 3a, pääpiirustussarjan asemapiirros ja pihasuunnitelma. Helge Lundström 1934, RV.

Döbelninkatu 1, pääpiirustussarjan asemapiirros ja pihasuunnitelma. Helge Lundström 1935, RV.

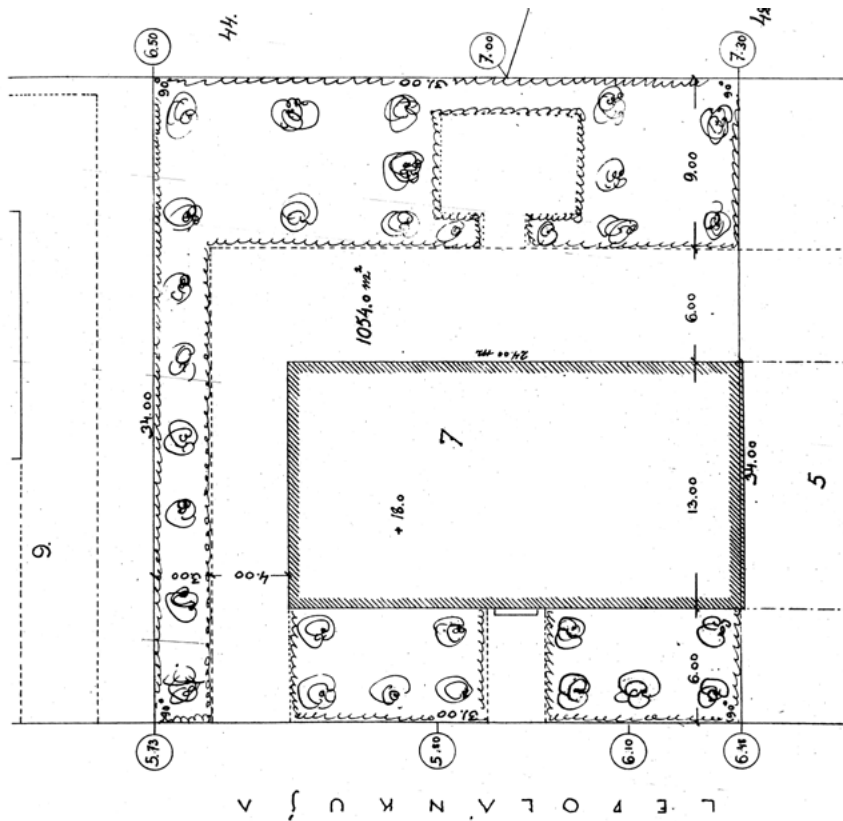
Välskärinkatu 5, pääpiirustussarjan asemapiirros ja pihasuunnitelma. Jalmari Peltonen 1932, RV.

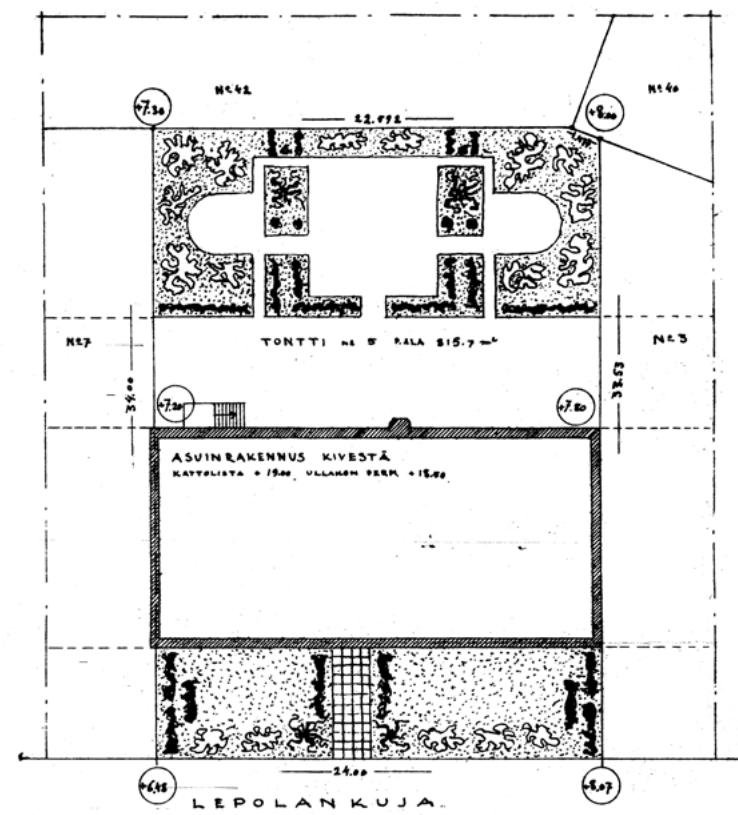
Etupuutarhat ovat etenkin Taka-Töölön kaupunginosalle ominaisia. Döbelninkadun etupuutarhat kuuluvat niistä komeimpiin. Niissä kasvaa suuria yksittäispuita, kukkivia pienpuita, pensaita ja leikattuja pensasaidanteita.

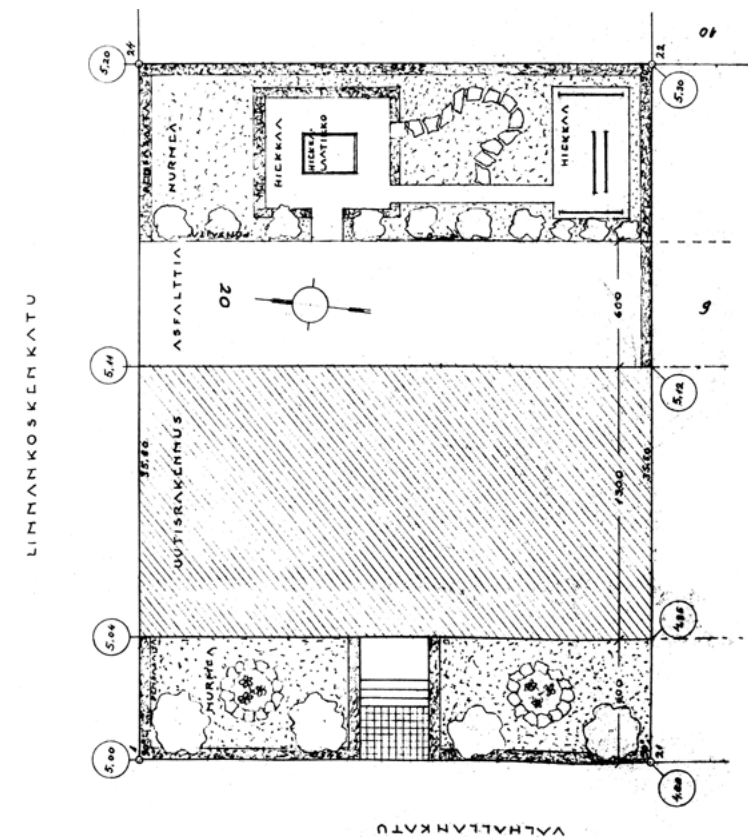
Kuvataiteilija Eino Wehmas maalasi 1946 näkymän Döbelninkadun suuntaan. Maalauksen katkelmassa näkyy Döbelninkatu 1:n etupuutarhan pensasaita ja muotoon leikattu puu. Kuva Ateneum 2019

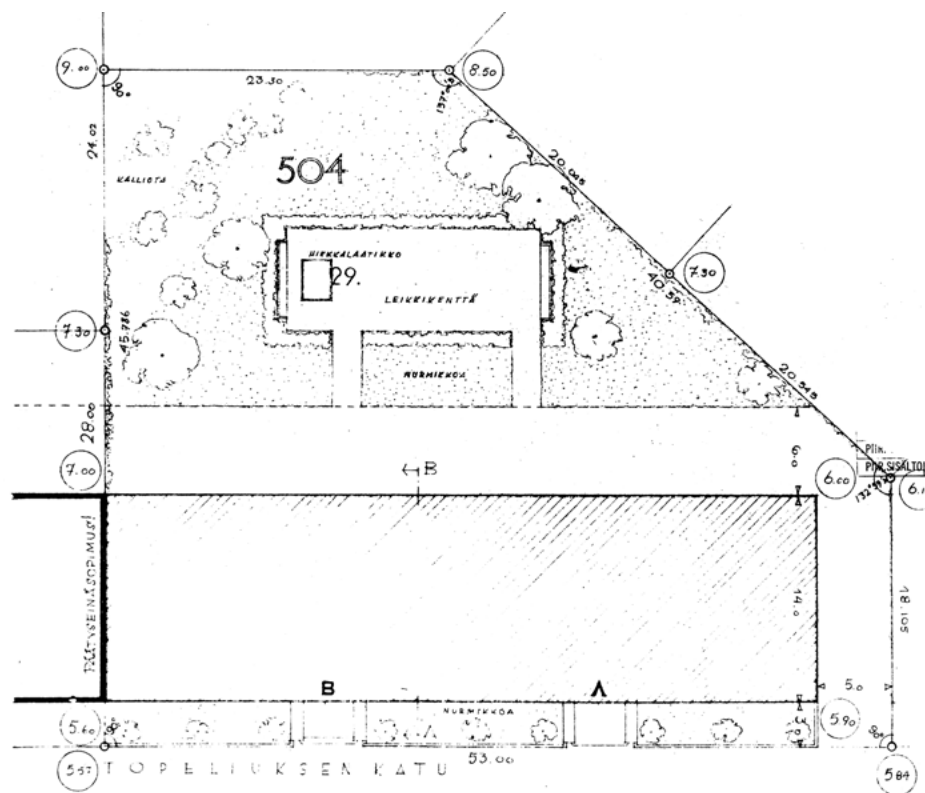
Kajanuksenkatu 7, pääpiirustussarjan asemapiirros ja pihasuunnitelma. Toivo A. Elo 1939, RV.

Kajanuksenkatu 5 pääpiirustussarjan asemapiirros ja pihasuunnitelma. Helge Lundström 1937, RV.

Linnankoskenkatu 20 pääpiirustussarjan asemapiirros ja pihasuunnitelma. Sakari Honkavaara 1938, RV.

Topeliuksenkatu 22 pääpiirustussarjan asemapiirros ja pihasuunnitelma. Jalmari Peltonen 1937.

Etupuutarhan pienpuurivi on tunnusomainen piirre.

Etupuutarhaa kehystää perinteinen leikattu pensasaita, lajina on useimmiten orapihlaja.

Kajanuksenkadun ja Valhallantien etupuutarhoja

Leikatut pienpuut ja kukkivat pensaat kuuluvat parhaiten säilyneisiin etupuutarhoihin.

Etupuutarhojen esimerkkejä

Lapsia ja nainen Humalistonkatu 19:n ovella. Reunakivien rajaamat etupuutarhaistutukset kehystävät sisäänkäyntiä. Kuva vuodelta 1950, Eino Heinonen, HKM

Humalistonkadun etupuutarharivistössä on paremmin ja huonommin hoidettuja etupuutarhoja. Humalistonkatu 13:n etupuutarha kunnostettiin vuonna 2017, mutta sen hoito on jäänyt olemattomaksi.

Topeliuksenkadun varrella on pieni, julkisivulinjasta sisäänvedetty alue, jossa on keidasmainen etupuutarha.

Etupuutarhojen kapeaa mallia ja pelkistettyä istutustapaa edustavat mm. Ruusankadun etupihat. Taustalla Savilankatu.

Humalistonkujan etupuutarhoissa on pensasaidanteita, nurmea ja perennaistutuksia.

Töölöläisen katu ympäristön elementtejä - muurit, kiveykset, köynnösseinät

Topeliuksenkadulla, Töölön Kirkon ja Töölö gymnasiumin edustalla on Höganäsian keltaisilla terrakotatilaatoilla laatoitettu alue. Neliömäiset laatat on ladottu 45 asteen kulmaan. Aiemmin vastapäinen jalkakäytävä on ollut laatoitettu tällaisilla laatoilla, joiden alkuperä liittyyneen Töölön sairaalaan.

Pohjoisen Hesperiakadun varrella säilyneitä punaisia laattoja.

Lastenlinnan sairaalan tonttia rajaava kivimuuri.

Messeniuksenkatu laskeutuu pohjoiseen kohti Stenbäckinkatua. Tasoeron kohdalla Topeliuksenkadun puolella säilynyt vanha pengermuuri porraskaiteineen on huolella viimeistelty elementti katukuvassa.

Kivelänkadulla etupuutarhavyöhyke on kapea. Siinä kasvaa kuitenkin lähes koko seinämän peittävä näyttävä villiviini, joka tekee syksyisin koko kadusta nähtävyyden upeine syysväreineen.

Etupuutarhojen villiviiniseinämiä on useita Taka-Töölössä. Kivelänkadun lisäksi niitä on mm. Minna Canthin kadulla ja korttelissa 498, jonka kohdalla katse kiinnittyy Ole Gripenbergin suunnitteleman rakennuksen villiviiniseinän hehkuvaan syysväriin.

5.3 KESKEISET AUKIOT JA AUKIOMUODOSTELMAT

TÖÖLÖNTORI - KAUPUNGINOSAN KESKEINEN AUKIO

Töölöntori sisältyy Taka - Töölön kerrostaloalueen valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön (RKY).

Helsingin Taka-Töölön kaupunginosan valtaosan muodostaa maan suurin yhtenäinen 1930-luvun asuinkerrostalokorttelien alue, joka kuuluu kansainvälisen DOCOMOMO-järjestön hyväksymään suomalaisen modernismin merkkiteosvalikoi-
maan.

Töölöntori on osa maakunnallisesti arvokasta kulttuuriympäristöä ”Helsingin empire-keskusta ja kivikaupunki”.

Tori on kaupungin arvoympäristökohde.

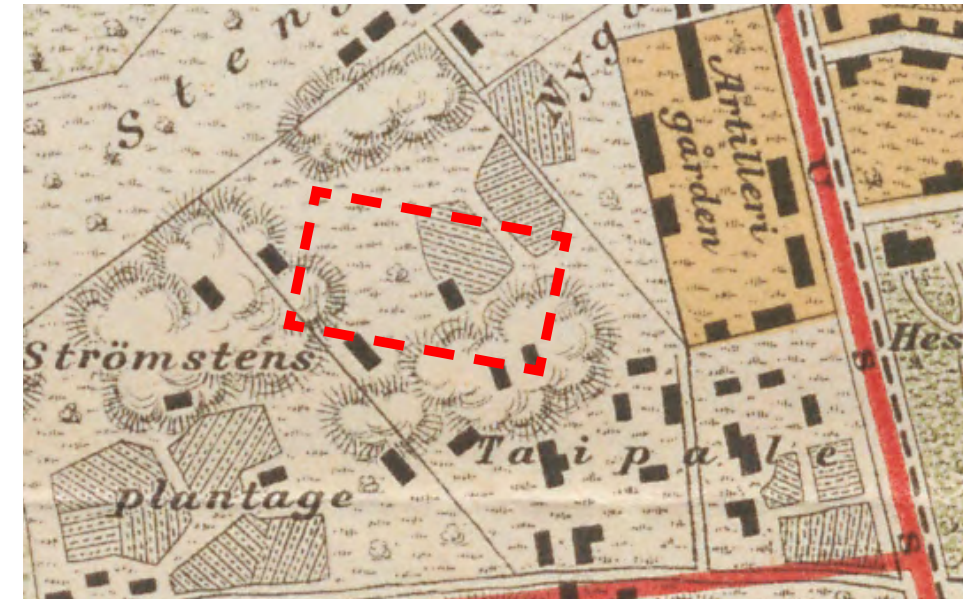
Töölön pohjoisosan rakennettu ympäristö 1800-luvun loppu- pulla

Etu-Töölön ja Taka-Töölön nykyiset kaupunginosat olivat vielä 1800-luvun loppupuolella harvaan rakennettu alue.

Töölön asemakaavakilpailut 1898-1900 ja asemakaava 1906

Vuosina 1898–1900 järjestettiin kaksivaiheinen asemakaavakilpailu. Toisessa vaiheessa pyydettiin jatkosuunnitelmat kahdelta suunnittelijaryhmältä, joista toisen muodostivat arkkitehti Gustaf Nyström ja kaupungininsinööri Herman Norrmén, toisena kilpailijana oli arkkitehti Lars Sonck. Kilpailun merkittävydestä kertoo se, että kilpailutuomariston asiantuntijoiksi kutsuttiin ruotsalainen Per Hallman ja saksalainen Joseph Stübben, joka tunnetaan mm. merkittävän Der Städtebau-teoksen kirjoittajana. Kilpailun jälkeen päätettiin koota asemakaavan laatimista varten työryhmä, johon tulivat Nyström ja Lars Sonck.

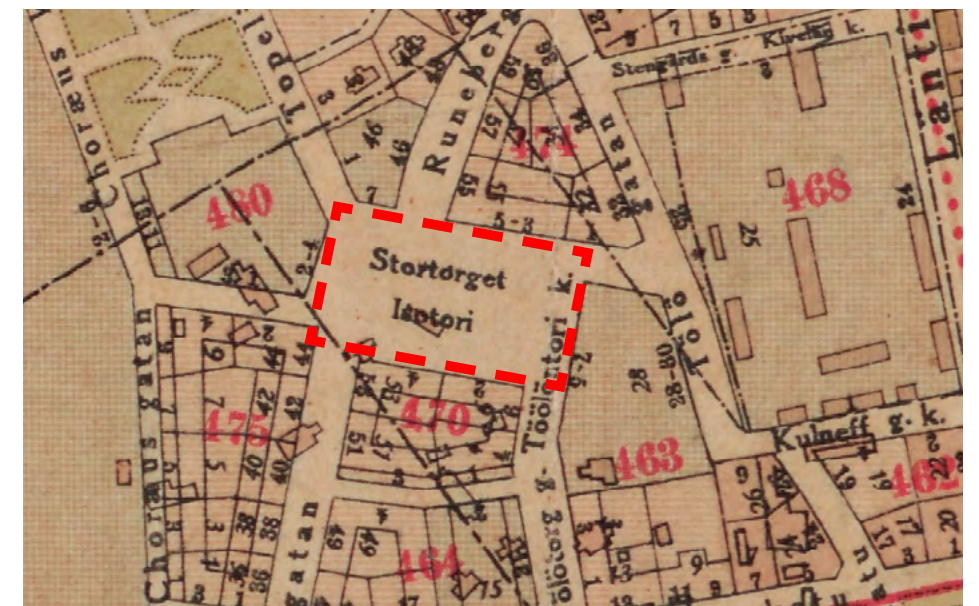
Kiinteistöjako ennen Töölön asemakaavan vahvistamista 1906 ja asemakaavamuutosten jälkeen

Alue tulevan Hesperian esplanadin pohjoispuolella 1906 painetun kartan mukaan. Kaupungeingeodeetti W.O. Lillen tarkistama kartta 1906 (osa), HKA
Tulevan Töölöntorin likimääräinen sijainti on tässä osoitettu punaisella katkoviivalla. Alue oli käytännössä rakentamaton.

C. Reuterin Helsingin kartta 1877 (osa), KA

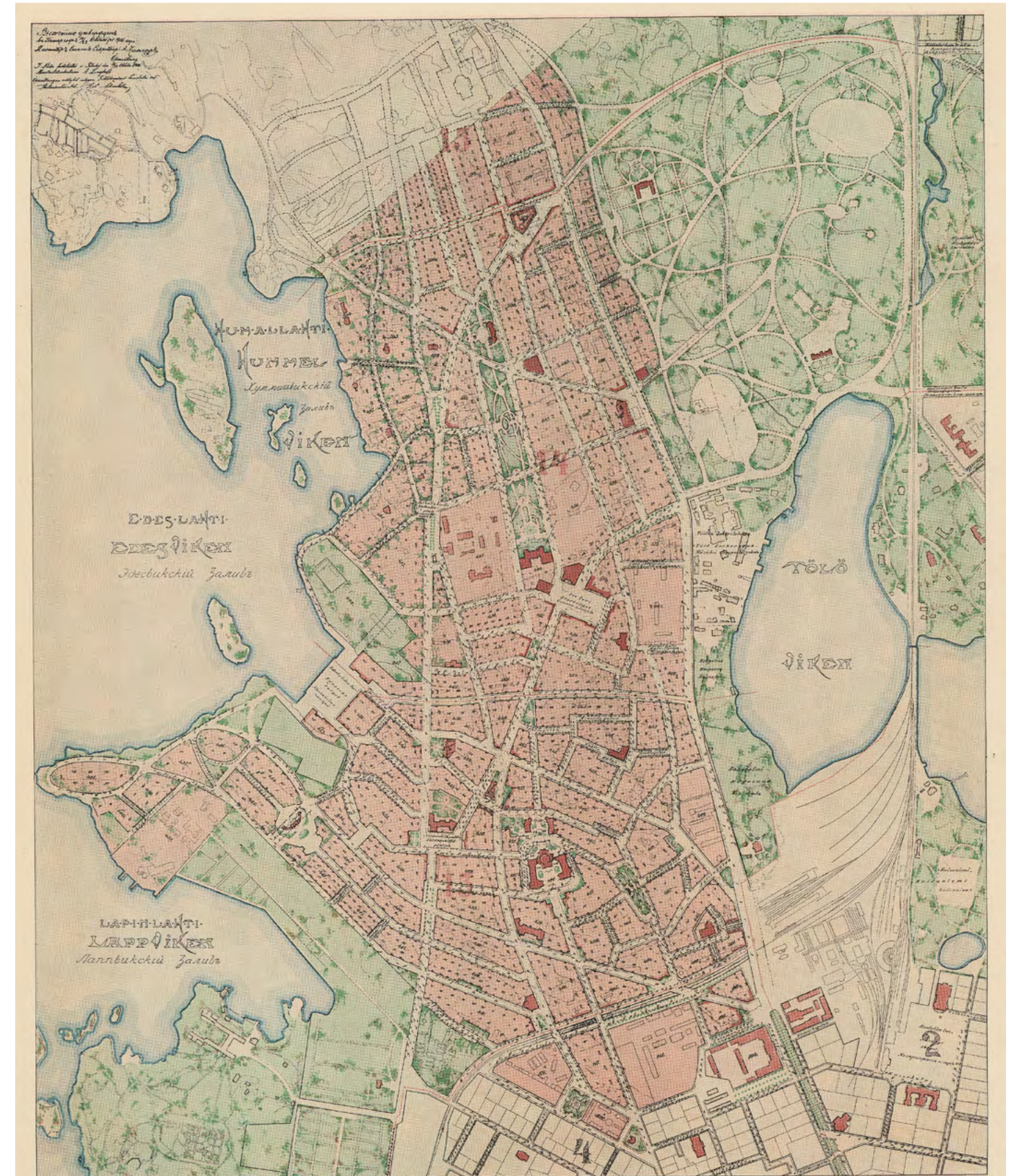

Painettu kartta ilman vuosilukua, Tilgmann, KA Ic138.
Kartta esittää todennäköisesti tilannetta v. 1916 asemakaavamuutoksen jälkeen.

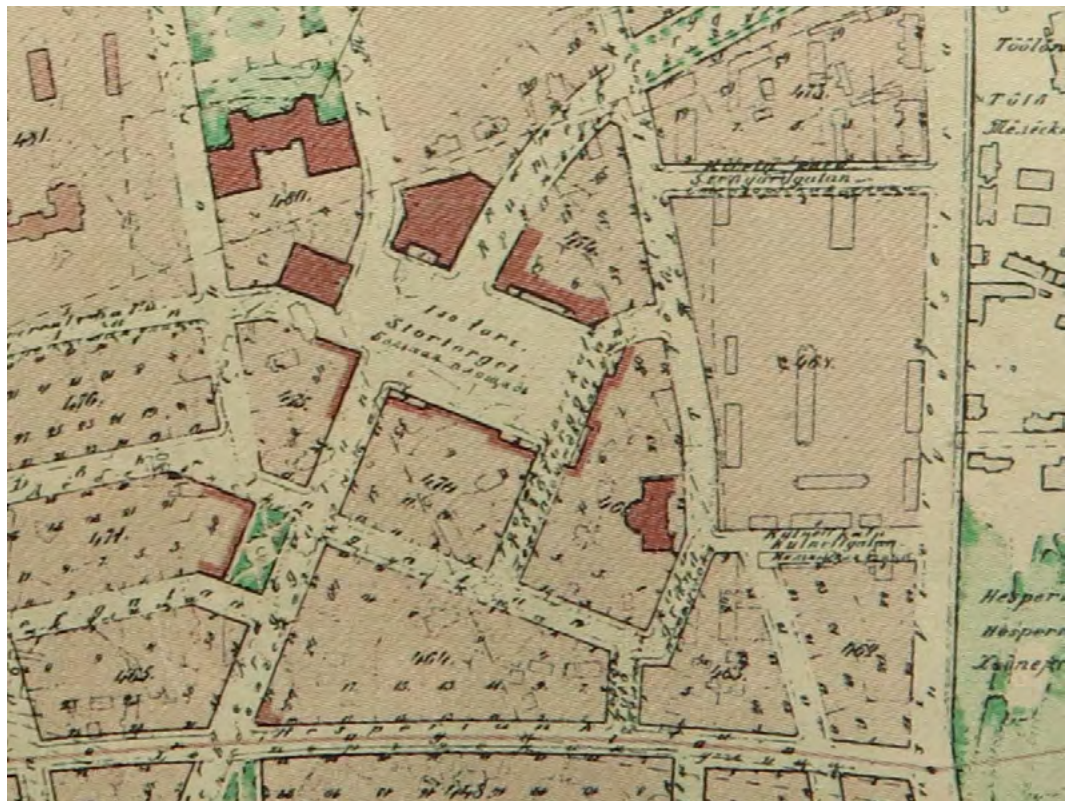
Torin asemakaavallinen muotoutuminen

Töölön asemakaavakilpailun toisessa kilpailuvaiheessa katuverkosto selkiytyi. Monet toteutuneen kaupunkirakenteen keskeiset yksityiskohdat tulivat kuvaan vasta tässä vaiheessa, kuten Töölöntori ja sen ympäristö, Topeliuksen puisto ja Runeberginkadun jatkuminen loivana kaarena Kamppiin asti.

Kilpailun jälkeen työstetty asemakaavan luonnos julkaistiin 1902, hyväksyttiin kaupunginvaltuustossa 1903 ja vahvistettiin Töölön asemakaavaksi 23.10.1906. Kaavan vahvistamisen yhteydessä muodostettiin Helsingin XIII ja XIV kaupunginosa. (Lindh 2002, Nikula 1981)

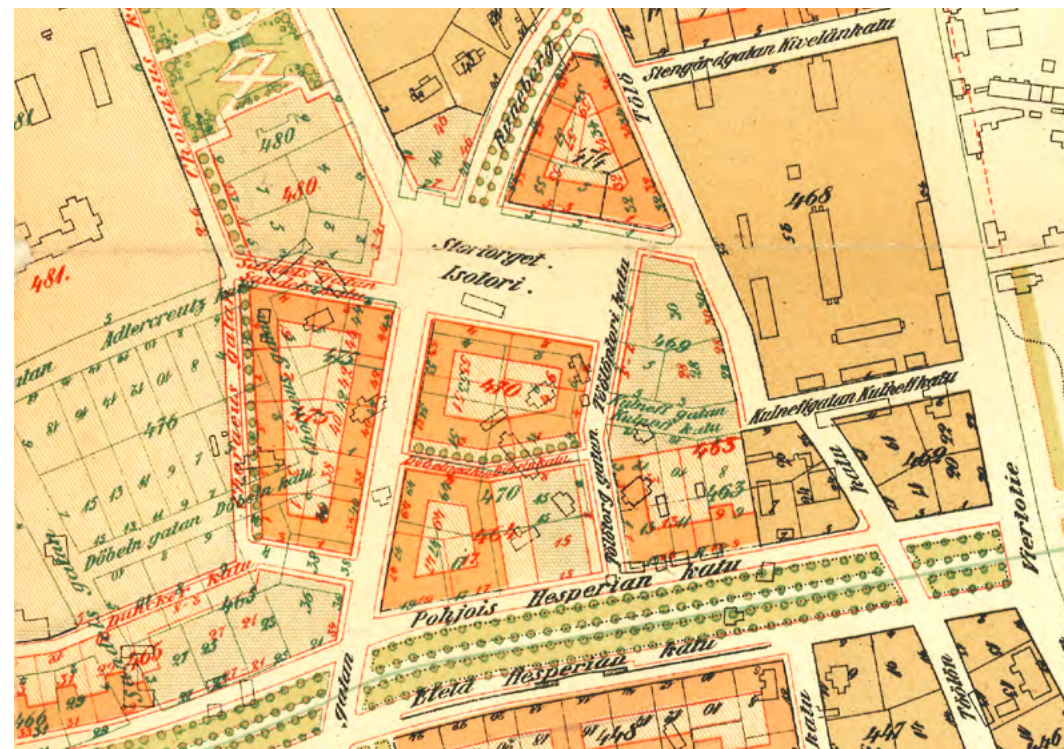
Kartta Helsingin kaupungin luoteisesta laajennuksesta Plan till Helsingfors stads utvidgning mot nordväst. Vahvistettu 1906, KA.

Torialueen ympäristö vuonna 1906 vahvistetun Töölön asemakaavan mukaan. HKA. Kaupunkirakennustaiteellisia tavoitteita on korostettu punaisella sävyllä. Merkinnät koskevat julkisia rakennuksia tai julkisivuihin liittyviä erityisiä tavoitteita. Kuva alla: Töölöntorin alue 1911 vahvistetun asemakaavan muutoksen mukaan, Bertel Jungin allekirjoittama piirustus. HKA.

Töölöntorin raja- ja sitä reunustavat korttelit v. 1906 asemakaavan mukaan

Nykyinen Töölöntori sai asemakaavassa nimen Isotori / Stortorget. Aukiotilan kannalta keskeisiä kaavallisia ratkaisuja olivat nykyisen Runeberginkadun ja Topeliuksenkadun katulinjaukset ja Runeberginkadun pitkän näkymäkselin päätteeksi muotoiltu korttelin kärki, torin länsiosan suora-kaiteen ehjään muotoon työntyvä korttelin kulma sekä lounais- ja kaakkoiskulman puoliavoin raja- ja vastakohtana luoteis- ja koilliskulmista avautuviin katunäkymiin.

Kaupunginasemakaavan muutospiirustus koskeva Pohjoisen Rautatiekadun Leppäsuonkadun ja Hietaniemenkadun etelä- sekä Nimrodinkadun ja Greijuskadun pohjoispuolen rajoittamaa aluetta Helsingin kaupungissa. 18.2.1916 Helsingin kaupungin rakennuskonttori, Bertel Jung.

- Tontteja useampikerroksisia vuokra- ja liiketaloja varten (punaisella)
- Yleisiä rakennuksia (rasteri, rajat punaisella)
- Muuttumattomat kortteli (harmaalla)

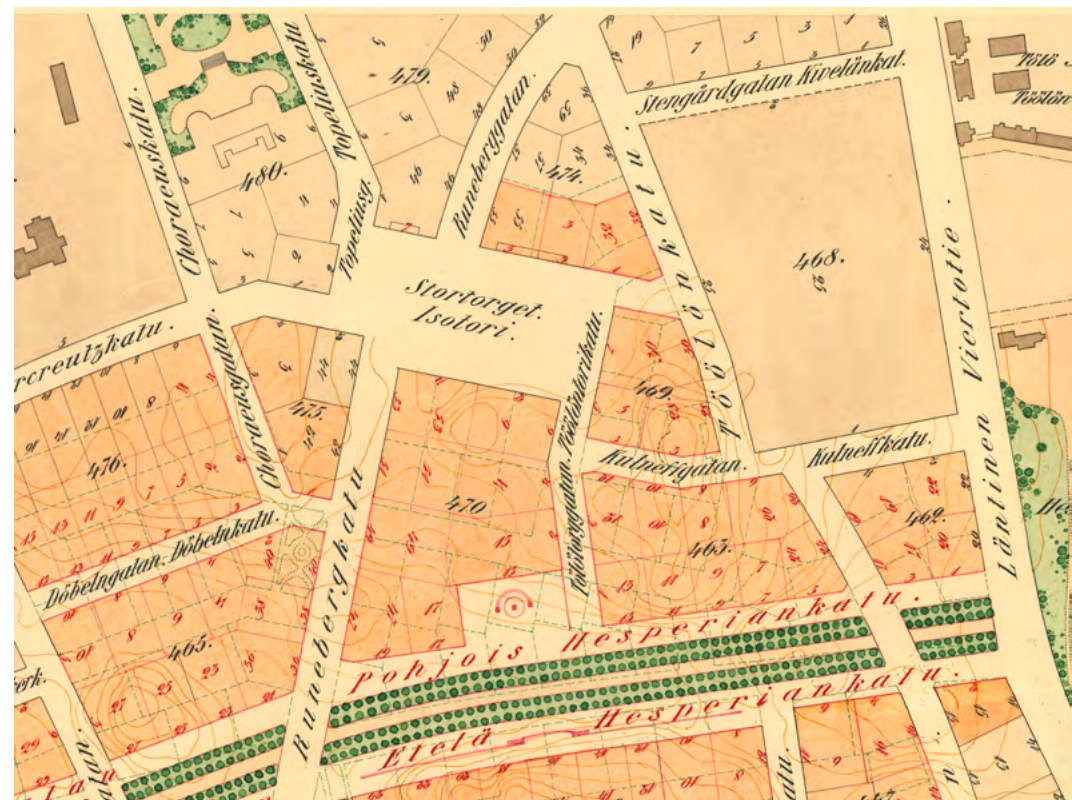
Töölöntorin raja- ja sitä reunustavat korttelit v. 1911 asemakaavamuutoksen mukaan

Kortteli 470 eteläsivulla
Kortteli 469 itäsivulla
Kortteli 474 pohjoissivulla
Kortteli 479 luoteisosassa, Topeliuksen- ja Runeberginkatujen välinen kiila
Kortteli 480 torin luoteisskulmassa
Kortteli 475 torin lounaiskulmassa Runeberginkadun länsipuolella

Töölöntorin raja- ja sitä reunustavat korttelit v. 1916 asemakaavamuutoksen mukaan

Lounaisosan korttelin kulma on muuttunut ja torin eteläreunaa myötäilee uusi, suora Sandelsinkatu. Luoteisosan korttelin kärkeä on ka-vennettu ja Topeliuksenkadun linjasta on poistettu mutka. Itäsivulla on yhdistetty kortteleita 463 ja 469 uudeksi kortteliksi 463 ja poistettu poikittainen katuyhteys Viertotien suuntaan. Toria kehystävät korttelit ovat asemakaavamuutoksen mukaan:

Kortteli 470 eteläsivulla
Kortteli 463 itäsivulla; pohjoisosa on varattu yleisiä rakennuksia varten
Kortteli 474 pohjoissivulla
Kortteli 479 luoteisosassa Topeliuksen- ja Runeberginkatujen välinen kiila; kärjessä tontti yleisiä rakennuksia varten
Kortteli 480 yleisiä rakennuksia varten (nykyisin koulut, seurakuntatalo ja kirkko)
Kortteli 475 lounaiskulmassa

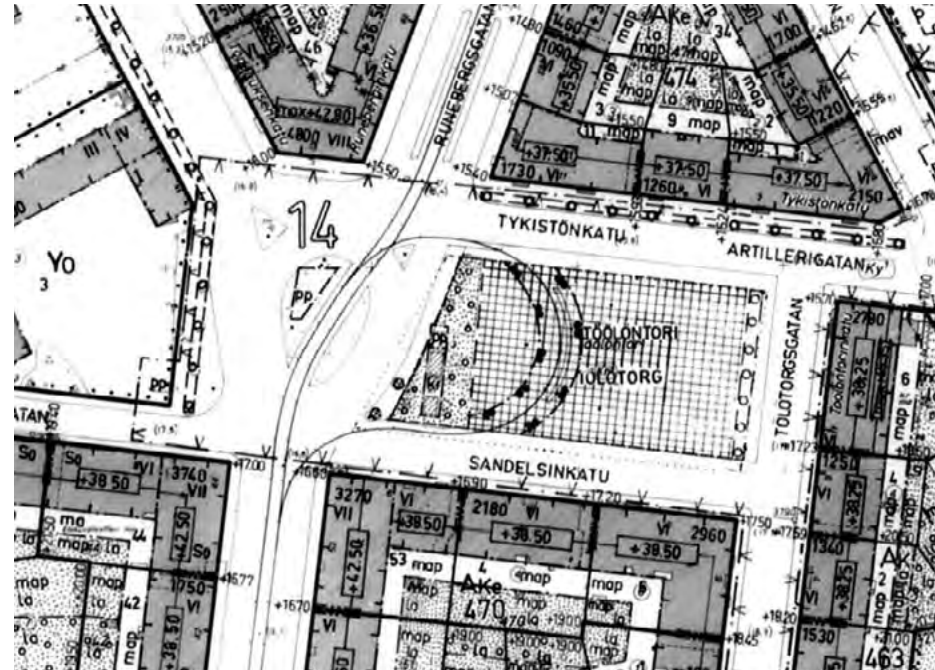
Töölöntorin mittasuhteet

Vuonna 1906 vahvistetun Töölön asemakaavan laatijat olivat saaneet klassisen arkkitehtuurikoulutuksen ja he olivat hyvin perehtyneet kaupunkirakennustaiteen ajankohtaisiin virtauksiin. Arkkitehtuurin perusteista kirjoittanut renessanssiarkkitehti Leon Battista Alberti on määritellyt aukion ihanteelliseksi mittasuhteiksi 2:1. Töölön torin mitat (säännöllinen suorakaide) ovat n. 158 m x 76 m (mitat rajaavien rakennusten julkisivulinjaan) ja mittasuhteet 2,07:1. Vertailuna voidaan todeta että Senaatintorin mitat ovat n. 165 m x 102 m, jotka puolestaan hyvin vastaavat kultaisen leikkauksen suhdetta (1,618:1).

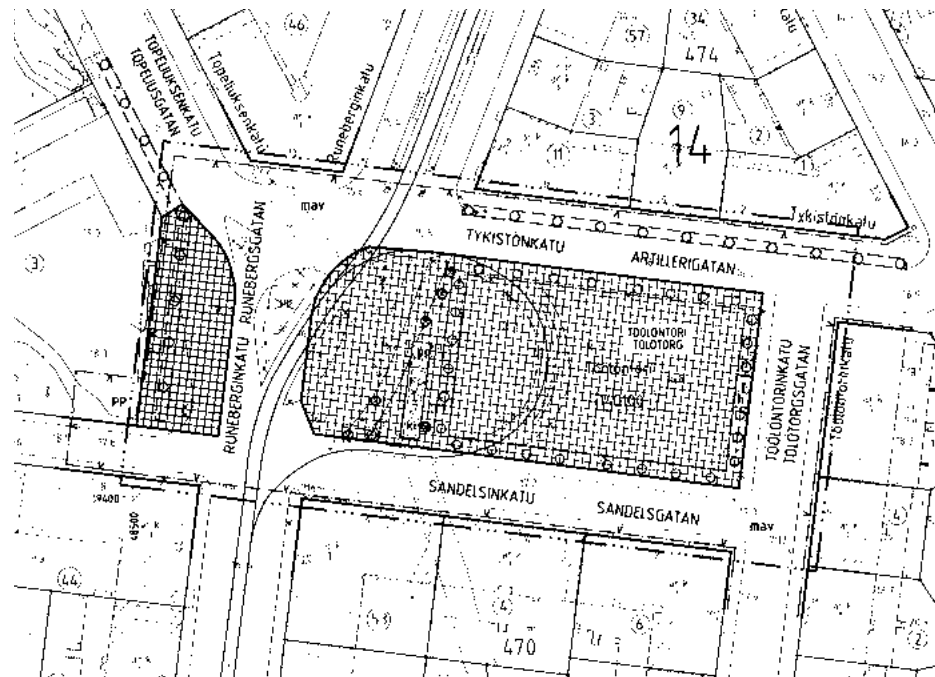
Alkuperäisen nimensä veroinen Töölöntori on siis pituudeltaan verrannollinen Helsingin monumentaaliaukioon Senaatintoriin. Aukioiden sijainti kaupunkirakenteessa, topografiset lähtökohdat ja toria kehystävien rakennusten luonne ovat kuitenkin tyystin erilaiset eikä Töölöntorista koskaan muodostunut kaupunginosan julkisten rakennusten kehystämää pääaukiota.

Töölöntoria koskevat asemakaavamuutokset vuoden 1916 jälkeen

- Asemakaavan muutos 8044, katu- ja puistoalueet(1980)
- Asemakaavan muutos 10556 (1998)
- Asemakaavan muutos 12290 C, Pisararata (2015)

Asemakaavan muutos 8044, katu- ja puistoalueet(1980), kartan osa. Kaavassa on esitetty puurivit ja istutettavat alueet. Torialueeksi on määritelty ruudutettu ala.

Asemakaavan muutos 10556 (1998), kartan osa. Kaavassa esitettyjä keskeisiä toimenpiteitä ovat liikenneväylien jäsentely ja saarekkeen poistaminen, länsiosan jalkakäytävän levennys ja puurivien kehystämä itäinen aukio-osa. Ruudutetut alat ovat torialuetta.

Toria kehystävät rakennukset

Toria kehystävät asuinrakennukset ovat pääasiassa 1930-luvulta. Rakennusvuoden mukainen ajoitus, kartta © Helsingin kaupunki

Töölön rakennusjärjestys 1908 ja Taka-Töölön rakentuminen

Taka-Töölön rakentuminen perustui suurelta osin Etu-Töölön kanssa yhteiseen asemakaavaan. Asemakaavan yhteyteen laadittiin Töölölle myös oma rakennusjärjestys, joka erilaisten vaiheiden jälkeen vahvistettiin senaatissa vasta vuonna 1908. Töölön alueen rakennusjärjestys poikkesi olennaisesti Helsingin vuoden 1895 yleisestä rakennusjärjestyksestä kolmessa kohdassa.

Ensinnäkin rakennusten suurimmaksi sallituksi korkeudeksi määrättiin 18 metriä muualla käytetyn 21 metrin asemesta. Toiseksi jokaisen huoneen valokulman tuli olla vähintään 45 astetta. Kolmanneksi edellytettiin rakennuspiirustuksia kaikista kadulle tai avoimelle paikalle näkyvistä julkisivuista sekä palomuuereista.

Tommi Lindh on todennut, että rakennusjärjestyksestä poikkeaminen lienee käytännön rakentamisessa kuitenkin ollut enemmän sääntö kuin poikkeus. (Lindh 2002)

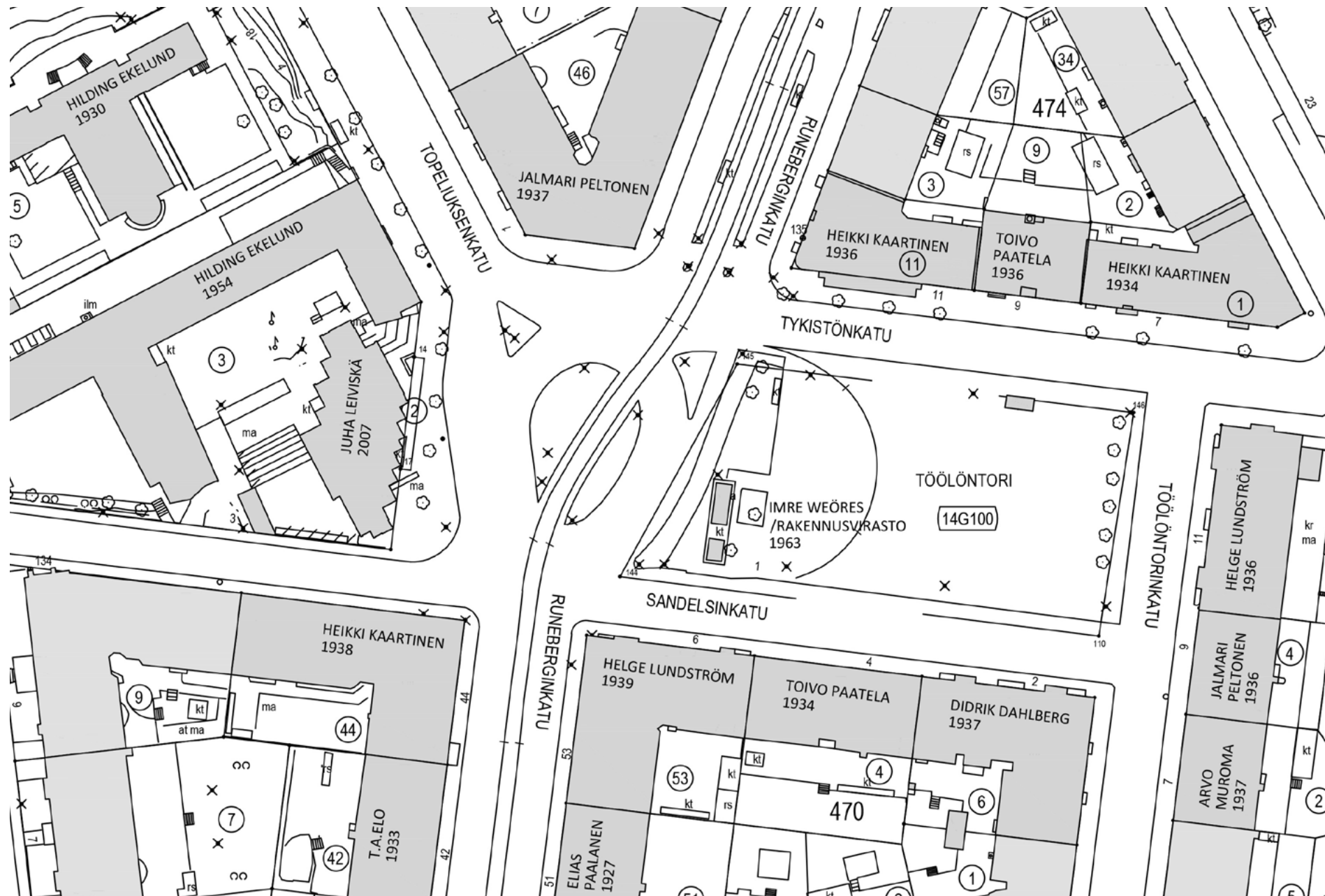

Töölöntori viistokuvassa vuodelta 1936, Veljekset Karhumäki, HKM. Aukiotila on yhtenäinen, ilman jakavaa saarekettä. Runeberginkatua kehystävät kulmarakennukset ja pohjoissivun komea maamerkkirakennus puuttuvat vielä. Topeliuksenkadun nuori puurivi jatkuu torin länsireunalla. Torin länsiosassa on Shellin pyöreä huoltoasema.

Töölöntorin torikauppaa viistokuvassa vuonna 1965, Sky-Foto Möller, HKM. Kuvassa näkyvät länsi- ja pohjoisreunan puurivit sekä keskisaarekkeen vaahterat. Raitiovaunun silmukkaan on pysäköity autoja. Mustat peltikatot muodostavat yhtenäisen kattomaiseman.

Töölöntoria ympäröivien rakennusten suunnittelijat

Toria kehystävät rakennukset, suunnittelijat ja rakennusvuodet

Jalmari Peltosen suunnittelema rakennus Runeberginkadun ja Tope-liuksenkadun risteyksessä (1937).

Katutasan tilojen rakenne ja käyttö

Töölöntorin itäsivun asuinrakennuksen pohjakerros on sulkeutunut.

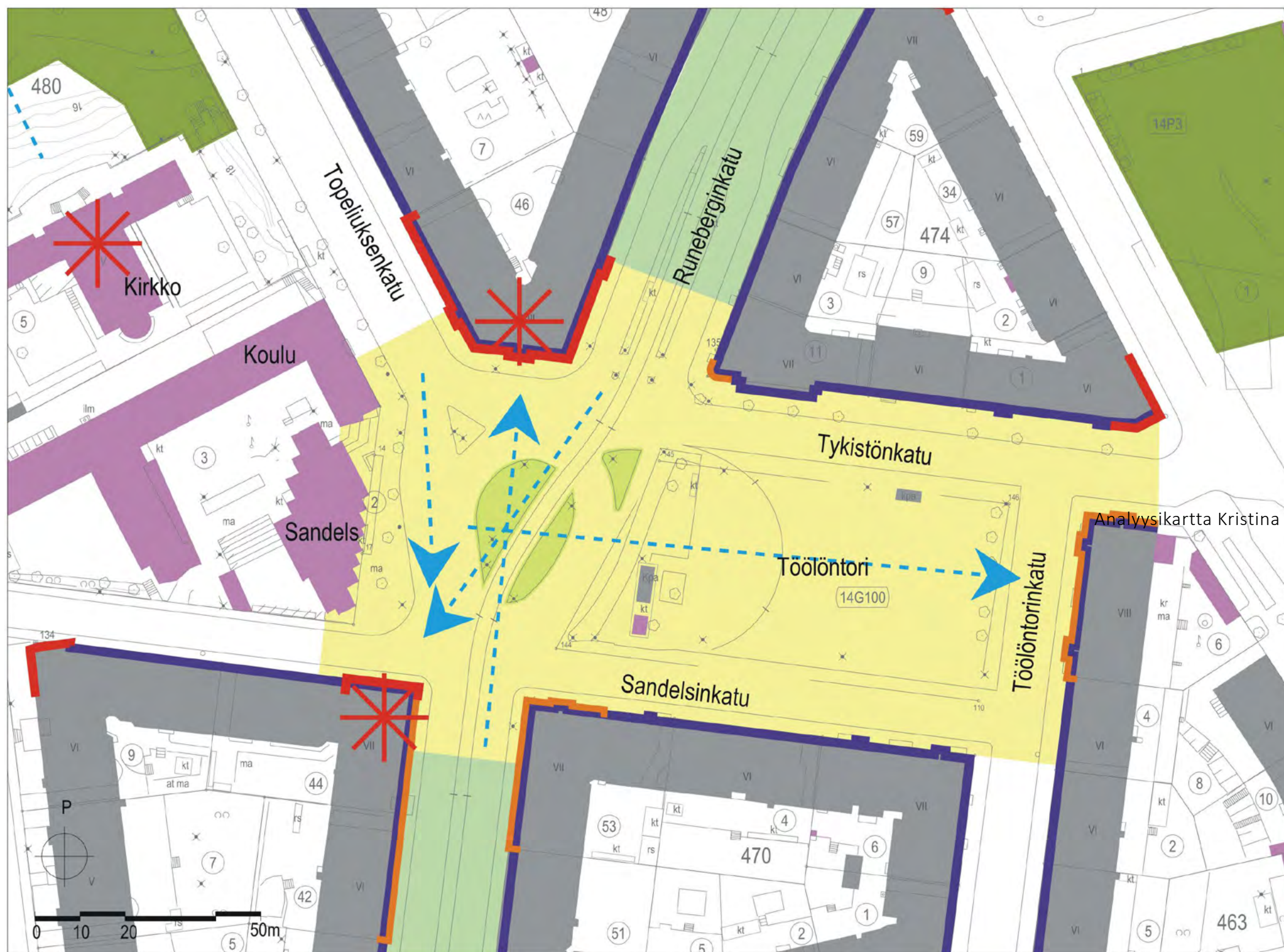
Töölöntorin eteläsivulla on runsaasti pienehköjä liiketiloja näyteikkunoineen.

Katutasan tilojen nykyinen käyttö

- Liiketila
- Toimitila
- Julkinen tila
- Asuminen
- Kiinteistöä palv. yht.tilat ja varastot
- Autotalli
- Muu (mm. teatterit, juhlasalit yms.)
- Tyhjillään
- Ei tietoa

Huom. inventointiaineisto on laadittu vuosien 2015-2017 välisenä aikana.

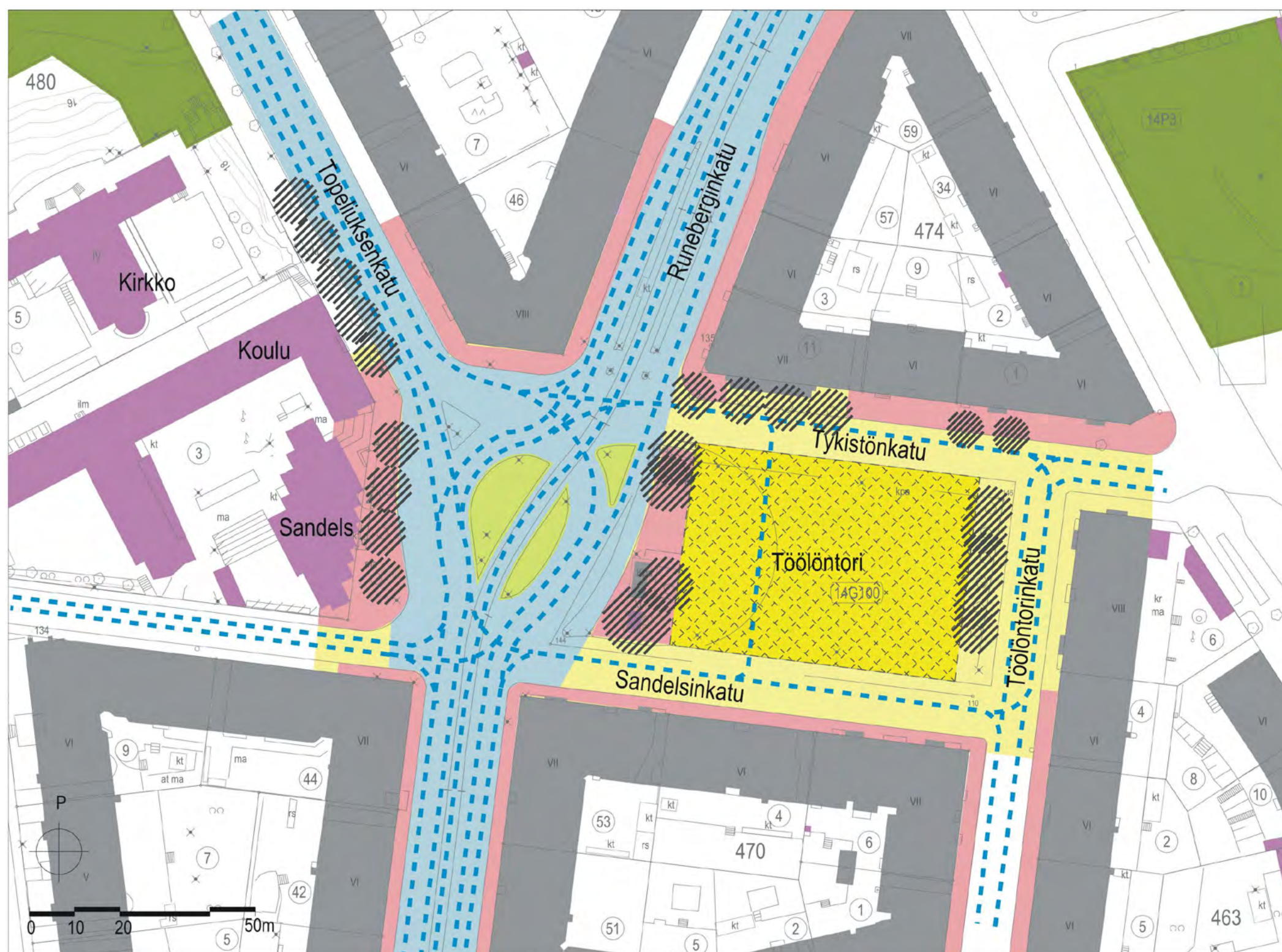

	MERKITTÄVÄ
SOLMUKOHTA, AUKIO		TÄRKEÄ NÄKYMÄAKSELI		JULKINEN RAKENNUS
	MERKITTÄVÄ YHTENÄINEN
KATUTILA		KAUPUNKIKUVALLINEN
MAAMERKINOMAINEN KOROSTUS		ISTUTETTU KATUALUE
	PAIKALLINEN MAAMERKKI /
KIINTOPISTE		KAUPUNKIKUVALLINEN KOROSTUS		PUISTO
			YHTENÄINEN KATUJULKISIVU		

Analyysikartta Kristina Karlsson ja Mona Schalin

Töölöntorin kaupunkikuvalliset ominaispiirteet

Töölöntori on kaupunginosansa keskeinen, tunnusomainen aukio ja samalla merkittävä solmukohta. Pääkatujen toria kohti suuntautuvat näkymäakselit osuvat torin varrella sijaitseviin rakennuksiin, joiden julkisivut on suunniteltu näkymien kohokohdaksi ja alueen maamerkeiksi. Etelästä katsoen Runeberginkadun ja Topeliuksenkadun rajaaman teräväkulmaisen korttelin kärjessä kohoaa kauas näkyväksi maamerkiksi Jalmari Peltosen suunnittelema funktionalistinen asuinrakennus (1937). Vastapäätä sijaitseva Heikki Kaartisen suunnittelema rakennus (1936) on saanut kaarevan kulma-aiheen, joka korostaa kadunkulmaa vaikka kattolista jatkuu yhtenäisenä kulman ympäri ilman korostuksia. Hesperiankadulta nousevan Runeberginkadun länsivun porrastetun talorivin päätteessä olevan Adlonin talon koilliskulma on saanut symmetrisen porrastuvan julkisivuaiheen, joka katsoo pohjoiseen ja kohoaa Topeliuksenkadun ja Runeberginkadun katunäkymän päätteeksi. Töölöntorin itäosaa kehystävät melko yhtenäiset julkisivut, joista muiden rakennusten yläpuolelle kohoaa Töölöntorinkadun pohjoisimman tontin 7-kerroksinen rakennus. Vaikka aukiolle ei ole muodostettu mitään erityisiä, itä-länsisuuntaista keskiakselia korostavia aiheita, ovat itä-länsisuuntaiset näkymät aukion laidasta toiseen merkittäviä jalankulkijan näkökulmasta ja orientoitavuuden kannalta.

	AVOIN TILA - TOIMINNALLINEN AUKIO		AVOIN TILA - LIIKENNEALUE		ISTUTETTU KATUALUE
	AVOIN TILA - AUKIO		TILALLISESTI JAKAVA VYÖHYKE, PUURIVI		PUISTO
	TOIMINNALLINEN REUNAVYÖHYKE, JULKISET TOIMINNOT, LIIKETOIMINNOT		TOIMINNALLISESTI JAKAVA VYÖHYKE, LIIKENNE		
	JULKINEN RAKENNUS				

Analyysikartta Kristina Karlsson ja Mona Schalin

Kaupunkitilan ominaispiirteet

Ympäristöönsä nähden lakialueella sijaitsevan Töölöntorin äärimitat ovat 158 x 76 metriä. Pituusmitta on hieman lyhyempi kuin Senaatin torin 165 metriä. Vaikka kaupunkisuunnittelijat ovat tavoitelleet monumentaaliaukion mittasuhteita, Töölöntori on olemukseltaan varsin toisenlainen kuin julkisten rakennusten kehystämä pääaukio. Tori jakautuu tilallisesti ja toiminnallisesti kahteen erilaiseen osaan, joista länsiosaa hallitsee vilkkaiden pääkatujen liikenne. Väylien risteykseen on rakennettu soikea liikennejakaja, jonka halkaisee raitiolinja. Aukion länsiosassa kaupunkitila avautuu alamäkeen kohti Runeberginkadun ja Topeliuksenkadun pitkiä näkymiä. Sandelsin rakennuksen edessä torin länsireunalla kasvavat puut ovat Topeliuksenkadun puurivin jatke. Aukion kahtiajakoa korostaa 1960-luvulla rakennetun kioskin, nurmikaistaleen ja 1930-luvulla istutettujen isojen vaahteroiden muodostama saareke. Itäosan pohjois- ja itäreunalle istutetut puurivit ovat torialueen viihtyisyyttä ja tilantuntua luova tekijä ja urbaaniin kulttuuriympäristöön olennaisesti kuuluva, arvokas elementti. Torikauppa ja pohjakerrosten myymälät ja kahvilat tekevät tästä alueesta kaupunginosan keskuksen. Sen sijaan länsireunan julkiset toiminnot, Musiikki- ja kulttuurikoulu Sandels ja ruotsinkielinen lukio, eivät nykyisellään käytä edessä olevaa jalkakäytävää, vaikka Sandelsin katutasossa on kahvio.

Maamerkit ja näköakselit

Näkymä etelästä. Kiilamaisen korttelin kärjessä kohoaa Jalmari Peltosen suunnittelema rakennus, Töölöntorin tunnusomainen maamerkki. Rakennuksen molemmin puolin avautuvat pitkät katunäkymät avautuvat alas pitkin Topeliuksenkatua ja Runeberginkatua. Kaupunkitilassa korostuu liike, jota vahvistaa Runeberginkadun kaareva julkisivurintama.

Näkymä pohjoisesta Runeberginkadun suunnalta. Ajoväylien ja raitiokiskojen kaartuvat linjat johtavat viistosti torialueen poikki ja hämärtävät aukiotilan säännöllistä muotoa.

Runeberginkadun suunnalta pohjoisesta saavuttaessa kortteleiden kulmissa olevat rakennukset kohoavat maamerkkeinä. Vasemmalla Helge Lundströmin suunnittelema rakennus (1939) ja oikealla Heikki Kaartisen suunnittelema Adlonin talo (1938). Oikealla Juha Leiviskän suunnittelema Sandels-talo.

Näkymä torin yli kohti Töölöntorinkadun taloriviä. Pohjois- ja itäisivulle istutetut puurivit kehystävät torialueen rauhallisempaa itäosaa. Taustalla kohoaa Helge Lundströmin suunnitteleman seitsemänkerroksisen kerrostalon (1936) symmetrinen julkisivu ympäröivien rakennusten kattolistan yläpuolelle.

Näkymä kaakosta Töölöntorinkadun kulmasta. Katualueen asfalttipintaiset ajoväylät liittyvät jokseenkin epämääräisesti torialueen kiveykseen ilman reunakiveä tai muuta selkeää rajausta. Nykyään sallittu pysäköinti hallitsee torialuetta. Oikealla näkyvä Töölöntorinkadun puurivi on istutettu 1970-luvulla, pohjoisreunan puurivi on vanhempi.

Näkymä itäiseltä torialueelta länteen kohti Sandelsin koulua. Torin pinta on Helsingille ominaista perinteistä, viuhkamaisesti ladottua noppakiveystä.

Töölöntorin ympäristön katualueen tunnusomaiset kiveykset ja päällysteet

Topeliuksenkadun risteyksen kohdalla on koroke, jonka päällysteenä on Topeliuksenkadun jalkakäytävillä aiemmin laajemmin käytetty keltainen keraaminen laatta.

Sanna Ihatsu on selvittänyt, että Topeliuksenkadun idänpuoleinen jalkakäytävä päällystettiin Höganäsins klinkkerilaatoilla Punaisen Ristin sairaalan rakentamisen yhteydessä 1932. (Ihatsu 2017). Nämä ovat samoja keltaisia, vinottain ladottuja neliömöisiä laattoja, jotka on myöhemmin siirretty Topeliuksenkadun vastakkaiselle puolella. Laatoitus ulottui alun pe-

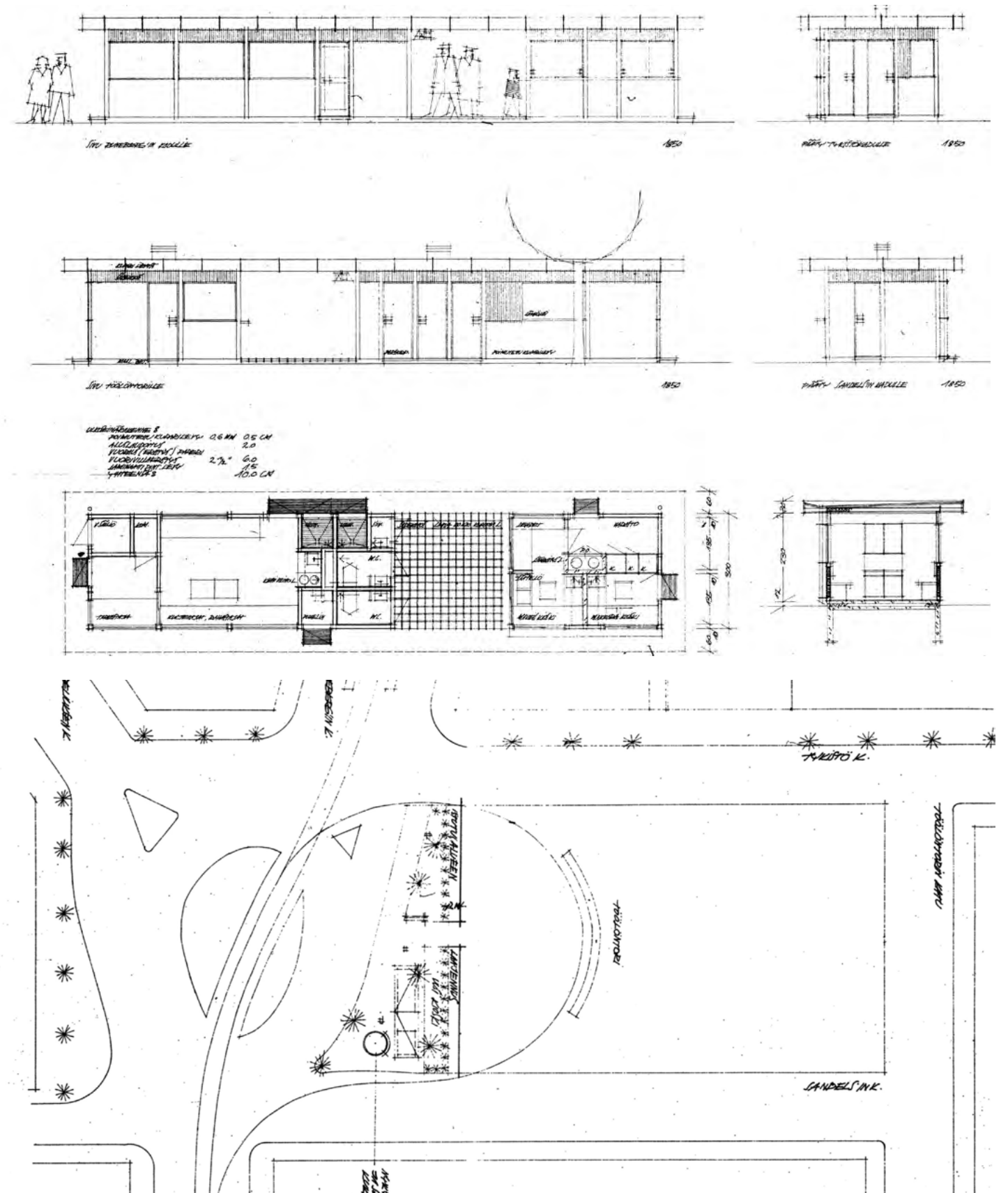
Näkymä Sandelsin koulun suunnalta. Jalkakäytävien, torialueen, liikenneväylien ja korokkeiden pintamateriaaleja ovat asfaltti, graniittireunakivet ja noppakiveys.

rin Topeliuksenkadun itäpuolella Töölöntorille saakka Vähäkallion suunnitteleman kerrostalon ohi ja kiveys näkyy vielä 1970-luvun valokuviissa.

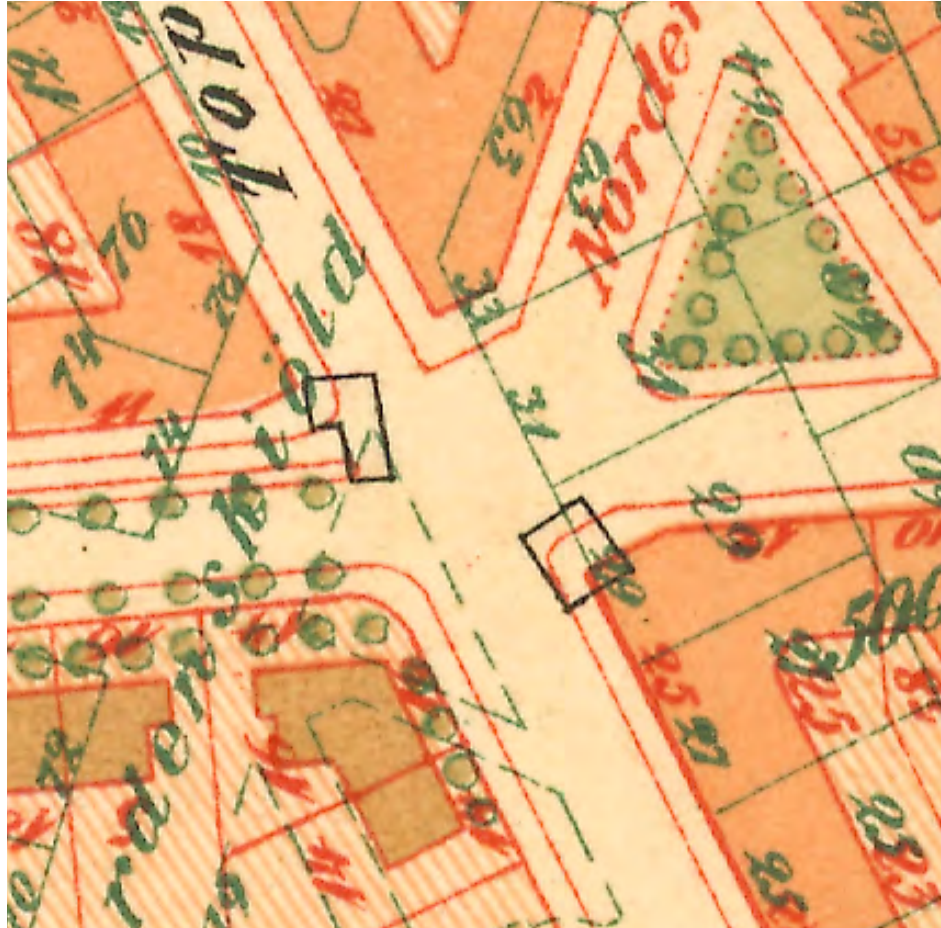
Kioskin ympäristö

Komeat vaahterat on istutettu 1930-luvulla. Nykyisen kioskin piirustukset on laadittu Rakennusvirastossa 1963. Kioskin edestä purettiin vanhempi, pyöreä kioski. Tasakattoinen, kuparipoimulevyllä verhottu patinoitunut kioski katoksiineen sijaitsee vilkkaan liikenneväylän vieressä. Kioskin itäpuolella on aiemmin ollut raitiolinjan päätepysäkki.

NORDENSKIÖLDINAUKIO - SÄTEITTÄISRISTEYS JA MERKITTÄVÄ SOLMUKOHTA

Asemakaavan muutos 1916, HKA.

Nordenskiöldinaukio on saanut nykyisen hahmonsaa 1900-luvun vaihteessa alkaneen asemakaavaprosessin tuloksena. Vuonna 1906 vahvistetussa asemakaavassa oli tulevan aukion kohdalla kahden toisiaan viistosti leikkaavan kadun, nykyisen Mechelininkadun ja Topeliuksenkadun risteys.

Vuonna 1916 hyväksytyn asemakaavamuutoksen mukaan uudistettuun katuverkkoon sisältyi uusi, länteen ja luoteeseen suuntautuva Bjällbo-katu, nykyinen Linnankoskenkatu. Asemakaava-arkkitehti kehitti katujen risteyksestä aukion, jonka reunoja muodostivat säteittäiskatujen väliin jäävät viistokulmaiset korttelit. Kortteleiden kulman muotoilun avulla aukiota saatiin lähes suorakaiteen muotoinen. Aukion itäsivulta lähtevien katujen väliin muodostettiin kolmion muotoinen puistikko. Tämän paikalla on nyt alkuperäistä laajempi

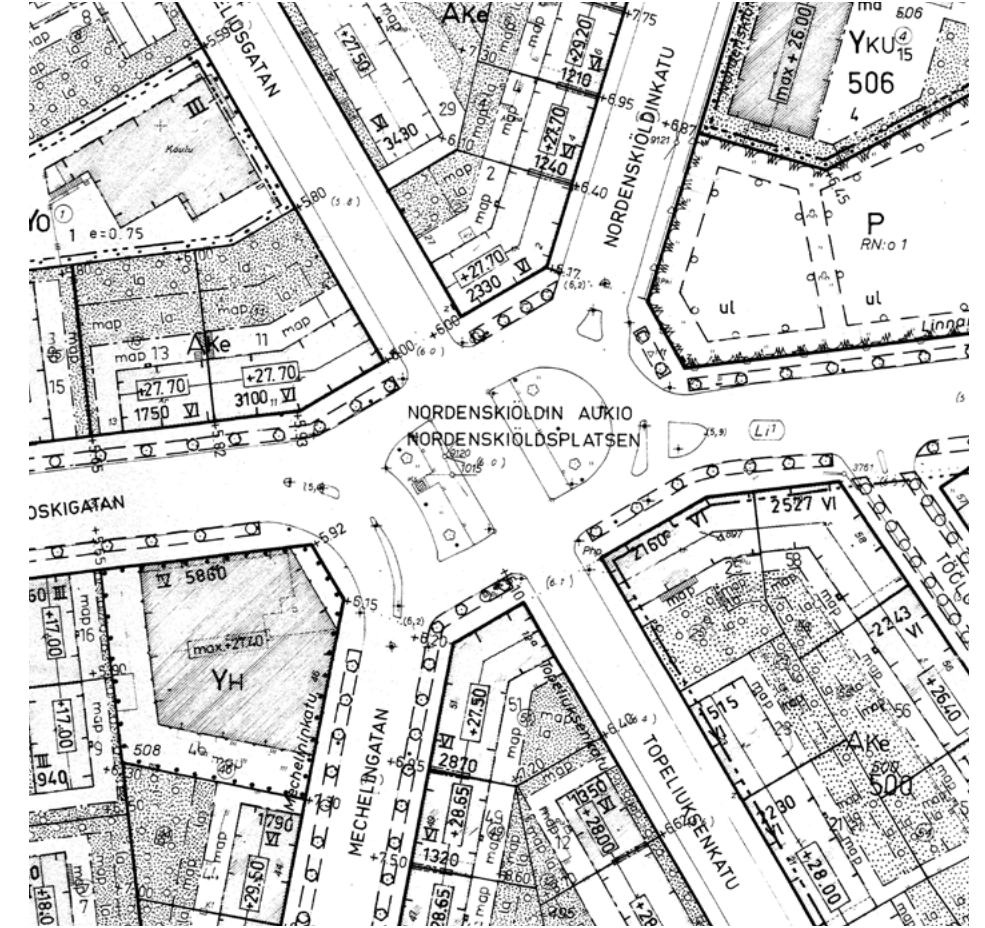

Karttalehti 1930-luvulta. Aukio on saanut hahmonsaa v. 1930 kaavamuutoksessa. Kartasta puuttuvat asemakaavan puurivit. HKA.

korttelipuisto.

Viiden säteittäiskadun leikkauskohtaan kaavailtu aukio ei ollut täysin symmetrinen, koska Humallahden puoleisten uusien puistoalueiden rauhoittamiseksi Mechelininkatu oli jätetty pois vuoden 1916 kaavasta. Myöhemmin koko katulinja päätettiin kuitenkin toteuttaa ja aukio sai symmetrisen, suorakaiteen muotoisen hahmonsaa vuonna 1930 vahvistetussa asemakaavamuutoksessa no 1087. Etelä- ja pohjoissivulle oli piirretty puurivit ja puurivit reunustivat myös Linnankoskenkadun ja Mechelininkadun jalkakäytäviä. Itäsivun puustikon tilalla oli julkiselle rakennukselle varattu kolmion muotoinen kortteli 506.

Kortteli 506 on 1950-luvulla jaettu kahtia. Julkisen rakennuksen korttelin luoteisosaan muodostetulle tontille rakennet-

1982 vahvistettu asemakaavan muutos 7995, HKA.

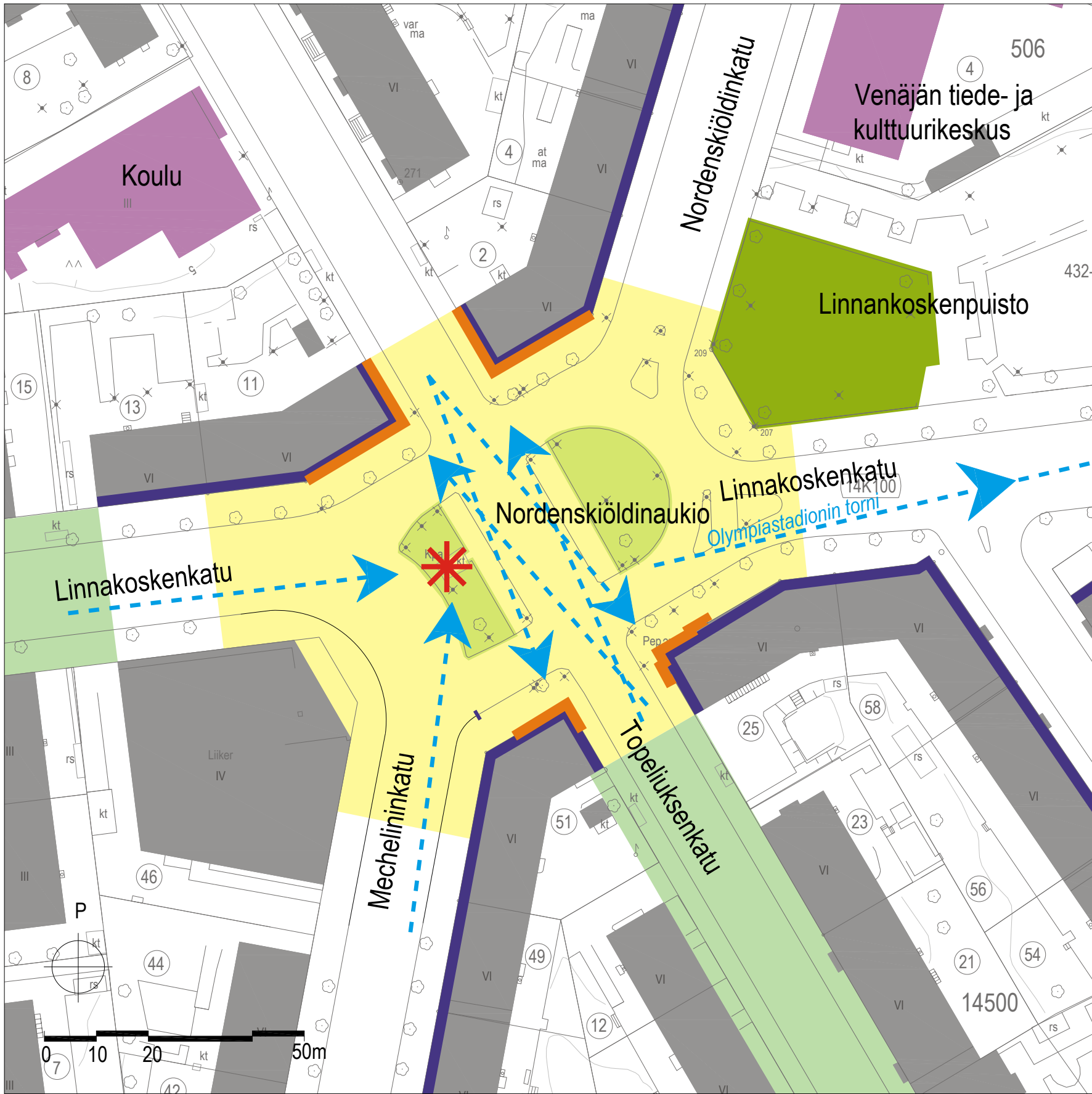
tiin Helsingin Suomalaisen yksityislyseon koulurakennus ja korttelin eteläosaan perustettiin nykyinen Linnankoskenpuisto. Aukion länsipuolelle on 1960-luvulla rakennettu Töölön virastotalo.

Taka-Töölön pohjoisosan 1982 vahvistetussa asemakaavan muutoksessa (7995) esitetyt pohjois- ja eteläreunan puurivit vastaavat vuoden 1930-luvun aukiosuunnitelmaa, niiden lisäksi itäsivulla on lyhyt puurivi.

Aukio rajautuu idässä Linnakoskenpuistoon. Rehevien puistopuiden oikealla puolella avautuu näkymä kohti Stadionin tornia. Tunnusomainen lippakioski on jäänyt torin keskialueelle liikennevirtojen saartamaksi.

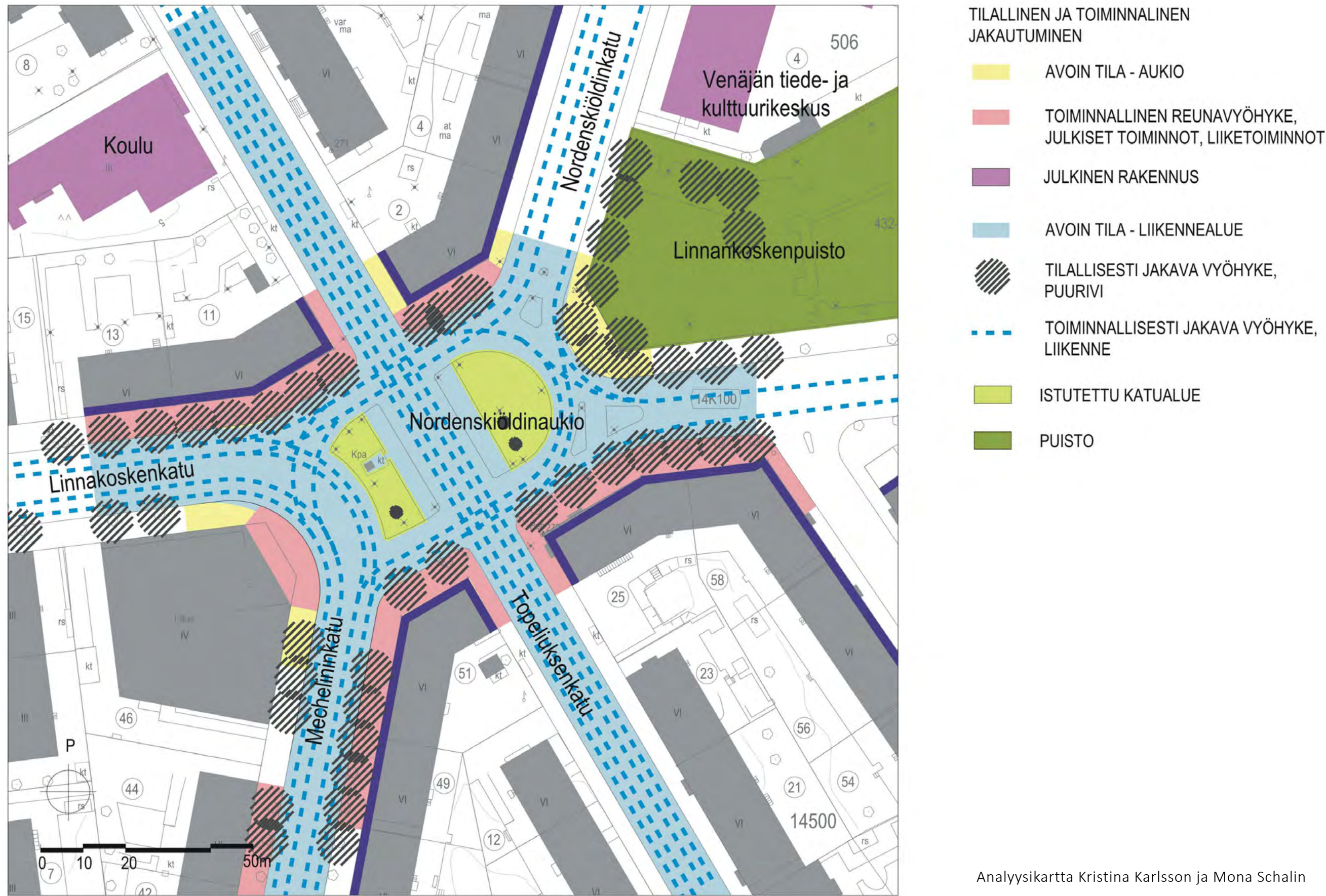
Nordenskiöldinaukion kaupunkikuvalliset ominaispiirteet

- KAUPUNKIKUVA
- MERKITTÄVÄ SOLMUKOHTA, AUKIO
 - MERKITTÄVÄ YHTENÄINEN KATUTILA
 - PAIKALLINEN MAAMERKKI / KIINTOPISTE
 - TÄRKEÄ NÄKYMÄAKSELI
 - KAUPUNKIKUVALLINEN MAAMERKINOMAINEN KOROSTUS
 - KAUPUNKIKUVALLINEN KOROSTUS
 - YHTENÄINEN KATUJULKISIVU
 - JULKINEN RAKENNUS
 - ISTUTETTU KATUALUE
 - PUISTO

Analyysikartta Kristina Karlsson ja Mona Schalin

Nordenskiöldinaukion kaupunkitila ja toiminnallinen jäsentely

Analyysikartta Kristina Karlsson ja Mona Schalin

Keskeiset kupunkikuvalliset aiheet

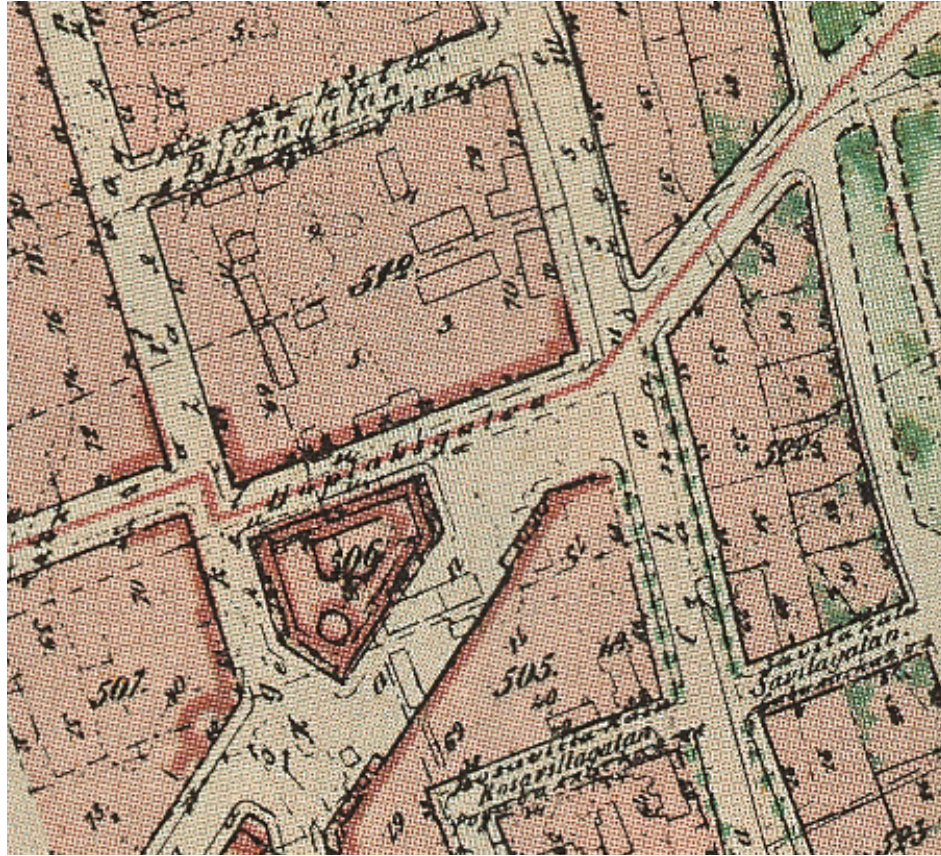

Topeliuksenkadun molemmin puolin kohoavat rakennukset muodostavat porttiaiheen.

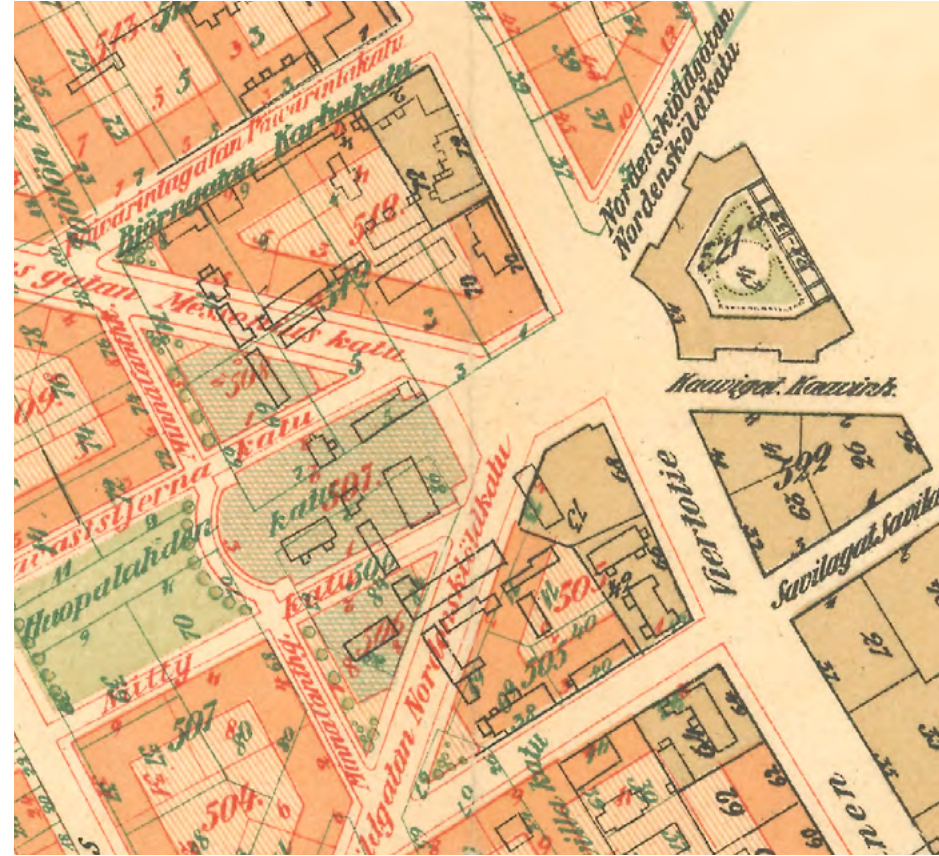

Aukiotila avautuu säteittäisten katujen suuntaan. Aukion kunnostus valmistui vuonna 2018.

NORDENSKIÖLDINKADUN JA MESSENIUKSENKADUN AUKIOMAINEN RISTEYS

Asemakaava 1906, HKA.

Asemakaavan muutos 1916, HKA.

Asemakaavan muutos 1935, aukiolle on esitetty puurivit, HKA.

Aukio muodostaa Alvar Aallon suunnitteleman Kansaneläkelaitoksen päätoimitalon etuaukion. Aukio on saanut nykyisen hahmonsaa 1900-luvun vaihteessa alkaneen asemakaavaprosessin tuloksena.

Jo ensimmäisessä asemakaavassa 1906 varattiin nykyisen Nordenskiöldinkadun ja Mannerheimintien risteyksen länsipuolella sijaitseva kolmionmuotoinen kortteli julkista rakennusta varten. Mannerheimintien puolelle risteys laajeni aukioksi, toinen aukio muodostui rakennuksen lounaissivulle.

Vuoden 1916 asemakaavan muutoksessa lähialueen katuverkostoa ja kortteleita muokattiin uudelleen. Uusi asemakaavallinen aihe oli kolmiosisaisen julkisen rakennusryhmän ja nykyisen Kirjailijanpuiston muodostaman itä-länsisuuntaisen akselin varaan rakentuva symmetrinen katujärjestelmä, jonka keskuksena oli Mannerheimintien puoleinen symmet-

rinen etuaukio. Messeniuksenkadun ja Nordenskiöldin katulinjat leikkautuivat diagonaalisesti suorakulmaisen korttelirakenteen läpi.

Vuoden 1930 asemakaavan muutoksessa (1087) yhdistettiin edellisen kaavan vierekkäiset korttelit, jolloin Kirjailijanpuiston itäpäähän muodostui julkisen rakennuksen puolisuunnikkaan muotoinen kortteli. Tähän kortteliin rakennettiin 1950-luvun alussa Kansaneläkelaitoksen päärakennus. Pääsisäänkäynti sijoitettiin Mannerheimintien puoleisen aukion reunalle aukion leveyden mukaan sovitettuun kuusikerrokseen toimisto-osaan.

Mannerheimintien suunnalta katsoen Kansaneläkelaitoksen rakennus loivasti viettävine etuaukioineen muodostaa merkittävän kaupunkikuvallisen maamerkin.

Aukion eteläsivulla on Gunnar Aspelinin suunnittelema

(5/6-kerroksinen) klassistinen asuinrakennus vuodelta 1928 ja pohjoissivulla on Toivo A. Elon suunnittelema modernistinen asuinrakennus vuodelta 1937 (kuva sivulla 80).

Aukion pohjois- ja eteläsivulle on suunniteltu puurivit 1935 vahvistetussa asemakaavan muutoksessa.

Asemakaavan muutos 1982, HKA.

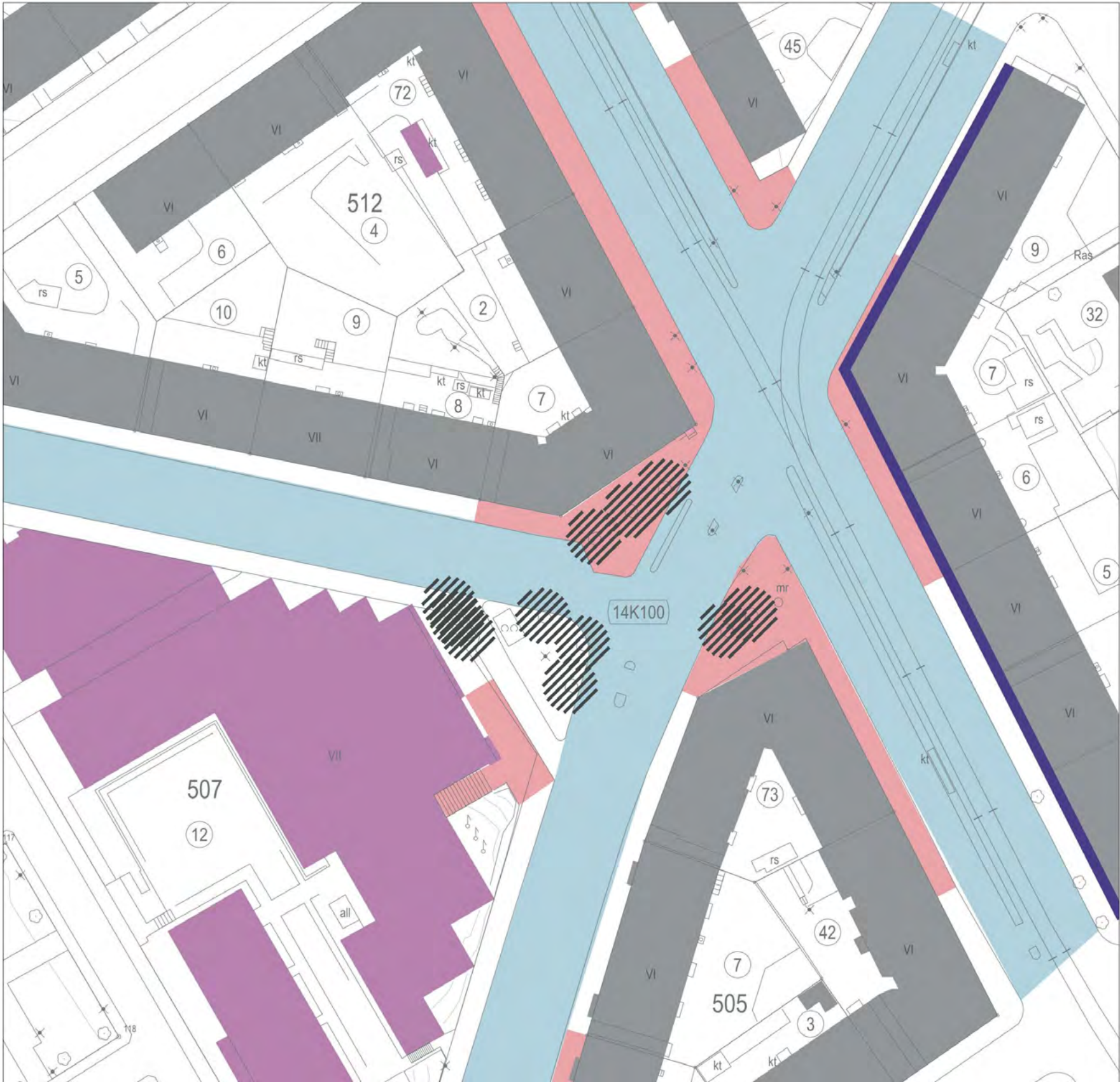
Viistokuva vuodelta 1984. Kansaneläkelaitoksen etuaukio on muurimaisten korttelijulkisivujen rajaama, hahmoltaan suorakulmainen aukio. Kirjailijanpuiston muodostaman akselin varaan rakentuu lähes symmetrinen kortteliryhmä, jota rajaavat Norden-skiöldinkatu, Linnankoskenkatu, Stenbäckinkatu ja Messeniuksenkatu. Puistoakselin länsipäässä on Lastenlinna. Kuva Helsingin Kaupunkimittausspalvelut.

Nordenskiöldinkadun ja Messeniuksenkadun risteuksen kaupunkikuvalliset ominaispiirteet

Analyysikartta Kristina Karlsson ja Mona Schalin

Nordenskiöldinkadun ja Messeniuksenkadun risteuksen kaupunkitila ja toiminnallinen jäsentely

- TILALLINEN JA TOIMINNALINEN
JAKAUTUMINEN
- TOIMINNALLINEN REUNAVYÖHYKE,
JULKISET TOIMINNOT, LIKETOIMINNOT
 - JULKINEN RAKENNUS
 - AVOIN TILA - LIIKENNEALUE
 - TILALLISESTI JAKAVA VYÖHYKE,
PUURIVI
 - TOIMINNALLISESTI JAKAVA VYÖHYKE,
LIIKENNE
 - ISTUTETTU KATUALUE

Analyysikartta Kristina Karlsson ja Mona Schalin

Mannerheimintien suunnalta katsoen Kansaneläkelaitoksen rakennus loivasti viettävine etuaukioineen muodostaa merkittävän kaupunkikuvallisen maamerkin. Kuva KSMS Oy

Aukiota kehystäville asuinrakennuksille on ominaista asemakaavassa määritelty kattolistan korkeus, vaaleahko rapattu julkisivu, ulkoneva kattolista ja laakea vesikatto. Kuva MSKS Oy

AUKIOMUODOSTELMAT DIAGONAALIKATUJEN RISTEYKSESSÄ

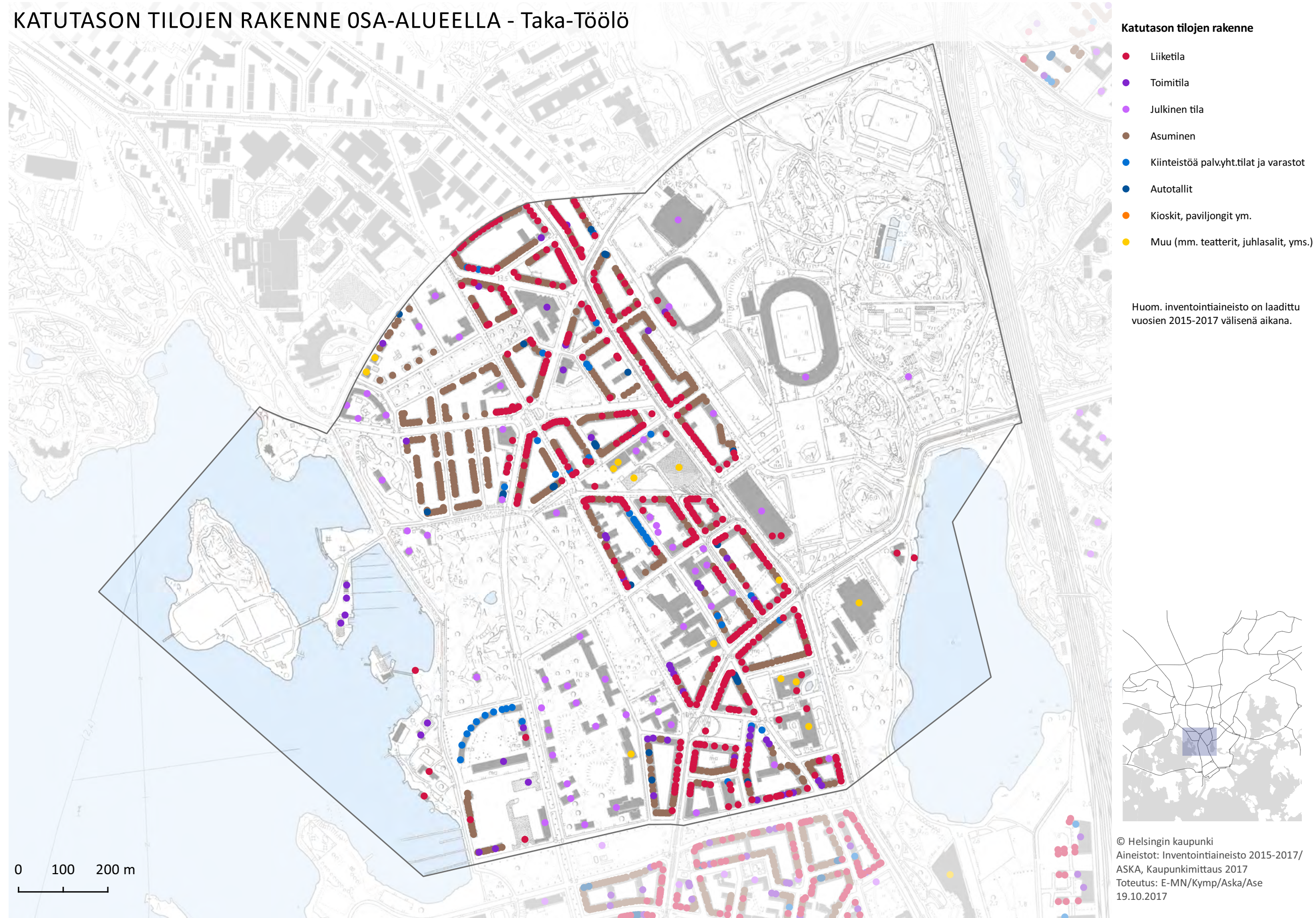
Töölön vielä alkuperäisessä käytössä olevien raitiovaunuhallien kolmionmuotoinen etuaukio on risteävien raitiokiskojen vallassa, minkä vuoksi jalankulkijoiden on käytettävä vasemmanpuoleista jalkakäytävää. Kuva alla: Messeniuksenkadun ja Päivärinnankadun teräväkulmaisen korttelin päätte on viistetty, jonka vuoksi kulmaukseen syntyy aukiomainen katutila. Kansaneläkelaitoksen torni muodostaa aukiolle päätteen.

Kun Mannerheimintien ja Topeliuksenkadun väliset korttelit kohtaavat Eino Leinon kadun diagonaalilinjaa, kortteleihin muodostuvat vuorotellen tylpät ja terävät kulmat. Kuvassa Ruusulankadun risteuksen tunnusomainen kaupunkitila, jonka taustalla on korttelin 486 kulmatalo. Alla korttelin 486 terävä kulma viistettynä Eino Leinon kadun ja Töölönkadun risteyksessä.

5.4 KATUTASON TILOJEN KÄYTTÖ

Myymälähuoneistot katukuvassa

Taka-Töölön tyypillinen asuinkerrostalo, jonka pohjakerroksessa on myymälä- ja ravintolatilat. Messeniuksenkatu 1a, 1b, 3a, 3b, 5. Kuva vuodelta 1940. Liiketiloissa HOK:n ravintola ja Renlundin rautakauppa. Valokuva Aarne Pietinen Oy, HKM.

Katutasojen tilojen käyttöä esittävä teemakartta osoittaa, että Taka-Töölössä on toisaalta vilkkaita, myymälöiden rytmittäviä katuosuuksia ja toisaalta runsaasti hiljaisempia katuja ilman liikehuoneistoja. Esimerkiksi Linnankoskenkadun ympäristön lamellitalokaavassa (1937) määrättiin, että asuinkerrostalojen pohjakerrokseen ei saa sijoittaa liiketiloja, lukuun ottamat-

ta kahta Linnankoskenkadun päässä olevaa tonttia.

Vilkkaimmat myymäläkadut painottuvat alueen itäosaan ja keskeisten katujen läheisyyteen.

Mannerheimintien ja Runebergin kadun kulmassa on entisen Careli-apteekin kulmasisäänkäynti pylväineen ja funkis-ikkunoineen. Vanhempaan rakennukseen liitetyn näyttävän kulman on suunnitellut Pauli E. Blomstedt vuonna 1929.

Näkymä Ruusulankadulta vuodelta 1956, kuvaaja Yrjö Lumio, HKM. Vasemmalla vierekkäisten pienten myymälähuoneistojen sisäänkäyntiportaat ja näyteikkunat. Mainoskyltit on sijoitettu ikkunoiden päällä kulkevaan friisiin.

6. PUISTOT, ISTUTUKSET JA PUISTOALUEIDEN RAKENNUKSET

Taka-Töölön kaupunginosalle ominainen piirre ovat laajat puistoalueet, jotka liittyvät laajempaan, suunnitelmallisesti muodostettuun viheraluekokonaisuuteen, kuten Sibeliuksen puisto, Topeliuksen puisto ja Linnankoskenkadun puisto, Hesperian esplanadi, Eläintarhaan kuuluva puistoalue ja Hesperianpuisto Töölönlahden rannalla. Pitkänomainen Kirjailijanpuisto ja siihen liittyvä Arvo Ylpön puisto muodostavat itsenäisen, korttelialueen keskellä sijaitsevan kokonaisuuden.

Seuraavassa tarkastellaan puistojen ja puistikoiden vaihteita ja muutoksia niiden asemakaavarallisen ratkaisun ja suunnittelun näkökulmasta sekä sellaisia piirteitä, jotka ovat puistoille ominaisia ja edelleen havaittavissa. Puistoalueiden erityisesti vaalittavia ominaispiirteitä käsitellään selvityksen luvussa 1.

Taka-Töölön puistot ja puistikot ovat luontavasti ryhmiteltävissä tyyppinsä, laajuutensa ja sijaintinsa perusteella kolmeen kategoriaan - ensiksi laajat kaupunkipuistot, toiseksi korttelialueiden puistikot ja kolmanneksi rannan viheraluevyöhyke ja saaret.

Asemakaavahistoriaan liittyvässä kaaviossa esitetään, milloin kukin puistoalue on merkitty asemakaavaan tai puistoon liittyvän merkittävän asemakaavamuutoksen ajankohta. Asemakaavahistoriallinen tarkastelu keskittyy ajanjaksoon 1906-1953. Tekstissä käytetyt kohdenumerot viittaavat viereisen sivun puistokarttaan. Puistoista käytetään tekstissä yleensä niiden nykyisiä nimiä.

Laajat kaupunkipuistot

11. Topeliuksen puisto
10. Hesperian esplanadi (+ 24. Sigurd Frosteruksen puisto)
14. Kirjailijanpuisto
13. Arvo Ylpön puisto
12. Sibeliuksen puisto + 15. Linnankoskenkadun puisto

Pienet puistot ja puistikot

7. Urheilukadun puistikko
6. Urheilukadun kolmio
5. Töölön kisahallin puistikko
4. Helsingin puistikko
8. Linnankoskenpuisto
9. Piilopuisto
1. Dunckerin puistikko
2. Töölönkadun puistikko
3. Kivelänkadun puistikko

Rannan viheraluevyöhyke ja saaret

24. Sigurd Frosteruksen puiston
23. Taivallahden ranta
21. Toivo Kuulan puisto
22. Kesäkadun puistikko
20. Humalluodon ranta
19. Humalluoto
16. Merikannonranta
17. Humalluodon puisto
18. Rajasaari

Kaavio KSMS Oy

Nykyisten puistoalueiden asemakaavahistoriaa 1906-1953

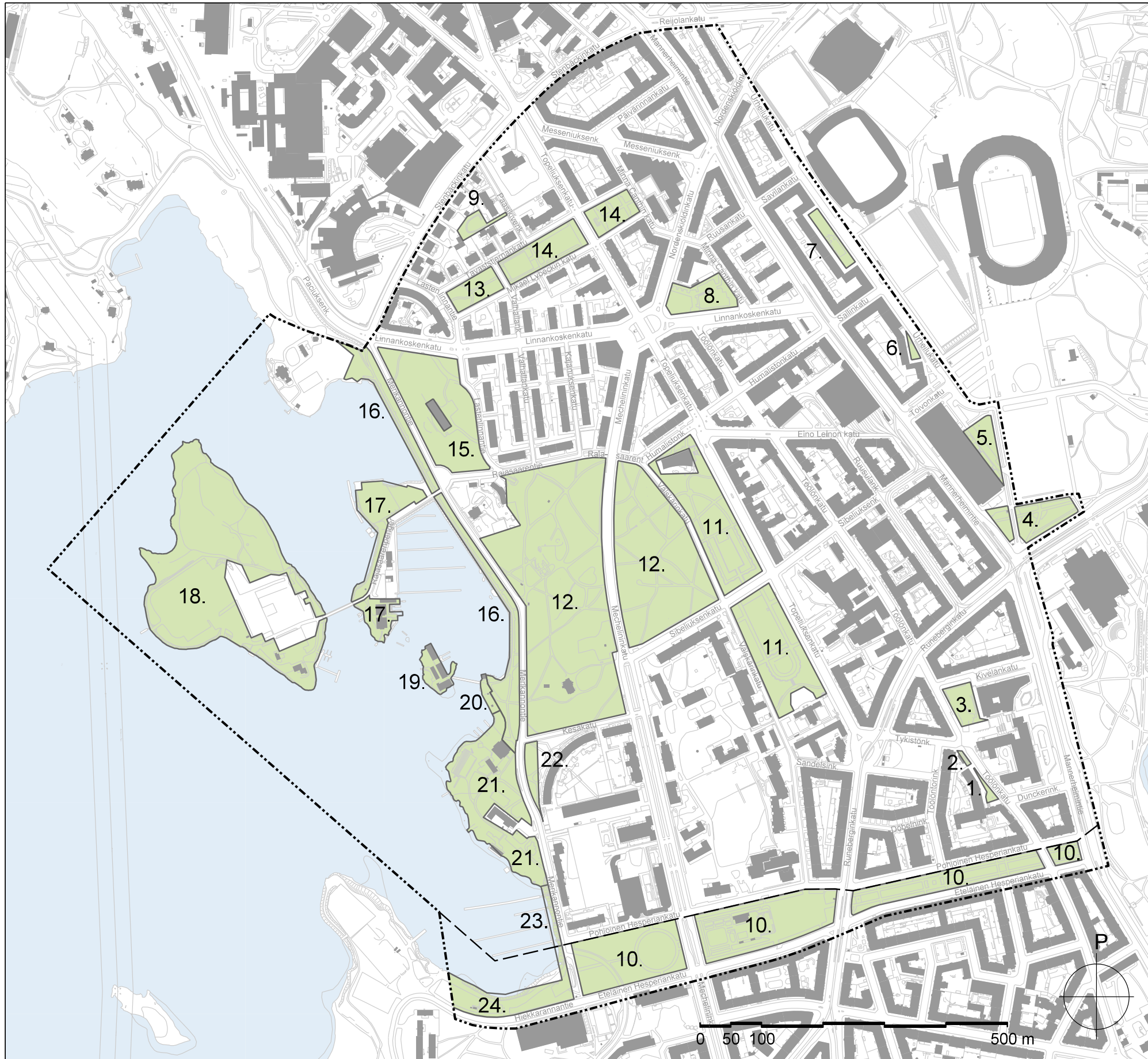
Asemakaava 1906, puistojen rajausta on myöhemmin muuttunut. Topeliuksen puisto ja Toivo Kuulan puisto.

Asemakaavan muutos 1911, Hesperian bulevardin (myöh. esplanadi) Asemakaavan muutos 1914 koskeva kortteleita 522-525, puistikot 6 ja 7.

Asemakaavan muutos 1916, Sibeliuksen ja Linnankoskenkadun puistot Hesperian esplanadin jatke länteen, Kirjailijan puisto, Läntinen rantatie.

Asemakaavapiirustus 1928, Hesperian esplanadin länsiosan järjestely Asemakaavan muutos 1930, Arvo Ylpön puisto Stadionin ympäristön asemakaava 1936, puistikot 4 ja 5.

Asemakaava 1906 (rantatien eteläosa) muutos 1930, Läntinen rantatie ja Pauligin huvilaan liittyvä puiston osa; muutos 1942 koskien mm. Humallahden ja Taivallahden rannalla sijaitsevia puistoalueita, Merikannonrannan ympäristö (v. 1930 asemakaavan aiempi linjaus tarkistettu. Linnankoskenpuiston korttelin 506 muutos ennen leikkikentän perustamispäätöstä 1953.

TAKA-TÖÖLÖ
PUISTOKARTTA

- Puisto
- Tarkastelualueen raja
- Kaupunginosan raja

- KORTTELIALUEIDEN PUISTOT:
- 1. Dunckerin puistikko
 - 2. Töölönkadun puistikko
 - 3. Kivelänkadun puistikko
 - 4. Helsingin puistikko
 - 5. Töölön kisahallin puistikko
 - 6. Urheilukadun kolmio
 - 7. Urheilukadun puistikko
 - 8. Linnankoskenpuisto
 - 9. Piilopuisto

- LAAJAT RAKENNETUT PUISTOT:
- 10. Hesperian esplanadi
 - 11. Topeliuksen puisto
 - 12. Sibeliuksen puisto
 - 13. Arvo Ylpön puisto
 - 14. Kirjailijanpuisto
 - 15. Linnankoskenkadun puisto

- RANNAN VIHERALUEVYÖHYKE
JA SAARISTO:
- 16. Merikannonranta
 - 17. Humalluodon puisto
 - 18. Rajasaari
 - 19. Humalluoto
 - 20. Humalluodon ranta
 - 21. Toivo Kuulan puisto
 - 22. Kesäkadun puistikko
 - 23. Taivallahden ranta
 - 24. Sigurd Frosteruksen puiston itäpää

6.1 PUISTOJEN KEHITYS JA TYPOLOGIA

Tekstin lähteinä on käytetty Tommi Lindhin lisensiaatintutkimusta ”Töölöläisfunktionalismin neljä vaihetta” (2002), Katariina Peltolan raporttia ”Ennen II maailmansotaa asemakaavoitettuja, helsinkiläisiä puistoja” (2012), Maunu Häyrysen väitöskirjaa (1994), Helsingin kaupunginarkiston asemakaavapiirustuksia ja puistosuunnitelmia, Helsingin kaupungin arvoympäristökortteja (yleisten alueiden rekisterin arvoympäristötietokanta), Helsingin kaupungin entisen rakennusviraston arkiston puistosuunnitelmia, Helsingin karttapalvelun historiallisia ilmakuvia ja kunnalliskertomuksia. Puistojen nykytilanteen kuvaus perustuu maastohavaintoihin.

Laajojen kaupunkipuistojen asemakaava-historiallinen tausta 1900-1916

Töölön asemakaavaan ovat alusta lähtien kuuluneet puistoalueet. Puistoja koskevat ensimmäiset esitykset olivat esillä 1900-luvun vaihteen kilpailuehdotuksissa. Asemakaavahistorian tarkastelu osoittaa, että ensimmäisessä, 1906 vahvistetussa asemakaavassa oli esitetty sekä tuleva Topeliuksen puisto että Toivo Kuulan puisto. Puistojen raja-alue on toki muuttunut myöhempien kaavamuutosten yhteydessä.

Hesperian esplanadia koskeva ensimmäinen asemakaavan muutos on vahvistettu 1911, tuolloin tuleva puistoalue esiintyi nykyistä kapeamman, länsiasialtaan loivasti kaartuvan bulevardin muodossa. Vuonna 1916 vahvistetun asemakaavan muutoksen laatinut Bertel Jung korosti selostuksessaan, että puistojen pinta-ala oli nyt moninkertaistunut. Puistoalueiksi merkittiin kaavassa vielä vuokralla olevat, Humallahteen liittyvät huvilatontit, joiden muodostama puistoalue tunnettiin aluksi Humallahden puistona. Asemakaavan muutokseen sisältyi myös nykyisen Hesperian esplanadin läntinen jatke, Kirjalilijan puisto ja vielä rantaviivan täytöllä rakennettava Läntinen rantatie, joka myöhemmin sai nimen Merikannontie.

Humallahden huvilaympäristöstä kansainvälisten esikuvien kaltainen viheralue- vyöhyke 1916-1942

Kaupunginvaltuusto oli 1914 hyväksynyt asemakaava-arkkitehti Bertel Jungin 1911 esittämän Keskuspuiston käsittävän, laajaa viheraluejärjestelmää koskevan suunnitelman. Laakson sairaalan rakentamispäätös 1920-luvulla merkitsi kuitenkin heti Keskuspuiston typistämistä. Menetettyjä alueita ehdotettiin korvattavaksi varaamalla Humallahden, Taivallahden ja Lapinlahden rannat ”sekundääriseksi puistovyöhykkeeksi”. Tätä koskevan aloitteen esitti asemakaava-arkkitehti Birger Brunila, jonka ohjeiden mukaan laadittu ehdotus vuodelta 1927 läntisiä ranta-alueita yhdistäväksi puistoksi on arkkitehti Eelis Kaalamon piirtämä. Ajatus läntisten ranta-alueen muodostamasta viheraluevyöhykkeestä ei ollut uusi, vaan lähtökohdat löytyivät Töölön 1916 vahvistetusta asemakaavan muutoksesta ja Eliel Saarisen Pro Helsinki-ehdotuksesta (1918).

1930-luvulla päättyivät huvilatonttien vuokrasopimukset ja samaan aikaan uudistettiin Taka-Töölön pohjoisosien asemakaavoja. Alueen uudet kerrostalokorttelit rakennettiin muutamassa vuodessa Puistoalueen rauhoittamiseksi vuoden 1916 asemakaavasta poistettu Mechelininkadun osuus otettiin uudelleen vuoden 1930 asemakaavaan. Asemakaavan tavoittelemaa vehreää kaupunkiympäristöä loivat puurivit, jotka reunustivat katuja ja puistoja.

Humallahden puisto, joka käsitti mm. nykyisen Sibeliuksen puiston, Topeliuksen puiston pohjoisosan ja Linnankoskenkadun puiston jätettiin paikoin lähes luonnontilaan ja puistoissa säilytettiin 1940- ja 1950-luvun käytäväjärjestelyjen yhteydessä sekä runsaasti luonnonpuustoa että huvilakaudelta peräisin olevia piirteitä, istutuksia ja rakenteita, kuten Miramarin puretun huvilan kivijalka.

Sibeliuksen puiston eteläosassa säilyneen Pauligin huvilan ympäristössä on säilynyt näyttävän huvilapuutarhan jäänteitä

ja puustoa. Puiston luoteisosassa sijaitseva Brävallan huvila Rajasaarentien ja Merikannontien kulmassa, on muutettu päiväkodiksi ja sille on muodostettu oma, puistosta erotettu tontti.

Pienet puistot ja puistikot

Taka-Töölön pienet puistot ovat yleensä korttelialueeseen liittyviä, alun perin asemakaavoitettuja tai myöhemmässä vaiheessa perustettuja puistikkoja. Varhaisimmat kortteleihin liittyvät puistikot ovat Urheilukadun varrella sijaitsevat, 1914 vahvistetun asemakaavan muutoksessa muodostetut puistikot. Olympiastadionin alueen järjestelyn yhteydessä 1930-luvulla suunnitellut ja rakennetut puistikot liittyvät laajempaan puistokokonaisuuteen. 1950- 1960-luvulla Taka-Töölöön valmistui kaksi korttelialueelle rakennettua uutta puistoa, Linnankoskenpuisto ja Piilopuisto, joista ensimmäinen on jo alun perin suunniteltu lasten leikkialueeksi. Alueen kaakkoisosassa on kolmen pienehköön puistikon ryhmä- 1930-luvulla istutettu Dunckerin puistikko, Töölönkadun uudehko, pieni taskupuistikko ja Kivelänselänkadun puistikko 1970-luvulta, joka on äskettäin uudistettu.

6.2 TAKA-TÖÖLÖN SUURET PUISTOT

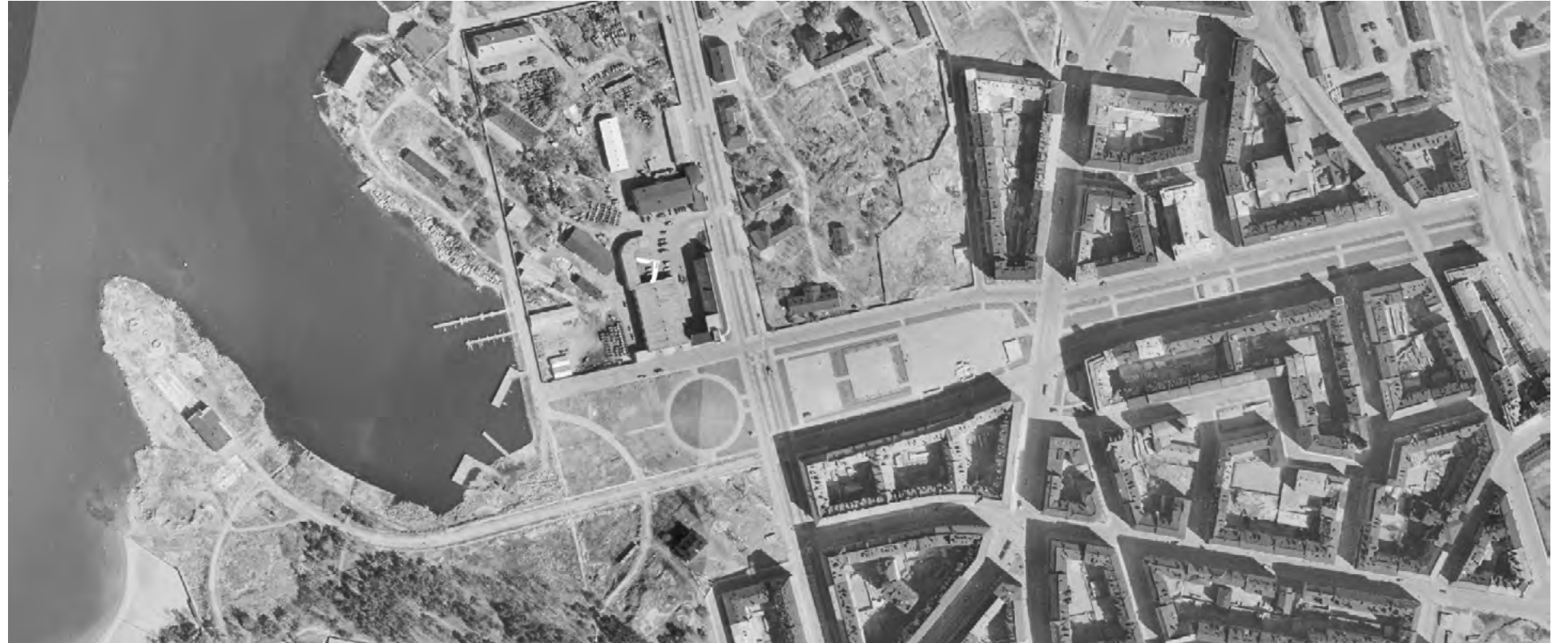
Ehdotus läntisiä ranta-alueita yhdistäväksi puistoksi Lapinniemeltä Meilahteen. Elis Kaalamo 1927. HKA

Taka-Töölön puistojen suunnittelijat 1900-luvun alkupuolella

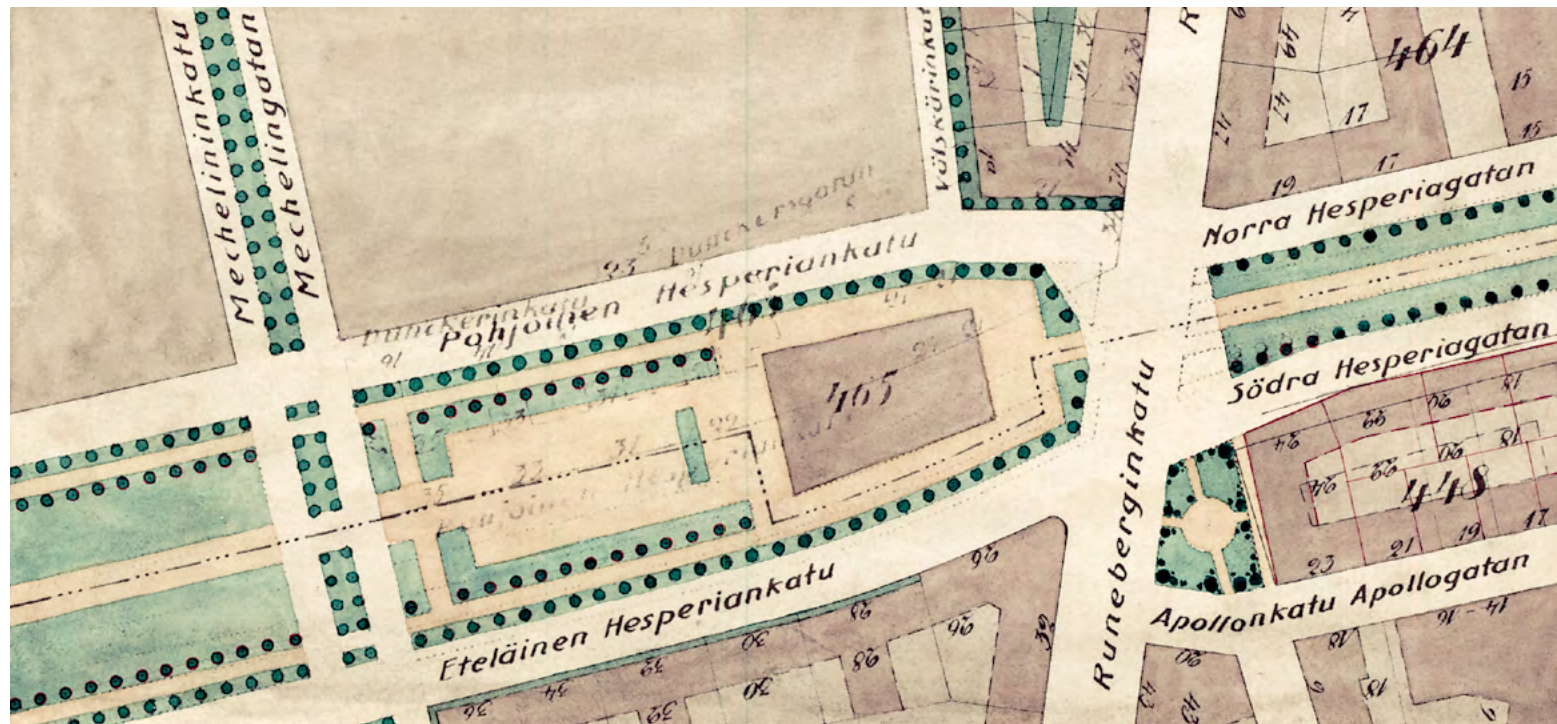
Asemakaava-arkkitehdit 1908 -1948	Työvuodet
Arkkitehti Bertel Jung	1908-1917
Arkkitehti Birger Brunila	1917-1948
Helsingin kaupunginpuutarhurit 1900-luvun vaihteesta 1950-luvulle	
Puutarhuri Svante Olsson	1889-1924
Johan Emil Aranko, entinen Blomqvist	1924-1941
Puutarha-arkkitehti Bengt Schalin	1946-1957
Helsingin apulaiskaupunginpuutarhureita	
Puutarha-arkkitehti Paul Olsson	
Puutarha-arkkitehti Ola Mannström (Simonen 1978, 155)	

Hesperian Esplanadi (10)

Bertel Jungin 1910-1911 laatimia suunnitelmia Töölön- ja Taivallahden yhdistäväksi, puuriveillä istutettavaksi boulevardiksi on käsitelty asemakaavoitushistorian yhteydessä. Vuonna 1911 vahvistetussa asemakaavapiirustuksessa boulevard jatkui tuolloin samanlevyisenä Mannerheimintieltä Mechelininkadun länsipuolelle, jossa puurivien reunustama boulevard laajeni runustamaan säännönmukaiseksi rakennettavan Taivallahden uutta rantatoria. Rantatorin ja boulevardin liitoskohta sai vielä uuden asun vuoden 1916 asemakaavan muutoksessa. Runeberginkadulta länteen ulottuvaa aluetta laajennettiin v. 1928 asemakaavapiirustuksen mukaan leveäksi puistovyöhykkeeksi, johon suunniteltiin julkinen rakennus ja sarja kenttiä oleskelua ja leikkejä varten. Puiston säännöllisten istutusten periaatteet esitettiin asemakaavaosaston laatimissa, asemakaava-arkkitehti Birger Brunilan allekirjoittamissa piirustuksissa.

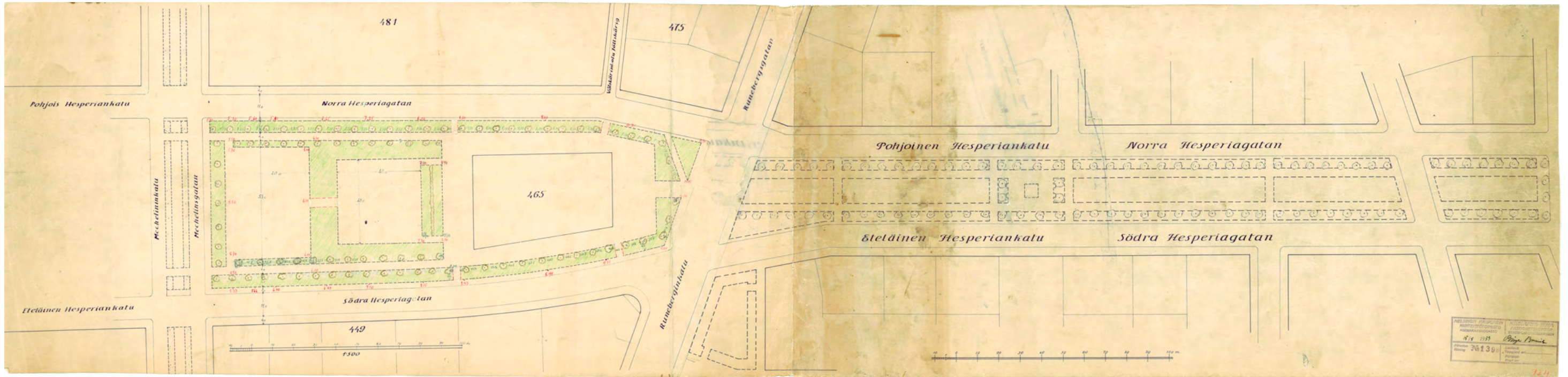
Ortokuva 1943

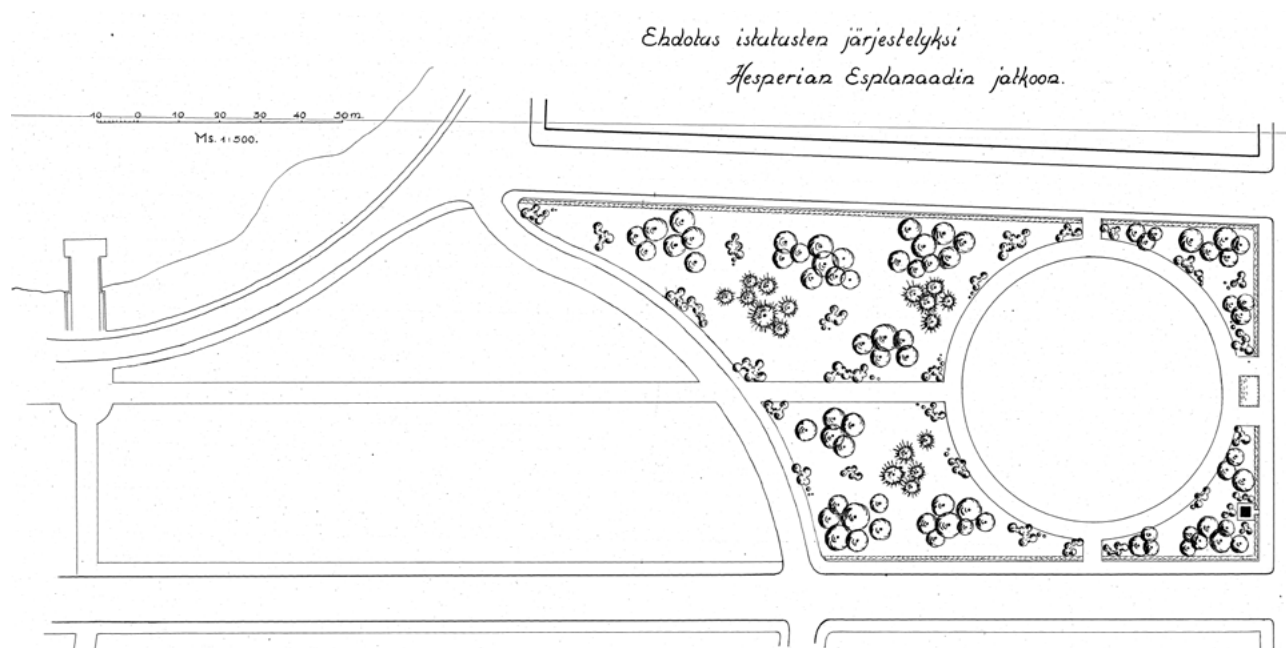
Kuva alla: asemakaavan muutospiirustus 1928, joka käsittää kortteleja 465 475 ja 481 Helsingin kaupungin XIV kaupunginosassa (osa). Birger Brunila, HKA

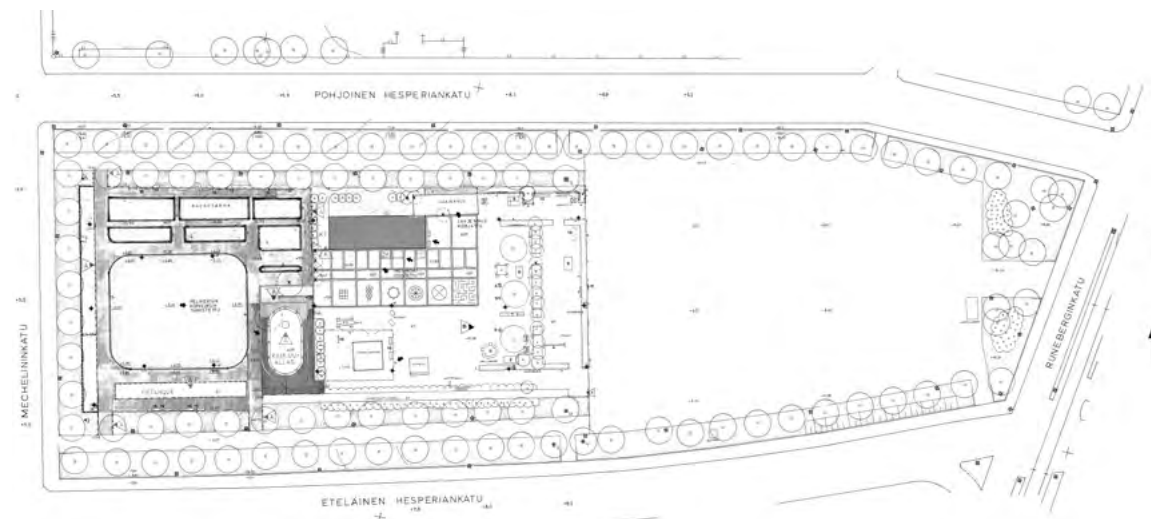
Hesperian esplanadi, etualalla Runeberginkadun länsipuolella oleva alue, johon 1920-luvulla suunniteltiin julkisen rakennuksen lisäksi leikkikenttiä, Veljekset Karhumäki, HKM.

Hesperian esplanadin 15.5.1933 päivätty suunnitelma välillä Mannerheimintie-Mechelininkatu. Piirustus 1399, Kiinteistöviraston Asemakaavaosasto, Birger Brunila. HKA

Hesperian esplanadin länsipään suunnitelmapiirustus. Suunnittelija on mahdollisesti kaupunginpuutarhuri J. E. Aranko. HKA. Toteutettu tilanne näkyy hyvin v. 1943 ortokuvassa.

Hesperian esplanadin keskiosaan rakennettiin 1900-luvun lopulla päiväkotia, leikkipuisto ja ruusutarha. Tähän liittyvä korjaussuunnitelma vuodelta 1989 on maisema-arkkitehti Leena Iisakkilan laatima. HKR

Puisto ja Mehiläisen sairaala, Pohj. Hesperiankatu 19-17, kuvattuna vuonna 1938 ennen suojeluskuntatalon rakentamista, Aarne Pietinen Oy. HKM. Pensasaidat, nurmikot ja puurivit ovat paikallaan.

Pohjoinen Hesperiankatu ja Hesperian esplanadi 1950-luvulla. Kuvan keskellä Mehiläisen sairaala. Kuvaaja tuntematon, HKM

Hesperian esplanadi rakenteilla vuonna 1933. Kuvaaja tuntematon. HKM

Sama alue vastavalmistuneessa asussaan 1937. Kuvaaja Aarne Pietinen Oy, HKM

Ominaispiirteet

Hesperian esplanadi on Mannerheimintien ja Runeberginkadun välillä promenadimainen puistoakseli, jota kehystävät hevoskastanjarivit ja leikatut pensasaidanteet. Runeberginkadun ja Mechelininkadun välillä on pelikenttä ja leikkipuiston muodostama toiminnallinen alue. Sitä reunustavat jalavarivit ja leikattu orapihlaja-aita. Läntisin osa on toteutettu 1940-luvulla ja se eroaa muista osista runsaslukuisemman ja vapaamuotoisemman istutussommittelun vuoksi. Tässäkin osassa jalavarivit reunustavat puistoa. Puistoakselin tulisi sommitelmallisesti päättyä merenlahden rantapuistoon, mutta päätteenä onkin koirapuisto sorakenttineen.

Puiston alkuperäinen yleisilme ja keskeiset tyylipiirteet ovat säilyneet melko vähäisin muutoksin.

Puiston ominaispiirteitä ovat:

- hevoskastanjarivit ja yleensäkin katuja ja puistoa rajaavat puurivit
- leikatut orapihlaja-aidat puiston reunoilla
- promenadimainen käytäväverkosto ja selkeät nurmikentät
- länsiosan pyöreä nurmikenttä ja vapaamuotoiset istutussommitelmat
- keskiosan toiminnalliset kentät

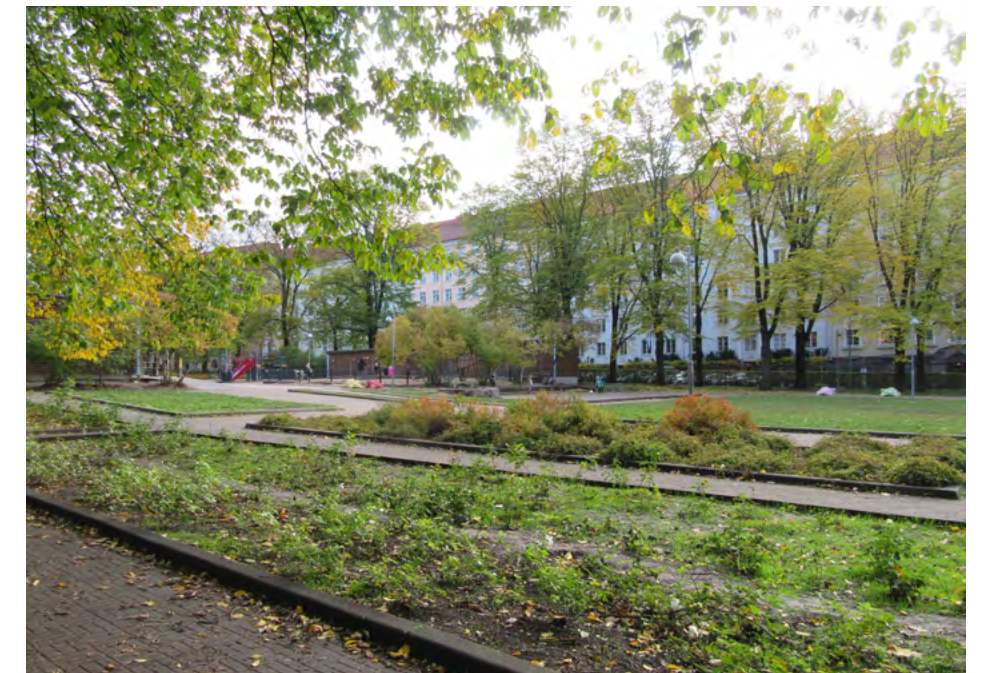
Hesperian esplanadin keskiosan jalavarivejä.

Hesperian esplanadi on yksi alueen vanhimmista puistoista. Sen itäosassa on pitkät hevoskastanjarivistöt.

Hesperian esplanadin länsiosa on leveämpi ja sen kasvillisuus on runsaampaa kuin itäisemmissä osuuksissa.

Leikkipuiston ja ruusutarhan aluetta, jotka rakennettiin Hesperian esplanadin keskiosaan 1900-luvun loppupuolella.

Topeliuksen puisto (11)

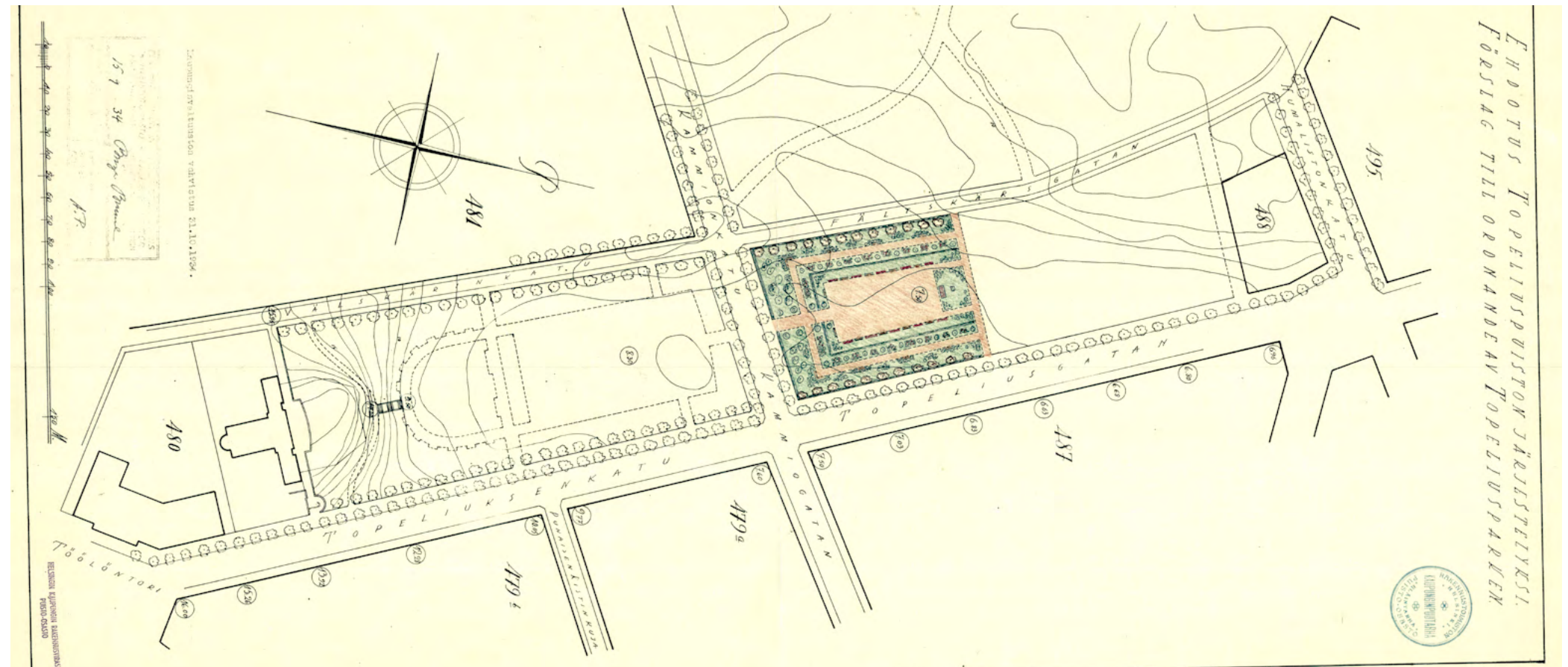
Topeliuksen puiston kohdalle on suunniteltu kapea, pohjois-eteläsuuntainen puistoakseli jo ensimmäisessä asemakaavassa, joka vahvistettiin vuonna 1906. Puiston eteläisenä päätteenä oli julkinen rakennus nykyisen Töölön kirkon paikalla, toinen julkinen rakennus sijaitsi pohjoisosassa. Vuoden 1916 asemakaavan muutoksessa puistoakselin katkaisi julkisen rakennuksen kortteli 488. Puiston pohjoisosa oli yhdistetty laajempaan puistokokonaisuuteen, joka jatkui Humallahden rantaan Läntiseen rantatiehen saakka. Puiston suunnitteluun osallistuivat ainakin asemakaava-arkkitehti

Birger Brunila, entinen kaupunginpuutarhuri Ola Mannström ja oletettavasti kaupunginpuutarhuri J.E. Aranko. Rakentaminen aloitettiin jo vuonna 1935. Eteläosan muotopuutarhasta on useita Mannströmin laatimia suunnitelmia. Muita puistopiirustuksia on säilynyt, mm. päiväämättömiä ja signeeraamattomia suunnitelmia, joiden käsiala näyttää olevan kaupunginpuutarhuri J. E. Arangon. (HKR-arkisto, PUO 963, 909, 17, 19). Puiston hiekkakentille on myöhemmin sijoitettu leikkivälineitä.

Kortteli 488 siirrettiin kaavamuutoksessa puiston pohjoispäähän, jonne rakennettiin Aarne Ervin suunnittelema Töölön kirjasto. Kirjasto, joka valmistui 1970, avautui puistoon korkean lasiseinän välityksellä. Kirjaston tonttialueen käsittely terasseineen ja kukka-altaineen oli liitetty saumattomasti puistoon, jota koskevat lähiympäristön suunnitelmat piirrettiin 1968-70.(HKR-arkisto, VIO 1083 vuodelta 1968, Auli Hietakangas ja VIO 2127 vuodelta 1970).

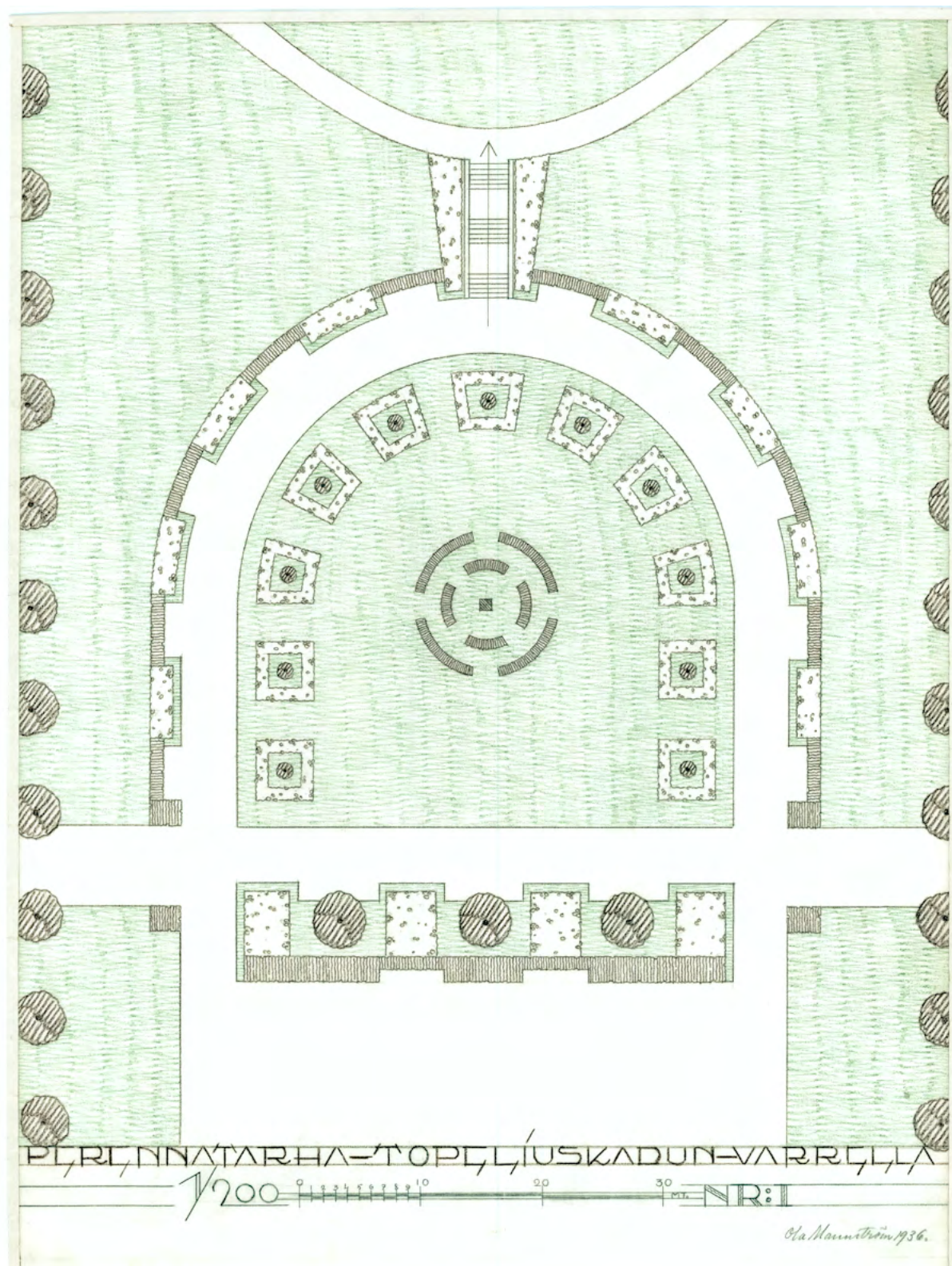

Ortokuva 1943

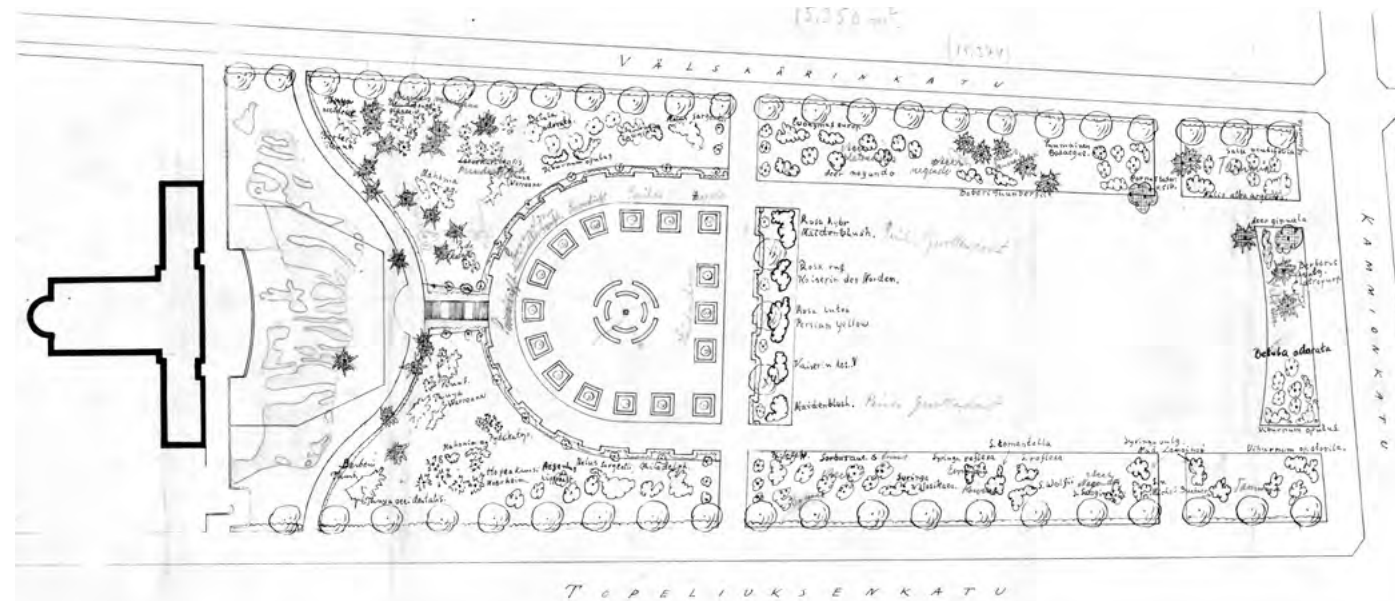

Asemakaava-arkkitehti Birger Brunilan laatima kokonaissuunnitelma, kaupunginvaltuuston vahvistama 31.10.1934. Puistojen muotopuutarhatyylisiä osuuksia kehystävät puurivit. Topeliuksenkatua reunustava puurivit kuuluvat olennaisesti suunnitelmaan. HKA

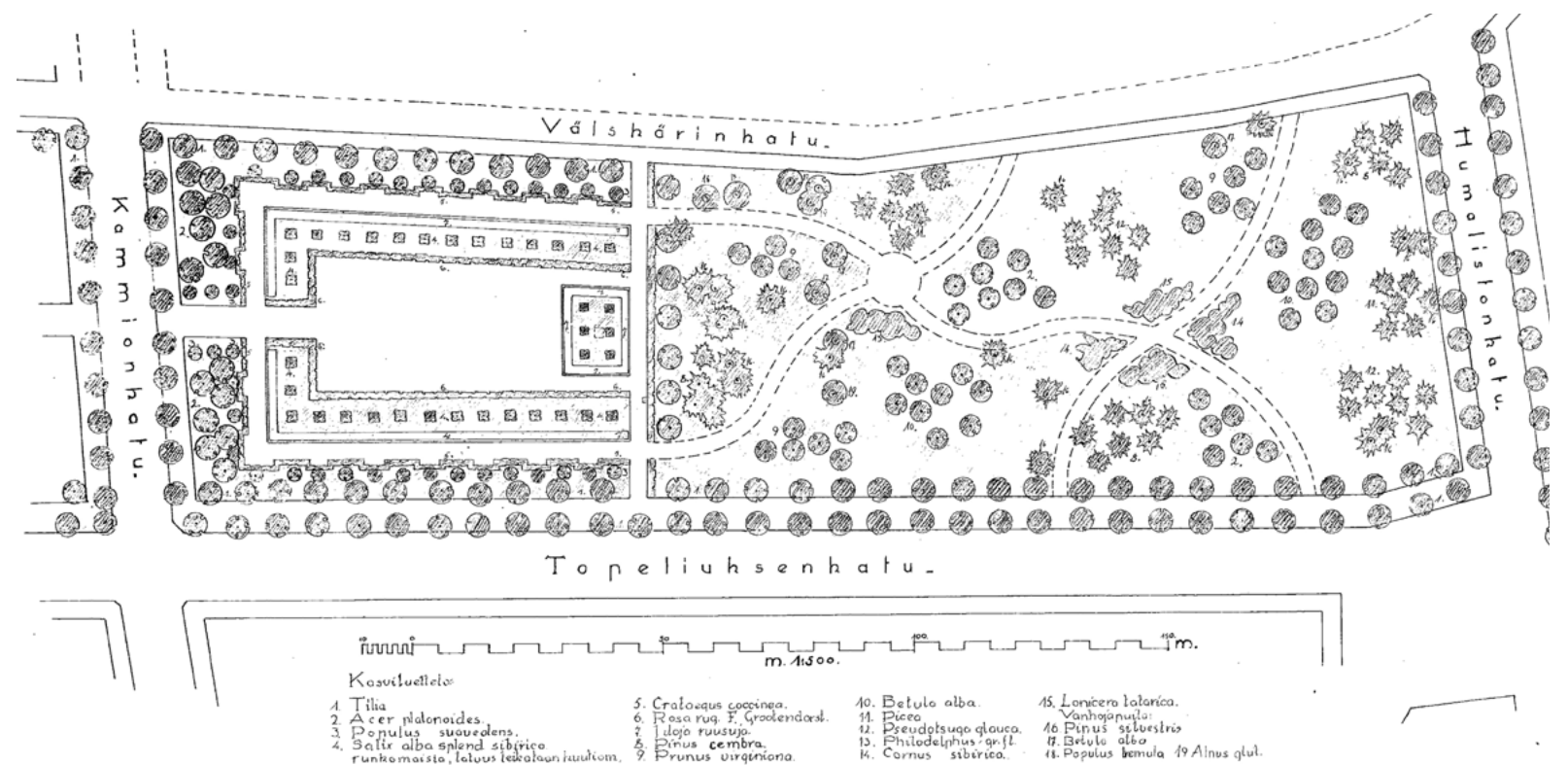
Pohjoinen on kuvassa oikealla.

Perennatarha Topeliuksenkadun varrelle. Ola Mannströmin suunnitelma 1936. HKA

Topeliuksen puiston ajoittamaton istutussuunnitelma on todennäköisesti J. E. Arangon laatima. HKA

Puiston pohjoisosan istutusehdotus. Ajoittamaton ja signeeraamaton piirustus on todennäköisesti J.E. Arangon laatima. HKR

Kaarlo Lindbergin 1950-luvulla ottamassa kuvassa näkyy Topeliuksen puiston eteläosan hevosenkenkämuoto, jossa on runsaat kukkaistutukset ja muotoon leikatut orapihlajiat. HKM

Kirkon pohjoispääty kuvattuna puiston suunnalta 2018.

Topeliuksen puiston hevosenkenkämuodostelma. Osa muotoon leikatuista orapihlajista on kuollut.

Ominaispiirteet

Puiston pääaihe on arkkitehtonisen tyylin leimaama pitkä akselisommitelma, joka alkaa Töölön kirkolta. Kapea pitkänomainen puisto on sommiteltu leikattujen pensasaitojen rajaamaksi kentiksi, joita puurivit reunustavat. Osa puista on muotoon leikattuja. Puiston pohjoispää on vapaamuotoinen, johon käytäväverkosto on sommiteltu luonnonpuuston lomaan.

Puiston perusrakenne on hyvin säilynyt. Topeliuksenkadun varressa oleva puurivi, joka on katualueella, kuuluu olennaisesti puiston kokonaissommitelmaan.

Puiston ominaispiirteitä ovat:

- alkuperäinen sommitelma eli muotopuutarhatyyliä noudattavat kentät ja käytäväverkosto
- leikatut pensasaidan ja muotoon leikatut puut
- puurivit
- säännönmukaiset kukkaistutukset
- pohjoispään vapaamuotoinen puistosommitelma
- aksiaaliset näkymät puistossa ja näkymät puiston leikattuihin muotoaiheisiin

Pohjoisosan muotopuutarhan reunaa kiertävät leikatut pensasaidat.

Puiston pohjoisosa on vapaamuotoinen ja puistossa on säilynyt paljon luonnonpuustoa.

Leikatut pensasaidat rajaavat puiston osa-alueita.

Muotopuutarhan jatkeena on laaja leikkipaikka.

Kirjailijan puisto (14) ja Arvo Ylpön puisto (13)

Kirjailijan puisto on lähtöisin vuoden 1906 asemakaavasta ja Arvo Ylpön puisto vuoden 1930 asemakaavan muutoksesta. Puistokokonaisuuden nimi oli alun perin Niittykadun puisto. Puiston geometrinen perusrakenne on lähtöisin asemakaava-arkkitehti Birger Brunilan laatimasta asemakaavasta.

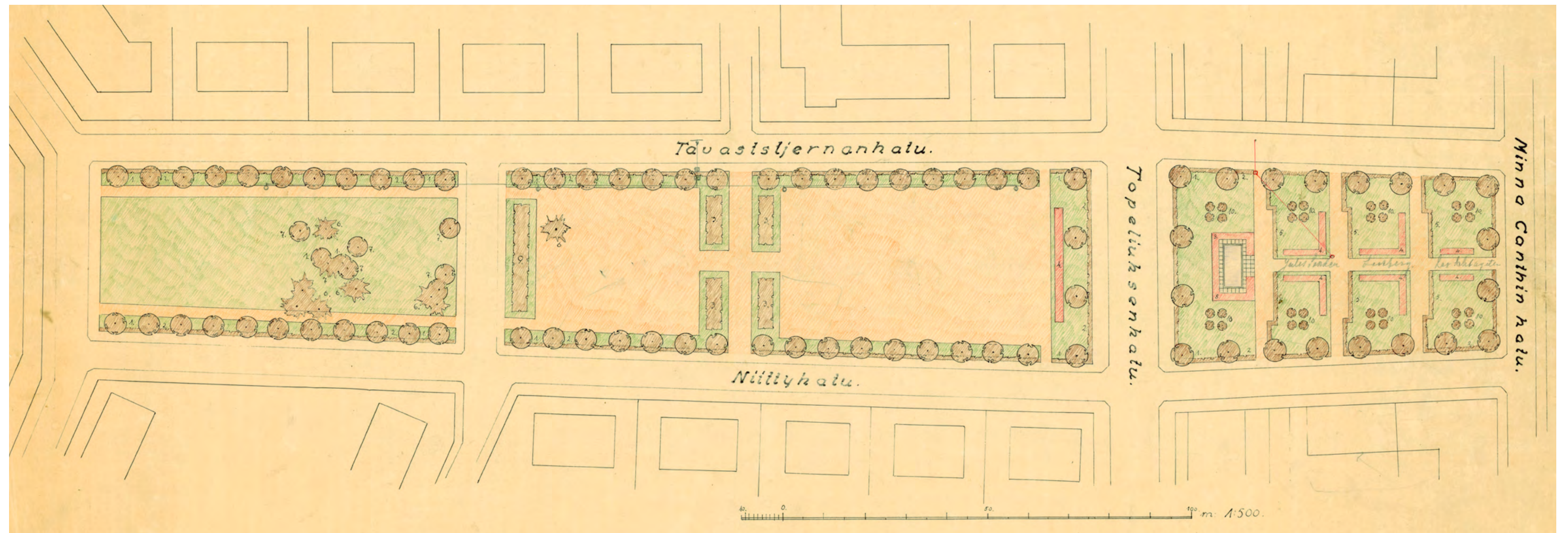
Kirjailijapuiston istutukset ovat mm. kaupunginpuutarhuri J. E. Arangon suunnittelemat. Piirustuksissa ei ole päivämäärää. Niittykadun puiston länsiosa eli nykyinen Arvo Ylpön puisto kunnostettiin Lastenlinnan valmistumisen aikoihin kaupunginpuutarhuri Bengt Schalinin laatiman suunnitelman mukaan. Puistossa on mm. Schalinin istuttamia Malus "Kirjailija"-koristeomenapuita.

Puisto jakaantuu sen päissä oleviin oleskelu- ja koristepuutarhoihin, joissa on runsaat monilajiset istutukset, mm. ryhmäruusuja. Arvo Ylpön puistossa, joka muutettiin vapaamuotoiseen asuun kaupunginpuutarhuri Bengt Schalinin toimesta 1940-luvun lopussa, on säilynyt myös alkuperäistä luonnonpuustoa. Keskiosassa on suuri pelikenttä ja leikkipaikka. Puistoa rajaavat katujen suuntaan komeat lehmusrivit. Kenttien kohdalla puisto on rajattu lisäksi leikatuin orapihlaja-aidoin.

Pohjospuolella on Folkhälsanin rakennus 1930-luvulta, länsipäässä on 1948 valmistunut, Elsi Borgin suunnittelema Lastenlinna, itäpäässä Alvar Aallon suunnittelema Kansaneläkelaitos, joka valmistui 1956.

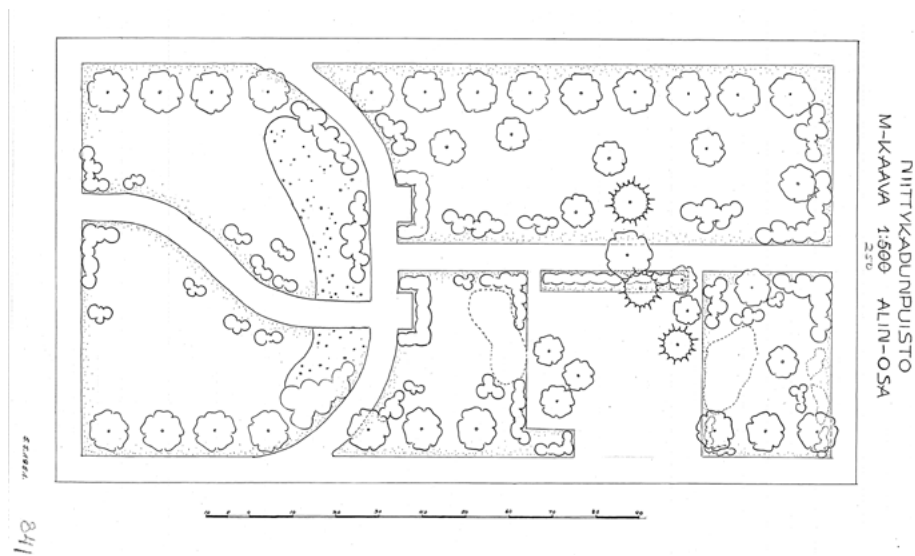
Ortokuva 1956

Kirjailijanpuiston suunnitelma. Länsiosaan jätettiin puurivien reunustama laaja nurmialue ja luonnonpuustoa. Topeliuksenkatua rajasivat jo puiston alkuvaiheessa puurivit. HKA

Kirjailijapuiston länsiosa suunniteltiin uudelleen kaupunginpuutarhuri Bengt Schalinin toimesta. Etualalla Lastenlinnan sairaalan pihaa rajaava muuri. Constantin Grünberg, noin vuonna 1960. HKM

Niittykadunpuiston länsiosan uudistussuunnitelma. Piirustus on päivätty 5.5.1951. HKA

Kirjailijapuisto 1950-luvulla. Lastenlinnan oli valmistunut puiston länsipäähän 1948. Kuva HKM

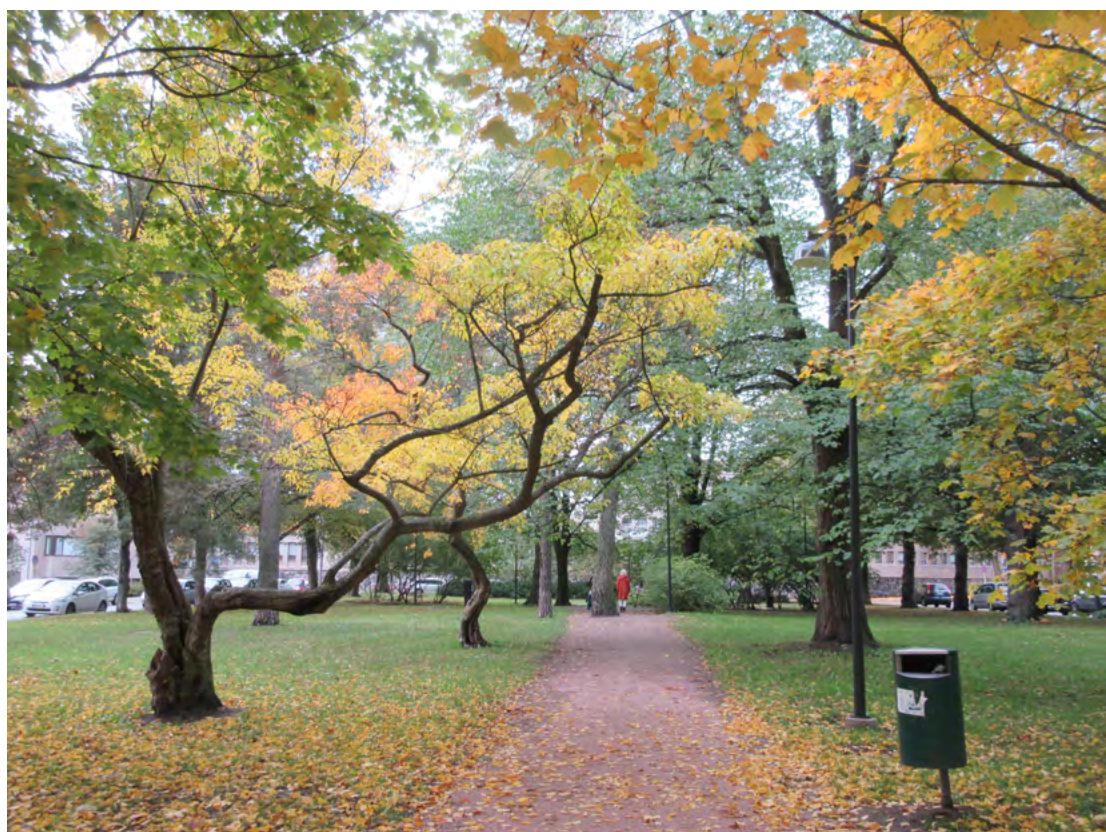
Puiston keskiakseli länteen päin. Puistoa rajaavat lehmukset ovat suurikokoisia.

Keskiosan pelikenttä.

Kansaneläkelaitoksen rakennus puistoakeslin päätteenä.

Kirjailijantuon läntisin osa on nimeltään Arvo Ylpön puisto. Siinä on säilynyt luonnonpuustoa ja suurikokoisia pensaita, jotka ovat peräisin Bengt Schalinin suunnitelmasta 1900-luvun keskivaiheilta.

Puistoa rajaavat lehmusrivien lisäksi leikatut pensasaidanteet.

Ominaispiirteet

Puiston kokonaissommitelma ja kaupunkikuvallinen asema on hyvin säilynyt. Topeliuksenkadun varrella olevat puistoa rajaavat puurivit ovat olennainen osa kokonaissommitelmaa.

Puiston ominaispiirteitä ovat:

- symmetria ja aksiaalisuus: puistoakseli, käytävät ja kentät
- lehmusrivit ja leikatut orapihlaja-aidat
- runsaslajiset koristeistutukset (perenna, pensas ja koristeomenapuu)
- puistoakeslin päätteellä merkittävät, arkkitehtonisesti korkeatasoiset laitosrakennukset

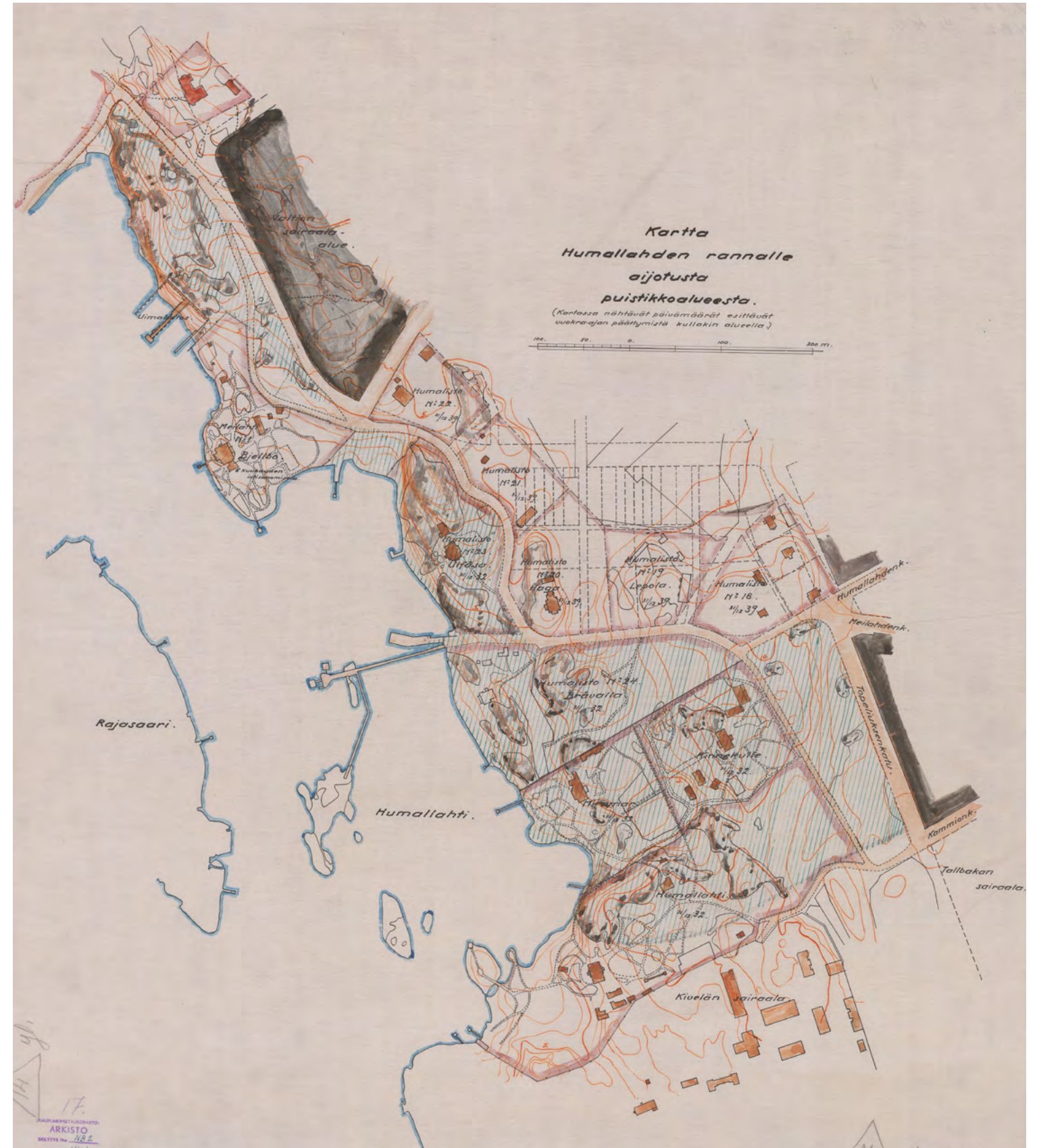
Sibeliuksen puisto (12) ja Linnankoskenkadun puisto (15)

Muiden puistoalueiden lisäksi vuoden 1916 asemakaavassa puistoalueeksi kaavoitettu alue on esitetty piirustuksessa "Kartta Humalahden rannalle aiotusta puistikkokoalueesta". Kartassa nähtävät päivämäärät esittävät vuokra-ajan päättymistä kullakin alueella vuosina 1932-1939. HKA

Vuonna 1916 vahvistetussa asemakaavan muutoksessa puistoalueiksi merkittiin kaavassa vielä vuokralla olevat, Humallahteen liittyvät huvilatontit, joiden muodostama puistoalue tunnettiin aluksi Humalahdenpuistona. Pauligin huvilan tontti liitettiin Humalahdenpuistoon vuoden 1930 asemakaavamuutoksen yhteydessä.

Tällä puistoalueella, johon nykyisin kuuluvat kahtia jakautunut Sibeliuksen puisto (12) ja Linnankoskenkadun puisto (16) on säilynyt alkuperäisen kallioisen topografian piirteitä ja runsaasti luonnonpuustoa. Niissä on säilynyt myös huvilakaudelta peräisin olevia piirteitä, kuten istutuksia ja rakenteita.

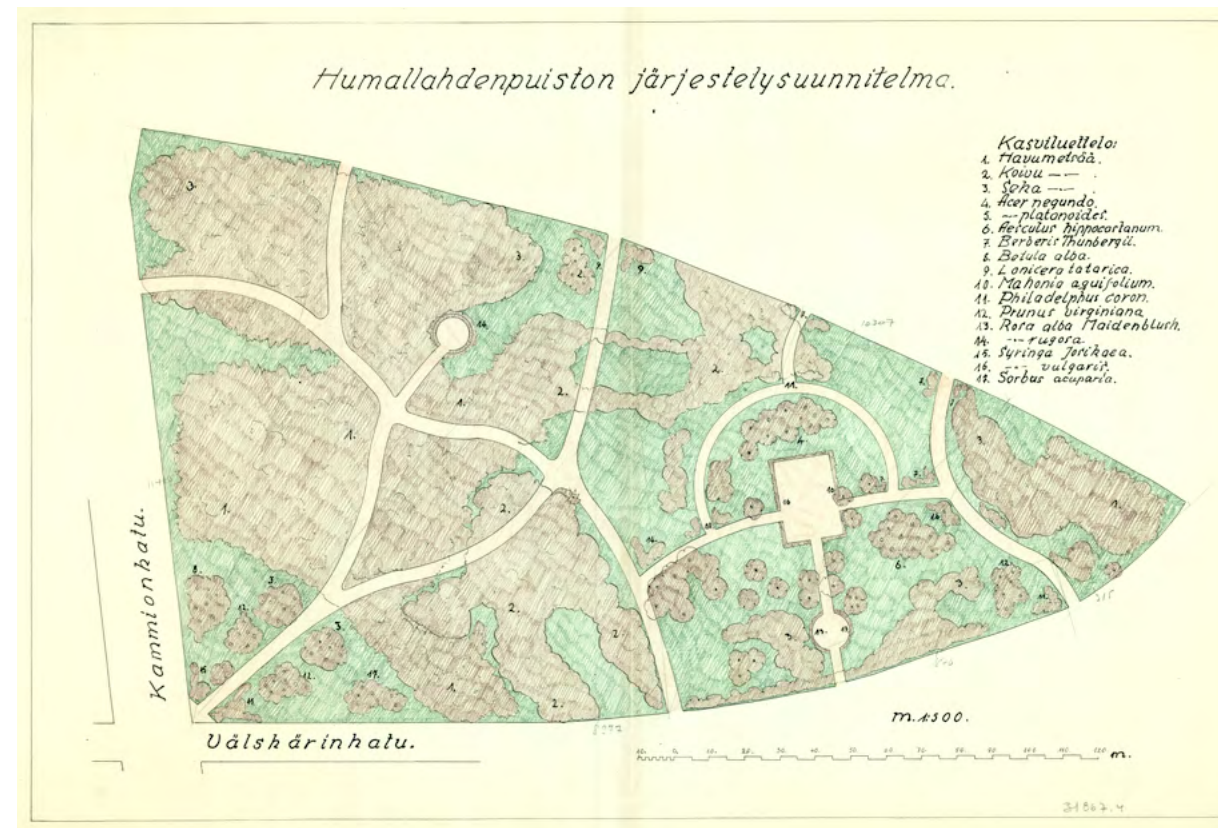
Sibeliuksen puisto (12)

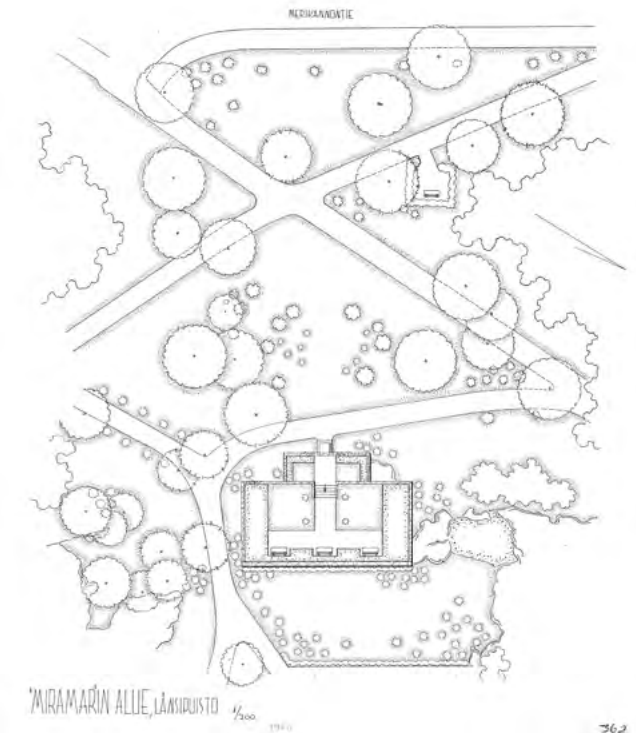
Ortokuva 1943

Sibeliuksen puiston itäosan (12.) järjestelysuunnitelma on laadittu 1930-luvulla sen jälkeen, kun Mechelininkatu oli asemakaavan muutoksessa linjattu Humallahden puistoalueen halki. Signeeraamaton ja päiväämätön suunnitelmapiirustus saattaa olla kaupunginpuutarhuri J. E. Arangon käsialaa. Puiston itäosa rakennettiin vuosina 1937-1940. Sen keskelle sijoitettiin 1946 Aarre Aaltosen veistos "Ilmatar ja Sotka".

Sibeliuksen puiston länsiosassa ollutta lahden pohjukkaa täytettiin 1930- ja 40-luvuilla rantatien rakentamisen yhteydessä. Puistoa koskevat muut rakennustoimenpiteet toteutettiin täyttämisen jälkeen ja suurin osa reitistöstä rakennettiin

Sibeliuksen puiston nykyinen itäosa kuului Humallahdenpuistoon, jonka itäosaa koskeva päiväämätön suunnitelma on 1930-luvulta. Piirustus esittää polveilevaa käytäväjärjestelmää ja aksiaalista terrassisarjaa. Pohjoinen on piirustuksessa oikealla. HKA

Kaupunginpuutarhuri Bengt Schalinin aikana laadittu suunnitelma vuodelta 1954 esittää Miramarin huvilan kivijalan varaan istutettava muotopuutarha. HKA

vasta 1950-luvun alussa. Samalta vuosikymmeneltä periytyy myös puiston lampi suihkulähteineen. Puiston länsiosaa koskeva suunnitelma on Villa Miramarin kivijalkapuutarhaa koskeva piirustus, joka on ilmeisesti kaupunginpuutarhuri Bengt Schalinin laatima. (HKA)

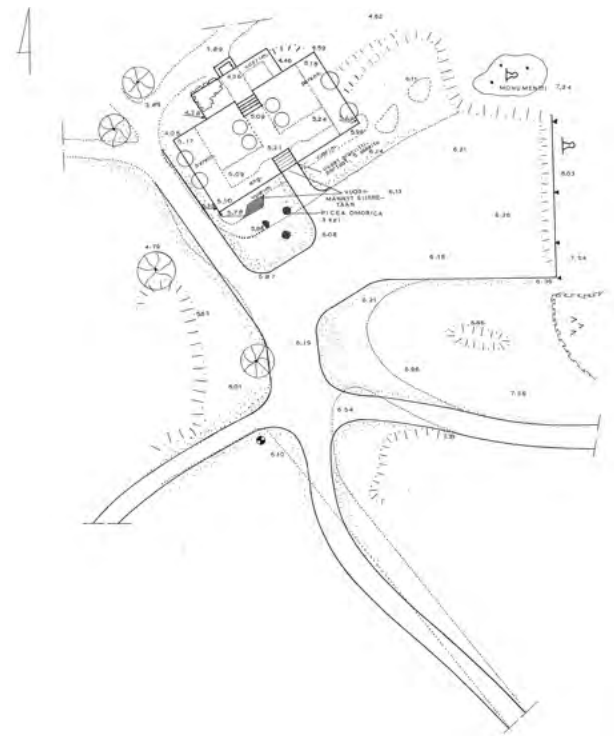
Merkittävä uusi vaihe alkoi puistossa, kun siihen sijoitettiin Sibeliukselle omistettu veistos vuonna 1967 kuvanveistäjä Eila Hiltusen Passio Musicae. Veistoksen hallitseman alueen valtava nähtävyyssarvo on lyönyt leimansa lähiympäristöön.

1980-luvulla istutettiin Mechelininkadun ja Kesäkadun kulmaan visakoivikko presidentti Koiviston 60-vuotispäivän kun-

niaksi. Miramarin huvilan kivijalan alueen istutuksiin tehtiin muutoksia Lars Liljeforsin suunnitelman mukaan (1984).

Sibeliuksen puiston eteläosassa säilyneen Pauligin huvilan ympäristössä on säilynyt näyttävän huvilapuutarhan jäänteitä ja puustoa.

Puiston luoteisosassa, Rajasaarentien ja Merikannontien kulmassa sijaitseva Bråvallen huvila on muutettu päiväkodiksi ja sille on muodostettu oma, puistosta erotettu tontti. Tämän koillispuolella olevalla puistoalueella on yhdyskuntateknisiä rakenteita.

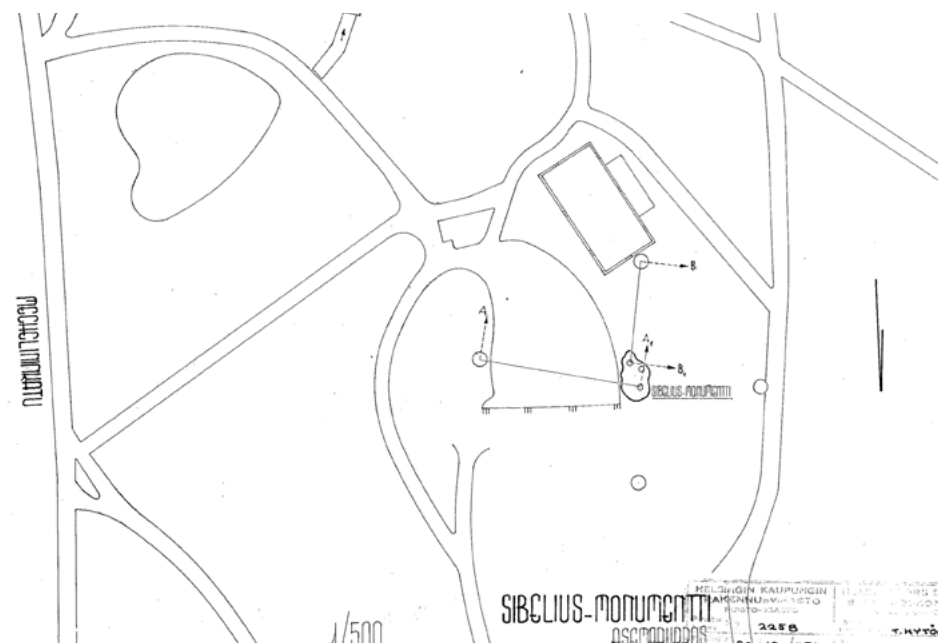

Ilmakuva Sibeliuksen puistosta noin vuodelta 1970. Sky foto Möller. HKM.

Sibeliuksen muistomerkki 1960-luvun lopulla. Constantin Grünberg. HKM.

Miramarin huvilan kivijalan aluetta kunnostettiin 1980-luvulla Lars Liljeforsin suunnitelman mukaan. Piirustus vuodelta 1984. HKR

Miramarin huvilan säilyneen kivijalan muodostama terassi on tarjonnut lähtökohdat omaperäiselle puutarhasommitelmalle.

Sibeliusmonumentin ympäristön asemapiirros 1971, T. Hytönen, HKR

Sibelius-monumentin ympäristö.

Mechelininkatu jakaa puiston kahteen osaan. Itäpuolisen osan käytäväjärjestelmä on rakennettu 1930-luvun lopulla. Olemassa olevan luonnonpuuston lomaan on sommiteltu pääosin vapaamuotoinen käytäväverkosto, joka on säilynyt nykypäivään asti. Puistossa on kaksi näköalapaikkaa, joiden näkymät merelle ovat kasvaneet umpeen. Puistossa on veistos ja muistomerkki.

Mechelininkadun länsipuolella sijaitseva puistoalue on luonteeltaan maisemallisesti vaihteleva ja monipuolisen kasvillisuuden leimaama. Säilyneet avokalliot ovat puistolle tunnusomainen piirre. Alueelle on 1950-luvulla rakennettu laajempi käytäväverkosto, Merikannontien reunaan ulottuva laaja nurmialue sekä lampi ja suihkulähde entisten huvilapuutarhojen jäänteiden lomaan. Puiston lounaisosassa on säilynyt Pauligin huvila ja puutarhasommitelman muistumat, luoteisosassa on omalla tontilla sijaitseva Brävallan entinen huvila. Sibelius-monumentin ympäristö edustaa uudempaa ajallista kerrostumaa. Muistomerkin lähellä on Miramarin huvilan kivijalan varaan istutettu puutarha.

Sibeliuksen puiston ominaispiirteitä ovat:

- runsas suureksi kasvanut luonnonpuusto, lajeina etenkin koivu ja mänty
- huvilapuutarhojen jäänteet
- kalliopaljastumat
- istutetun puuston monilajisuus
- muistomerkit ja veistokset
- vilkas Sibelius-monumenttiin liittyvä turistiliikenne

Kadotettuihin ominaispiirteisiin kuuluvat umpeen kasvaneet merinäkymät

Suosituksen matkailunähtävyyden turistivirtojen kulkuväylät ovat levinneet puiston nurmikoille.

Puistokäytävä johdattaa notkelmassa sijaitsevan puistolammen kohdalle.

Puistoon on jätetty luonnontilaisempia, metsäisiä alueita.

Puistossa on paljon luonnonpuustoa, niittyjä ja luonnonnurmea.

Puiston pohjoisosassa on aidattu leikkipuisto, jota mm. päiväkotiryhmät käyttävät.

Puiston itäosan näköalapaikkojen edustat ovat kasvaneet umpeen eikä merelle enää avaudu näkymiä.

Presidentti Mauno Koiviston 60-vuotismarkkipäiväksi istutettu viskoivikko Mechelininkadun ja Kesäkadun kulmassa.

Linnankoskenkadun puisto (15)

Linnankoskenkadun puisto on Sibeliuksen puiston tavoin entistä huvilaympäristöä, joka on 1916 asemakaavoitettu puistoksi. Se on vaatimattomampi kuin eteläpuolella oleva Sibeliuksen puisto, koska varsinaisia rakennettuja ja puistomaisina ylläpidettyjä alueita on lähinnä luoteis- ja koilliskulmassa.

Linnankoskenkadun ja Merikannontien kulmaan rajautuvan, suhteellisen tasaisen alueen taustalla kohoavat komeat avokalliojyrkänteet. Puistoa varten 1950-luvulla laadittu suunnitelma on signeeraamaton, mutta käsialasta päätellen tekijänä saattaa olla kaupunginpuutarhuri Bengt Schalin. (HKA, PUO 298).

Puistoalueen koilliskulmaan on muodostunut Seurasaarentienä aiemmin tunnetun tien rajaama pienehkö, kolmiomainen puistoalue. Alueesta on säilynyt signeeraamaton suunnitelma vuodelta 1951. Seurasaarentien katkelma on muuttunut puistokäytäväksi ja puistoon on myöhemmin rakennettu toinen, poikittainen käytävä. (HKR-arkisto, VIO 5187 ja PUO 351)

Mäen päällä puistoalueen keskellä on aikoinaan sijainnut Ul-fåsan huvila. Huvilan viereen rakennettiin 1920-luvulla yksityinen koulurakennus. Nykyiset rakennukset ovat uudempia ja toimivat sairaalakäytössä. Mika Kalliovirran vuonna 2001 tekemän kasvillisuusinventointikartan mukaan kasvillisuuden lisäksi puistosta löytyy myös joitakin rakenteita, kuten kivi-jalka ja terassi, jotka ilmeisesti ovat peräisin huvilavuosilta. (HKR-arkisto, VIO 2886).

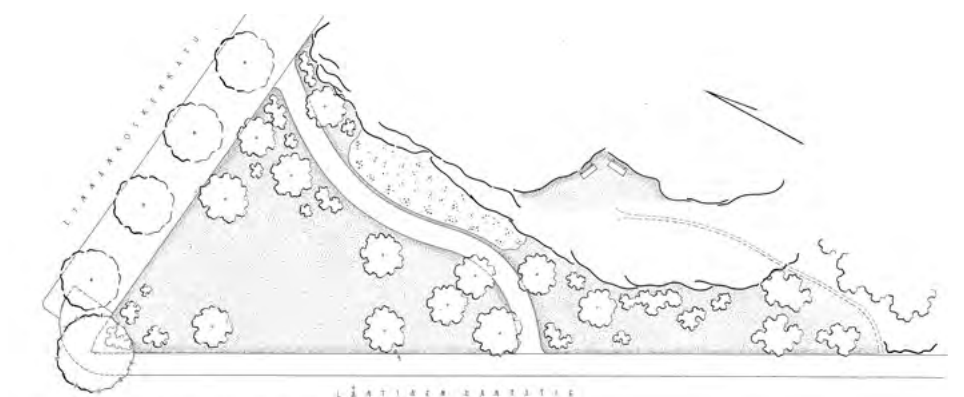
Ominaispiirteet

Puistoa leimaa hoitamattomuus ja laajalle levinnyt kylvähäytynyt puusto, joka on pääosin vaahteraa.

Puistossa sijaitsee ilmeikäs betonirakenteinen, erittäin huonokuntoinen puutarhaterassi, joka on aikoinaan avautunut merelle. Vanhasta huvilapuutarhasta on jäljellä kaksi lehmusistutuksilla rajattua lehtimajaa. Huvilakaudella kalliolle on johtanut syreenien reunustama polku, joka on tuettu luonnonkivimuurilla. Muuri ja syreenit ovat säilyneet. Kallion laelalla on mahdollisesti sijainnut huvimaja. 1950-luvun lopulla puiston luoteiskulmaan rakennettu vapaamuotoinen puistikko käytävineen on pääosin säilynyt, mutta puistoalueen taustalla sijaitsevan korkean avokallion välitasanteella sijainnut istuskelupaikka on jäänyt vesakon jalkoihin. Muu osa puistosta on ilmeeltään epämääräistä metsikköä. Sairaalan kyltitys luo mielikuvan suljetusta tontista, johon ulkopuolisella ei ole asiaa.

Puiston ominaispiirteitä ovat:

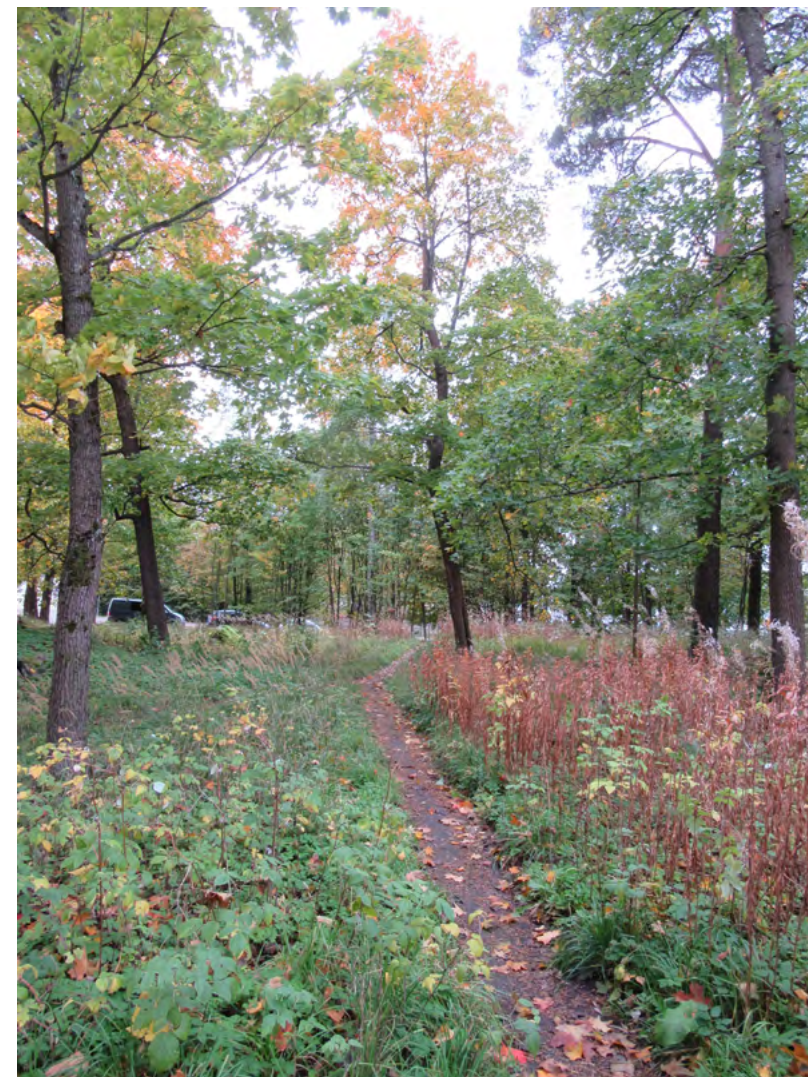
- vehreys ja runsaspuustoisuus
- kaupunkikuvallisesti merkittävä kalliorintama
- huvilapuutarhan jäänteet
- tontinomaisuus
- 1950-luvun puistikko katujen risteyksessä

Signeeraamaton ja päiväämätön suunnitelma Linnankoskenkadun puiston kulmauksesta. Suunnittelija on todennäköisesti kaupunginpuutarhuri Bengt Schalin. HKA.

Puiston luoteiskulman näkymä.

Puisto on kasvanut umpeen ja vaikuttaa suurilta osin melko luonnontilaiselta.

Puiston luoteiskulmauksen näköalatasanteen näköala on sulkeutunut ja alue on epäsiisti.

Puiston koilliskulmassa aiemmin kulkenut Seura-saarentie poistettiin Lastenlinnantien rakentamisen myötä. Koilliskulmaus on puistomaisesti rakennettu ja ylläpidetty.

Puistoalueisiin rajautuvat kadut

Merikannontie

Puistoihin ja rannan viheraluevyöhykkeeseen liittyvän katutilan luonne

Pohjoisen ja Eteläisen Hesperiankadun varrelle suunniteltiin puurivit Hesperian bulevardin asemakaavassa (1911) ja myöhemmin länsiosan puistoalueen muutoksessa. Nykyisen Sibeliuksen puiston halkaiseva Mechelininkadun osuus ja sen puurivit ovat lähtöisin vuoden 1930 asemakaavan muutoksesta. Samassa asemakaavan muutoksessa suunniteltiin Sibeliuksenkadun länsiosan, Humalistonkadun länsipään ja Topeliuksen puiston varren puurivit, samoin Kirjailijanpuiston etelä- ja pohjoissivun puurivit sekä Merikannontien ja Rajasaarentien varrelle istutettavat puurivit.

Laajojen puistoalueiden välissä tai vieressä sijaitsevien katuosuuksien ilmeeseen vaikuttaa suuresti se, onko kaduilla tai niitä reunustavien puistojen laidoilla puurivit ja puistojen reunalla leikatut pensasaidat.

Alueella on säilynyt useampi puurivien reunustama katuosuus – Mechelininkatu, Topeliuksenkatu, Välskärinkatu, Sibeliuksenkatu, Pohjoinen ja Eteläinen Hesperiankatu, Mannerheimintie, Tavaststjernankatu, Mikael Lybeckin katu, Paasikivenkatu, Minna Canthin katu, Humalistonkatu, Tykistönkatu, Kivistönkatu ja koivujen reunustama Rajasaarentie. Sibeliuksen puiston halkaisevaa Mechelininkatua länsi- ja itäosuuksien välisellä alueella reunustavat puurivit, minkä vuoksi katutila on välillä väljempi ja välillä sulkeutuneempi.

Taka-Töölön länsiosassa on laajoja puistoalueita, jotka ulottuvat rantaa myötäilevän Merikannontien reunaan. Rannan puustoisuus vaikuttaa yhdessä laajojen puistojen kanssa Merikannontien vehreään ilmeeseen. Merikannontien reumat ovat monimuotoiset ja katuympäristön tilavaikutelmassa on vaihtelua.

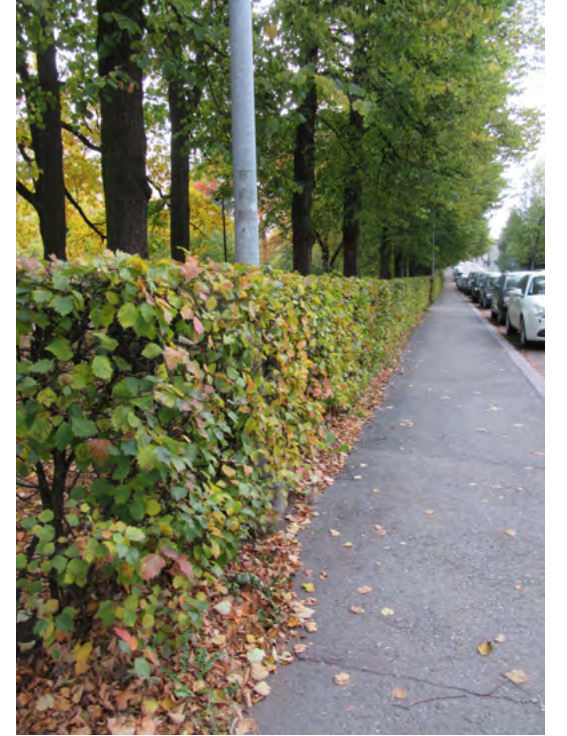
Mechelininkatu halkoo Sibeliuksen puiston kahtia. Vapaasti sijoitettu puistopuusto luo katutilasta vaihtelevan. Kadulle on jätetty suuri lehmus, joka kasvaa ajoradan ja kävelytien välissä.

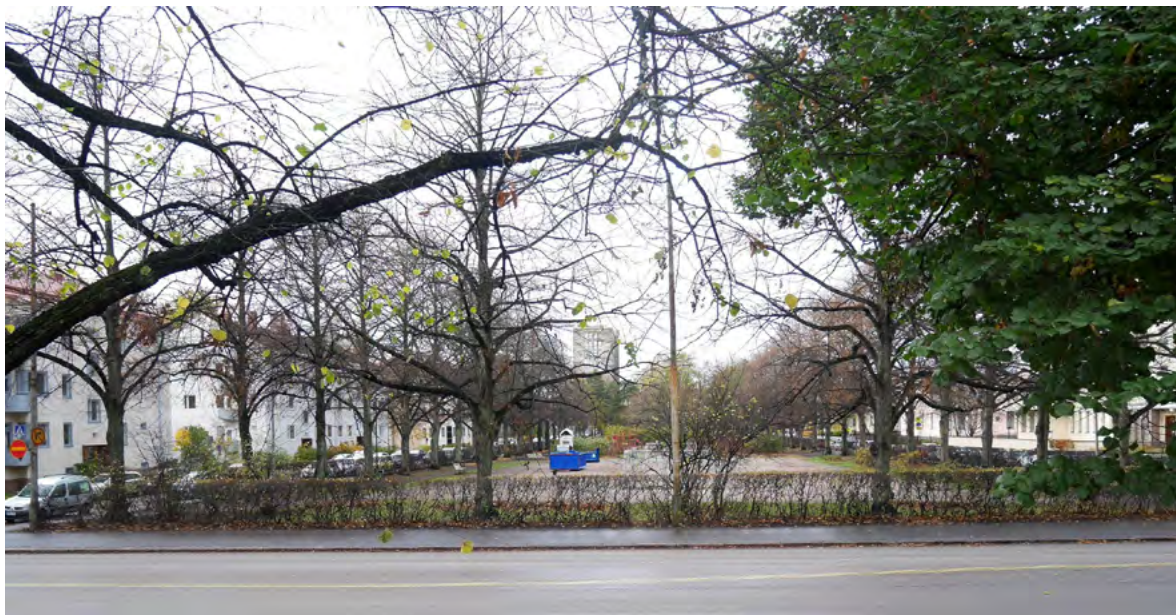
Avokorttelit rajautuvat etelässä Rajasaarentiehen. Rajasaarentiellä on katu-puina koivut. Alueella on myös säilytetty vanhoja mäntyjä. Vasemmalla näkyy Sibeliuksen puiston koivikkoa ja puistoa rajaava leikattu orapihlaja-aidanne.

Laajojen puistoalueiden katutila on vehreä. Tässä Eteläisen Hesperiakadun pyörätie, jota reunustavat puistossa kasvava pensasaidanne ja suureksi kasvaneet jalavarivit.

Välskärinkatu kulkee Topeliuksen puiston varrella. Vasemmalla puiston leikattu orapihlaja-aidanne ja puiston lehmusrivit.

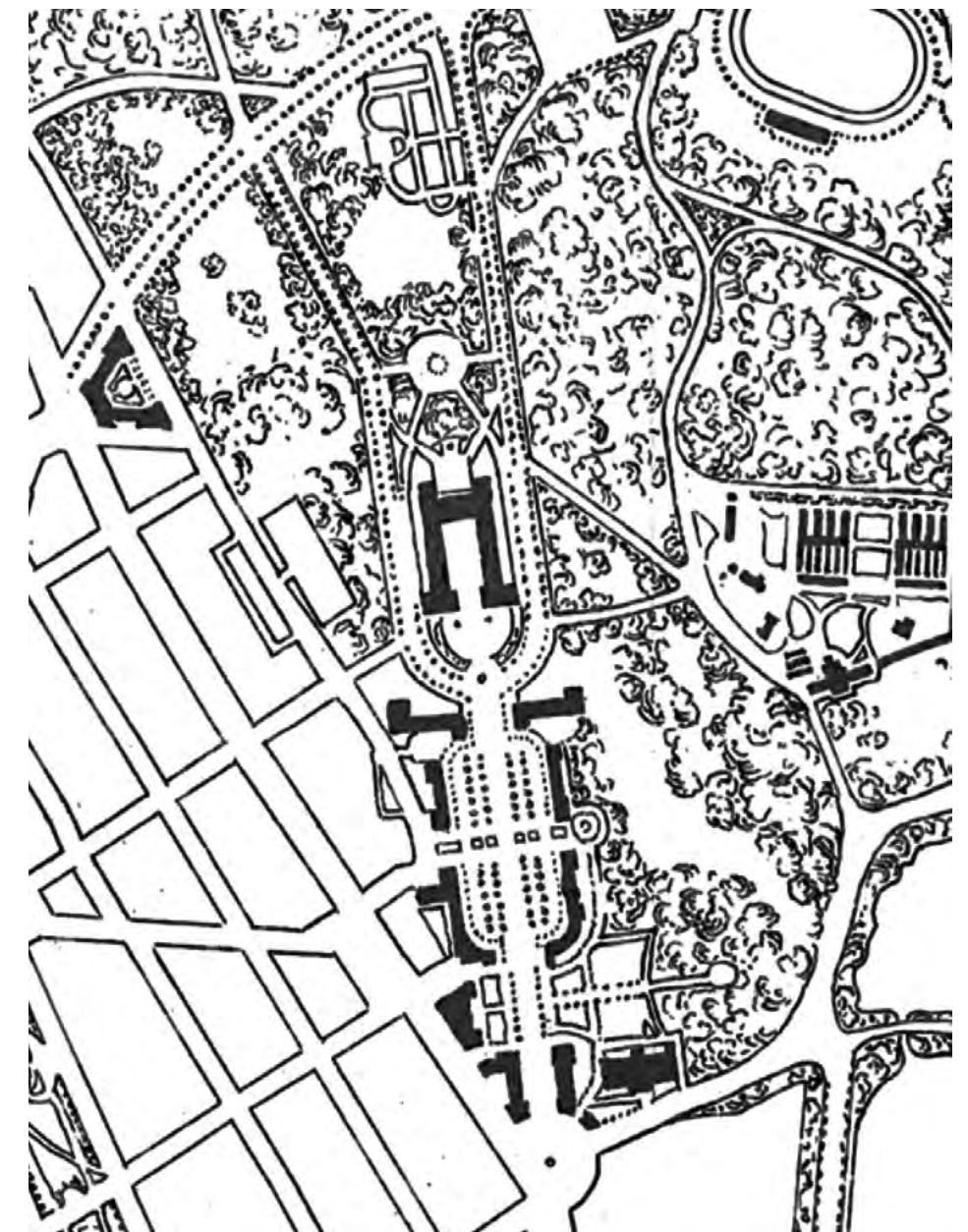
Kirjailijantuon raja on täsmällinen, reunaa myötäilee leikattu pensasaita.

6.3 PIENET PUISTOT JA PUISTIKOT

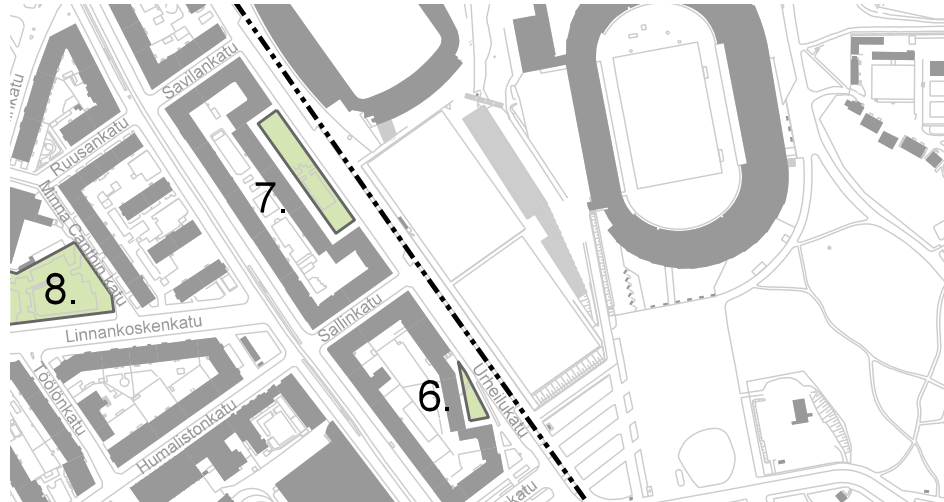
Korttelialueiden puistot

Korttelialueeseen liittyviä, alun perin 1910-luvulla asema-kaavoitettuja puistikoita ovat Bertel Jungin Keskuspuistosuunnitelman reuna-alueelle sijoittuvat, korttelien 523 ja 525 puistikot Florantien, nykyisen Urheilukadun varrella (HKPA 1914). Ks. puistokartta, puistot numero 6 ja 7.

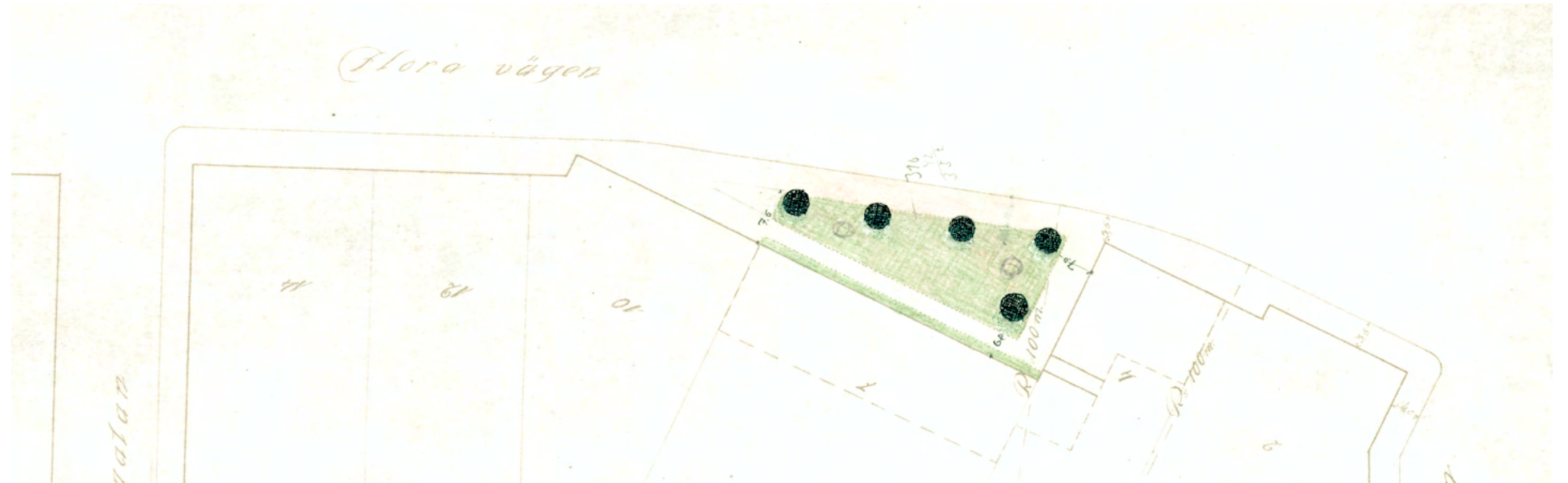

Katkelmä Bertel Jungin Keskuspuistosuunnitelmasta, jossa näkyvät puiston sisäänkäynniksi suunniteltu monumentaalinen aukiosarja ja sen koordinaatiston mukaan sovitettut korttelit ja korttelipuistikot. Koordinaatisto on säilynyt Paavo Nurmen tien linjassa. (HKPA 1914)

Urheilukadun kolmio (6) ja Urheilukadun puistikko (7)

Urheilukadun varrella on kaksi 1920-1930-luvun vaihteessa rakennettua puistikkoa, jotka on suunniteltu kortteleiden osaksi jo 1914 hyväksytyn asemakaavan muutoksen yhteydessä. Kaava koski Eläintarhan alueeseen liittyviä kortteleita 522-525.

Kortteli 525, istutussuunnitelma, HKA. Urheilukadun kolmiosta on säilynyt päiväämätön ja signeeraamaton suunnitelma.

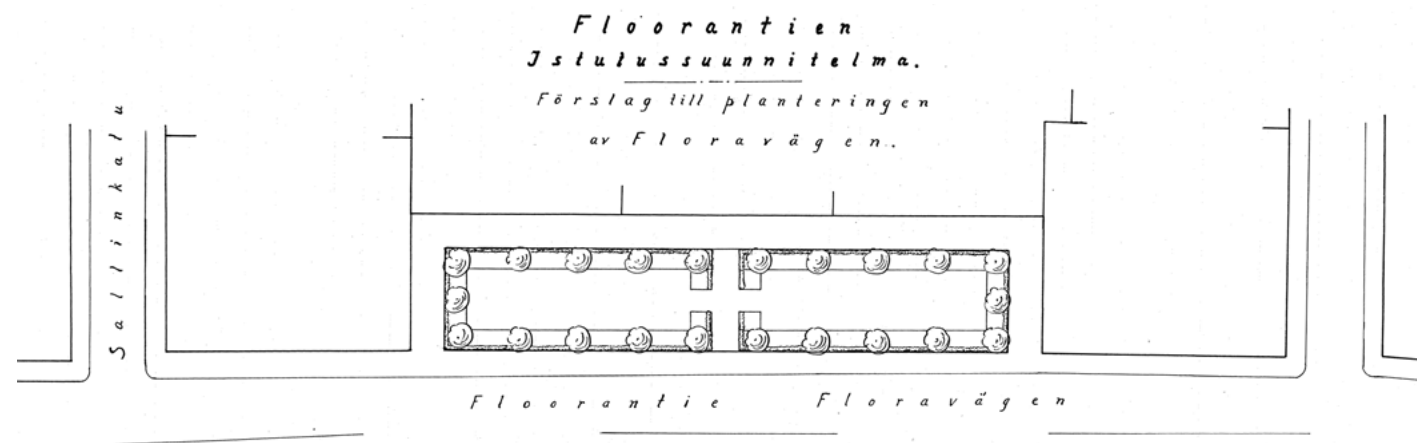

Stadionin ympäristö, viistokuva pohjoisesta 8.8.1939 (osa). Kuvassa näkyy Urheilukadun korttelirintama etupuistikoineen, keskellä kortteli 525 kolmion muotoisine puistikoineen.

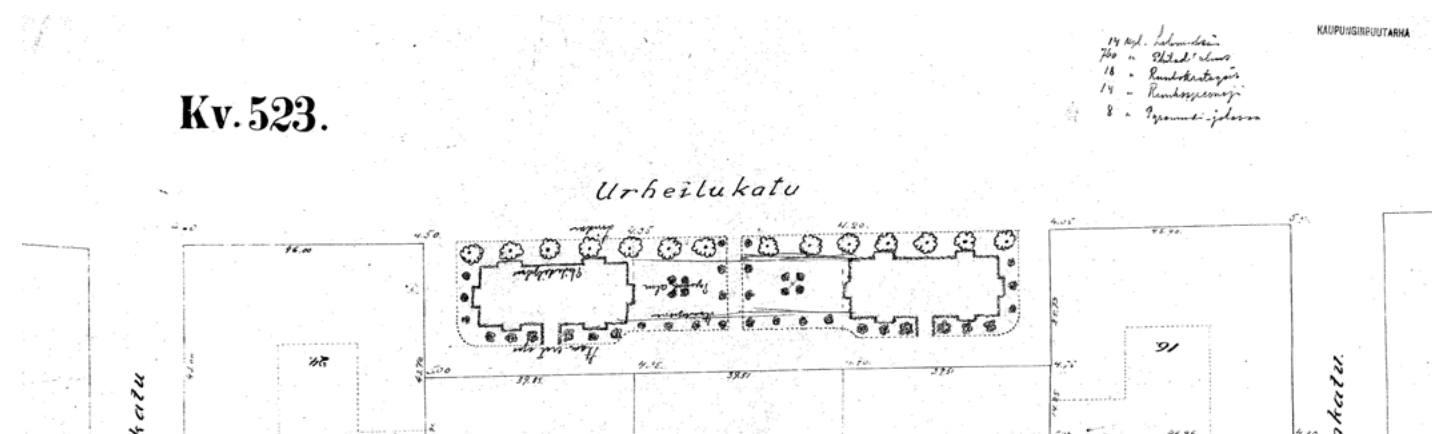
Urheilukadun kolmio Urheilukadun varrella olevan korttelin pintaan, joka on jääne Bertel Jungin toteuttamatta jääneestä Keskuspuiston sisäänkäyntisuunnitelmasta. Lehmusrivin reunustama Urheilukadun kolmio on nurmialueena niukasti varustettu oleskelua ajatellen.

Urheilukadun puistikko (7)

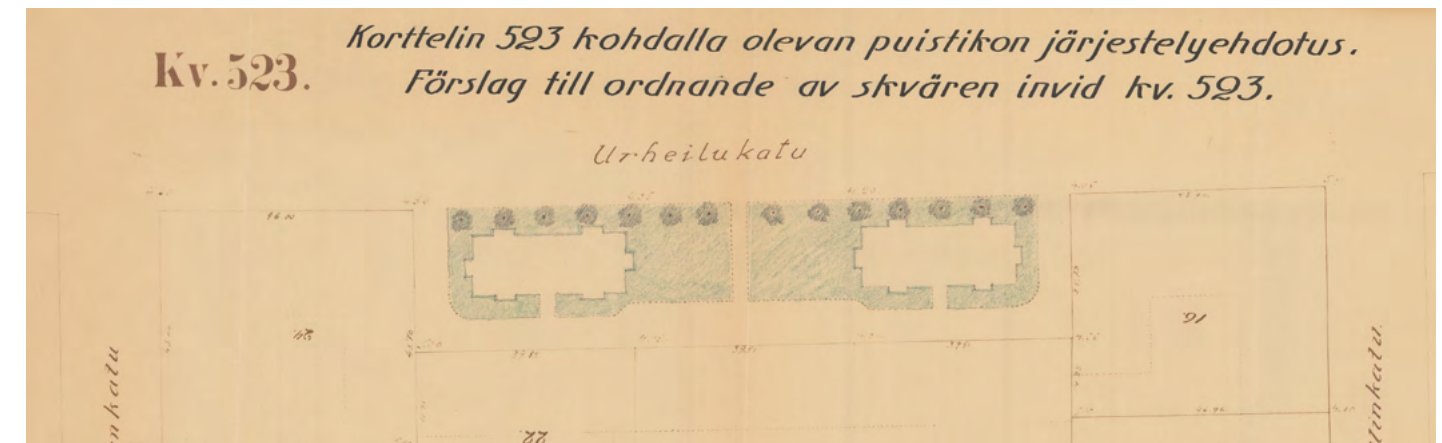

Floorantien istutussuunnitelma. Korttelin 523 puistikon istutussuunnitelman on vuonna 1928 allekirjoittanut kaupunginpuutarhuri J.E. Blomqvist. HKA. Frosterus&Gripenberg-toimiston 1925 suunnitteleman yhtenäisen korttelin komeaa kokonaisuutta täydentävä puistikko sai tyyliin sopivan, klassistisen ulko-asun.

Yhtenäiseksi suunnitellun korttelin 523 rakennukset kehystävät puistikkoa kolmella sivulla. Puistikosta on säilynyt useita suunnitelmia, mm. Frosterus&Gripenbergin korttelisuunnitelman art-decô-vaikutteinen luonnos vuodelta 1926, Birger Brunilan suunnitelma vuodelta 1929 ja J. E. Blomqvistin (Arangon) istutussuunnitelma 1920-luvun lopulta. 1970-luvun puolivälissä puistoon lisättiin uusia istutuksia ja osa sen kentistä nurmetettiin.

Urheilukadun puistikon suunnitelma, ilmeisesti 1920-luvun lopusta. Se on signeeraamaton, mutta kyseessä saattaa olla kaupunginpuutarhuri J. E. Blomqvist (myöhemmin Aranko). HKR

Birger Brunilan allekirjoittama Urheilukadun puistikon suunnitelma 1929. HKA

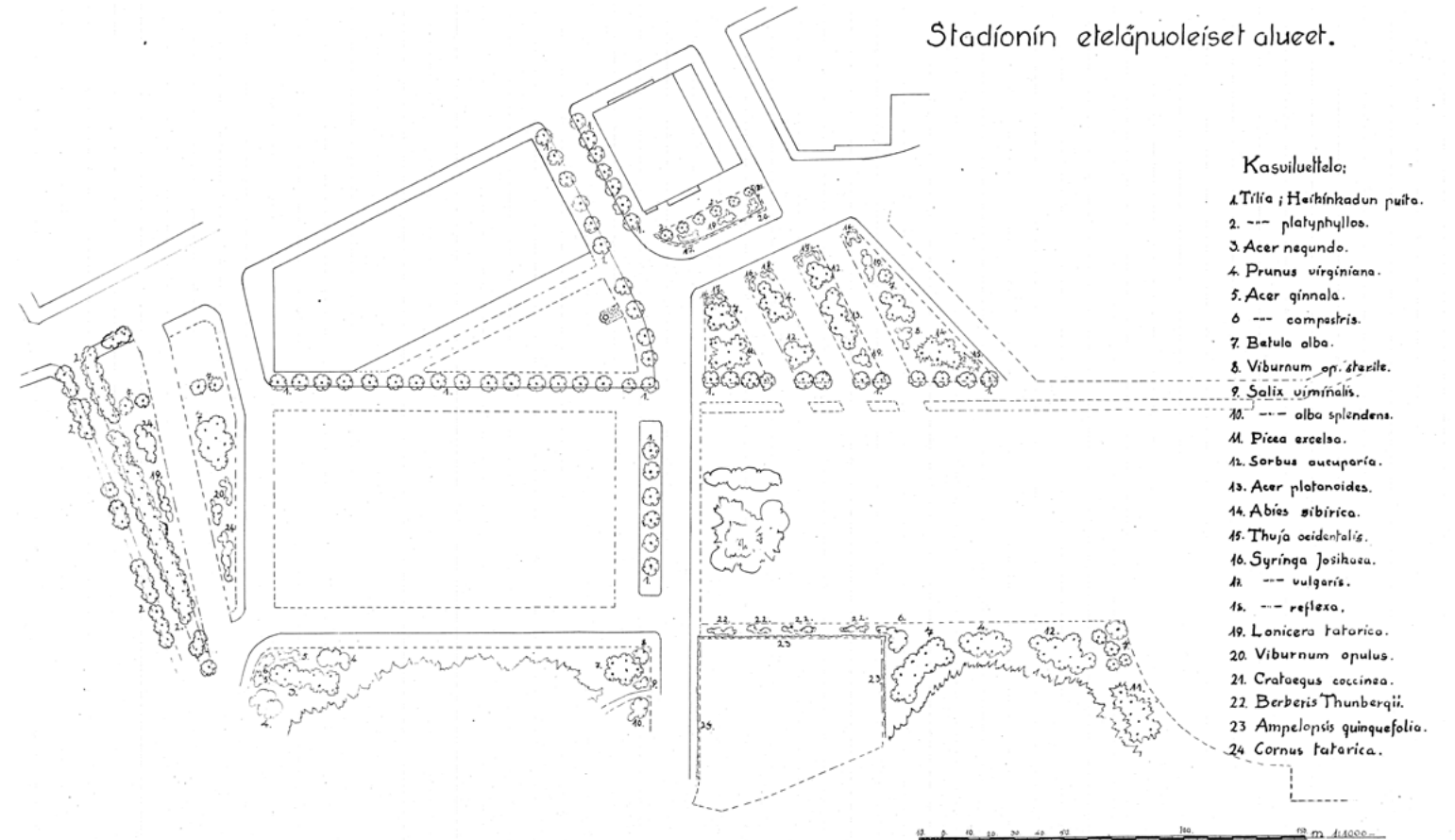
Helsingin puistikko (4) ja Töölön Kisahallin puistikko (5)

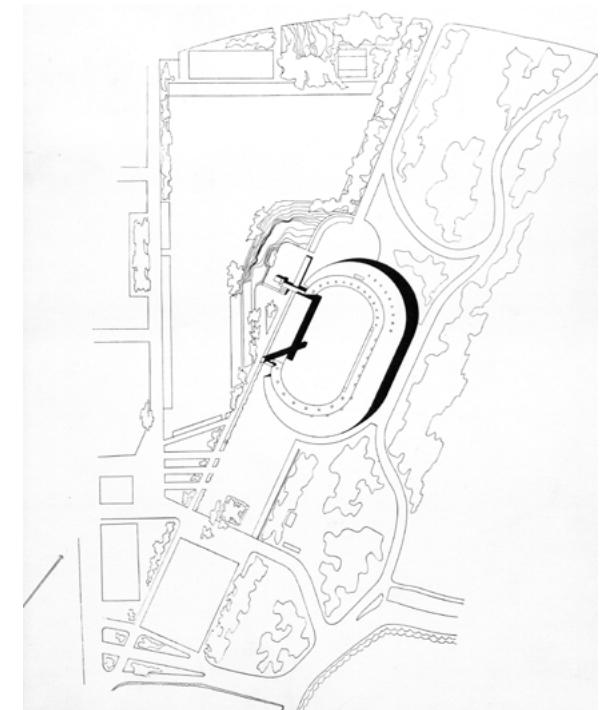
Stadionin ympäristö, viistokuva pohjoisesta 8.8.1939. Taustalla Messuhalli alkuperäisessä laajuudessaan ja oikealla Urheilukadun korttelirintama etupuistikoineen.

Helsingin puistikko ja Töölön Kisahallin puistikko ovat peräisin Stadionin alueen kokonaissuunnitelmasta. Messuhalliksi rakennetun Kisahallin vanhin osa valmistui 1935. Samana vuonna valmistui Stadionin aluetta koskeva asemakaava, joka vahvistettiin 1936. Kokonaissuunnitelmaan kuuluva Mäntymäen kenttä oli siihen asti vielä viljelykäytössä ja Kisahallin alueella oli Villa Toivo talousrakennuksineen ja puutarhoineen. Hallin pohjoispuolella oli kaarevakattoinen Hippodromi. Eteläpuolella oli Töölön sokeritehtaan puolella tuuheat puurivit.

Alueen katujärjestelyt ovat sittemmin muuttuneet. 1820-luvulta 1960-luvulle toimineen Töölön sokeritehtaan alue ulottui pidemmälle pohjoiseen kuin 1980-luvulla rakennetun Kansallisoppperan tontti. Sokeritehtaan purkamisen jälkeen siirrettiin Helsinginkadun linjaus nykyiselle kohdalleen ja entinen katualue Helsingin puistikon pohjoispuolella muutettiin puistikoksi.

Stadionin eteläpuoleisen alueen asemapiirros ja istutussuunnitelma 1930-luvulta, HKA. Oikealla: Stadionin arkkitehtien, Yrjö Lindegrenin ja Toivo Jäntin laatima kokonaissuunnitelma julkaistiin Arkkitehti-lehdessä 1940.

Töölön Kisahallin puistikko (5)

Messuhalliksi rakennetun nykyisen Töölön Kisahallin edustalle rakennettiin kiilanmuotoinen puistoalue nurmikenttineen ja puuriveineen. Lähelle rakennuksen seinustaa istutettiin pensaita. Puistikon reunalle istutettiin nykyiseltä Mannerheimintieltä 1930-luvulla siirrettyjä lehmuksia. Messuhallin seinustalle istutettiin pensaita.

Kuvassa näkyy vasemmalla taustalla nykyinen Helsinginpuistikko puuriveineen, jotka ovat peräisin entisestä Töölön puistosta. Helsinginkatu kulki valokuvan ottamisen aikaan Messuhallin ja puurivien välissä. Puiden taustalla näkyy entinen sokeritehdas. Olympiastadionin tornista otetussa valokuvassa näkyy Messuhallin pohjoispuolella sijainnut, 1910-luvulla rakennettu Hippodromi eli ratsastusmaneesi. Rakennus purettiin Messuhallin laajennuksen tieltä 1940-luvun lopulla. Kuva mahdollisesti vuodelta 1938. Tunteamaton valokuvaaja, HKM.

Kuva Stadionin tornista 2012.

Helsingin puistikko (4)

Helsingin puistikko

Komea lehmusrivi jatkuu etelään Kisahallin ohi.

Kuvanveistäjä Terho Sakin pronssipatsas esittää olympiavoittajaa Lasse Virénä. Patsas paljastettiin yleisurheilun EM-kisojen alla elokuussa 1994.

Helsingin puistikko on jäänne entisestä Töölön puistosta. Puistikon uudempi osa on peräisin 1900-luvun loppupuolelta. Kun Helsinginkadun linjaus siirrettiin eteläisemmäksi Sokeritehtaan purkamisen jälkeen, muutettiin entinen katualue Helsingin puistikon pohjoispuolella puistikoksi. Käytöstä jääneen katulinjan kohdalle rakennettiin kevyen liikenteen väylä. Töölön sokeritehtaan puuistutuksista osa on säilynyt alueen muutoksista huolimatta.

Helsingin puistikon suunnitelma 1993, Helsingin kaupungin rakennusviraston puisto-osasto. HKR

Kisahallin puistikon laajaa nurmialuetta rajaavat edelleen samat puut, jotka siirrettiin Mannerheimintieltä puistoon 1930-luvulla.

Kisahallin puistikossa, hallin itä laidalla olevia suurikokoisia pensaita.

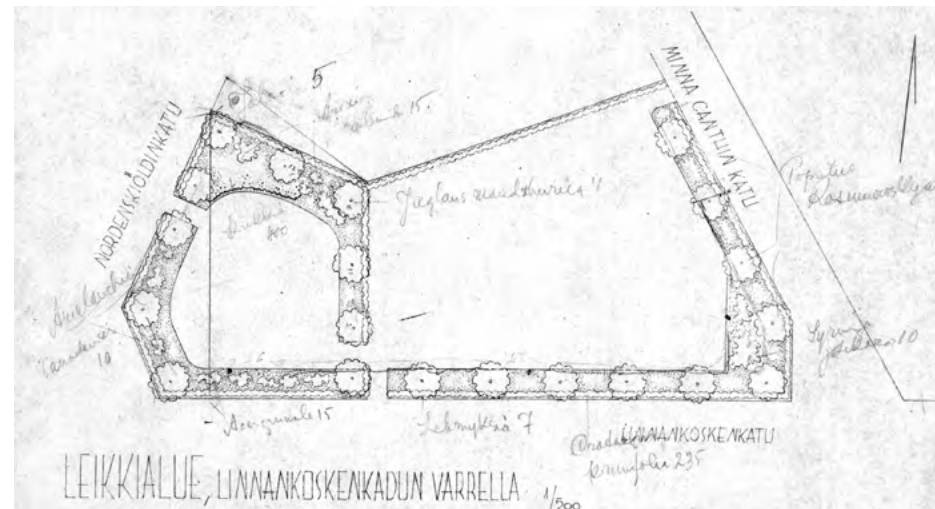
Linnankoskenpuisto (8)

Linnankoskenkadun, Minna Canthin kadun ja Nordenskiöldinkadun rajaama kortteli 506, joka oli asemakaavassa varattu julkisen rakennuksen kortteliksi, pysyi kauan rakentamattomana. Vuonna 1953 kaupunginvaltuusto myönsi korttelin pohjoisosan tonttia koskevan myyntiluvan koulun rakentamista varten ja samana vuonna päätettiin perustaa lasten leikkipuisto jäljelle jäävälle korttelialueelle (HKKH 1953, 5). Kaupunginpuutarhuri Bengt Schalin suunnitteli istutukset ja leikkialueen korttelin eteläosaan vuonna 1954.

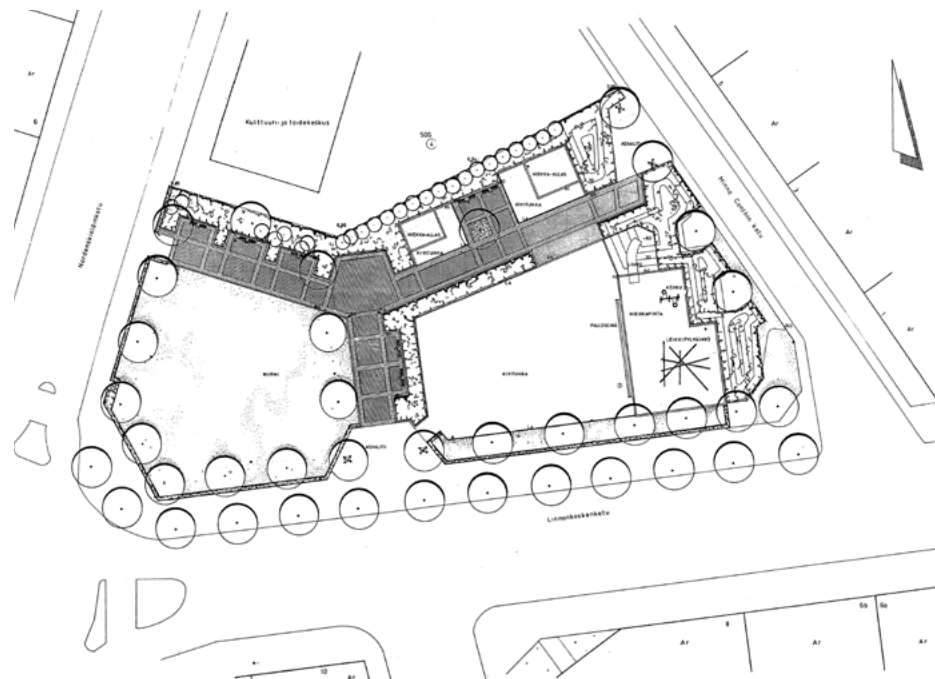
Linnankoskenpuisto on alkuperäisessä asussaan ollut tyypillinen 1950-luvun puisto. Sen keskellä on ollut kaksi suurta peli-/leikkikenttää, joita reunustavat suunnittelijalle tunnusomaiset, monipuoliset istutukset. Linnankoskenpuisto näkyy rakennettuna vuoden 1956 ilmakuva.

Puistoa peruskorjattiin ja uudistettiin 1980-luvun alussa Lars Liljeforsin suunnitelman mukaan. Uudistus säilytti Schalinin sommitelman päälinjat, mutta puistoon lisättiin värillistä betonisauvakiveä laajoina alueina, leikkialue rajattiin puupölli-reunuksella ja puistoon istutettiin laaja-alaisia massapensastutuksia.

Pienempi leikkialue on muutettu suureksi nurmikentäksi ja leikkitoiminnot on järjestetty uudelleen suuremman pelikentän ympärille. Alkuperäisestä sommitelmasta ovat säilyneet puistoa reunustavat jalopuuistutukset, puistoa kadun suuntaan rajaava leikattu orapihlaja-aita ja pohjoisreunan komeat syreeni-istutukset. Keskellä puistoa kasvaa suuri, 1950-luvulla istutettu jalopähkinä. Itäreunan poppelit ovat kasvaneet kerrostaloja korkeammiksi merkittäviksi kaupunkipuiksi.

Linnankoskenpuisto, kaupunginpuutarhuri Bengt Schalinin suunnitelma vuodelta 1954, johon hän on merkinnyt istutettavat puut ja pensaat. HKR

Linnankoskenpuisto kunnostettiin ja uudistettiin 1980-luvulla Lars Liljeforsin suunnitelman mukaan. HKR

Linnankoskenpuiston leikkipaikkaa.

Linnankoskenpuiston itäosan hiekkakenttä on osittain säilynyt. Sen takana on suuria poppeleita.

Linnankoskenpuisto (8)

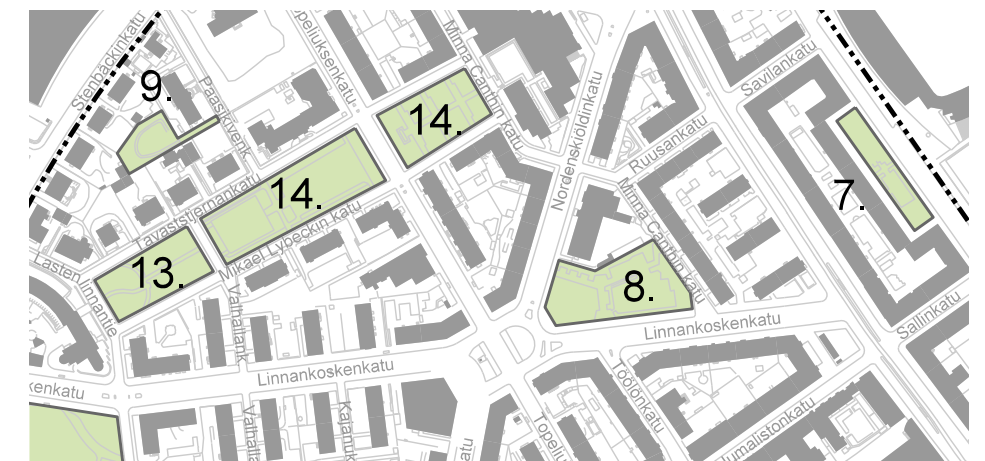

Linnankoskenpuiston länsiosaa. Puiston suuret jalopähkinät on esitetty Bengt Schalinin istutussuunnitelmassa.

Linnankoskenpuisto on Kirjailijapuiston lisäksi Taka-Töölön koillisosan ainoita puistoja. Puisto on toiminnallisesti lähi-kortteleiden ainoa kortteli- ja leikkipuisto. Puistikko on perusteellisen kunnostuksen tarpeessa.

Kohteen ominaispiirteitä ovat:

- Puistoa kehystävät, alkuperäiseen suunnitelman mukaan istutetut kookkaat jalopuurivit.
- Puiston avoin keskialue.
- Reunustavat pensasistutukset.
- 1950-luvun tyypillinen tilarakenne hiekkakenttineen ja kenttiä reunustavine istutuksineen.
- Monipuolinen, perustamisajalle tunnusomainen kasvillisuus.
- 1980-luvulta peräisin olevat materiaalit, jotka ovat kestäneet ajan myötä tullutta kulutusta huonosti.
- Taka-Töölön itäosan puisto, jonka kaupunkikuvallinen ja toiminnallinen asema on tärkeä lähialueen ainoana kortteli- ja leikkipuistona.

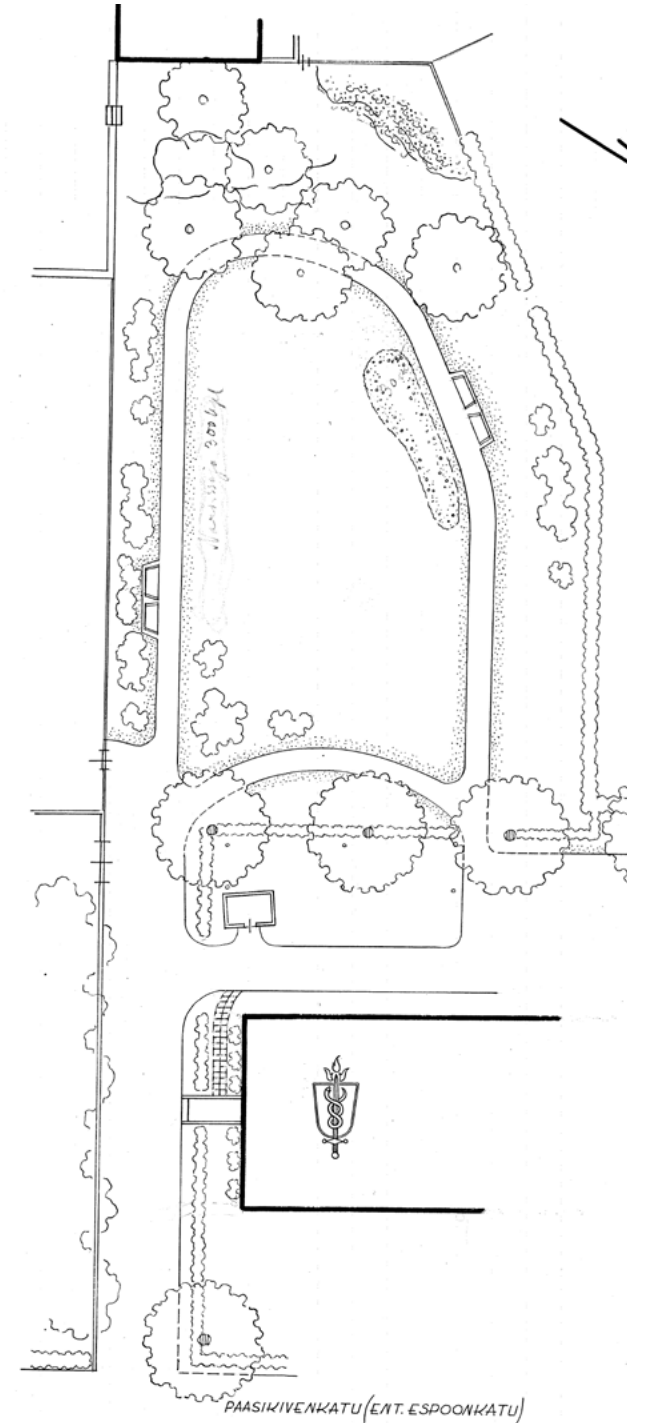
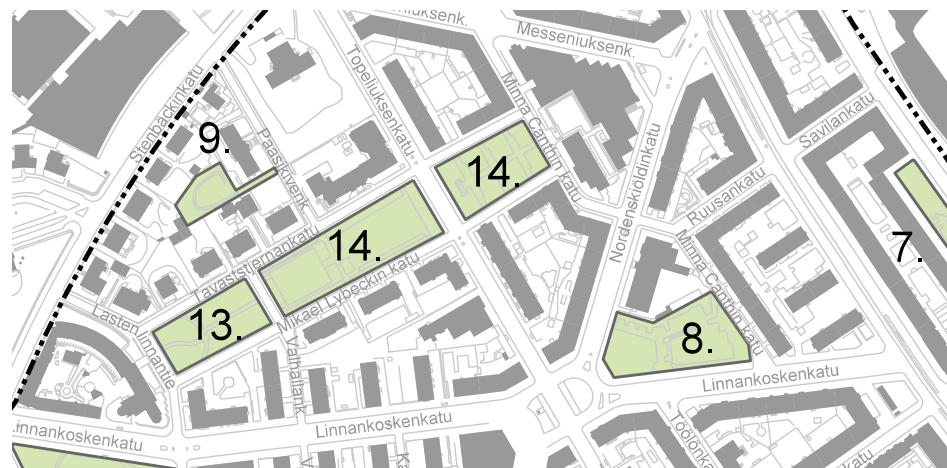
Piilopuisto (9)

Kaupunkihuvilakorttelin 517 keskellä sijaitsevan Piilopuiston suunnittelijasta ja perustamisajankohdasta ei ole löytynyt tarkkaa tietoa. Ilmakuvien perusteella voidaan päätellä, että puisto on rakennettu vuosien 1956 ja 1964 välissä. On mahdollista, että suunnittelijana oli Bengt Schalin, joka oli kaupunginpuutarhurina vuoteen 1957 saakka. Puistikon säilynyt suunnitelma on todennäköisesti Martti Savolan piirtämä. Savola oli Helsingin kaupungin puisto-osaston piirtäjänä 1952-74. (Peltola 2012, 76)

Puistikkoa on vaikea löytää ja sen nimi onkin hyvin osuva. Puistikon keskusalueen avointa nurmialuetta kiertää käytävä ja sen reunoilla kasvaa vapaamuotoisesti istutettuja puita. Kehäkäytävän sisäpuolella on alkuperäisen suunnitelman mukainen kukkapenkki. Puistikon itäpuolella on entinen sairaalarakennus, johon parhaillaan rakennetaan vanhusten palveluasuntoja. Puistolle saattaa hyvinkin löytyä käyttöä vanhusten ulkoilualueena.

Piilopuisto

PUISTOALUE KORTTELISSA N° 517, TÖÖLÖ, 1/200

Piilopuiston päiväämätön suunnitelma, joka saattaa olla kaupunginpuutarhuri Bengt Schalinin ajalta. HKA

Dunckerin puistikko (1)

Etupuutarhan tyyppinen puistokaistale sijaitsee korttelin 463 itäisivulla, Töölönkadun puoleisessa rinteessä 1930-luvulla rakennetun entisen Ammattienedistämislaitoksen, nykyisen Sibeliusakatemian sisäänkäynnin vieressä. Tontinrajan ja kadun välisen korkeusaseman ero on enimmillään n. neljä metriä. Kolmionmuotoinen puistikko on esitetty vuoden 1940 opaskartassa ja sen alatasanteen puurivit näkyvät jo vuoden 1943 ilmakuvasa.

Töölönkadun suuntaan viettävään luiskaan sijoittuva puistikko tasaa pihan ja kadun välistä suurehkoa korkeuseroa. Rinteeseen on istutettu verhopensaita (lumimarja) ja rinteiden alapuolella, kadunpuoleisessa osassa, kasvaa lehmusrivi. Puiston eteläkärjessä sijaitsee Ukri Merikannon graniittiveistos vuodelta 1983.

Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosasto on suunnitellut puistikon kunnostuksen, joka on toteutettu 1900- ja 2000-lukujen vaihteessa, kuten myös sen pohjoispuolella oleva pieni puistokaistale.

Dunckerin puistikko Töölönkadun varrella.

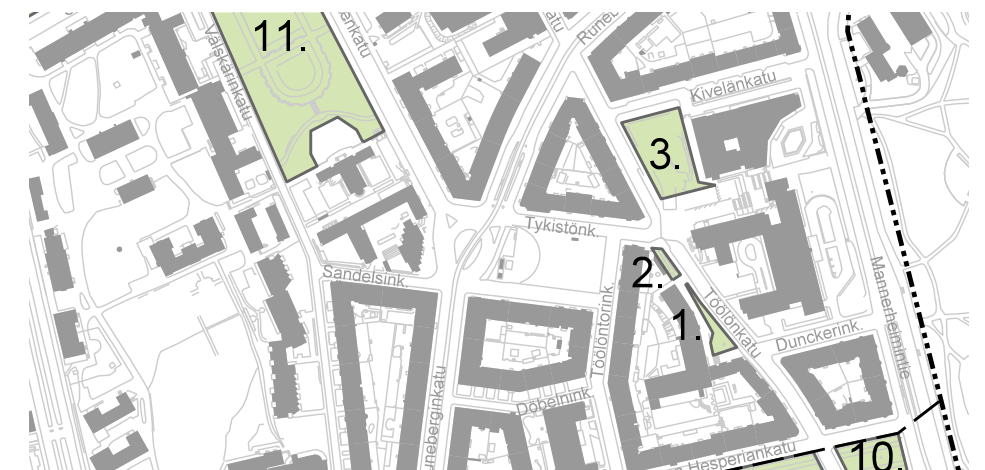

Töölönkadun puistikko (2)

Taskupuiston tyyppinen puistikko sijaitsee Töölönkadun varrella. Helsingin kaupungin rakennusviraston viherosaston suunnittelema puistikko tarjoaa kävijälle tilaisuuden pysähtyä, istuskella ja katsella. Sen perenna- ja pensasalueet on rajattu käytävistä luonnonkivimuurein. Taustalla oleva tiilimuuri luo puistolle vahvaimmeisen rajauksen. Puistikko on peruskorjattu 2000-luvulla. Istutusten uusiminen on suunnitteilla.

Töölönkadun puistikko. Puiston istutusten uusiminen on suunnitteilla.

Kivelänskadun puistikko (13)

Kivelänskadun ja Töölönskadun kulmassa, Crowne Plaza Helsinki -hotellin länsipuolella oleva puistikko on peräisin 1970-luvulta, ja sen suunnitelma on päivätty vuonna 1972. Leikkikenttineen se muistuttaa 1950-60-luvuilla rakennettuja toiminnallisia puistoja. Puistossa on ollut ajoluiska jo 1970-luvulla. 2010-luvulla puiston alueelle on rakennettu uusi ajoluiska, minkä vuoksi sen pinta-ala on pienentynyt ja suuri osa puistosta on rakennettu uudelleen. Puiston eteläosasta on poistettu runsaasti puustoa, mm. 1970-luvun suunnitelman perusteella istutetut jalavat, sekä eteläosan leikkialue. Puiston pohjoisosassa on toiminut työmaa-alueena ja myös leikkikentän alueelta on poistettu puustoa. Puistossa ollut avokallio on säilytetty.⁵¹ Rakennustyöt valmistuivat syksyllä 2018.

Avokallio säilytettiin uudistuksen yhteydessä.

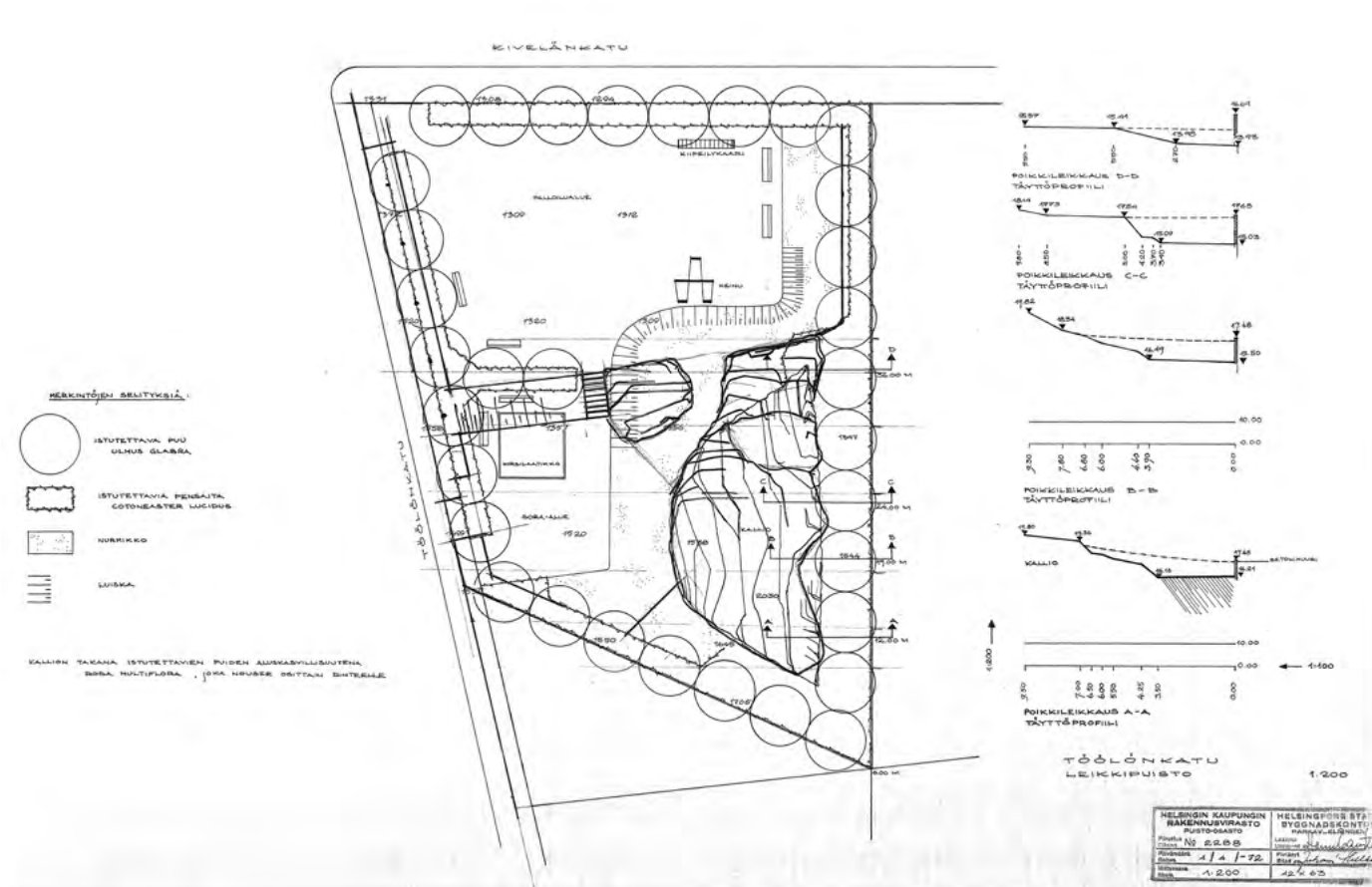

Valmistunut Kivelänskadun puistikko loppuvuodesta 2018. Puiston alueelle rakennettiin uusi ajoluiska.

Kivelänskadun puistikko on rajattu Kivelänskadun ja Töölönskadun reunoilla jalavarivein. Maanalaisen pysäköintilaitoksen ajorampin rakennustyön vuoksi koko puisto on selvitystyön aikana ollut työmaa-alueita.

Kivelänskadun puistikko.

Kivelänskadun puistikon suunnitelma vuodelta 1972. HKR

6.4 RANNAN VIHERALUEVYÖHYKE JA SAARET

Kesärannan huvilan niemi, Rajasaaren pohjoiskärkeä, Merikannonrantaa ja Humalluodon puistoa vuonna 1973 otetussa viistoilmakuvassa. Sky foto Möller. HKM

Taivallahden ja Humallahden rannan viheraluevyöhyke on muodostettu vaihteittain vuosien 1906-1942 asemakaavojen ja kaavamuutosten myötä. Ajatus kasvavan kaupungin läntisille ranta-alueille Lapinlahdelta Meilahteen ulottuvasta puistovyöhykkeestä nousi esiin Helsinkiä koskevien suurkaupunkivisioiden yhteydessä 1910-luvun lopulla. Birger Brunila ehdotti 1920-luvulla läntisen rantavyöhykkeen kehittämistä korvaamaan Keskuspuistosta menetettyjä viheralueita.

Rantavyöhykkeen eteläosassa on useita eri nimisiä puistoalueita. Hesperian esplanadin päätteenä on Sigurd Frosteruksen puistoksi nimetty rantakaistale (24) ja tämän jatkeena jyrkkä Taivallahden ranta (23) venelaitureineen. Puistoalue laajenee Merikannonrannan länsipuolella Toivo Kuulan puistoksi (21), jossa on 1930-luvulla rakennetun Soutustadionin katsomon, kerhorakennuksen ja venevajan lisäksi mattolaituri,

kesäkahvila ja ravintolarakennus terasseineen. Puisto on osittain säilyttänyt luonnollisen rantaviivansa. Töölön 1800-luvun huvilamiljööön rantarakennelmien muistumana säilynyt entinen nuottavaja, nykyinen kahvila Regatta, on todennäköisesti 1870-luvulta. Vuoden ympäri avoinna olevan, suosituksen kahvilapaviljongin pengerretty rantakaistale on nimeltään Humalluodon ranta (29). Sieltä johtaa silta Merimelosten Humalluodolle, jonka linjakkaat rakennukset ovat 1930-luvulta.

Täyttömaalle rakennettava Läntinen Rantatie kuului jo varhaisiin asemakaavoihin. Täyttöalueen ääriiviivaa tarkistettiin vielä 1940-luvun vaihteessa. Töölön asuinkortteleiden rakentamisen myötä ylijäämämaata syntyi paljon ja juuri näitä maamassoja käytettiin todennäköisesti rannan täyttämiseen. Rantatie rakennettiin täyttömaan päälle ja sen viereen syntyneestä rantapenkereestä muodostui vähitellen nykyinen

rantapromenadi. Vaikka vuonna 1930 vahvistetussa asemakaavan muutoksessa esitettiin Rantatien molemmiin puolin istutettavat puurivit, niitä ei kuitenkaan ole toteutettu Merikannonrannan varrelle. Todennäköisesti vasta 1970-luvulla alettiin suunnitella Merikannonrannan (16) ympäristön muuttamista puistomaisemmaksi ja rakennettiin parempi käytävä rannan puolelle. Päiväämätön ja signeeraamaton, ranta-alueen puuistutuksia esittävä suunnitelma on säilynyt. (HKR-arkisto, VIO 2374). Merikannonranta on kunnostettu 2000-luvulla.

Merikannonrannan (16) täyttömaalle rakennettu rantapromenadi alkaa rantakahvilan pohjoispuolella. Rantaluiska on viimeisessä kunnostusvaiheessa koneladottu isoilla maakivillä. Merikannonrannan ja rantapromenadin välisellä viherkaistalla kasvaa muutamien isojen puiden lisäksi kukkivia pienpuita. Rantapromenadi myötäilee suoraviivaista rantaluiskaa ja ylittää matkalla Rajasaarenpenkereelle johtavan ajotien. Kun rantapromenadin pohjoispäässä tulee vastaan Kesärannan huvila ja sen niemelle työntyvä vehreä puutarha, käytävä erkanee Taivallahden poukaman rannalta nousten Paciuksenkatua kohti.

Rajasaarenpenger kerhorakennuksineen on todennäköisesti rakennettu alueen ylijäämämaiden täyttömaalle. Rajasaarenpenkereen luiskat ovat kasvittuneet ja alueesta suuri osa on nykyään virallisesti viheraluetta, Humalluodon puistoa. Siitä osa on edelleen veneiden talvisäilytyskäytössä. Merikannonrannan lähimpänä oleva alue on nurmetettu 2000-luvulla.

Rajasaarella (18) on ollut 1800-luvun lopulla rakennettuja huviloita. Saaren eteläosassa toimi vuosina 1939-78 jätevedenpuhdistamo. Pohjoisosassa on toiminut koirapuistona. Puhdistamoalueen rakennuksista on jäänteitä saaren eteläosassa, lounaisosassa on ollut veneiden talvisäilytystä. Talvisäilytyskenttä ja joutomaat on kunnostettu viheralueiksi 2000-luvulla.

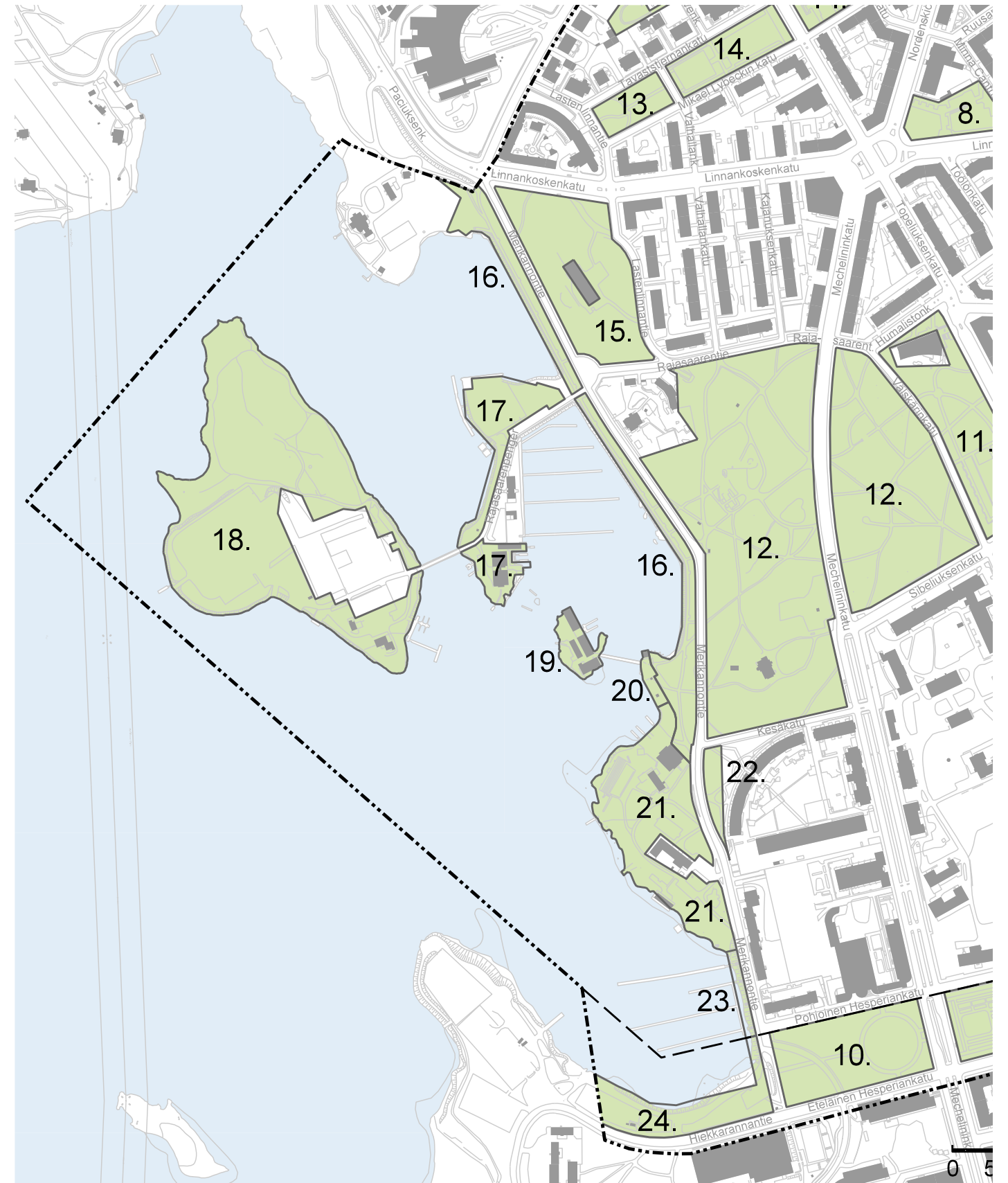

Vuodelta 1950 olevassa ilmakuvassa näkyy soutustadion, Toivo Kuulan puisto, Taivallahden kasarmin aluetta, rannan huvila-alue ja taustalla Kivelän sairaala-alue. Veljekset Karhumäki. HKM

Rannan viheraluevyöhykkeen ja saarten ominaispiirteitä

Koko Taka-Töölön ranta-alue on yleisilmeeltään hyvin vihreä ja puistomainen. Sen viheralueiden ominaispiirteitä ovat:

- luontainen suureksi kasvanut rantapuusto
- rantaviivan vaihtelu luonnontilaisesta rakennettuun
- rantapromenadi tai-käytävä veden äärellä
- laajat sisälahtipanoraamat merelle päin
- tuulisuus
- kalliot ja männyt

Sigurd Frosteruksen puiston itäosa (24.)

Taivallahden rantaa on täytetty 1900-luvun alkupuolella ja rantaviivaan on sen jälkeen kylväytynyt puustoa. Rannassa kasvaa ruovikkoa. Näkymä Taivallahden venekerhon pienvenesatamaa kohti.

Sigurd Frosteruksen puisto

Hesperian esplanadin pääte on asemakaavasuunnitelmista huolimatta jäänyt rakentamatta. Sitä ei ole koskaan varsinaisesti rakennettu puistoksi, mutta rantakaistale on virallisesti osa Sigurd Frosteruksen puistoa, joka jatkuu rantaa pitkin länteen. Rantaa on vielä 1950- ja 60-lukujen vaihteessa täytetty. Kuten Toivo Kuulan puiston ranta-alueet, alue oli pitkään käytössä veneiden säilytyspaikkana.

Sigurd Frosteruksen puiston itäosa sijaitsee Merikannontien

eteläpään kohdalla. Taivallahden rantakaistaleella on nykyisin aidattu koirapuisto ja epämääräinen hiekkakenttä. Alueella on suuri maisemallinen merkitys ja Hesperian esplanadin puistoakselin päätteenä sillä on potentiaalia muodostua viihtyisäksi oleskelupuistoksi ilta-aurion valaiseman Taivallahden ja Seurasaarenselän äärellä.

Martta Ypyän aukio

Hekkarannantien ja Merikannantien rajaamalle Martta Ypyän aukiolle rakennettiin 1990-luvulla aidattu koirapuisto. Rannalle muodostui jo 1960-luvulla promenadimainen osuus, joka on säilynyt tähän päivään.

Sigurd Frosteruksen puistossa on aidattu koirapuisto.

Sigurd Frosteruksen puiston itäosassa tehtiin kunnallisteknistä huoltotyötä syksyllä 2018.

Taivallahden ranta (23)

Taivallahden pohjukka ja nykyinen Sigurd Frosteruksen puisto vuonna 1962. Constantin Grünberg. HKM

Taivallahden ranta (23) on Merikannontien ja Taivallahden pienvenesataman väliin jäävä jyrkkä luiska, jossa kasvaa puustoa, vesakkoa ja pensaita. Rantaa täytettiin voimakkaasti 1930- ja 40-luvuilla ja rantaviiva luiskattiin jyrkäksi. Luiskaan on 1900-luvun loppupuolella kylväytynyt puustoa, josta osa on nykyään melko kookasta.

Merikannontien varrella oleva ranta-alue on kapeimmillaan Taivallahdenrannan kohdalla. Oikealla Toivo Kuulan puisto. Merikannontien rakennukset ovat porrastettuja, minkä myötä etupuutarhojen leveys vaihtelee.

Viistokuva vuodelta 1984, KMO. Taivallahden alue osana Hietaniemen hautausmaan, puistojen ja rantapromenaadien yhtenäistä viheraluetta. Etualalla Kivelän sairaala. Yleisradion toimitalon edessä näky Jussi Jänneksen suunnittelema puistomainen piha, jonka kohdalle on rakennettu uusi asuinkortteli.

Kesäkadun puistikko (22)

Merikannontien ja Kesäkadun kulmaan on jäänyt kapea puistokaistale, nimeltään Kesäkadun puistikko (22). Alue kuului 1930-luvulta lähtien Taivallahden kasarmikortteliin 484 ja myöhemmin 1960-luvulla rakennetun Yleisradion uuden toimitalon korttelin pohjoisosaan. Toimitalon edessä oleva laaja, puistomainen piha-alue toteutettiin puutarha-arkkitehti Jussi Jänneksen suunnitelman mukaan. Kesäkadun puistikko on saanut nykyiset rajansa viereisen asuinkorttelin rakentamisen yhteydessä.

Puistoalueella on nurmialuetta, pensaita, luonnonpuustoa ja pieni avokallioalue. Se on käytävillä liitetty Kesäkadun asuintontteihin.

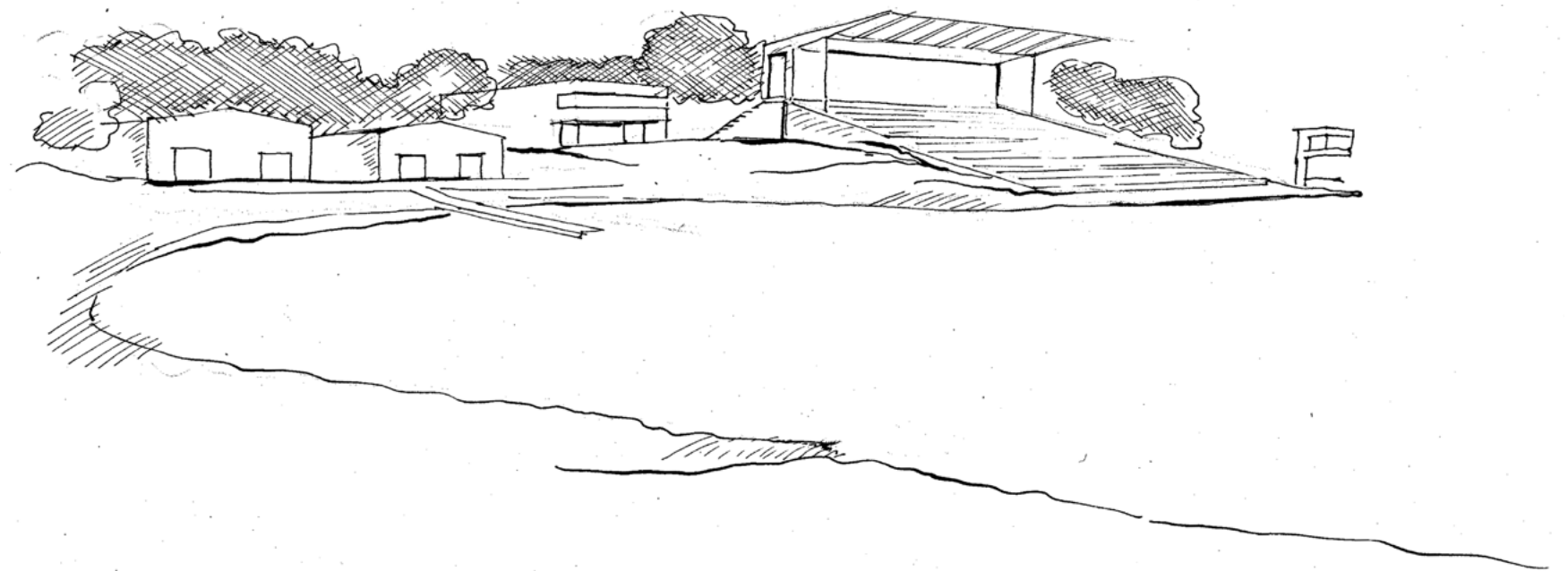
Kesäkadun puistikko Merikannontien varressa.

Toivo Kuulan puisto (21)

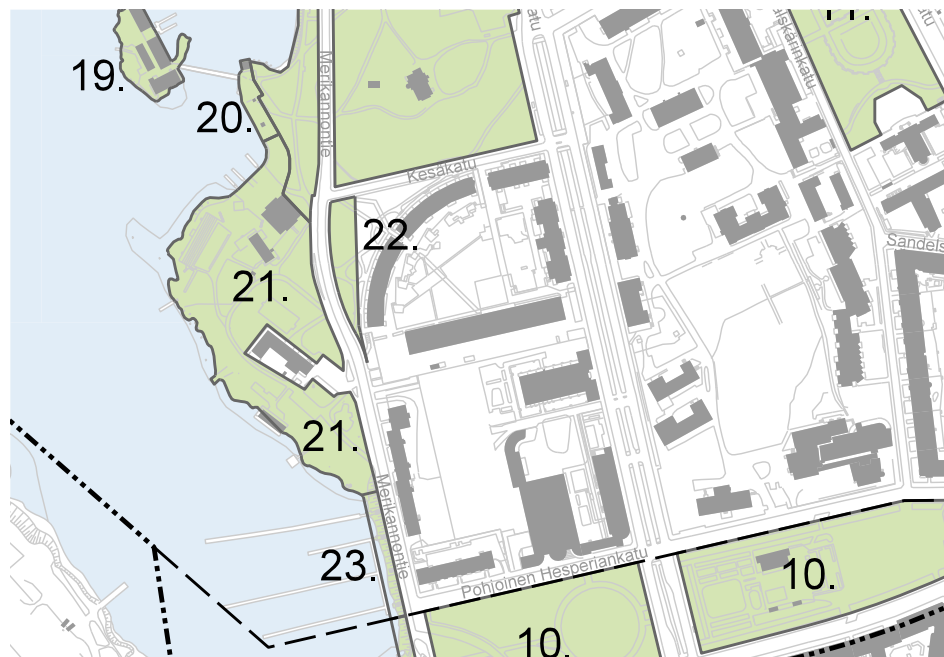
Toivo Kuulan puisto sijaitsee muuten täytetystä ranta-alueesta poikkeavalla, mereen työntyvällä luonnonniemellä. Rantaviiva on luonnonmukainen ja rantapuusto on tervaleppää ja mäntyä, jotka täysikasvuisena ovat maisemallisesti merkittäviä. Rannan pienialaiset silokalliot lisäävät paikan omaleimaisuutta. Puistossa kasvavat suuret omenapuut lienevät jääneet huvilakaudelta. Niemen lakialueella kasvavat männyt näkyvät kauas.

Puiston sisäosassa on useita eri pysäköintialueita, aitaamaton katukoripallokenttä ja luonnonpuuston ympäröimä ravintolarakennus terasseineen. Lounaispuolen ranta-alueella on mattolaituri ja kesäkahvila. Puiston pohjoisosassa oleva Soutustadionin alue katsomoineen, kerhorakennuksineen, lippukioskeineen ja venevajoineen on suljettu aidalla ja portilla.

Arkkitehti Hilding Ekelundin suunnittelemaa Soutustadionin rakennuksia käsitellään luvussa 4.3.

Hilding Ekelundin luonnos 1930-luvulta, HKA

Soutuveneiden venevaja, taustalla katsomorakennus.

Sama näkymä talvella.

Puiston kahvilaterassi, kuva 1960-luvun alusta, Constantin Grünberg, HKM.

Toivo Kuulan puiston koripallokenttä. Taustalla ravintola Mestaritalli. Etualalla on omenapuu, joka todennäköisesti on peräisin huvilakaudelta.

Ravintola Mestaritalli ja rantakahvila ovat valmistuneet vuosina 1963 ja 1967. Arkkitehti Eero Kajavan suunnittelema ravintola on yksikerroksinen tasakattoinen, valkeaksi rapattu ja ruskeilla puuseinillä varustettu, konstailematonta 1960-luvun arkkitehtuuria edustava rakennus. Piha-alueella on Anu Matilaisen veistämä säveltäjä Toivo Kuulan patsas (1986-99).

Toivo Kuulan puiston ranta on osin luonnonrantaa. Puistossa on säilynyt paljon luonnonpuustoa.

Toivo Kuulan puistossa on paljon pysäköintiä.

Talvinen näkymä kohti arkkitehti Eero Kajavan 1967 suunnittelemaa rantakahvilaa, edessä mattolaituri ja venekerhon laituri.

Humalluodon ranta (20)

Humallahti ja Humalluodot, niemen kärjessä nykyinen kahvila Regatta. Kuva 1900-luvun alkupuolelta, HKM

Kahvila Regatta 1950-luvulla. Kuva Kaarlo Lindberg, HKM.

Cafe Regatan alue on vakiinnuttanut asemansa ympärivuotisesti toimivana kahvilana ja terassialueena. Rakennuksessa ja sen ympäristössä on ollut kesäkahvilatoimintaa ainakin jo Olympialaisten aikaan 1952. Ulkotarjoilualue on laajentunut koko Humalluodonrannan puistikon alueelle.

Cafe Regatta erottuu kauas.

Humalluoto (19)

Näkymä kohti Humalluodon melontakerhorakennuksia.

Humalluodonrannasta johtaa kevyen liikenteen silta sen vieressä olevan Humalluodon (19.) puolelle, jossa on 1930-luvulla rakennetut Merimelojien maja ja kanoottivajat. Ensimmäinen silta rakennettiin 1930- tai 40-luvulla, ja sitä levennettiin tai se uudistettiin 1950-luvulla.

Arkkitehti Pauli E. Blomstedtin suunnittelemlia rakennuksia käsitellään luvussa 4.3.

Humalluoto, Merimeloen maja ja venehalleja.

Humalluodolle johtava silta portteineen.

Merikannonranta (16)

Merikannonrannan (16) täyttömaalle rakennettu rantapromenadi alkaa kahvila Regatan pohjoispuolella. Rantaluiska on viimeisessä kunnostusvaiheessa koneladottu isoilla maa-kivillä. Merikannontien ja rantapromenadin välisellä viher-kaistalla kasvaa muutamien isojen puiden lisäksi kukkivia pienpuita. Promenadin varrella on penkkejä. Rantapromenadi myötäilee suoraviivaista rantaluiskaa ja ylittää matkalla Rajasaarenpenkereelle johtavan ajotien. Kun rantapromenadin pohjoispäässä tulee vastaan Kesärannan huvila ja sen niemelle työntyvä vihreä puutarha, käytävä erkanelee Taival-lahden poukaman rannalta nousten Paciuksenkatua kohti.

Merikannonrannan promenadi vuonna 1984. Vasemmalla Humallah-ti. Jan Alanco, HKM.

Kävelytie Humallahden rannassa Merikannontien vieressä, kuva 1984, Jan Alanco. HKM.

Humallahden rantaa. Taustalla Meilahden sairaala-alue. Valokuva 1960-luvulta, Constantin Grünberg, HKM

Merikannonrannan promenadi kunnostettiin 2000-luvulla.

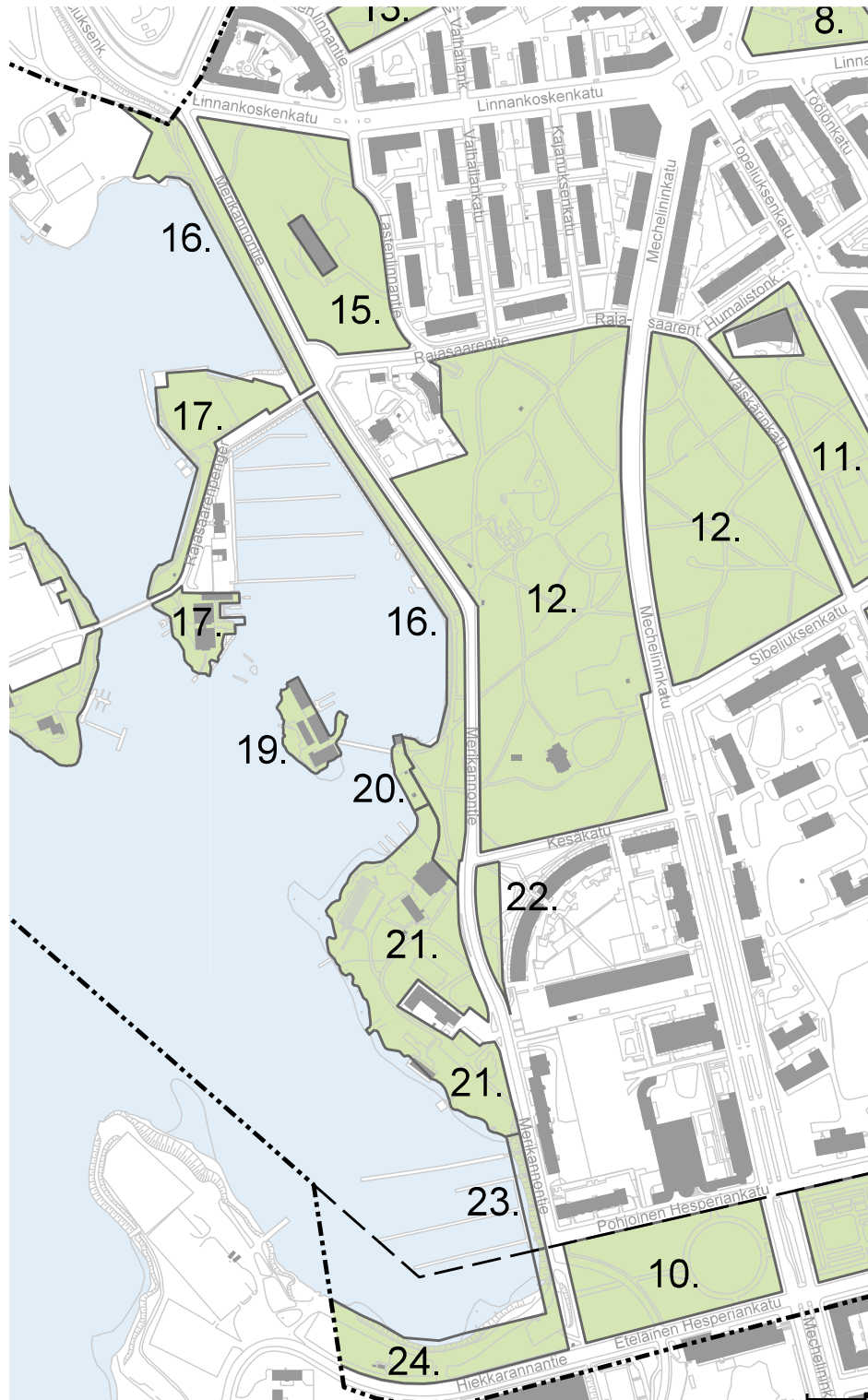

Rajasaarenpenger ja Humalluodon puisto (17)

Rajasaarenpenger poukkoilee Rajasaarta kohti pääosin täyttömaalle rakennettujen Humalluotojen kautta. Humalluodon puistossa on veneiden säilytyspaikkoja, niiden itäpuolella olevassa lahdenpoukamassa sijaitsee pienvenesatama. Rajasaarenpenkereen Merikannonrannan puoleinen alue on 2000-luvulla muokattu puistoalueeksi, jossa kasvaa nurmea ja muutama lehtipuu.

Rajasaarenpenkereellä, jota kutsutaan myös pohjoiseksi Humalluodoksi, sijaitsee kanoottiklubin venevaja. Vajan nykyasun on suunnitellut arkkitehti P. E. Blomstedt vuonna 1939. Valkoinen puurakenteinen rakennus on L-mallinen ja sitä kiertää meren puolella katettu käytävä. (Lindh e.a. 1993)

Rajasaarenpenkereen länsirannalta johtaa silta Rajasaareen.

Rajasaarenpenger. Tien luiskat ovat viheraluetta.

Humalluodot ovat pitkälti pienvenesatamien käytössä.

Humalluodon puisto on luonnonnurmialue, jossa kasvaa yksittäisiä puita. Alue oli ennen veneidensäilytysaluetta.

Humalluodot täytettiin pikkuhiljaa nykyiseen laajuuteensa. Rajasaaren puolella näkyy vedenpuhdistuslaitos. Pohjoisosassa sijainneet huvilat on purettu. Kuva Sky-foto Möller 1969, HKM.

Rajasaarenpenkereellä, jota kutsutaan myös pohjoiseksi Humalluodoksi, sijaitsee kanoottiklubin venevaja. Vajan nykyasun on suunnitellut arkkitehti P. E. Blomstedt vuonna 1939.

Rajasaari (18)

Rajasaarella (18) on ollut useita huviloita, joista pohjoisosassa sijainneet rakennukset on ilmakuvien perusteella purettu 1970-luvun alussa. Alueelle on sittemmin perustettu koirapuisto. Rajasaaren eteläosaa täytettiin voimakkaasti 1930-luvulla ja sen jälkeen, kun siihen rakennettiin jätevesipuhdistamo. Puhdistamo poistui käytöstä 1970-luvulla ja sen jälkeen alue on ollut muussa käytössä.

Rajasaaren laajalle veneidensäilytysalueelle johtaa silta Rajasaarenpenkereen puolelta. Saaren pohjoisosa on kallioinen ja puustoinen alue, joka on edelleen kokonaisuudessaan koirapuisto. Siellä kasvavat puutarhakasvien jäänteet ovat peräisin kaudelta, jolloin alueella oli huvilapalstoja. Pääasiassa on säilynyt istutettuja syreenejä ja ruusuja. Huvilakauden rakenteista on jäljellä rakennuksien kivijalkoja ja puutarhojen kivipenkereitä. Jäljellä on myös käytäväpohjia ja niihin liittyviä kivipengerryksiä. Alueen entisestä avoimuudesta kertovat suuret valomännyt, jotka nykyisin kärsivät runsaan vesakomaisen nuoren lehtipuuston puristuksessa. Alueella oleva luonnonhiekkaranta toimii koirien uimarantana.

Rajasaaren pohjoisosan nykyinen käyttö pääosin koirien ulkoiluttamiseen ei vastaa saaren maisemallista arvoa eikä sen kaupunkikuvallista potentiaalia.

Rajasaaren rakennukset

Vuoden 1993 rakennusinventoinnin mukaan Rajasaaren eteläkärjessä on vuonna 1935 valmistunut punatiilinen tasakattoinen pumppuasema- ja konehuonerakennus, pieni punatiilinen ja tasakattoinen entinen metaanikaasuasema sekä 1959 valmistunut, samoin punatiilinen, laboratorionhoitajan ja konemestarin asunto. Pumppuasema- ja konehuonerakennus ovat olleet teatterin käytössä. Saaren ainoa asuinrakennus oli vielä 1990-luvulla edelleen asuinkäytössä. (Lindh e.a. 1993)

Nykyisin puhdistamon rakennuksista on jäljellä muutamia pienehköjä rakennuksia ja puhdistamon kohdalle on rakennettu uusi hallirakennus.

Rajasaaren kartta vuodelta 1923. Lähes koko alue oli huvilapalstoina, tosin Rajasaaren eteläosaan oli ilmeisesti jo rakennettu jätevedenpuhdistamon rakenteita. HKA

Rajasaaren pohjoisosan koirapuistossa on säilynyt vanhoja rakenteita huvilakaudelta.

Rajasaaren veneiden talvisäilytysaluetta.

Rajasaaren länsilaidan luonnonhiekkaranta on koirien uimapaikka.

Rajasaaren kallioilta avautuu näkymiä Humallahden yli Taka-Töölöön.

Rajasaaren huvilakaudelta on säilynyt käytävien kiviperustuksia.

6.5 RANTAVYÖHYKKEEN HUVILA-ASUTUKSEN SÄILYNEET RAKENNUKSET JA PIHAPIIRIT

Alueella on säilynyt kolme huvilaa: A. Pauligin huvila (entinen Villa Hummelvik), B. Villa Bråvalla (päiväkotinäköalaviljontin hallinnassa) sekä C. Kesäranta (pääministerin edustusasunto, entinen Villa Bjälbo).

Seuraava teksti on tiivistelmä Pekka Korvenmaan Narinka-vuosikirjassa 1982 julkaistussa artikkelista ”Säätyläispuutarhasta kivikaupunkiin”.

Regattan rantatupa on kuulunut Humalistonlahden maisemakuvaan jo 1800-luvulla. Nuottatuvaksi asiakirjoissa kutsutun, rantaviivasta ulkonevan kiviperustuksen varaan rakennettu tupa leveine täystäineen ja puuleikkauksin koristeltuine konsoleineen edusti aikansa koristeellisten puuarkkitehtuuri-planssien mallistoa. Rakennus tuo mieleen Espoon Ison Vasikkasaaren verkkovajan, joka kuului pankinjohtaja Abel Landen 1870-luvun lopulla rakennuttamaan Röda Villan-nimiseen huvilakokonaisuuteen.

Humallahden huvila-asutuksen historiaa

Solmittuaan vuokrasopimuksen Otto Wilhelm Furuhjelm muutti ensin Töölön vuokratontilleen no 8 rakennuttamaansa pieneen puurakennukseen. Vaimon isoäidiltä saadun perinnön turvin hän sai mahdollisuuden laajentaa päärakennusta ja käynnistää suurisuuntaista puutarhaprojektiaan. Simon Grönlundin kartassa vuodelta 1830 näkyy Furuhjelmien puutarhasuunnitelman alkuvaihe. Anossaan maistraatilta oikeuden laajentaa aluettaan tonttinsa 8 ja 9 leveydeltä lännessä Humallahden rantaan saakka, Furuhjelm mainitsi haluavansa ”aikaansaada kävelypuiston (Promenad park) mereen asti”. Alueen todettiin asiakirjoissa olevan kivikkoista metsää ja koostuvan lisäksi suosta ja paljaista kallioista, eikä se kelvannut esimerkiksi karjan laidunmaaksi. (Korvenmaa 1983, 68-76).

Furuhjelm luopui jo pian huvilastaan ja myi 1838 suuren alueensa vuokraoikeudet eräälle kauppiaille. Furuhjelmin entisellä alueella sijaitsevista rakennuksista julkaistiin 1852 pietarilaiselle yleisölle tarkoitettu esite, jonka tarkoituksena oli houkutella kesäisiä vuokralaisia. Huvilan sanottiin sijaitsevan kukkulalla niittyjen ja metsikköjen keskellä sekä meren rannalle, uimahuoneelle johtavien kauniiden puukujanteiden ympäröimänä. Furuhjelmin rakennuttaman huvilan läheisyydessä oli 1840-luvulla rakennettu Villa Kinnekulla.

Furuhjelmin aikana tehdyn vuokrasopimuksen päättyessä 1872 yhtenäisenä säilynyt alue jaettiin pienempiin osiin, joista merenpuoleinen osa jaettiin kahtia puiston keskikäytävän mukaan. Uudet tontit olivat Rosavillan (56 E) lisäksi mm. tontit Kammio, Kinnekulla, Miramar ja Hummelvik. Tontti 10 Edet luovutettiin vaivaistalolle. Kammion alue muuttui myöhemmin sairaala-alueeksi. Maantieltä vedettiin Rosavillan (no 56 E) ja Kammion (no 57 a) rajalle tie, joka jatkui Meilahden tilan maille. Jaon yhteydessä merenpuoleiset tontinosat merkittiin asuinkäyttöön.

Korkeimman statuksen sai Hummelvik-niminen tontti, jonne 1873 rakennettiin Frans Anatolius Sjöströmin piirtämä huvila. Kaksikerroksisen päärakennuksen lisäksi rakennuskanta käsitti pienemmän asuinrakennuksen, näköalaviljontin, keilaradan, uimahuoneen, venevajan ja nuottatuvan. Huvilan rakennuttanut leipurimestari myi rakennukset 1887 Gustaf Pauligille. Huvilaa laajennettiin Pauligin aikana ja vielä 1922, jolloin rakennus sai nykyisen ulkoasunsa.

Alueen puusto muodosti myöhemmin alun nykyiselle Sibeliuksen puistolle. Kun puistoaluetta laajennettiin 1930-luvulla Topeliuksenkadun suuntaan purettiin Villa Kinnekulla.

Furuhjelmin aloittama puisto ja Hummelvik-nimisen tontin puusto ovat nykyisen Sibeliuksen puiston kantaosia. (Korvenmaa 1983, 68-86).

PAULIGIN HUVILA

Mechelininkatu 36

Alunperin Villa Hummelvikin (myös Humlevik) nimellä tunnetun huvilan sekä siihen kuuluneiden muiden, myöhemmin pääosin hävinneiden rakennusten piirustukset laati arkkitehti F.A. Sjöström vuonna 1873. Päärakennuksen lisäksi tuolta ajalta saattavat olla peräisin länsipuolella oleva jyrkä harmaakivikellari sekä nuottatupa, nykyinen Cafe Regatta. Kaupias Gustaf Pauligin perheen hallinnassa huvila oli vuodesta 1886 vuoteen 1932. Vuonna 1890 tehtiin muutoksia, jotka sisälsivät mm. huoneiden laajennuksia ja länsinurkan avo-

kuistin rakentamisen. Piirustukset laati arkkitehti Waldemar Aspelin.

Nykyasunsa päärakennus sai suuren, kaakkoispuolen korotuksen ja laajennuksen käsittävän työn yhteydessä, joka tehtiin 1922 rakennusmestari Walter Fyrqvistin piirustusten mukaan.

Pauligin perheen ajalta periytyvät huvilaympäristön istutukset edustavat nykyisin Sibeliuksen ja Topeliuksen puistojen

vanhinta kerrostumaa. Huvilarakennus on toiminut kaupungin nuorisoasiainkeskuksen Nuorten luontotalona.

Pauligin huvila on suojeltu kaavalla nro 9133 merkinnällä sr-1.

Pauligin huvilan puutarhan jäänteet sijaitsevat puiston lounaisnurkassa. Puutarhasta on säilynyt käytäväverkostoa, mm. huvilan eduspyörylä, maakellari, kasvillisuussommitelmia ja yksittäisiä kasveja, esimerkiksi komeita puistopuita, sekä yksi vanha kaareva kivipolku.

Valokuva Villa Hummelvikistä on 1930-luvulta. Puutarha on rehevä. Rakennukselle johtavat portaat ovat säilyneet. Signe Brander. HKM

Piirros Villa Hummelvikin (nykyisin Pauligin huvilana tunnettu) palstan rakennuksista puutarhoineen vuodelta 1877. Huvilarakennus (a), maakellari (f) sekä nuottahuone (g) ovat säilyneet. Osa käytävistä on säilynyt. HKA

Pauligin huvilana nykyään tunnettu entisen Villa Hummelvikin päärakennus ja osa sen puutarhasta on säilynyt Sibeliuksen puistossa.

CAFE REGATTA

Merikannontie 8

Nykyinen kahvilarakennus on Pauligin huvilan entinen nuottatupa. Se on mahdollisesti toiminut kahvilana jo vuonna 1912. Rakennus on suojeltu asemakaavassa nro 9133 merkinnällä sr-2.

Pihassa ollut maakellari on säilynyt. Valokuva Constantin Grünberg, 1963. HKM

Puutarhasta on säilynyt mm. sisäänkäynnin edessä etupihalla oleva käytävä, joka muodostaa keskelleen pyörylän muotoisen nurmialueen.

Huvilan pihassa olevista niitty- ja nurmialueista osa on nykyään palstaviljelykäytössä.

Vasemmalla: Pauligin huvilapuutarhassa olleista puistopuista osa on säilynyt. Kuvassa suuret lehmukset, jotka reunustavat ylätasanteelta alas johtavaa polkua. Vasemmalla puolella näkyy säilynyt maakellari.

Oikealla: Toinen huvilan länsipuolella olleista kaarevista kivipoluista on säilynyt.

Äärimmäisenä oikealla näkyy jäänteitä puutarhan terassi- ja porraskanteista.

BRÅVALLA KORTTELI 14 482 TONTTI 1

Huvilat Bråvalla ja Miramar 1800-luvun lopulla, Humallahden alueen mittauskartan osa, HKA

Bråvallan huvila on yksi kolmesta Humallahden rantavyöhykkeellä säilyneestä huvilasta. Tontti sijaitsee Sibeliuksen puiston luoteisnurkassa Merikannontien ja Rajasaarentien kulmassa.

Huvila rakennettiin 1870-luvulla Helsingin kaupungilta vuokratulle huvilatontille arkkitehti Theodor Höijerin piirustusten mukaan. Rakennus on käynyt läpi useita muutos- ja laajenusvaiheita (merkittävimmät 1895, 1912 ja 1923), eikä alkuperäinen hahmo ole tunnistettavissa. Nykyinen, varsin yhtenäinen huvilatyylinen ulkoasu on pitkälti John Settergrenin laajennus- ja muutossuunnitelman 1912 tulosta. Bråvalla on viimeksi peruskorjattu 1984. Vuodesta 1939 vuoteen 2011 rakennus toimi päiväkotina, toiminnan loputtua se on ollut tyhjiillään. (Pietilä-Mortet/ Architecture Workshop 2017.)

Päärakennus on keltaiseksi maalattu, rapattu puurunkoinen

rakennus, jonka monimuotoinen katto, kuistit ja pieniruutuiset ikkunat ovat läheisen Meilahden huvila-alueen arkkitehtuurille tyypillisiä piirteitä.

Vuoden 1993 rakennusinventoinnin mukaan huvilan eteläpuolella on ollut leikkimökki. Päiväkodin pihapiiriin on rakennettu kaksi talousrakennusta (1976) ja pohjakaavaltaan kaareva päiväkotirakennus (1988).

Huvilaa ympäröivät huvilapuutarhan jäänteet sekä päiväkodin leikkipiha. Tontti on aidattu. Piha-alueella on säilynyt avokallioita ja luonnonpuustoa sekä huvilakaudelta peräisin olevia koristepensaita (mm. syreenejä) ja luonnonkivisiä tukimuureja. Huvilan tontti on aidattu.

Päärakennus on suojeltu asemakaavassa 9133 merkinnällä sr-1.

KESÄRANTA

Tarkastelualueen pohjoiskulmassa on Meilahden huvila-alueeseen kuuluva Kesäranta, entinen Bjälbo. Kesärannan vaiheita, rakennusta ja puutarhaa on käsitelty perusteellisesti Meilahden huvila-alueen ympäristöhistoriallisessa selvityksessä 2014. Seuraavassa esitetään selvitykseen perustuva on tiivistelmä.

Meilahden tilan siirtyessä kaupungin omistukseen vuonna 1871 kaupunki aloitti välittömästi eteläniemen jaon tarjotakseen palstoja vuokralle, mutta kysyntä jäi vähäiseksi ja vain palsta nro 1, Bjälbo saatiin vuokratuksi. Lähellä sijaitsevat Toivola ja Bergvik olivat jo ennestään käytössä.

Arkkitehti Frans Ludwig Caloniussuunnitteli ja rakennutti Bjälbon kesähuvilakseen 1873. Caloniuss ajautui konkurssiin ja huvila siirtyi kahden omistajavaihdoksen jälkeen senaatin omistukseen 1904. Vuoteen 1917 Villa Bjälbo oli kenraalikuvernöörien virka-asuntona. Suomen itsenäistyttyä Bjälbon rakennukset ovat olleet valtion omistuksessa. 1920-luvun alussa huvilasta tuli pääministerin kesäasunto. Valtio osti 1927 vuokraamansa huvilapalstan Helsingin kaupungilta. Huvilan nimi muutettiin Kesärannaksi ja se toimi kesäasuntona, kunnes päärakennus 1952 kunnostettiin ympärivuotiseksi pääministerin virka-asunnoksi. Humallahteen työntävä kapea kallioniemeke oli ihanteellinen sijainti huvilalle sekä ilmastoltaan että maisemaltaan. Huvilan rannan puoleiselta kuistilta avautui näkymä Rajasaaren ja Meilahden välistä länteen, kohti Seurasaarta ja iltapäiväaurinkoa.

Huvilassa suoritettiin mittavia muutostöitä 1890-luvulla rakennusmestari ja arkkitehti Elia Heikelin johdolla. Näistä muutostöistä ovat peräisin rakennuksen korkea torni ja merenpuoleinen kuisti sekä joitakin ulkorakennuksia.

Bjälbon puutarhan kokonaisrakenne lienee suurelta osin perua 1800-luvun viimeisiltä vuosikymmeniltä, sellaisena kuin se on esitetty Elia Heikelin päiväämättömässä asemapiirustuksessa. Puutarhan kulttuurihistoriallisista vaiheista on säilynyt paljon piirteitä. Valtio päätti vuonna 1978 peruskorja-

Kesärannan huvila on osa Meilahden huvila-alueita. Sen entinen nimi on Villa Bjälbo. Se siirtyi 1950-luvulla valtion omistukseen. HKA.

Valtion omistaman, pääministerin virka-asunnon Kesärannan tontin rehevä kasvillisuus ja etenkin suurikokoinen puusto näkyy pitkälle avoimessa rantamaisemassa.

ta Villa Bjälbon neuvottelu- ja majoitustilat. Samalla laadittiin asemakaava, joka salli tontilla jonkin verran täydennysrakentamista. Ulkoasultaan päärakennus päätettiin saattaa siihen asuun, jossa se oli ollut laajimmillaan 1900-luvun alussa. Tämä edellytti 1950-luvulla puretun näkötorin ja kuistin uudelleenrakentamista. Korjatut tilat otettiin käyttöön keväällä 1983. Viimeksi Kesärantaan on tehty laaja peruskorjaus vuosina 2003–2004. (Hemgård ja Schalin 2014, 46-53)

Kesäranta puistoinen suojeltiin vuonna 1980 valtion omistamana kulttuurihistoriallisesti arvokkaana kohteena. Alue on osa Meilahden huvila-alueen RKY-alueita. Asemakaavassa alue on suojeltu merkinnällä s ja neljä rakennusta merkinnällä ark.

Kesärannan puutarhan rehevä kasvillisuus luo niemelle vehreän reunan, joka näkyy monesta suunnasta. Ympäristöhistoriallisessa selvityksessä suositellaan, että rakennuksen ympäristössä panostettaisiin nykyistä enemmän 1800-luvun lopun huvilakulttuuriin puutarhahanteiden vaalimiseen nykyiseen käyttöön sovellettavalla tavalla. (Hemgård ja Schalin 2014, 46-53)

LÄHTEET

Kirjallisuus ja painamattomat lähteet

Aaltonen, Olli; Nenonen, Jussi; Styrman, Juhani 2015. Eloku-
vateatterit: korttelikinojen aikaan. Kustantaja Laaksonen

Alapeteri, Niina 2016. Kukkaloistoa kantakaupungista lä-
hiöihin. Bengt Schalin Helsingin kaupunginpuutarhurina
(s.192-201) teoksessa Sinkkilä, Jyrki; Donner, Julia; Man-
nerla-Magnusson, Meri (toim.) Unelma paremmasta maa-
ilmasta. Moderni puutarha ja maisema Suomessa 1900-
1970. Aalto-yliopiston julkaisusarja

Alapeteri, Niina 2008. Helsingin kaupunginpuutarhuri Bengt
M. Schalin – suunnittelutehtävät ja kädenjälki 1946-1957.
Painamaton, diplomityötuloste

Brunila, Birger 1966. Arkitekter och annat folk. Söderström
& C:o Förlags Ab

Brunila, Birger 1962. Asemakaavoitus 1918-1945. Helsingin
kaupungin historia V:1. Helsinki

Brunila, Birger; af Schulten, Marius 1955. Asemakaava ja ra-
kennustaide. Helsingin kaupungin historia IV:1. Helsinki

Do.co.mo.mo. Modernismin merkkiteoksia Suomen arkki-
tehtuurissa. Alvar Aalto Akatemia, docomomo Suomi-Fin-
land ry, Suomen rakennustaiteen museo. Helsinki 2002.

Ekbom, Myrika; Sandman Lilius, Irmelin 1994. Adress: Hel-
singfors. Schildts

Hackzell, Kaija; Toppari, Kirsi 1997. Töölöntullin molemmin
puolin. Helsingin vanhoja kortteleita 5. Sanoma Oy, Helsinki

Hackzell, Kaija 1988. Viertotietä itään ja länteen, Helsingin
vanhoja kortteleita 3. Sanoma Osakeyhtiö, Hämeenlinna

Hautamäki, Ranja 2016. Helsingin vihreät valtimot (s.182-
190) teoksessa Sinkkilä, Jyrki; Donner, Julia; Mannerla-Mag-
nusson, Meri (toim.) Unelma paremmasta maailmasta.
Moderni puutarha ja maisema Suomessa 1900-1970. Aal-

to-yliopiston julkaisusarja

Heikkilä-Kauppinen, Marja 2012. Saanko luvan? 200 vuotta
pääkaupungin rakennusvalvontaa- Satavuotias rakennusval-
vontavirasto. Rakennusvalvontavirasto

Heinonen, Raija-Liisa 1986. Funktionalismin läpimurto Suo-
messä. Helsinki

Heiskanen, Outi 2009. Elokuvia: elokuvateatterien kotimai-
nen kulta-aika. Otava.

Helsingfors gatunamn Helsingfors stads publikationer Nr 24
Helsingfors 1971

Helsinki-seura- Vuosikirja 1970-1971- Helsingfors samfun-
det- Årsbok 1970-1971. Helsinki-seura

Henttonen, Maarit 1995. Elsi Borg 1893-1958 arkkitehti.
Suomen rakennustaiteen museo

Hornborg, Eirik; Rosén, Ragnar; Jutikkala, Eino; Waris, Heikki
(toim.) 1956. Helsingfors stads historia IV delen. Centraltryc-
keriet Helsingfors 1957

Häyrynen, Maunu 2001. Kaupunkien puistot teoksessa Lou-
natvuori, Irma; Putkonen, Lauri (toim.) Rakennusperin-
tömme. Kulttuuriympäristön lukukirja Rakennustieto Oy /
Karisto Oy

Häyrynen, Maunu 1994. Maisemapuistosta reformipuis-
toon. Helsingin kaupunkipuistot ja puistopolitiikka 1880-lu-
vulta 1930-luvulle. Entisaikain Helsinki XIV. Helsinki-seura

Högström, Hilka 2005. Olympiastadionin torni – ylevien
ihanteiden torni teoksessa Ikkala, Marja-Leena et al. (toim.)
Museoviraston rakennushistorian osaston aikakauskirja 1
Museovirasto / Art-Print Oy 2005

Höijer, C. TH. En självbiografi uppsats från år 1910. Helsing-
fors, Samfundet 1983

Ihatsu, Sanna / CasaCo Studio Oy. 2017 Töölön sairaalan ra-
kennushistoriaselvitys HUS

Ihatsu, Sanna / CasaCo Oy 2014. Meilahden sairaala-alue.
Rakennushistoriaselvitys. HUS

Ihatsu, Sanna / CasaCo Oy 2013. Lastenklinitikka. Rakennush-
istoriaselvitys. HUS

Ihatsu, Sanna / Virta-Palaste-Leinonen Arkkitehdit Oy 2011.
Naistenklinitikka. Rakennushistoriaselvitys. HUS

Ilonen, Juha 2013. Kolmas Helsinki, kerroksia arjen arkkiteh-
tuurissa. AtlasArt, Helsinki

Immonen, Kati 2012. Helsingin täyttömaa-alueet. Kartoitus
ja ympäristövaikutusten esiselvitys. Helsingin kaupungin
ympäristökeskuksen julkaisu 7/2012.

Impola, Sirkka 1983. Töölö, kylä ja kaupunginosa. Entisaikain
Töölö-näyttelyn esiteteksti. Helsinki

Janson, Ture 1927. Boken om Helsingfors. Almqvist & Wik-
sells förlag, Stockholm

Jetsonen, Sirkkaliisa, Nordman, Johanna 2005. Taivallahden
kasarmi, rakennushistoriaselvitys. Museovirasto

Johansson, Eriika; Lahti, Juhana; Paatero, Kristiina (toim.)
2010. Aarne Ervi – tilaa ihmiselle. Architect Aarne Ervi 1910-
1977 Suomen rakennustaiteen museo/ Art-Print Oy

Jokinen, Teppo et al. 1993. Erkki Huttunen 1901-1956 : ark-
kitehti. Suomen rakennustaiteen museo.

Jokinen, Teppo 1992. Erkki Huttunen liikelaitosten ja yhtei-
söjen arkkitehtina 1928-1939. Jyväskylän yliopisto 1992.

Kantakaupungin rakennussuojeluinventoinnin kokonaistar-
kistus vv. 1990-1991, kaupunginosa 15, Taka-Töölö. Paina-
maton lähde, nk. Hanssonin kortisto, asemakaavapalvelu

Karisto, Maria; Koivunen, Taina; Karisto, Antti 2015. Kysykää

Essiltä! Elisabeth Kochin puutarhat. Maahenki

Keinänen, Timo 2004. Karl Hård af Segerstad (1873-1931), Kansallisbiografia-verkkajulkaisu, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henki-lo/4119>

Keinänen, Timo 1997. Töölön kirkko. teoksessa Tuomi, Timo; Paatero, Kristiina; Rauske, Eija (toim.) Hilding Ekelund (1893-1984). Arkkitehti. Suomen rakennustaiteen museon monografisarja. Helsinki

Kiiskinen, Anu / WSP Finland Oy 2017. Kampinmalmin ja Töölön aluesuunnitelma 2017-2026 Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisut 2017:XX

Knapas, Marja Terttu; Tirilä, Soile 2006. Suomalaista kirkko-arkkitehtuuria 1917-1970. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 30. Helsinki

Kolbe, Laura; Helin, Heikki 2002. Helsingin historia vuodesta 1945. Kunnallishallinto ja politiikka, kunnallistalous. Oy Edita Ab

Korvenmaa, Pekka 1982. Säätyläispuutarhasta kivikaupunkiin. Töölön raitiohallien vaiheita 1820-1980 Narinkka, Helsingin kaupungin museon vuosikirja

Kostet, Juhani 1992. Helsingin kaupunkimittauksen vaiheita, 100 vuotta ensimmäisestä kaupungingeodeetista 1892-1992 Helsingin kaupunki kiinteistövirasto kaupunkimittausosasto

Kuusiniemi, Pia; Solin, Kaisa; Taegen, Jonna et al. / Loci maisema-arkkitehdit Oy / Taegen arkkitehdit Oy 2018. Laakson sairaala-alueen ympäristöhistoriaselvitys. Helsingin kaupungin kaupunkiympäristön tilapalvelut.

Kuusiniemi, Pia; Buller, Leena; Aalto, Sanni / Loci maisema-arkkitehdit Oy 2012. Kivelän sairaalan ympäristöhistoriaselvitys. Helsingin kaupungin tilakeskus/ painamaton

Laakkonen, Simo; Laurila, Sari; Rahikainen, Marjatta; Kallio, Päivikki (toim.) 1999. Nokea ja pilvenhattaroita, Helsinkiläisten ympäristö 1900-luvun vaihteessa. Narinkka

Lahti, Matti, J. 1960. Kuinka Helsinki on rakennettu. Rakentajan Kustannus Oy, Helsinki

Leino, Eino 2012. Kirjailijoiden Helsinki. Gummerus

Lindh, Tommi 2001, Ensimmäiset lähiöt – alku aluerakentamiselle teoksessa Lounatvuori, Irma; Putkonen, Lauri (toim.) Rakennusperintömme. Kulttuuriympäristön lukukirja Rakennustieto Oy / Karisto Oy

Lindh, Tommi 2002. Töölöläisfunktionalismin neljä vaihetta. Lisensiaatintutkimus. TKK <http://www.saunalahti.fi/lindhto/> (verkkajulkaisu: ISBN 952-91-7666-X)

Liski, Matti; Alapeteri, Niina / Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy 2017. Eläintarhan luoteisosan ympäristöhistoriallinen selvitys Helsingin kaupunki / painamaton

Liski, Matti; Ruoff, Eeva; Alapeteri, Niina et al. / Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy 2013. Eläintarhan alueen ympäristöhistoriallinen selvitys. Helsingin kaupunki. Liikennevirasto/Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto, asemakaavaosasto 2013

Liski, Matti et al. / Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy 2007. Hesperian esplanadi. Puistohistoriallinen selvitys. Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisuja 2006:10 Helsingin kaupungin rakennusvirasto/ WS Bookwell Oy 2007

Lynch, Kevin 1960. The Image of the City, M.I.T. Press, Cambridge, Massachusetts

Maisemasuunnittelu Hemgård; Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy 2014. Meilahden huvila-alue, Ympäristöhistoriallinen selvitys. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto, 2014

Makkonen, Leena 2012. Modernismia Helsingissä. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto/Kirjapaino Uusimaa, 2012 https://www.hel.fi/hel2/ksv/julkaisut/kirjat/ModHKI_fi.pdf

Makkonen, Leena 2009. Alvar Aallon kädenjälki Helsingissä. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto / Art-Print Oy

Makkonen Leena 2004. Opintillä- helsinkiläisiä koulurakennuksia 1880-1980. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto

Mattinen, Maire 2010. RKY- valtakunnan valiot teoksessa Ikkala, Marja-Leena et al. (toim.) Museoviraston rakennushistorian osaston aikakauskirja 3 Museovirasto / Art-Print Oy 2010

Mattson, Otto; Sunell, Milka (toim.) 2000. Pääkaupungin kuva. Memoria 14

Meilahden huvila-alue. Helsingin kaupungin kaupunkisuunnitteluvirasto yleiskaavaosasto 1977

Mäkinen, Anne 2016. Rakennuksia helsinkiläisille : Gunnar Taucher kaupungin arkkitehtina 1924-1941. Helsingin kaupungin museo

Neuvonen, Petri (toim.) 2006. Kerrostalot 1880-2000. Rakennustietosäätiö / Museovirasto/ Tammer-Paino Oy

Neuvonen, Petri; Mäkiö, Erkki; Malinen, Maarit 2002. Kerrostalot 1880-1940. Rakennustieto.

Nikula, Riitta 1980. Yhtenäinen kaupunkikuva 1900-1930 Societas Scientiarum Fennica, 1981

Niskanen, Aino 2005. Väinö Vähäkallio ja hänen toimistonsa. Arkkitehdin elämäntyö ja verkostot. Teknillinen korkeakoulu / Tutkimuksia 2005/22

Paatela, Mikael et al. 2018. Vuosisata sairaala-arkkitehtuuria. Paatela Arkkitehdit 1918-2018 Arkkitehtuurimuseo, Paatela Arkkitehdit / Bookwell Oy

Paavilainen, Simo (toim.) 1982. Nordisk klassicism : 1910-1930 Suomen rakennustaiteen museo

P.E. Blomstedt, arkkitehti. Suomen arkkitehtiliitto, Helsinki 1951

Peltola, Katariina 2012. Ennen II maailmansotaa asemakaa-voitettuja, helsinkiläisiä puistoja. painamaton / Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.

Penttilä, Jaakko 2006. Kansaneläkelaitoksen päärakennus. Rakennushistoriallinen selvitys. painamaton käsikirjoitus / unpublished manuscript, Alvar Aalto Säätiö.

Pietilä-Mortet, Sara/ Architecture Workshop 2017. Huvila Bråvalla. Rakennushistoriallinen selvitys. painamaton / Helsingin kaupungin kiinteistövirasto, tilakeskus

Rancken, A.W. 1926. Helsingfors genom fyra sekler. Söderström & co förlagsaktiebolag Helsingfors

Riekkä, Helena (toim.) 1974. Helsingin rakennusvaiheet empirestä nykyaikaan Helsinki-Seuran vuosikirja 1972-1973. Kyriiri Oy, 1974

Rönkkö Marja-Liisa (toim.) 1987. Narinkka 1986-1987. Helsingin kaupungin museo.

Salokorpi, Asko 2001. Selim A. Lindqvist, arkkitehti. Kustantaja Sarmala Oy. Helsinki

Sarje, Kimmo 2000. Sigurd Frosteruksen modernin käsite. Maailmankatsomus ja arkkitehtuuri. Valtion taidemuseon tieteellinen sarja Dimensio 3. Helsinki

Schalin, Mona et al. / Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy 2014. Olympiastadion. Rakennushistorian selvitys ja inventointi. Painamaton

Schalin, Mona et al. / Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy 2014. Kesäkatu 6. Yleisradion ent. toimitalo. Rakennushistorian selvitys. Painamaton

Schalin, Mona et al. / Stadionark 2010. Etu-Töölön korjaustapaohjeet. Kaupunkisuunnitteluvirasto/rakennusvalvontavirasto

Schulman, Harry; Pulma, Panu; Aalto, Seppo 2000. Helsingin historia vuodesta 1945, Suunnittelu ja rakentuminen, sosiaaliset ongelmat, urheilu. Oy Edita Ab

af Schulten, Marius 1956. Helsingfors stad vid havet. Söderström & co förlagsaktiebolag

Standertskjöld, Elina 1996. P.E. Blomstedt 1900-1930. Arkkitehti Suomen rakennustaiteen museo Abacus 6

Stenius, Olof (toim.) 1969. Helsingin asemakaavahistoriallinen kartasto. Pro Helsingfors säätiö.

Suhonen, Pekka 1967. Uutta suomalaista arkkitehtuuria. Tammi

Sundman, Mikael; Schalin, Mona 1988. Bertel Jung, en storstadsvisionär. Bertel Jung, suurkaupungin hahmottaja. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto / Painotalo Miktor

Sundman, Mikael 1983. Kaupungin rakentumisen vaiheet. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto julkaisu YB 1/83. Helsinki

Tuomi, Timo 1998. Kansaneläkelaitos 1948-1956 teoksessa Tuomi, Timo et al. (toim.) 1998. Alvar Aalto seitsemässä talossa. Tulkintoja arkkitehdin elämäntyöstä Suomen rakennustaiteen museo

Turpeinen, Oiva; Herranen, Timo; Hoffman, Kai 1997. Helsingin historia vuodesta 1945, Väestö, kaupunkisuunnittelu ja asuminen. Elinkeinot. Oy Edita Ab

Vilja, Jyri 2007. Kallion kirjasto ja kaupunginarkkitehti Karl Hård af Segerstad. Helsingin kaupungin museon tutkimuksia ja raportteja 2/2007

Viljo, Eeva Maija 1987. Theodor Höijer 1843-1910 arkkitehti.

ti. Suomen rakennustaiteen museon monografiasarja. Suomen rakennustaiteen museo / Martinpaino Oy

Viljo, Eeva-Maija 1985. Theodor Höijer, En arkitekt under den moderna stadsarkitekturens geombrottstid i Finland från 1870 till sekelskiftet. Suomen muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja 88. Helsinki

Vuori, Eija 1999. Helsingin yliopisto, kampusten yliopisto. Edita Helsinki

Aikakausicalehtit

Arkkitehti 12/ 1929, Yksityisasunto (Gripenberg, Ole)

Arkkitehti-lehdet 1932; kohde-esittelyjä

s 81 Asuintaloja, K. Borg

Pohj Hesperiankatu 21

Pohj Hesperiankatu 9-11

s 91 Uusinta Helsingissä Runeberginkatu 23 (Toivo Paatela)

Mechelininkatu

Kivelän sairaala (Gunnar Taucher)

Duodecim Pohj. Hesperiankatu 19 (W G Palmqvist)

Punaisen Ristin sairaala Topeliuksenkatu 3 (Jussi Paatela)

Aalto, Alvar 1958. Arkkitehtonisesti vaikuttavia tekijöitä. Kansaneläkelaitoksen toimitalo Helsingissä. Arkkitehti 1-2/1958

Toppari, Kirsti 1994. Helsingin korttelit kertovat, osa 15: Töölön uusi kansakoulu oli kaukana maalla. HS 7.10.1994

Kulturmiljövård: Modernismens byggnader Riksantikvarieämbetet 1-2/1996, Stockholm

RKY-KOHDEALUEET

www.rky.fi/read/asp/r_kohde_list.aspx

Etu-Töölön kaupunginosa

www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1561

Meilahden huvila-alue

www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1606

Meilahden sairaala-alue

www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=4656

Olympiarakennukset

www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1575

Taka-Töölön kerrostaloalue

www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=2001

Puolustusvoimien 1930-luvun arkkitehtuuri Helsingissä

www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=4667

KIRKKOLAILLA SUOJELLUT KOHTEET

Töölön kirkko on suojeltu kirkkolaitilla 8.6.20014. www.kyppi.fi/to.aspx?id=130.200932

MUITA VERKKOLÄHTEITÄ

Kansaneläkelaitos

docomomo.fi/kohteet/kansanelakelaitos/

Töölön sairaalan rakennushistoriaselvitys

Sanna Ihatsu – CasaCo Studio Oy – 12.4.2017

Hoitajatarasunnon tiedot lisätty 12.10.2017

www.hus.fi/hus-tietoa/rakennushankkeet/Document-s/T%C3%B6%C3%B6l%C3%B6n%20sairaalan%20rakennushistoriaselvitys%202017.pdf

istoriaselvitys%202017.pdf

Lastenlinna

www.mll.fi/tietoa-mllsta/historia/lastenlinnan-historia/ Al-
kuperäinen teksti Jalonen, Outi.

Lapsemme-lehti 2/2010

DOCOMOMO kohteet

[docomomo.fi/kohteet/?filter-location=&filter-property-ty-
pe=&filter-status=&filter-material=15&filter-sort-by=title&-
filter-sort-order=asc](http://docomomo.fi/kohteet/?filter-location=&filter-property-type=&filter-status=&filter-material=15&filter-sort-by=title&filter-sort-order=asc)

docomomo.fi/kohteet/lastenlinna/

Pauligin huvila

<http://pauliginhuvila.munstadi.fi/historia/>

HUS Selvitykset

[www.hus.fi/hus-tietoa/rakennushankkeet/Sivut/Rakennush-
istoriaselvitykset.aspx](http://www.hus.fi/hus-tietoa/rakennushankkeet/Sivut/Rakennushistoriaselvitykset.aspx)

[www.hus.fi/hus-tietoa/rakennushankkeet/Documents/Mei-
lahti_HRS_small_17mg.pdf](http://www.hus.fi/hus-tietoa/rakennushankkeet/Documents/Mei-lahti_HRS_small_17mg.pdf)

[www.hus.fi/hus-tietoa/rakennushankkeet/Documents/
NKL%20RHS_pienennetty.pdf](http://www.hus.fi/hus-tietoa/rakennushankkeet/Documents/NKL%20RHS_pienennetty.pdf)

[www.hus.fi/hus-tietoa/rakennushankkeet/Documents/Las-
tenklinikka%20RHS30052013_pien.pdf](http://www.hus.fi/hus-tietoa/rakennushankkeet/Documents/Las-tenklinikka%20RHS30052013_pien.pdf)

[www.hus.fi/hus-tietoa/rakennushankkeet/Document-
s/T%C3%B6%C3%B6l%C3%B6n%20sairaalan%20rakennush-
istoriaselvitys%202017.pdf](http://www.hus.fi/hus-tietoa/rakennushankkeet/Document-s/T%C3%B6%C3%B6l%C3%B6n%20sairaalan%20rakennushistoriaselvitys%202017.pdf)

Cafe Regatta, ladattu 21.11.2018. caferegatta.fi/

Venäjän tiede- ja kulttuurikeskus Helsingissä, 23.11.2018. fin.rs.gov.ru/fi/activities

Yleisradio: Ylen vuosikymmenet, 20.01.2015. [yle.fi/aihe/ar-
tikkeli/2015/01/11/ylen-vuosikymmenet](http://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/01/11/ylen-vuosikymmenet)

Finnlex: Maankäyttö- ja rakennuslaki, 23.11.2018. [https://
www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132#L17P118](https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132#L17P118)

Arkistot

HKA Helsingin kaupunginarkisto

HKR VIO Entisen Rakennusviraston Viherosasto

HKR PUO Entisen Rakennusviraston Puisto-osasto

RV Rakennusvalvonnan arkisto, Helsinki

HKM Kaupunginmuseo, Helsinki

MFA Arkkitehtuurimuseo

MV Museovirasto

Paikkatiedot ja kantakartta

Helsingin kaupunki

Lyhennelmät

KSMS Oy Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy